

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

YAHUDİ KRONİKLERİNDE HAÇLILAR

DOKTORA TEZİ

Alpaslan PATA

ARALIK-2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

YAHUDİ KRONİKLERİNDE HAÇLILAR

DOKTORA TEZİ

Alpaslan PATA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ÇOG

ARALIK-2018

TRABZON

ONAY

Alpaslan PATA tarafından hazırlanan “Yahudi Kroniklerinde Haçlılar” adlı bu çalışma 23.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Mehmet ÇOG	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Kenan İNAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Ahmet KARAÇAVUŞ	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

Prof.Dr. Yusuf SÜR MEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Ssosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Alpaslan PATA

28.12.2018

ÖNSÖZ

Yahudi Kroniklerinde Haçlılar başlıklı bu tez çalışmamız adından da anlaşılacağı üzere, başlangıç aşamasında, Haçlı seferlerinin doğduğu coğrafyada, Haçlıların Avrupa'daki Yahudilerle yaşadıkları ilişkileri ele almayı amaçlayan bir çalışmadır. Fakat bu çalışmanın gayesi Yahudilerin vaziyetini irdelemek değildir. Bizim bu çalışmayla beraber esas amacımız Haçlı – Yahudi ilişkilerini Yahudi tecrübesinden irdeleyerek Haçlı karakterini doğuş aşamasında değerlendirmektir. Bu amaçla tez çalışması seferlerin başlangıcında Haçlıların Avrupa'da yaşayan Yahudilere yönelik gerçekleştirmiş oldukları baskı ve şiddet olaylarını konu edinen Yahudi kroniklerini ele almaktadır. Tez çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerimiz tezimizin arka planını oluşturacak olan gerekli bilgi birikimini bir özet halinde sunmak amacıyla; birinci bölümde Roma'nın yıkılışının ardından Avrupa'nın şekillenişini, feodaliteyi, Hristiyanlık için önemli olan bir kaç dini kavramı ve istilalar çağını anlatmış, ikinci bölüm ise genel hatlarıyla bir Haçlı seferleri tarihçesi vermiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümü Yahudi kroniklerini irdeleyerek Haçlı karakterinin Yahudi perspektifinden nasıl görüldüğünü sunmuştur.

Her ne kadar hacimce kısa bir eser olsa da uzun soluklu ve zorlu bir çalışmanın meyvesi olan bu ürün, danışmanım Prof. Dr. Mehmet ÇOG'un desteği ve sabrı olmasa asla ortaya çıkamayabilirdi. Bu sebeple danışmanlığımı yürütmüş olan kıymetli hocama bolca teşekkürü bir borç bilirim. Saygıdeğer büyüğümün yanı sıra, bütün süreç boyunca bize fikirleri ve bilgileriyle katkı sağlamış olan Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih bölümünün kıymetli hocaları ve asistanlarına, ve teknik meselelerde desteğini eksik etmemiş olan bölümümüzün personeline teşekkür etmek isterim. Çalışmamızın büyük ağırlığında destek olan bu kıymetli kişilerin yanı sıra Potsdam Üniversitesindeki misafirlüğümüz sırasında Yahudi Tarihi ve Kültürü üzerine fikir dünyamızın genişlemesinde bize katkı sağlayan yabancı hocalarımıza ve çalışmamızda kullandığımız kaynak malzemeyi temin etmemizde bize yardımcı olan bu üniversitenin öğrencisi arkadaşlarımıza da teşekkür etmek istiyorum.

Aralık, 2018

Alpaslan PATA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
GİRİŞ.....	1-9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİNDE AVRUPA.....	10-46
1.1. Roma'dan Sonrası.....	10
1.1.1. Roma'nın Yıkılışı.....	10
1.1.2. Barbar Krallıklar.....	14
1.2. Kıta İçine Dışarıdan Nüfuz Hareketleri.....	20
1.2.1. Arap Varlığı.....	20
1.2.2. Macar Akınları.....	24
1.2.3. Viking Akınları.....	26
1.2.4. Sıkışma ve Feodal Yapı.....	30
1.3. Sıkışmanın Sonu ve Harekete Hazır Hale Geliş.....	36
1.3.1. Avrupayı Sıkıştıran Hareketlerin Sona Ermesi.....	36
1.3.2. Milenyum, Mesih ve Kıyamet.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENEL HATLARIYLA HAÇLI SEFERLERİ TARİHÇESİ.....	47-67
2.1. Reconquista Hareketi ve Kutsal Savaş Fikrinin Belirginleşmesi.....	47
2.2. Papa II. Urbanus'un Haçlı Seferi Çağrısı.....	49
2.3. Orta Doğu'ya Yapılan Haçlı Seferleri.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YAHUDİ KRONİKLERİ PERSPEKTİFİNDEN HAÇLILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	68-137
3.1. Haçlı Seferlerini Anlatan Yahudi Kronikleri	69
3.1.1. Kroniklerin Çevirisi İçin Kullanılan Telif Eserin Tanıtımı	69
3.1.2. Yahudi Kroniklerinin Dış Tenkidi	71
3.1.3. Yahudi Kroniklerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi	75
3.2. Haçlı Karakterini Anlamak Amacıyla Kroniklerin İrdelenmesi	80
3.2.1. Kuzey Avrupa Yahudilerinin Dinî Algılarına Tesir Eden Muhtemel Hristiyanlık Etkileri	80
3.2.2. Yahudi Kroniklerinde Haçlılar'la İlişkiler	85
3.2.2.1 Solomon Bar Simson Kroniği	86
3.2.2.2 Eliezer Bar Nathan Kroniği	112
3.2.2.3 Anonim Mainz	119
3.2.2.4 Kıyaslama Amacıyla, I. Haçlı Seferindeki Katliamlara Değinen Latin Kroniklerinin İrdelenmesi	127
3.2.2.5 Sefer Zekirah	131
SONUÇ	138
YARARLANILAN KAYNAKLAR	141
EKLER	154
ÖZGEÇMİŞ	156

ÖZET

Tez çalışmamız Haçlı seferlerinin ana aktörü olan Haçlıları başlangıç aşamasındaki hallerinde, onları yola döken etmenlerden biri olan dini boyut çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmamız bir üçüncü parti perspektifinden Haçlılara bakarak, İslam ve Hristiyanlık perspektifinin dışından bir bakış açısı sunabilmek için Yahudi kroniklerini kullanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde savımızın daha iyi anlaşılabilmesi için genel Hatlarıyla bir erken Orta Çağ Avrupa tarihçesi ve ayrıca Haçlıları daha iyi analiz edebilmek için, Avrupa insanının yaşantısını görebilmek adına, feodalite kavramı ve dönem Hristiyanlarının dini algılarını şekillendirmek suretiyle yaşantılarına yön veren bir takım dini kavramlar kısaca irdelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde olayların arka planını kurabilmek adına kısa bir Haçlı seferleri tarihçesi özeti sunulmuştur. Üçüncü ve son bölümümüzde kronikler, alıntı yapılan pasajlar üzerinden Haçlı tutum ve davranışlarını tespit etmek amacıyla incelenmiştir.

Çalışmamız Haçlıların harekete geçişlerinde, çok yoğun ve samimi bir dini şuurun, dinin gerçek manada anlaşılmasını bulandıran ve çağın karakteristiği olan bilgisizliğin neticesi olan yoğun bir bilinçsizlikle harmanlanmasının, büyük bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmamız din gibi sakin bir kavramın bilgisizlikle yoğurulduğunda doğasına aykırı bir biçimde saldırganlıkla neticelenebileceğini göstermiştir. Zira Hz. İsa'nın tebliği çerçevesinde şekillenmiş olan Hristiyan inancı peygamberin ifadeleri irdelendiğinde oldukça pasifist bir inançtır, buna rağmen bilgisizlik, bu inançtan şiddeti doğurabilmiştir. Tezimiz bu ilginç fenomeni göstermesi açısından faydalıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hristiyanlık, Musevilik, Yahudi, Haçlı Seferleri, Rhineland

ABSTRACT

Our study aims to examine the Crusaders during their inception, from the perspective of religiosity. To achieve this goal we used Jewish Chronicles to provide a third party perspective as a contrast to Islamic and Christian perspectives.

In the first chapter in order to express our thesis more easily, a short abstract of medieval history, and to provide a better understanding of Crusaders, concepts such as feudalism and certain religious concepts that shaped the religious mindset of the periods Christians were examined, so the lives of European people at the time can be more easily understood. In the second chapter of the thesis, in order to form a background, a brief abstract of Crusade History is given. In our third and final chapter, the chronicles are examined in order to analyse Crusader actions and attitudes.

Our study showed that a very dense religious mindset coalescing with a very dense blind fervor, which was a result of the period's characteristic ignorance, was the main driving force behind the Crusaders mobilisation. This study shows us that even a very benign concept such as religion, can result in violence in a manner that is against its nature, once it is mixed with ignorance. Christianity, which was formed around the teachings of Jesus, is actually a very pacifist faith when the prophets teachings are examined, however against this reality, ignorance was capable of conceiving violence from this faith. Our thesis is beneficial in showing this interesting phenomenon.

Keywords: Islam, Christianity, Judaism, Jew, Crusade, Rhineland

GİRİŞ

Haçlı seferleri 1095 tarihinde başlayıp Orta Çağ'ın sonlarına kadar süregelen ve özünde iki kültürün kutsal savaş söylemiyle karşı karşıya gelmesini sağlayan bir olaylar silsilesi olarak nitelenebilir. Haçlı seferlerinin gerçekleşmesinin ardında çok sayıda motive edici faktör söz konusudur, lakin tüm faktörler arasında meselenin dinî boyutu bize göre en ilgi çekici olanlardan biridir. Doğu ile Batı günümüzde halen daha, her ne kadar çatışmaların formatı büyük oranda değişmiş olsa da, bazen karşı karşıya gelebildiğinden dolayı, bu karşılaşmaların tarihi sürecini oluşturan ve dinî bir boyutu da ihtiva eden Haçlı seferlerinin irdelenmesi önem arz eder. Lakin bu irdelene yapılrken tarafgirlikten sıyrılmanın zor olduğu meseleler söz konusudur. Zira din insanların kutsalı olması nedeniyle bir meseleye bakarken bir kenara koyulması mümkün olmayan bir olgudur. Haçlı seferleri gibi bir olaylar silsilesi söz konusu olduğunda, modern çağımızın insanının kıymetli atalarının hikayesini ele alması da söz konusudur. Bu sebeple işin bir de duygusal boyutu mevcuttur. Pek tabi tarihçiler söz konusu olduğunda kişilerin objektif bir tutumla meseleye yaklaşmaları söz konusu olacaktır, lakin objektivite ancak ve ancak kişinin farklı perspektifleri bilmesi neticesinde mümkün olabilir. Araştırmacı her ne kadar objektif olma amacıyla yola çıkarsa da, ele aldığı materyal belirli bir çerçevenin içerisinde kalamışsa, objektivitenin çok sağlıklı olamama riski her zaman muhtemeldir. Bizim bu çalışmayı yapma amacımız, Haçlı seferlerinin anlaşılmasında meseleye objektif yaklaşabilirliğimizin daha da gelişmesi için, daha önce ülkemizde detaylı bir biçimde ele alınmamış olduğunu tespit ettiğimiz bir malzemenin literatürümüze kazandırılmasıdır.

Ülkemizde Haçlı seferleri çalışmaları yeni bir alan değildir. Kendi duayenlerimizi çıkartmış olduğumuz köklü bir çalışma alanıdır. Lakin her ne kadar bu alanda oldukça kaliteli eserler çıkartabiliyor olsak da, pek çok çalışmada da bahsini etmiş olduğumuz tarafgirliğin etkisini görebilmekteyiz. Dahası popüler algıda bu tarafgirliğin çok daha net bir biçimde sergilendiğine tank olmak mümkün. Fakat bu durum sadece bize özgü bir durum değil, Batı dünyasında ele alınan eserlerin bir kısmında da ve popüler algıda da benzeri bir tarafgir tutumun sergilenebildiğini görmekteyiz.¹ İslam dünyasının geneli de aynı duruşu sergileyebilmekte. Bu doğal bir durum, zira izleri günümüzde dahi hala hissedilen bu çatışmalarda kendimizi çoğu zaman bir taraf konumunda buluyoruz.

¹ Claude Cahen, **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, (Çev. Mustafa Daş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 13.

İslam coğrafyasının ortaya koyduğu çalışmalarda tarafgir tutumun etkisini çoğu zaman Haçlıları dinî duygularında çokta samimi olmayan, maddi amaçları doğrultusunda yola çıkıp dini buna alet eden bir kitle olarak anlatma eğilimi biçiminde görüyoruz.² Seferin Kudüs temasının sadece siyasi, sosyal ve ekonomik problemlere bir kılıf olarak kullanıldığı söylemini pek çok kereler görebilmekteyiz.³ Lakin Haçlı hareketinin dinî tutuculuk çerçevesinde şekillendiğini ifade eden eserlerimiz de yok değildir.⁴ Burada tarafgir anlatıların oluşmasında bizim görebildiğimiz kadarıyla, işin iki boyutu mevcut; birincisi tarafgirlikten dolayı karşı tarafı hakir görme eğilimi, ikincisi ise Haçlıların maddi tutumlarının ardındaki dinî motivasyonları tespit edememe. Bu eğilimlerden ilkinin daha çok popüler algıda görüyoruz, ikinci tutum ise bilimsel çalışmalarımızda da karşımıza çıkabilen bir sıkıntı. Bu sıkıntı bize çalışmalarımızın yanlış olduğunu göstermez, zira literatürü irdelediğimizde Haçlı seferlerini ele alan çalışmaların pek çoğunun, işin özellikle siyasi boyutunu sağlıklı bir biçimde bize sunduklarını görüyoruz, lakin her ne kadar sağlıklı veri sunulsa da bir takım şeyler eksik kalmış olabilir. Biz bu çalışmamızla beraber yeterince ele alınmamış olabileceğini düşündüğümüz bir mevzuyu ele aldık.

Bu çalışmayı gerçekleştirmemizde bizi motive eden bir sebep de, her ne kadar çalışmamızın amaçlarından biri olmasa da, can sıkıcı bir biçimde her geçen gün artan İslamofobi söylemleridir. Bu bağlamda, terörle itham edilen İslam dini ve kültürünün⁵ hiç bir suretle terörün kaynağı değil, bilakis kurbanı olduğunu göstereceği için, şiddetin her dinin inananlarından veya kültürün fertlerinden, şartlar uygun olduğunda ortaya çıkabilecek olduğunu gösteren Haçlı seferlerinin, uygun bir örnek olay olduğunu fark ettik.

Bu çalışmayla beraber yapmış olduğumuz iş, ülkemizde detaylı olarak kullanıldığına rastlamamış olduğumuz, lakin Batı’da nispeten kullanılmış olan, I. ve II. Haçlı seferleri sırasında gerçekleşen bir takım olayları anlatan Yahudi kroniklerinin irdelenmesidir. Bu irdelememizde amacımız “Haçlı seferlerinde Yahudilere ne oldu?” sorusuna cevap vermekten ziyade; “Yahudi kroniklerinin perspektifinden Haçlılara baktığımız zaman ne görüyoruz?” sorusunu cevaplamaktır.

Tez çalışmamıza başlayana kadar yaptığımız irdelemede ülkemizde, Rhineland kronikleri olarak da adlandırılan bahsettiğimiz eserlerin etkin bir biçimde ele alındığı iki çalışma görüyoruz. Bunların ikisi de Emrullah KALELİ tarafından kaleme alınmış olan çalışmalardır. Birisi yazarın Avrupa’da Haçlı seferlerini ele aldığı doktora tezi⁶, diğeri ise Avrupa’da anti-Semitizm’i ele aldığı

² Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Tarih Dergisi / Turkish Journal of History*, 0 (35), 2011, s. 66.

³ Ahmet Ocak, Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu-Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (3), 2014, s.133.

⁴ Ahmed Hilmi ve Ziya Nur Aksun, *İslam Tarihi 2: Türkler ve İslam (Selçuklular, Haçlı Seferleri, Moğollar ve Sonrası)*, 4. Basım, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul, 2011, s. 65.

⁵ Hakan Samur, “Avrupa’daki İslamofobinin, “Avrupalı” Sebepleri”, *Mukaddime*, 7 (2), 2016, s.296.

⁶ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ve ilgili doktora tezinden derlendiği anlaşılan “Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa’da Anti-Semitizm⁷” adlı makale çalışmasıdır. Emrullah KALELİ bu çalışmasında ilgili Yahudi kroniklerini, anti-Semitizm’in bir dışavurumu olarak nitelendirdiği olayları göstermek adına kullanmıştır. Fakat çalışmada Haçlı karakterini anlamaya yönelik detaylı bir irdeleme söz konusu değildir. Emrullah KALELİ’nin çalışmaları hiç şüphesiz ülkemizde ihtiyaç duyulan bazı mevzuları aydınlatan kıymetli katkılardır. Lakin Emrullah KALELİ’nin çalışmaları odak olarak Rhineland kroniklerini ele almamıştır, bu sebeple bizim bu çalışmada yaptığımız tahlillere girilmemiştir. Bu bağlamda Haçlı seferlerinde yaşanan olayları anlatmak için yazılmış olan Yahudi kroniklerini, Haçlıları anlamak adına irdelediğimiz çalışmamızın ülkemiz için orijinal ve yeni bir çalışma olduğunu ifade edersek çok iddialı bir söylem gerçekleştirmiş olmayabiliriz. Nitekim ülkemizde bu husus üzerinde, Yahudi kroniklerinin değerlendirmesini yaparak bir irdeleme yapmış olan bir çalışmayla yaptığımız literatür araştırması çerevesinde karşılaşmadık. Ülkemizde, Batı’nın Yahudilerle ilişkileri üzerine yapılmış olan çalışmaların çoğunlukla anti-Semitizm üzerine odaklandığına tanık olmaktadır. Bizim çalışmamızda ele aldığımız olayların da anti-Semitik bir arkaplanı söz konusudur.

Bizim, kabiliyetlerimizin sınırlılıkları çerçevesinde sadece İngilizce dili bünyesinde gerçekleştirdiğimiz, Batı’daki çalışmaları irdeleyen literatür taramamızda da, kroniklerin bizim kullandığımız amaçla kullanıldığı bir çalışma görmedik. Nitekim bu eserler üzerine odaklanarak yoğun bir çalışmanın gerçekleştirildiğini söylersek de çok doğru olmayabilir. Her ne kadar Ülkemizle kıyaslandığında ortada bir külliyat söz konusu olsa da, bu eserlerin genellikle Yahudi bilim adamlarından oluşan küçük bir zümre tarafından öncelikli olarak çalışıldığını anlamaktayız. Bu bağlamda çalışmaların odağı çoğunlukla Yahudi tutum, davranış ve karakteristiği üzerine odaklanmış görülmekte, Haçlıları analiz etmeye yönelik bir girişim gerçekleştirilmemiş görülmektedir. Tabiki de kaynakların ele alındığı çalışmalar içerisinde Haçlılarla ilgili değerlendirmeler kısmen söz konusudur, fakat bu gibi değerlendirmeler ilgili çalışmaların odağı değil, detayı olarak çoğunlukla karşımıza çıkmaktadırlar ve nadir olarak kroniklerden yola çıkarak değerlendirmelerini gerçekleştirmiş görünmektedirler. Batı’daki külliyatın konumuzla öncelikli olarak ilintili olanlarını bu çalışmamızda temel malzemeler olarak kullanmış bulunmaktayız, fakat çalışmamızla birebir ilişkili olmadıklarını düşündüğümüz için kullanmadığımız çalışmalarda yok değildir. Bu sebeple biz bu kısımda gerek kullandığımız gerekse kullanmadığımız, İngilizce dilinde yapılmış olan çalışmaların, bizim için kıymetli olanlarının bir sunumunu gerçekleştireceğiz.

İlk olarak dördüncü bölümümüzde detaylı olarak irdeleyecek olduğumuz Shlomo EIDELBERG tarafından yazılmış olan “The Jews and the Crusaders⁸” adlı eserden bahsetmemiz yerinde olacaktır. İlgili Yahudi kroniklerinin İngilizceye bir çevirisini sunarak, Batı’daki İbrance

⁷ Emrullah Kaleli, “Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa’da Antisemitizm (1096-1190)”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIII (1), 2013.

⁸ Shlomo Eidelberg, **The Jews and the Crusaders : The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, University of Wisconsin Press, 1. Baskı, London, 1977.

bilmeyen araştırmacılara bu eserleri kullanabilmeleri için bir imkan sunmuş olan eser, kroniklerin bir dış tendikini sunmuş ve kroniklerin içerisinde geçen kavramları tanıttığı geniş bir not kısmı barındırmıştır. Lakin bu eserde kroniklerin herhangi bir detaylı yorumlanması söz konusu değildir. Bu eser açısından bir eksik olarak nitelendirilebilecek bir durum değildir zira eser malzemenin çevirisini sunma amacı gúden bir çalışmadır. Kitaplar boyutunda literatúre baktığımızda çalışmamızda kullanmış olduğumuz önemli bir kaç yapıyla karşılaşmaktayız. İlk olarak Robert CHAZAN tarafından 1987 yılında yayınlanmış olan “European Jewry and the First Crusade⁹” ve 2000 yılında yayınlanmış olan “God, Humanity and History¹⁰” adlı eserlerden bahsetmek yerinde olur. Bahsettiğimiz ilk kitap, Yahudi kroniklerini ve ilintili olan Latin kroniklerini kullanarak bir Rhineland katliamları tarihi sunmaktadır. Bir bakıma eser Yahudi kroniklerini modern bir tarih anlatısı oluşturmak için kullanan bir çalışmadır. Bu alışma öncelikli olarak Yahudi tutum ve davranışlarına odaklanmış, “Yahudilere ne oldu?” sorusunun cevabıyla ilgilenmiş ve bu nisbetle Haçlıların irdelenmesine ağırlıklı olarak yer vermemiştir. İkinci kitap olan “God, Humanity and History” adlı çalışmaya baktığımızda, Robert CHAZAN’ın ilk kitabını geliştirdiği bir eserle karşılaşmaktayız. Bu kitap ilk kitaptan farklı olarak tarihçeyi vermekten ziyade Yahudi tutum ve davranışlarının bir değerlendirmesini yapmaya odaklanmıştır. Kitap kroniklerin detaylı i ve dış tenkidlerini sunmuş ve kroniklerdeki Yahudi tutumlarının anlatılarını, zamana bağımlı ve zamandan bağımsız edebi anlatılar oluşturma boyutlarından ele almıştır. Fakat bu eserde de Haçlı karakteristiğini anlamak için kroniklerin kullanıldığına tanık olmamaktayız. Bir sonra bahsini edecek olduğumuz kitap 2004 tarihli “Sanctifying the Name of God¹¹” adlı Jeremy COHEN’in kaleminden çıkmış olan eserdir. Bu eser “Kiddush ha-Shem” biçiminde kronikler içerisinde dile getirilen şehitlik algısı çerçevesinde, kroniklerdeki bir takım örnek olay olarak niteleyebileceğimiz seçme olayları derinlemesine irdeleyerek, kroniklerdeki Yahudi şehitlik övgüsünün bir analizini yapmıştır. Bu çalışmada da Haçlı karakterinin analizine yönelik bir girişim söz konusu görünmemektedir. Yazarın amacı yine Yahudi tutum ve davranışlarının irdelenmesidir. Son olarak bahsedecek olduğumuz kitap 2006 yılında Lena ROOS’un kaleminden çıkan “God Wants It!¹²” adlı kitaptır. Bu eser kroniklerin detaylı i ve dış tenkidlerini sunduktan sonra, onları Yahudi şehitlik algısı üzerindeki muhtemel Hristiyan etkilerini değerlendirmek adına, Yahudi-Hristiyan ilişkileri çerçevesinde değerlendirmekte ve Yahudi şehitlik algısına etki eden faktörün Hristiyan etkisi mi yoksa, Hristiyan etkisini de şekillendiren, *dönemin ruhu* olarak ifade edilebilecek bir olgu mu olduğu sorusunu sormaktadır.

Kitapların yanı sıra Yahudi kronikleri ve Rhineland katliamları çerçevesinde yapılmış olan bir takım makale çalışmaları da mevcuttur. İlk olarak Ivan G. MARCUS tarafından 1986 yılında kaleme

⁹ Robert Chazan, **European Jewry and the First Crusade**, 1. Baskı, University of California Press, United States of America, 1987.

¹⁰ Robert Chazan, **God, Humanity and History: The Hebrew First Crusade Narratives**, 1. Baskı, University of California Press, United States of America, 2000.

¹¹ Jeremy Cohen, **Sanctifying the Name of God: Jewish Martyrs and Jewish Memories of the First Crusade**, 1. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004.

¹² Lena Roos, **“God Wants It!”: The Ideology of Martyrdom of the Hebrew Crusade Chronicles and Its Jewish and Christian Background**, 1. Baskı, Brepols Publishers, Turnhout, 2006.

alınmış olan “Hierarchies, Religious Boundaries and Jewish Spirituality in Medieval Germany¹³” adlı bir makale çalışmasını görmekteyiz. Bu çalışma ilgili Yahudi kroniklerinin, Yahudiler tarafından Hristiyanlara bir cevap vermek amacıyla yazıldıklarını ve onlara karşı kendi üstünlüklerini savunmak amacıyla bir polemik oluşturmak için kullanıldıklarını ifade eden bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ivan G. MARCUS’un bu çalışmasından iki yıl sonra Robert CHAZAN’ın 1988 yılında yazmış olduğu “Representation of Events in the Middle Ages¹⁴” adlı çalışmayı görüyoruz. Bu makale, ilgili Yahudi kroniklerini, Orta Çağ Yahudi tarihçiliğinde olay aktarımının, meseleleri bölgesel veya dönemsal olarak değerlendirmektense, Yahudi tarihinin genel bütünlüğü içerisinde sunmak gibi bir amaç için kullandıklarını ortaya koymak amacıyla değerlendirmiştir. Literatür içerisinde ilgimizi çeken bir başka eser Simha GOLDIN tarafından kaleme alınmış olan “The Socialization of Kiddush ha-Shem Among Medieval Jews¹⁵” adlı 1997 tarihli makaledir. Bu çalışma “Kiddush ha-Shem” kavramının Museviliğin temel doktrinlerine aykırı bir fenomen olarak Rhineland topluluğunda uygulanışının, toplum tarafından Hristiyan polemiklerine karşı durabilmek için hangi biçimde içselleştirildiğini anlatan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kroniklerin tarihi ve dini boyutunun yanı sıra eğitsel fonksiyonlarının olduğunu da göstermeyi amaçlayan bir çalışmadır. Zira çalışma, kroniklerin, “Kiddush ha-Shem’i” normalize eden, baskı altında doğru davranış biçiminin din değiştirmektense şehitliği seçmek olduğunu ifade eden eserler olduklarını nitelemektedir. 1999 yılına geldiğimizde, kronikleri Yahudi şehitlik anlatısı çerçevesinde ele almış olan ve bugünkü perspektiften bakıldığında trajik olaylar olarak değerlendirilen bu olayların, dönemlerinde trajik olmaktan daha çok bir kader ve Allah’ın adının yüceltilmesi için ilahi bir test olarak kronikler içerisinde değerlendirildiklerini vurgulayan, Nils ROEMER tarafından yazılmış olan “Turning Defeat into Victory: Wissenschaft des Judentums and the Martyrs of 1096¹⁶” adlı makaleyi görmekteyiz. Bu çalışmanın yanı sıra yine aynı yıl içerisinde Ivan G. MARCUS’un kaleme almış olduğu ve kroniklerde hikayeleştirme yapıldığını anlatmak için özellikle kendi çocuklarını öldüren Rachel’in anlatısına odaklanarak, Yahudi anlatılarında gerçekliğe eklemeler yapılmış olabileceğinin altını çizen bir çalışma olan “The Representation of Reality in the Narratives of 1096¹⁷” adlı makaleyi görüyoruz. Bu çalışmalardan bir sene sonra Norman SIMMS’in “The Unspeakable Agony of Kiddush ha-Shem: Forced Jewish Infanticide During the First and Second Crusades¹⁸” adlı çalışmasını görüyoruz. Haçlı seferleri sırasında gerçekleştirilen “Kiddush ha-Shem” eyleminin çocukların öldürülmesi boyutunda toplumsal bir travmaya sebebiyet verdiğini ve bu travmanın ileriye dönük olarak toplum’un çocuklara yönelik algılarında değişikliklere ve

¹³ Ivan G. Marcus, “Hierarchies, religious Boundaries and Jewish Spirituality in Medieval Germany”, **Jewish History**, 1 (2), 1986

¹⁴ Robert Chazan, “Representation of Events in the Middle Ages”, **History and Theory**, 27 (4), 1988.

¹⁵ Simha Goldin, “The Socialisation of Kiddush ha-Shem Among Medieval Jews”, **The Journal of Medieval History**, 23 (2), 1997.

¹⁶ Nils Roemer, “Turning Defeat into Victory: Wissenschaft des Judentums and the Martyrs of 1096”, **Jewish History**, 13 (2), 1999.

¹⁷ Ivan G. Marcus, “The Representation of Reality in the Narratives of 1096”, **Jewish History**, 13 (2), 1999.

¹⁸ Norman Simms, “The Unspeakable Agony of Kiddush ha-Shem Forced Jewish Infanticide During the First and Second Crusades”, **The Medieval History Journal**, 3 (2), 2000.

hassasiyetlere neden olduğu argümanlarını ortaya koyan bir çalışma olarak kronikleri sosyoloji ve psikoloji açısından ele almış olan bir çalışmadır. Devam ettiğimiz zaman ikisi 2001 yılında ve biri 2002 yılında David MALKIEL'in kaleminden çıkmış olan üç makale çalışmasını görmekteyiz. "Vestiges of Conflict in the Hebrew Crusade Chronicles"¹⁹ adlı olan 2001 tarihli çalışmada Yahudi kroniklerindeki şehitlik anlatımlarının ve genel olarak tüm Yahudi tutumlarının bireysel portrelerinin çizildiğini, ve meselenin, kroniklerde verilen Yahudiliğin genel trajedisi boyutundan ziyade bireysel trajediler boyutuna çekilerek, kurbanların insan olan doğasının ortaya koyulmaya çalışıldığını görüyoruz. "Destruction or Conversion, Intention and Reaction, Crusaders and Jews, in 1096"²⁰ adlı çalışmada ise, Yahudi kroniklerinin, duygusal ve sonraki çağlarda editlenen kurgusal eserler olabilecekleri üzerinde durulduğunu, bu bağlamda Haçlıların esas amacının din değiştirmek olmayabileceği, esas gayenin katliam yapmak olabileceğinin iddia edildiğini görüyoruz. Makale din değiştirme idealinin Yahudiler tarafından metinleri kutsallaştırmak için ön plana çıkarılabildiği olduğu iddiasını taşımaktadır. Fakat çalışmanın belli başlı hususlarda genellemelere gittiğini ve yer yer bazı olayları kroniklerde yazıldıklarından daha farklı bir biçimde değerlendirdiğini ifade etmemiz gerekli. Fakat çalışma katliam tavrılarının ardında da dini ve anti-Semitik bir şuurun olduğu düşüncesine karşı bir duruş sergilemediği nisbetle bizim çalışmamızda ifade ettiğimiz savlarla ters düşmemektedir. David MALKIEL'in bahsedeceğimiz üçüncü çalışması "The Underclass in the First Crusade"²¹ adlı çalışmasıdır. Bu makale, Yahudiler arasında kadınların ve Haçlılar arasında alt sınıftan bireylerin Haçlı seferleri sırasında üstlenmiş oldukları ön plana çıkan aktif ve yön verici davranışlarını ele alan bir çalışmadır. Makalelere bakmaya devam ettiğimizde 2009 yılında Eva HAVERKAMP tarafından kaleme alınmış olan "Martyrs in Rivalry: The 1096 Jewish Martyrs and the Thebean Legion"²² adlı çalışmayı görmekteyiz. Hristiyan azizleri arasında yer edinmiş olan Thebean Lejyonu'nun kroniklerde Rhineland Yahudileri ile kıyaslandığını ve kroniklerde bu Hristiyan lejyonuna kıyasla Yahudilerin çok daha üstün bir şehitlik gerçekleştirdikleri iddiasının olduğunu irdeleyen bir çalışma olan makale, kroniklerde gözlemlenen, Hristiyan dini karşısında Yahudilerin kendilerini üstün çıkarma amacına atıf yapmaktadır. Son olarak ele alacağımız makale David WARGA tarafından 2015 yılında yazılmış olan "The Rhenish Chronicles and Christian Martyr Philosophy: Jewish Origins and Cultural Re-Appropriation"²³ adlı bir çalışmadır. I. Haçlı seferlerini anlatan Yahudi kroniklerini, Yahudilerin şehitlik algılarında Hristiyanlığın etkisinin olup olmadığı açısından değerlendirmiş olan bir çalışma olarak karşımıza çıkan makale, Hristiyan etkileşiminin bir etkisinin bulunduğunu fakat Yahudilerin kendi düşünce ve inanç dünyalarının da algının şekillenmesinde etkin olduğunu ifade eden bir çalışmadır. Bütün bu çalışmalar içerisinde Yahudi kroniklerini bizim kullandığımız biçimiyle Haçlıları değerlendirmek amacıyla kullanmış olan bir

¹⁹ David Malkiel, "Vestiges of Conflict in the Hebrew Crusade Chronicles", *Journal of Jewish Studies*, LII (2), 2001.

²⁰ David Malkiel, "Destruction or Conversion, Intention and Reaction, Crusaders and Jews, in 1096", *Jewish History*, 15, 2001.

²¹ David Malkiel, "The Underclass in the First Crusade", *Journal of Medieval History*, 28 (2), 169-197, 2002.

²² Eva Haverkamp, "Martyrs in Rivalry: The 1096 Jewish Martyrs and the Thebean Legion", *Jewish History*, 23, 2009.

²³ David Wurga, "The Rhenish Chronicles and Christian Martyr Philosophy: Jewish Origins and Cultural Re-Appropriation", *Undergraduate Student Research Awards*, 23, 2015.

çalışma görülmemekle beraber, David MALKIEL'in "The Underclass in the First Crusade" ve "Destruction or Conversion, Intention and Reaction, Crusaders and Jews, in 1096" adlı çalışmaları bizim yapmaya çalıştığımızla benzer bir okuma gerçekleştirmiş görünmektedir. Bu iki çalışmada da Haçlı kitlesine bir bakış sunulduğu görülmektedir, fakat bizim kitlenin dinî hassasiyet ve bilgi sahibi olma boyutunu görmek adına yapmış olduğumuz irdelemeye karşın, David MALKIEL'in daha çok kitlenin sosyo-ekonomik demografisini ortaya koymaya ve Yahudilere yönelik tutumlarındaki davranış biçimlerinin ne olduğunu tespit etmeye baktığını görmekteyiz.

Yeri gelmişken şunu da belirtmekte fayda var, ele aldığımız kronikler ülkemizde hiç bilinmeyen ve tarih çalışmalarında hiç kullanılmamış olan eserler değiller. Lakin bizim üzerinde durduğumuz biçimde bir ağırlıkla irdelendiklerine tanık olmadık. Dahası Rhineland olaylarını ülkemizde Haçlıların yağmacı tutumlarına kanıt olarak kullanmaya yönelik, bizim kronikleri okuduğumuzda gördüğümüz tabloyla ters olan bir eğilimde yer yer gözlemlenmektedir.²⁴ Örnek vermek gerekirse İhsan Süreyya SIRMA, Yahudilere yönelik saldırıların ardındaki temel etmenin, Kudüs yolculuğunda paraya ihtiyacı olan Haçlıların maddi ihtiyaçlarını karşılama istekleri olduğunu dile getirmektedir.²⁵ Haçlıların Yahudilere karşı hareketinin ardında hiç şüphesiz maddi gerekçeler de vardır. Lakin bu gerekçelerin ganimet hırsından ziyade, Haçlıların dinî söylemleriyle gerçekleştirdikleri zarar verici bir takım hareketlerin alt yapısını kuran anti-Semitik şuuru alevlendiren, Yahudilere olan maddi borçluluktan dolayı onlara karşı bir düşmanlık besleme eğilimi olduğunu görüyoruz.²⁶ Zira Dönem Avrupasında Hristiyanların dinî yasalar nedeniyle tefecilik yapması mümkün olmadığından bu iş Yahudilerin eline geçmişti ve ticari faaliyetlerle zenginleşen Yahudiler pek çok Hristiyan'ın borçlu olduğu varlıklı kimselerdi. Avrupa insanının fakirlikle boğuştuğu bir dönemde kendi içlerindeki bir azınlığın zengin olması hiç şüphesiz öfkeleri kabartacaktır. Lakin burada Yahudilerin zenginliğinde gözümüzde büyütürsek hataya düşeriz, akınlar çağının karanlığı Avrupadaki tüm insanları fakirleştirmiştir. Muhtemelen Yahudiler sadece Hristiyan komşularından ekonomik olarak bir basamak daha yukarıda idiler ve onlar muhtemelen sadece coğrafyanın fakirleşmiş zümresine göre zengindiler. Zira paradan para kazanmalarına izin veren dinî serbestiye sahiptiler.

Rhineland kronikleri olarak ifade ettiğimiz eserler I. ve II. Haçlı seferleri ardından kaleme alınmış olunan ve çoğunlukla görgü tanıklarının ifadelerinden derlenen kroniklerdir. Üçü I. Haçlı seferinde olan olayları, biri de İkinci Haçlı seferinde olan olayları ele alan bu dört kronik, tabiatları itibariyle oldukça duygusal ve dinî bir dille yazılmış metinlerdir. Metinlerin bu duygusal boyutu onları kullanırken dikkatli olmayı gerektirmektedir. Zira metin yazarlarının yer yer kurgusallığa başvurmaları ya da kutsallaştırmak amacıyla abartıya kaçmaları söz konusu olabilmektedir.

²⁴ Ocak, a.g.e., s. 136.

²⁵ İhsan Süreyya Sırma, **Haçlı Seferleri**, 2. Baskı, Beyan, İstanbul, 2014, s. 39.

²⁶ Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak, **Sorularla Haçlı Seferleri**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 63.

Kullandığımız kronikler I. Haçlı seferinde olan olayları ele alan “Solomon bar Simson”, “Eliezer bar Nathan” ve “Anonim Mainz” kronikleriyle; İkinci Haçlı seferinde olan olayları ele alan “Sefer Zekirah” Adlı eserlerdir. Orjinalleri İbranice olan bu metinleri, İbranice bilgimiz çok yüzeysel olduğundan dolayı İngilizce yazılmış olan bir telif eserden faydalanarak kullandık. Kullandığımız çeviri Shlomo EIDELBERG tarafından kaleme alınmış olan ve yukarıda bahsini etmiş olduğumuz “The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades” adlı eserdir.²⁷ Orjinal metin yerine İngilizce bir çeviriyi kullanmak durumunda kaldığımız için, elimizdeki malzemeyi başka çevirilerle de kıyaslayarak bir sağlama yaptık. Kullandığımız kaynak malzemenin ve ona ulaştığımız telif eserin tahlilleri tez çalışmamızın üçüncü bölümünde mevcuttur.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Haçlı seferlerine giden süreçte Avrupa’daki durumun genel bir özetini sunduk. Bu kısmı Avrupa’daki ortamın anlaşılabilmesi için Roma’nın yıkılışından, ya da daha doğru bir ifadeyle Batı Roma’nın kültürel ve siyasi dönüşüm sürecinden başlattık. Devamında Orta Çağ Avrupa’sının yaşadığı istilaları ve Avrupa’da gerçekleştirilen fetih hareketlerini ele aldık, zira bu hareketler bizim algıladığımız kadarıyla Haçlı karakterinde önemli bir yere sahip olan dinî duygunun filizlenmesini sağlayan Avrupa’daki dönem ruhunu anlamak için önem arz eden olaylardır. Yine bu bölümde sürecin daha iyi idrak edilebilmesi için feodalite kavramının özet olarak bir sunumunu da gerçekleştirdik. Birinci bölümün sonunu ise Haçlıların dinî dünyasını daha iyi anlayabilmek için Hristiyanlıkta önemli olan ve dönemin Avrupalı Hristiyanlarının hayatında büyük yer edinmiş olan mesih, kıyamet ve milenyum kavramlarının kısa bir sunumunuyla bağladık.

Çalışmamızın ikinci bölümünü Haçlı seferlerinin, Orta Doğu’da gerçekleştirilen seferlere odaklanarak yapılan, genel ve kısa bir tarihçesine ayırdık. Burada amacımız, daha önce detaylı bir biçimde alanının uzmanı olan tarihçilerce yazılmış olan Haçlı seferleri tarihini yeniden yazmak değil, sadece tezimizin ana malzemesine girmeden önce ne husus hakkında yazdığımızın daha iyi anlaşılabilmesi için bir özet sunmaktır. Bu sebeple Haçlı seferlerinin genel tarihi bir özet olarak sunulurken, konumuzla birebir bağlantılı olduğundan dolayı I. Haçlı seferine özel bir ağırlık verilmiştir. Bu kısmı Haçlı seferlerinin başlangıcından öncesine giderek başlattık, zira Haçlı seferlerinin bizim görebildiğimiz kadarıyla temel taşlarından biri olan kutsal savaş söyleminin nasıl ortaya çıktığını anlayabilmek için, bir bakıma Haçlı seferlerinin prototipi diyebileceğimiz “Reconquista” hareketine değinmemiz gerekliydi.

Tezimizin üçüncü bölümü kroniklerimizin ele alındığı kısımdır. Bu kısma öncelikli olarak kullandığımız ana malzemenin bir tahlilini yaparak başladık. Lakin kroniklerin tahliline girmeden önce, kroniklere ulaştığımız telif eserin bir tanıtımını yaptık. Kroniklerin tahlilini dış ve iç tenkidleri ayrı başlıklar altında ele alarak gerçekleştirdik. Tahlilleri takiben kroniklerin daha iyi idrak

²⁷ Eidelberg, a.g.e.

edilebilmesi için, dinî ve sosyal açılardan dönemin Avrupa Yahudi ve Hristiyan camialarının ilişkilerini ele alan kısa bir metin sunduk. Bu sunuşu yapmaktaki amacımız, başlı başına bir tez konusu olabilecek olan “Haçlı seferleri sırasında Yahudi-Hristiyan ilişkileri” tarihi yazmak olmadığından dolayı, sadece konumuzun daha iyi idrak edilebilmesi için ön bilgi sunmak amacıyla özet bir metin oluşturduk. Üçüncü bölümün devamında her kroniği ayrı ayrı ele aldığımız başlıklarda, kroniklerden alıntılar yapıp bunları Haçlıları anlamak amacıyla değerlendirdik. Bu bölüm içerisinde ayrıca, Yahudilerle ilişkilere değinmiş olan Latin kroniklerinden alıntılara da, kıyaslama yapabilmek amacıyla yer verdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİNDE AVRUPA

Haçlı seferlerini harekete geçiren zihniyeti anlayabilmek için herşeyden önce bu seferleri gerçekleştiren insanların yaşadıkları dünyayı tanımamız gerekmektedir. Çalışmamızın bu kısmında bu sebeple, Avrupa tarihi için karanlık çağlar olarak da adlandırılan Orta Çağ'da Avrupa'nın kısa bir okumasını yapacağız. Yapmayı planladığımız inceleme üç ana başlık altında ele alınacaktır. İlk olarak Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından oluşan Avrupa'yı görmek adına genel hatlarıyla Batı Roma'nın yıkılışından sonra kurulan Barbar Krallıkları incelenecektir. Barbar Krallıklarının kuruluşunun sunumunu takiben bu krallıkların içinde buldukları durumu anlayabilmek adına yaşadıkları sıkışmaya değineceğiz. Burada sıkışmadan kastımız, kıta halklarının çevre coğrafyalardan gelen kuvvetlerce eş zamanlı olarak bir etki altına alınmalarıdır. Bu süreç üç yüz yıla yakın bir süre devam eden sürekli bir savunma halinde olma durumudur. Son başlığımızda ise sıkışmanın sona ermesini ve sıkışma süresince umut ışığını Hristiyanlıkta bulan Avrupa'lı insanların, çeşitli dinî düşünceler ve kavramlar neticesinde içinde buldukları ruh halini algılayabilmek için, ilgili dinî düşünce ve kavramları ele aldık.

1.1. Roma'dan Sonrası

Avrupa için Orta Çağ tarihi, Roma İmparatorluğu'nun Batı'daki kısmının tarih sahnesinden yavaş bir süreç halinde çekilip yerini Barbar Krallıkları olarak adlandırılan küçük siyasi yapılanmalara bırakmasıyla başlar denilebilir. Bu sebeple biz bu bölümde Roma'nın batı kanadının yıkılışını ve bunu takiben bahsettiğimiz krallıkların ortaya çıkışını kısaca ele alacağız.

1.1.1. Roma'nın Yıkılışı

Roma'nın yıkılışı 400 yılları civarında Gotların akınlarıyla başlar ve yüz yıla yakın bir süreç olarak devam eder.²⁸ Tabi burada kastettiğimiz İmparatorluğun batı kısmının yıkılışıdır, yoksa Bizans olarak adlandırdığımız İmparatorluğun doğu kısmı, batı kısmının yıkılışının ardından uzun bir süre daha varlığını devam ettirecektir.²⁹

²⁸ Peter Sarris, **Empires of Faith: The fall of Rome to the Rise of Islam**, 1. Baskı, Oxford University Press, New York, 2011, s. 44-45.

²⁹ Michael Frassetto, **The Early Medieval World: From the Fall of Rome to the Time of Charlemagne**, 1. Baskı, 1, ABC-Clio LLC, California, 2013, s. XXV.

İmparatorluğun yıkılışı her ne kadar Got akınlarıyla başlıyor olsa da, aslında yıkılışın alt yapısı uzun bir sürede gelişmiştir. İlk olarak şunu belirtmek gerekir, sonun başlangıcında İmparatorluğun sınırları, imparatorluk yapılanmasının kurucusu olan Augustus'un da farketmediği gibi gereğinden fazla genişlemiş ve bir yarar sağlamaktan ziyade yüke dönüşmüştür. Akdeniz'in tamamını çevreleyen ve kıta ucunda Britanya yarımadasına kadar uzanan büyük bir coğrafya söz konusudur. Bu geniş coğrafyayı idare etmenin zorluğu görülünce İmparatorluğun idare edilebilmesi adına Diocletian ve Constantine zamanında toprakları eş zamanlı olarak dört yöneticinin idare etmesini sağlayacak bir düzenleme geliştirilmiştir. Lakin bu yönetim biçimi her ne kadar idareyi kolaylaştırmış olsa da, birden fazla imparatorun ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği için, zaman içerisinde bu yöneticiler arasında doğal olarak rekabetin ve gerginliğin oluşmasını sağlamıştır.³⁰ Bu gerginlikler zamanla çekişmelere ve iç çatışmalara sebep olacaktır ve İmparatorluğun doğu ve batı bölgeleri birbirinden ayrışacaktır.

İmparatorluğun genişleyen sınırları yegane sıkıntı değildi. Roma toplumu geçen zaman içinde toplumsal ahlak konusunda zayıflamıştı, burada bireylerin güncel yaşamlarındaki erdemliliğinin ya da ahlaklılığının zayıflamasından bahsetmiyoruz. Zira Constantine ile beraber Hristiyanlığın resmi din haline geldiği bir dönemden sonra çöküş gerçekleşecektir ve Hristiyanlık dini, tıpkı İslam dini gibi, bireyin yaşantısında ahlaklı olmasına çok önem veren bir inançtır. Bahsettiğimiz çöküntü bireyin topluma karşı görev bilinci hissetmesinin tükenmesidir ve bu durum Roma'lı vatandaşların ülkenin çıkarları için değil kendi bireysel çıkarları için hareket etmeleriyle neticelenecek, bu da ihtiyaç anında Roma'nın kendi yerli kaynaklarından kuvvet bulamamasına sebep olacaktır.³¹ Bunun bir neticesi olarak ordu çoğunlukla barbar kavimlerin askerlerinden teşkil edilmiş hale gelmiştir. Paralı askerlik yapan bu askerler doğal olarak devletin kasasına yük getirmiş oldukları gibi, adına savaştıkları devlete de yoğun bir bağlılık hissetmemektedirler. Roma'nın askeri teşkilatlanması da bir sıkıntıdır. Her lejyon komutanına sadık olan bir kast biçiminde hareket ettiği için karışıklık durumlarında lejyonların kendi komutanlarının çıkarları için hareket edebildikleri görülür.³²

İmparatorluğun nüfus sıkıntısının da mevcut olduğunu anlıyoruz. Zira hastalıklar, istilalar ve benzeri sebeplerden dolayı nüfusun oldukça azalmış olduğunu ve bu sebeple toprakların batı tarafta etkin bir biçimde kullanılmadığını okuyoruz. Bu durum savunulması için para harcanması gereken ama maddi olarak kâr sağlamayan boş toprakların var olmasına sebep olmuş olsa gerek. İmparatorluk bu sebeple, sınırlarında mücadele ettiği barbarları hem tampon bölgeler oluşturmak, hemde işlenilmeyen toprakların işlenmesini sağlamak için kendi topraklarına yerleştirme politikası

³⁰ Simon Corcoran, **The Empire of the Tetrarchs: Imperial Pronouncements and Government AD 284-324**, 2. Baskı, Oxford University Press, New York, 2000, s. 7.

³¹ Henry William Carless Davis, **Medieval Europe**, 1. Baskı, Williams and Norgate, London, 1911, s.18.

³² John G. Sheppard, **The Fall of Rome: The Rise of the New Nationalities**, 1. Baskı, London Routledge-Warne & Routledge, New York, 1861 , s. 49.

izlemiştir.³³ Lakin barbar yerleşmeleri aynı zamanda bir sorundur, zira gelen barbarlar İmparatorluğun yapısını bozacaktır. Roma, yıkılışına doğru giden süreçte, bir devlet için onu mezara götürecek olan tüm hastalıkları bünyesinde ihtiva etmektedir denilse çok da yanlış bir değerlendirme olmayabilir. Nitekim İmparatorluk doğal sınırlarına ulaşmıştı, bu geniş sınırların ekonomik ve siyasi yükünü taşımakta sıkıntı çekmekteydi ve bu neticeyle tabiiilerinin kontrolünü sağlamakta sorun yaşıyordu³⁴.

İmparatorluğun sonunun yaklaşması, Hunların Avrupa'ya göç etmesiyle başlar. İmparatorluğu vuran ilk dalga Hun göçü değildir lakin. Hunların gelişinden dolayı yer değiştirmek durumunda kalan Got ve Alan kavimleri batıya doğru ilerleyerek önleri sıra kattıkları kavimleri sürüklemiştir. Bunun neticesi olarak batıda bulunan Gotlar İmparatorluk'tan sığınma için izin istemişlerdir. İmparatorluk bu mültecileri bünyesine kabul etmiş ve sınırlarındaki boş topraklara yerleştirmiştir, lakin yerleştirildikleri topraklardaki İmparatorluk idarecilerinin hatalı tutumları neticesinde, İmparatorluğun kurallarına uyma niyetiyle yola çıkmış olan barbarlar isyan etmek zorunda kalırlar. İsyen eden barbarlar Balkan dağlarını aşp Trakya'ya girerler ve burada, Hunlar ve Alanlar ile birleşerek büyük bir kuvvet haline gelirler. Sayıları kalabalıklaşmış olan bu kuvvet Hadrianopolis (Edirne) önlerine gelip, ileriye doğru, Roma açısından baktığımızda Konstantinopolis'i (İstanbul) tehdit etmeye başlayacak olan bir hareket gerçekleştirir. İmparator Valens bu hareketin önünü almak için ilerler ve bir meydan muharebesi vererek mücadele eder. Fakat mücadele İmparatorluk için, İmparatorun da ölümüyle sonuçlanan bir yenilgiyle bitecektir.³⁵ Lakin Roma için bir sorun oluşturan hareketin ilerleyişi durdurulmuştur. Fakat neticede, ilerleyen kuvvet gelmiş olduğu noktadan geriletilenmemiş ve 378 yılındaki bu savaşın sonucunda, İmparatorluğun Doğu ve Batı kanatlarını birbirinden ayıran bir varlık olarak bulunduğu noktada kalmıştır. Bu savaş İmparatorluğu yıkıma götüren başarılı nüfuz hareketlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir³⁶.

Hadrianopolis savaşının ardından Hun, Alan ve Ostrogot kavimleri batıya doğru yüzlerini çevirip ilerleyişlerine devam etmişlerdir. Bu ilerleyişlerinde İmparatorluğun Yukarı Moesia ve Pannonia yörelerine doğru yönelmişlerdir ve batıdaki İmparator Gratian çoğu zaman onların bu ilerleyişlerine toprakları onlara bırakarak, karşı durmamıştır. Doğuya doğru ilerleyen Visigotlara gelince, ara ara doğudaki İmparator Theodosius'un ordularıyla ufak çaplı çatışmalar gerçekleşmiş olsa da, çoğunlukla; onlara haraç vermek, onları paralı asker olarak kiralamak ve Aşağı Moesia ve Trakya yörelerine yerleşmelerine izin vermek suretiyle kontrol altında tutmak gibi yöntemlerle İmparatorluğa büyük çapta zarar vermeleri engellenmiştir. Theodosius ve Gratian'ın ölümlerini takiben İmparatorluğun pek çok yerinde büyük çapta nüfuz hareketleri gerçekleşecektir. Bu aşamada

³³ G.W.Bowersock vd., **Late Antiquity: A guide to the Post Classical World**, 2. Baskı, The Belknap Press of Harvard University Press, United States Of America, 2000, s. 335.

³⁴ İzzet Çivgin, **Orta Çağ Tarihi**, 1. Baskı, Maya Akademi, Ankara, 2008, s. 11.

³⁵ Norman Davies, **Avrupa Tarihi**, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Anka, 2006, s. 257.

³⁶ Lynn Thorndike, **Medieval Europe: Its Development & Civilization**, 1. Baskı, George G. Harrap & Company, London, 1920, s. 73.

tarih sahnesinde İmparatorluğun doğu kısmının çöküşü yaklaşmış gibi bir intiba uyansa da, İstanbul'un aşılmazlığı ve doğu tarafının maddi imkanlarıyla hasımlarını tatmin edişi hayatını kurtaracaktır.³⁷ İmparatorluğun karşısındaki kuvvetler bunu takiben yönlerini batıya çevireceklerdir. Batıya döndüğümüzde, Theodosius'un ardında bıraktığı generali, barbar asıllı Stilicho'nun 408 yılında bir komplo sonucu öldürülmesinin ardından, Visigot kralı Alaric'in, savunması darbe alan imparatorluğa akın ettiğini ve burada Stilicho'nun ölümüne içerlemiş olan barbar asıllı lejyonlarla birleştiğini görüyoruz. Bunu takiben Roma'nın barbarlarca kuşatılıp ardından yağmalanmasıyla sonlanacak bir savaş süreci başlar.³⁸ Alaric 410 yılında ölür ve yerine Ataulf geçer. Ataulf önderliğindeki Visigotlar 412'de Galya'ya gidene kadar İtalya civarlarını yağmalarlar. Galya'ya giden Visigotlar, burada İmparator Honorius'un generallerinden biri olan Constantius'a yardım ederek Frank, Burgundi ve Alanlar'ın destekledikleri, bu yörede bulunan sahte İmparatoru yenmesini sağlarlar. Bu yardımlarının karşılığı için Honorius'la anlaşmaya çalışan Visigotlar bunu başaramayınca Constantius onları İspanya'ya sürer. Burada Ataulf'un suikaste uğramasının ardından Visigotlar Afrikaya geçmeye çalışırlar, lakin fırtına yollarını kesince geri dönerler ve Honorius'la barışarak Vandal, Alan ve Suevi'ler tarafından yakın zamanda işgal edilmiş olan İspanya'yı İmparatorluk için fethederler ve bunun karşılığında onlara Galya'nın güney batısı kendi krallıklarını kurmaları için tahsis edilir.³⁹ Barbar akınları Vandalların Afrika'ya ilerlemesiyle devam eder. Roma toprağı olan kuzey Afrika'nın 429 yılında işgaline başlanır ve burada 477 yılına kadar Vandalların hükümdarlığı sürer. Öyle ki 455 yılında Vandalların, III. Valentinian'ın suikaste kurban gitmesi sonucu oluşan otorite boşluğu sırasında İtalya'ya yelken açıp Roma'yı yağmalamaları dahi gerçekleşecektir.⁴⁰

Barbar akınlarının sıradanlaştığı bu dönemde İmparatorluğun tek sıkıntısı barbarlar değildir. İmparatorluğa doğru ilerleyen kuvvetlerden biri ve diğer ilerleyişleri harekete geçirmesi sebebiyle belki de en önemli olanı 433 tarihinden itibaren Atilla idaresine giren Hunlardır diyebiliriz. 440-450 yılları arasında öncelikle İmparatorluğun doğu kısmıyla ilişki içine giren Hunlar bu tarihten itibaren ilgilerini batıya çevirirler ve Katalon muharebesine kadar ganimet elde ederek ilerlerler, 452 yılında da İtalya'ya girip kuzey kısımlardaki varlıkları elde ederler.⁴¹ Hunların kudretli ilerleyişi Papa I. Leo'nun içinde bulunduğu bir elçi kafilesinin Atilla'yı ikna etmesine kadar devam eder. Bu tarihten bir yıl sonra Atilla'nın vefat etmesiyle beraber, kurduğu hükümlerlik sona erer ve Hunlar varlıklarını

³⁷ Thorndike, a.g.e., s.74-77.

³⁸ Sam Moorhead ve David Stuttard, **AD 410 The Year That Shook Rome**, 1. Baskı, Getty Publications, Los Angeles, 2010, s. 92-125.

³⁹ Harold Livermore, **Twilight of the Goths: The Rise and Fall of the Kingdom of Toledo c.565-711**, 1. Baskı, Intellect, Portland, 2006, s.36-44.

⁴⁰ Thorndike, a.g.e., s.80-81 .

⁴¹ Hyun Jin Kim, **The Huns Rome and the Birth of Europe**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, s. 80-82.

sürdürseler de önceki kadar büyük çapta bir kuvvet olmaktan çıkarlar. Lakin İmparatorluk oldukça güçten düşmüştür.⁴²

Doğudaki İmparatorluk, Roma'nın bakiyesi olarak varlığına devam ederken, Batı'da iç karışıklıkların şiddetli bir biçimde devam ettiği görülüyor. Batı toprakları yavaş yavaş parçalanırken barbar asıllı generallerce fiili, bu generaller tarafından tahta çıkartılıp indirilen kukla imparatorlarca da temsili olarak idare edilecektir dersek yanlış bir tespit olmaz. Bu bağlamda, Doğu Roma modern tarihçiler tarafından Bizans olarak adlandırıldığından dolayı, biz bugünkü modern perspektiften yaptığımız tanımlamalarımız için, aslen Roma imparatorluğu 470'li yılların ardından tarih sahnesinden çekilmeye başlamıştır gibi bir çıkarımda bulunabiliriz.

1.1.2. Barbar Krallıklar

Batı Roma'nın yıkılış sürecinde, Orta Çağ dediğimiz tarihi dönemde tarihe adı geçecek olan krallıkların temelini atıldığını görüyoruz. Bu bölümde, Roma'yı işgal ederek sona erdiren barbar ulusların kurmuş olduğu bu krallıklara değinilecektir. Konunun detayına girmeden önce "barbar" tabiriyle bahsettiğimiz şeyin ne olduğunu ve bu ifadeyle nitelendirdiğimiz kitleleri vahşilikle ya da kültürsüzlükle itham etmediğimizi ifade etmemiz gerekmektedir. Bizim burada "barbar" deyimini kullanmamızın nedeni Roma İmparatorluğu'nun bu kavimleri nitelendiriş biçimidir. Kendi içerisinde bir düzen ve disiplin kurmuş olan Roma, kendi perspektifine göre döneminde medeniyetin bayrak taşıyıcısıdır. Roma ve Romalı için, İmparatorluğun dışında kalan unsurlar ise barbarlardır.⁴³ Bu unsurlar Roma'nın kanunlarını ve kültürünü değil, kendi yaşayış biçimlerini idame ettirdikleri için İmparatorluğun gözünde medeniyetin dışında kalmış kitleler olarak değerlendirilmektedirler denilebilir. Bizim burada "barbar" tabirini kullanmamız Roma'nın bu perspektifini ifade etme amacı taşımaktadır. Yoksa kanaatimizce her insan kavmi kendine has bir kültüre ve medeniyete sahiptir, ve bu kültür ve medeniyetlerin hepsi insanlığın ortak kültür mirasının kıymetli bir parçasıdır.

Konumuza geri dönecek olursak herşeyden önce şunu belirtmemizde fayda olacaktır; Batı Roma'nın yıkılışı bir anda devletin tarih sahnesinden çekilmesiyle gerçekleşmemiştir. Ortada bir süreç vardır ve bu süreç 470'li yılların ardından gözlemlenebilir şekilde başlayacaktır. Kurulduğunu ifade ettiğimiz Barbar Krallıklar Batı Roma'nın siyasi otoritesinin çökmesiyle birlikte bağımsızlığını ilan eden devletler olarak değerlendirilmemelidir. Ortada esasen, siyasi otoritenin çökmesini takiben üstünde buldukları toprak parçasını idare eden kavimlerin sebebiyet verdiği fiili bir durum söz konusudur.⁴⁴ Bahsettiğimiz Barbar Krallıkların pek çoğunun başlangıçta bir devlet teşkilatlanması oluşturma şuurundan yoksuncasına hareket ettiklerini ifade edebiliriz. Aslına bakılırsa bu kavimler

⁴² John Man, **Attila the Hun: A Barbarian King and the Fall of Rome**, 2. Baskı, Bantam books, London, 2006, s. 338-340.

⁴³ Çıvgın, a.g.e, s.6.

⁴⁴ Ian Wood, **The Modern Origins of the Early Middle Ages**, 1. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2013, s.3-4.

için önceki yaşantılarına göre, ilk aşamada çok bir değişiklik olmamıştır denilebilir. Onlar başlangıçta yine eski örf ve adetlerine uygun bir biçimde yaşamaktadırlar, tek fark artık bu kitlelerin serbestçe dolaşmasının önünde duracak bir imparatorluk iradesinin var olmayışıdır. Ayrıca bir zamanlar imparatorluk düzeninin ve kanunlarının bulunduğu topraklarda artık bunlardan mahrum kalmış, siyasi birlikteliği parçalanmış topraklar haline gelmişlerdir. Bu durumun, İmparatorluğun içinde ve kıyısında yer tutmuş olan kavimlerce otorite boşluğunun hissedilmesiyle beraber, onların gerçek bir siyasi teşkilatlanmaya doğru ilerlemelerine yol açtığını söyleyebiliriz. Belirtilmesi gereken bir husus da şudur; batıdaki İmparatorluk otoritesinin çökmesiyle birlikte başlayan süreçte, topraklarda ortaya çıkan devletimsi oluşumlar, bir kaçı dışında istikrarlı bir varlık göstermiş değillerdir. 500'lerden Haçlı seferlerinin yapıldığı 1090'lı tarihlere gelene kadar geçen yaklaşık 600 yıllık süreçte, özellikle başlangıç aşamasında, kavimlerin hala yer değiştirdiği, toprakları yöneten grupların sürekli isim değiştirdiği görülmektedir. 480 yılının siyasi bir Avrupa haritasını çizsek, 500'e geldiğimizde üzerinde pek çok güncelleme yapmak zorunda kalabiliriz. Durum bir süre için o denli karışıktır ki şöyle bir tespitte bulunsak çok da yanlış olmayabilir; Orta Çağ dediğimiz dönemin varoluşu Batı'nın, Viking, Arap ve Macar hareketleriyle etki altına alınmasına bağlansa da, bu hareketler sebep değil, zaten mevcut olan karanlık durumun düzelme sürecini geciktiren yan etmenlerdir.

İmparatorluğun siyasi otoritesinin Avrupa'dan çekilmesini takiben ortaya çıkan devletimsi oluşumları iki grupta değerlendirmek mümkün gibi gözükmektedir. İlk grup İmparatorluğun bir vakitler sağlam otoritesinin bulunduğu topraklara yerleşmiş olan kitlelerdir. Bu kitlelerin önderlerinin çoğu ya vaktiyle imparatorluk makinasının bir parçası olmuş siyasi figürlerdir, ya da yıkılışı takiben böyle bir sıfatı elde etmiş liderlerdir. Bu kitleler az çok imparatorluk kanunlarını bilmekteydi. Visigotlar, Ostrogotlar ve Burgundiler bu gruba girmektedirler. Bu kitleler İmparatorluğun siyasi otoritesi hala mevcutken ona müttefik olmuşlardı. Bu toplumlar imparatorluk otoritesinin meşruluğunu benimsemişlerdi ve otoritenin çöküşünden sonra dahi kendi varlıklarını meşrulaştırmak için bu otoritenin kalıntısına sığınmaktaydılar. Yönetimlerinde İmparatorluğun kanunlarını muhafaza edip İmparatorluktan baki aldıkları tebaalarının, bu kanunları uygulamasına izin vermekle birlikte bunu kendi kültürleriyle ve örfleriyle kaynaştırmaktaydılar ve kendi örf ve adetlerini de bu kanunların yanı sıra işletmekteydiler. Muhtemelen onlar kanunların düzen ve istikrar getirmekteki maharetinin farkına varmışlardı ve kanunları bu sebeple muhafaza etmek istiyorlardı. Çoğu zaman kendi işlerinde kendi örflerine uyarken tabileri konumuna gelmiş olan Roma kalıntısı tebaalarının, Roma hukukunu uygulamasına izin vermek gibi bir davranış sergilemekteydiler. Bu gruba giren uluslar İmparatorluğun ihtişamını, yıkılış aşamasında dahi olsa tanımış olduklarından, onun büyük bir medeniyet olduğunun farkındaydılar ve o güçlü günleri yeniden inşa etmenin gerekliliğine inanmaktaydılar. Sadece bunu yapacak ehliyetleri yoktu. Bu ehliyeti kazanmaları uzun bir zaman alacaktı. İkinci grup İmparatorluğun uzak sınırlarında kalan kitlelerdi. Franklar, Saxonlar, Alemanniler, Bavaryalılar, Lombardlar ve Vandallar bu ikinci gruba girerler. Bu gruptaki kavimlerin düzenlerini kurarken başlangıçta, Roma medeniyetinin bakiyesi üzerine inşa etme gibi

bir şanslarının olmadığı görülmektedir. Bu durumun kavimler arası farklılıklar gösteren çeşitli sebepleri vardır. Örneğin Franklar için bunun nedeni muhtemelen Roma kültürüyle tanışabilecekleri bir coğrafyadan uzakta ortaya çıkmış olmalarıdır. Lombardlar ve Saxonların ise, savaş tarafından Roma bakiyesinin büyük oranda tahrip edildiği topraklara yerleşmeleri söz konusudur. Öte yandan Vandallarınsa Ariusçuluğu benimsemeleri neticesinde Roma Katolik kültürüne uzak durmaları söz konusudur.⁴⁵ Frankların Roma kültüründen uzakta ortaya çıktığını ifade etmemiz, ilerleyen yıllarda Roma kültürünün mirasçılığını Frankların devralması söz konusu olduğundan ilk başta şaşırtıcı gelebilir. Dahası Roma tarihini bilenler bir takım Frankların çok erken tarihte Roma ile tanıştığını bileceklerdir. Lakin burada dikkat edilmesi gereken bir husus olarak coğrafya ön plana çıkmaktadır. Frankların köken olarak kuzeyde ortaya çıkmaları söz konusudur ve Roma ile iletişime geçtiklerinde de bir tampon biçiminde devletin en kuzey sınırında mevzilenmişlerdir.⁴⁶ Yani devletin kültürel beşiği olan Roma'dan oldukça uzaktadırlar. Başlangıçta temel olarak özellikle askeri hususlarda Roma medeniyetinden nasiplenmeleri mevcuttur. Roma'nın kültürünün mirasçılığını da ilerleyen zamanla beraber Avrupa'nın siyasetinde aktif rol alan ve zamanla üst hakimiyeti ele geçiren kavim olmaları neticesiyle elde edeceklerdir. Bahsetmekte olduğumuz bu ikinci gruptaki topluluklar ilk başlarda teşkilatlanmalarını kendi örfleri üzerine bina edeceklerdir, fakat zaman içerisinde onlar da Roma'dan geriye kalan idealleri şu ya da bu şekilde benimseyeceklerdir, lakin bunu kendi kültürlerinin potasında eritecek ve onun içinde asimile olmak yerine onu içselleştirerek medeniyete yeni bir ürün olarak sunacaklardır. Bu ikinci gruptaki topluluklar arasında, tarihine biraz daha detayıyla ilerleyen paragraflarda değinecek olduğumuz Franklar önemli bir aktör olarak karşımıza çıkacaklardır. Zira Haçlı seferlerinden önce Avrupa'da gerçek bir siyasi otoritenin ilk filizlenmeleri Franklarda görülecektir. Frankların tarihçesine girmeden önce Batı Roma'nın siyasi otoritesinin çöküşünün ardından Avrupa'daki siyasi haritayı bir fikir sahibi olmak için genel hatlarıyla çizmek faydalı olacaktır.

Avrupa topraklarının en batı ucundan doğuya doğru gelerek haritadaki isimleri tespit edersek, İber Yarımadasının en ucunda Suebileri görmekteyiz. Yarımada'nın içine doğru Akitanya'ya doğru uç salmış bir biçimdeyse Visigotların krallığı tespit edilmektedir. Burgundi ve Alemanniler İtalya yarımadasının çıkışında, bugünkü Almanya ve Fransa topraklarının orta yerinde, Burgundiler batıda Alemanniler ise doğuda kalacak şekilde yan yana dizilmektedirler ve Visigot krallığının doğudaki komşusu durumundadırlar. Hemen doğularında Thuringianlar mevcuttur. Franklar, Burgundi ve Alemannilerin hemen üstünde deniz kıyısında yer almaktadırlar ve bugünkü Almanya ve Fransa topraklarının üst kısmında yerleşmiş durumdadırlar. Aşağıya doğru gelince İtalya yarımadasında halen daha Roma halkı mevcuttur fakat Odoacer adlı barbar asıllı bir kralın egemenliğinde var olmaktadır. Az bir zaman sonra yarımada'ya, doğusunda mevzilenmiş olan Ostrogotların,

⁴⁵ Davis, a.g.e., s.28.

⁴⁶ Lewis Sergeant, **The Franks: From Their Origin as a Confederacy to the Establishment of The Kingdom of France and the German Empire**, 2. Baskı, T. Fisher Unwin, London, 1898, s. 11-15.

Theodoric önderliğinde geleceklere ve Odoacer'in yönetimine son verecekleri görülecektir. Lombardlar Balkanların üst kısmında bugünkü Polonya - Macaristan - Romanya civarlarında mevzilenmişlerdir. Aslında Lombardlar için mevzilenmekten ziyade ilerlemişlerdir dersek daha yerinde olur, zira Lombardların bu istikamette bir göç hareketleri mevcuttur. Britanya yarımadasında ise Britonlar, Scotlar ve Anglo-Saxonlar mevcuttur. Vandallarınsa Afrika'da barınmakta oldukları görülür. Bu harita ilerleyen yıllarla beraber sürekli değişikliklere uğrayacaktır. Örnek vermek gerekirse 568 yılından sonra Lombardların Danube nehrinin ortalarından ilerleyerek İtalya'ya girecekleri ve yarımadayı Ostrogotlardan almış olan Bizansın elinden, İtalya'yı koparacakları ve buraya yerleşecekleri görülecektir.⁴⁷ Lakin Lombardların hikayesi bizim konumuz gereği ilginç dır, şimdilik biz kronolojimizi tekrar geriye alalım ve 480 yıllarına geri giderek bizim için önem arz eden Franklara değinelim.

Frankların bir kuvvet olarak ortaya çıkışı 481 tarihinde Clovis'in liderliği ele almasıyla başlar. Clovis 496 yılında Alemannilerin elindeki Svabya topraklarını ele geçirincede Hristiyan inancını benimser. Zira rivayet, savaşın son muharebelerinden birinde, kendi ilahlarının kendisinden yüz çevirdiğini düşünen Clovis'in Hristiyan olan karısının ilahına dua ettiğini ve bunun ardından zafere ulaştığını söyler.⁴⁸ Hristiyan olmasının ardından Clovis'in bulunduğu coğrafyanın yerel kilisesiyle, kendi otoritesini güçlendirmek için ittifak içine girdiği anlaşılıyor. 500 yılında Clovis'in haraca bağlamak amacıyla Burgundilere saldırdığını görüyoruz, lakin bu cephede, Burgundi kralının siyasi bir manevrayla Hristiyanlığı benimsemesi neticesinde, başarısızlığa uğrayacaktır. 507 tarihinde Visigotlara karşı muzaffer olan Clovis, krallığının kalan günlerini rakibi olan Frank liderlerini ortadan kaldırmakla geçirecektir. Clovis lider olduğu 30 yıl boyunca Frank ulusu üzerinde tek hakimin başta olduğu bir yönetim kurmaya teşebbüs etmiş ve bunu büyük oranda da başarmıştır.⁴⁹ Fakat onda tam manasıyla devletleşme bilincinin oluşmadığı, ölümünün ardından bir barbar geleneği olan krallığın çocuklarının arasında paylaşılması uygulamasının gerçekleştirilmesinden okunabilir. Lakin Franklarda bu uygulamanın sonuçlarında ufak bir farklılık göze çarpmaktadır. Germen kavimlerinin krallıkları oğullar arasında paylaştırıldığında zaman içerisinde un ufak olurken, Franklarda kardeşler arası tek lider olma mücadelesi görülür ve zaman içerisinde krallığın tekrar tek liderin eline geçmesi gerçekleşir.⁵⁰ Fakat bu durum yine de sıkıntılıdır, zira geçirilen mücadele döneminde ulusun kaynakları iç savaş neticesinde tahrip olur. Nitekim tek liderin herşeyi ele geçirme amacı gütmemesi durumundan, Frankların devletleşme bilincine giriş yaptığı yorumunu çıkartmak mümkündür.

⁴⁷ Edward Peters (Ed.), **Paul the Deacon, History Of the Lombards (720-799)**, (Çev: William Dudley Folke LL.D.), University of Pennsylvania Press, Pensilvanya, 1974, s. IX.

⁴⁸ Davis, a.g.e., s.40.

⁴⁹ Emile De Bonnechese, **History of France: From the Invasion of the Franks Under Clovis to the Accession of Louis Philippe**, (Çev. William Robson), 1. Baskı, G Routledge & Co. And Farringdon Street, New York, 1856, s. 12-14.

⁵⁰ Davis, a.g.e., s.42.

Clovis'in ölümünü takip eden 50 yıl içinde ardından gelen liderler, Burgundileri, Bavaryalıları ve Thuringianları kontrol altına alırlar. Bu yavaş geçen bir süreçtir lakin ve Frankların gücü artmak yerine azalmaktadır. Nitekim Clovis'in kurduğu Merrovenj hanedanının Clovis'ten sonra gelen en meşhur üyesi olan I. Dagobert'in dahi çok büyük bir otorite kuramamış olduğu, ölümünün ardından onun kontrolünde bulunan, Neustria, Austrasia ve Burgundy krallıklarının kendi yönetimlerini teşkil etmesinden okunabilir. Bunu takiben, 638 yılından itibaren 719 yılına kadar Frank tarihi kendi içindeki siyasi mücadelelerle yazılacaktır ve Merrovenj hanedan üyeleri bu mücadele içerisindeki kuklalardan ibaret kalacaklardır.⁵¹ Bu karmaşık dönemin sonu Charles Martel'in tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte gelecektir. Kukla konumundaki Merrovenj hanedanının elindeki Frank diyarı üst düzey devlet adamlarınca fiilen yönetilmektedir ve Charles Martel de bu devlet adamlarından birisidir. Nitekim hayatı boyunca fiilen Frankların kralı olmuş olsa da resmi olarak bu sıfatı almamış ve hanedan değişikliğine sebebiyet vermemiştir.⁵² Fakat onun ardından Merrovenj hanedanı son bulacak ve yerine Karolenj hanedanı gelecektir. Charles'ın otoritesini hakim kılan olay Arapların mağlub edilmesiyle sonuçlanan Poitiers (Puvaty) savaşıdır. Bu başarı ile birlikte Charles Hristiyan dünya'nın gözünde "başka bir dine inanan insanlardan oluşan bir orduya karşı başarı kazanan Hristiyanlığın muhafızı" haline gelecektir ki bu algının döşediği basamaklar sayesinde hanedanı, onun ardından Frankların krallığına tırmanacaktır.⁵³ İlerleyen bölümlerde göreceğimiz üzere bu savaş Orta Çağ Avrupa'sının etki altında kalmasına sebep olan etmenlerden biri olan, ve esasen kendi iç dinamiklerinden dolayı ivmesi zaten çoktan yavaşlamış olan Arap fetihlerinin ilerleyişini durduracaktır.

Merrovenj hanedanını sona erdirip tahta geçerek Karolenj hanedanını oluşturmak, 751 yılında Charles'ın oğlu III. Pepin'e nasip olacaktır. Zaten kukla haline gelmiş olan Merrovenj liderlerinin yönetimi kaybetmeleri siyasi manevralar neticesinde gerçekleşecektir ve Karolenjleri hükümdarlığa, kilisenin otoritesiyle yapmış oldukları ittifak taşıyacaktır.⁵⁴ Bu dönüşümün ardından Avrupa'da yavaşça siyasi oluşumlar belirgin bir şekil kazanmaya başlayacak ve barbar krallıkları devri yerini krallıklar devrine bırakacaktır. Artık Avrupa'nın siyasi olarak yeniden yapılanması gerçekleşmektedir ve feodalite hükmünü bu topraklara gerçek biçimiyle kuracaktır. Fakat Avrupa'nın karanlık çağı henüz sona ermemiştir. Bilakis, bizim Avrupa için sıkışma diye ifade etmeyi tercih ettiğimiz dönem başlamıştır. Viking, Macar ve Arap hareketlerinin, Batı'da, Orta Çağ dediğimiz dönemin en karakteristik haliyle ortaya çıkmasında etken olacak olduğu süreç başlamaktadır.

⁵¹ Thorndike, a.g.e., s.43.

⁵² Regina Le jan, "Reichenau and its Amici Viventes: Competition and Cooperation?", Rob Meens vd. (Ed.), **Religious Franks: Religion and Power in the Frankish Kingdoms: Studies in Honour of Mayke de Jong**, 1. Baskı, içinde (262-278), Manchester University Press, Manchester, 2016, s. 266.

⁵³ Marios Costambeys vd., **The Carolingian World**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2011, s. 31-34.

⁵⁴ Heinrich Frichtenau, **The Carolingian Empire**, (Çev: Peter Munz), 7. Baskı, University of Toronto Press, Canada, 2000, s 16-18.

Konumuzla çok ilintili olmasa da yeri gelmişken ilgi çekici bir detay olduğu nisbetle Karolenj Rönesansına da değinmekte fayda var. Charles Martel'in torunu olan Karolenj hükümdarı Charlemagne'in Avrupa'da otoriteyi bir araya toplamasının ardından, kısa ömürlü bir kültürel dirilişin yolunu açmasıyla gelişen bilimsel ve kültürel hareketlenmeye Karolenj Rönesansı denilmektedir.⁵⁵ Lakin Charlemagne'in ömrünün sona erişinin ardından, her ne kadar bu Rönesans süreci onun ardılı olan bir takım hükümdarlarca da devam ettirilmiş olsa da, Avrupa'nın dışarıdan gelen nüfuz hareketlerinin tesiriyle iyice içine kapanmasından dolayı bu kısa ömürlü hareketin ciddi bir meyve vermediğini söylersek çokda yanlış bir tespitte bulunmuş olmayabiliriz.⁵⁶ Bizim için belki de Karolenj Rönesansını kıymetli kılabilecek olan bir nokta, Avrupa insanının bilime ve kültüre ne denli önem vermeye eğilimli olduğunun bir göstergesi gibi algılanabilir olmasıdır. Zira Charlemagne'in siyasi istikrarı az biraz derlemeye başlamasıyla birlikte bilimsel faaliyetlere ve kültürel olarak yenilenmeye hemen bir sarılma gerçekleşmiştir. Bu kısa ömürlü süreç bize Avrupa'nın karanlık çağa girmesinin kendi insanının mayasından kaynaklanmadığını, dış etmenlerin elini kolunu bağlamasından doğan bir netice olduğunu gösteriyor olabilir mi? Bu sorunun cevabını vermek konuyu detaylı olarak inceleyecek olan araştırmacılara bırakılması gereken bir husus, biz şimdilik sormakla yetinelim. Karolenj Rönesansından bahsetmişken Orta Çağ Avrupa'sındaki eğitim durumu hakkında da bir kaç cümle söylememiz yerinde olacaktır. Zira Orta Çağ'ı karanlıkla nitelendirdiğimizde genelleme tabanlı bir tablo çizmiş olmaktayız. Bu periyotta eğitim faaliyetleri hiç yoktur gibi bir düşünce sergilersek bir yanılgı içerisine düşmüş oluruz. Nitekim Avrupa'nın belirli bölgelerinde karanlığın içerisindeki mum ışıkları diye nitelendirebilecek olduğumuz belli başlı eğitim kurumları mevcuttur. Bu kurumlar kilise teşkilatlanması çerçevesinde varlıklarını idame ettiren yapılar olarak; din adamlarının okuma yazma bilmesini sağlamak ve dini dogmanın muhafazasını gerçekleştirmek gibi önemli bir faaliyeti yerine getirmekteydiler. Fakat bu gibi kurumların dönem Avrupalısı'nın geneline aydınlık sunabildiği gibi bir düşünce içerisine girersekde yanılgıya düşeriz. Zira bir sonra ele alacağımız bölümde de görüleceği üzere, dönemin yoğun asayişsizliği bu gibi bilim yuvalarının etraflarına ışık saçmasına büyük oranda engel olmaktadır. Öyle ki okuma yazma bilmeleri neticesinde toplum içinde bir kademe üstte değerlendirdiğimiz çoğu din adamını dahi aydın olarak nitelendirebileceğimiz bir durum söz konusu görülmemektedir. Din adamlarının eğitimliliğinin ve dönemin kilise organizasyonunun sağlayabildiği eğitim seviyesinin daha olgun bahislerini feodaliteyi ve akınlar çağını ele aldığımız kısımda yapacağız.

⁵⁵ John J. Contreni, *The Carolingian Renaissance: Education and Literary Culture*, Rosamond McKitterick (Ed.), **The New Cambridge Medieval History, Volume II c.700-c.900, içinde (709-757)**, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s. 709-713.

⁵⁶ Özlem Genç, **Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı**, 1. Baskı, Lotus Yayınevi, Ankara, 2013 s.231-240.

1.2. Kıta İçine Dışarıdan Nüfuz Hareketleri

Dünyanın o zamanki bilinen batısında, İmparatorluğun yıkılmasıyla beraber karmaşanın içine düşmüş olan toplumlar, yeniden bir düzen tutturmaya giriştikleri sırada acı bir şekilde bunun çokda kolay olmayacağını öğreneceklerdi. Charles Martel'in açmış olduğu yoldan ilerlemeye niyetlenen Karolenj hanedanı Avrupa'nın siyasi haritasını şekillendirmeye giriştiğinde, çoktan topraklarının en batı sınırında, onların kendi düzenlerini rahatlıkla kurmalarını engelleyecek olan Arapların mevzilenmiş olduğunu görecekti. Zaman çizgisi biraz daha ileri gittiğinde doğudan Macarlar, kuzeyden de Vikingler sahneye çıkacaklardı.

Dış etkilerin nüfuzu altında kalınan bu dönemde Avrupa'nın hayatta kalabilmek için feodal yapıyı güçlendirmesi ve Hristiyanlığa bir can simidi gibi sarılması onun hayatını kurtarmıştır dersek aslında çokta yanlış olmayacaktır. Zira dışarıdan gelen nüfuz hareketlerinin tehlikelileri olan Macar ve Viking ilerleyişini durdurmak ancak bu toplumların Hristiyanlaştırılması ve Feodal yapının içerisine dahil edilmeleriyle mümkün olmuştur diyebiliriz. Arap kuvvetinin geriletilmesi de, her ne kadar kuvvet aslen kendi iç sebeplerinden dolayı ivmesinin büyük bir kısmını yitirmiş olsa da, başlangıçta Avrupa'yı yoran Macar ve Viking kuvvetinin sonradan, bahsini ettiğimiz kaynaşma süreciyle Batıya bir güç olarak eklenmesiyle mümkün olacaktır. Avrupa'nın yeniden bir güç haline gelebilmesinin ardında, her ne kadar onu ilerleyen yıllarda gelişme hususunda ayağından zincirleyecek olsalar da, bu aşamada Hristiyanlığın ve feodal yapının büyük bir rol oynadıkları yadsınamaz.

Haçlı seferleri muhtemelen; Hristiyanlığın, feodal yapının ve insanları bu iki kuruma muhtaç eden baskı ve karmaşa karanlığının ürünüdür. Biz bu bölümde bu sebeple sıkışma sürecine sebep olan dış etmenleri ve neticesi olarak feodal yapının ortaya çıkışını ana hatlarıyla ele alacağız.

1.2.1. Arap Varlığı

Feodal Toplum adlı kitabında Arap hareketlerine giriş yaparken Marc BLOCH "*... saydığımız düşmanlar içerisinde hiç kuşkusuz en az tehlikelisi İslam'dı*"⁵⁷ der. Bunun sebebini anlamak aslında zor değildir. Arap fetih hareketi, Viking akınlarıyla ya da Macar hücumlarıyla kıyaslandığında, bir fetih metodolojisine sahip olmasından dolayı bunlardan ayrılmaktadır. Avrupa'ya çıkan Arap fatihler, halkı kılıçtan geçirip yağma yapmak için değil, toprakları İslam dini adına elde edip orada bir medeniyet kurmak için İber yarımadasının topraklarına ayak basmışlardı. Dahası İslam medeniyeti bu topraklara adım attığında zaten çoktan kurulmuş olan ileri bir medeniyetti. Bu bağlamıyla değerlendirildiğinde Arap fetih hareketinin asimilasyona sebep olacağı ve Hristiyanlığa karşı bir tehdit unsuru oluşturacağı düşünülebilir ilk başta. Lakin fetih prensipleri içerisinde dinde

⁵⁷ Marc Bloch, **Feodal Toplum**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), 5. Basım, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015, s. 30.

zorlama olmayışı ve Zımmi hukuku neticesinde her kitabî dine yaşam hakkı tanınması tam tersi bir durum teşkil etmekteydi.⁵⁸

Viking ve Macar paganlar geldikleri yerlerde manastırları yağmalayıp yıkarken, Arap fatihleri ibadethanelerin en büyüğünü kendileri için alıp fethin bir simgesi yapmak için camiye çevirirken, kalanlarını tebaanın inancını idame ettirebilmesi için onlara bırakmaktaydı. Bu karakteriyle bakıldığında Arap fethinin düzen ve sistem getiren bir hareket olduğu, Viking ve Macar akınlarınınsa karmaşa getiren hareketler olduğu söylenebilir. Zaten bu durum Avrupa'nın ilerleyen aşamalarda yeniden medeniyet yolunu buluşunda Endülüs Emevi Devleti'nin İber yarımadasında bıraktığı meşalenin ışığını kullanmasından anlaşılmaktadır.⁵⁹ Emeviler'in, İslam dininin düsturları çerçevesinde hangi dinden olursa olsun kitabi dinden gelen vatandaşlarına hoşgörülü refah bir ortam sağlamaları neticesinde, bu çağda bilimsel faaliyetlere kanat gerip felsefenin gelişmesi için bereketli topraklar oluşturduklarını söylersek, yanlış olmayacaktır. Ortaya çıkan refah ortamı bu dönemde İspanya'daki Yahudiler için, gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse bilimsel ve felsefi alanlardaki gelişmeler ve rahatlık bağlamında, Altın Çağ diyebileceğimiz bir devrin de yaşanmasını sağlamıştır.⁶⁰ Farklı inançlardan alimlerin birbirlerinin fikirlerini paylaşarak birbirlerinin bilgeliğinin üstüne yenilerini inşa edebildikleri bir dönem söz konusu. Çeviri faaliyetleriyle pek çok eser diller arası iletişime açılmış böylelikle kütüphanelerin zenginleşmesi gerçekleşmiştir. Emevilerin ardından onlardan devralınan mirasın şaşırtıcı biçimde Katolik hükümdarlarca da muhafaza edileceği görülecektir. Toledo çeviri okulu denilen kurumun Yahudi ve Hristiyan çevirmenlere ev sahipliği yaptığı ve bu sayede Müslümanlar'dan elde edilen pek çok bilgeliğin Avrupa'ya taşındığı bilinmektedir.⁶¹ Endülüs'te yaşanan ve XIII. yüzyıl ve sonrasında Avrupa'da gerçekleşecek olan bilimsel ilerleyişin beşiğini kuracak olan bu altın çağ, Müslüman dünyanın İslam'la beraber kanat gerdiği antik çağların ve kendi döneminin bilgeliğini muhafaza etmekle kalmamış, bilakis geliştirmiştir. Felsefe ve bilim alanında İbni Rüşd, İbni Meymun gibi dikkate değer isimlerin ortaya çıktığı bu dönem, sadece Endülüs'te olan bilimi değil, bahsettiğimiz gibi tüm İslam coğrafyasına mal olmuş bilimi ve düşüncüyü Avrupa'ya taşımıştır.⁶² İbni Sina, Farabi gibi İslam alimlerinin bilgeliğinin yanı sıra, Öklid, Aristo gibi antik çağların alimlerinin Müslümanlarca muhafaza edilmiş olan bilgeliğinin de Avrupa'ya ulaşmasına vesile olmuştur.⁶³

⁵⁸ Choucri Cardhai, "Conflict of Law", Majid Khadduri ve Herbert J. Liebesny (Ed.), **Law in the Middle East, Vol 1: Origin and Development of Islamic Law**, 1. Baskı, içinde (334-349), The Lawbook Exchange, New Jersey, 2008, s. 335.

⁵⁹ Sigrid Hunke, **İslam'ın Güneşi Avrupa'nın Üzerinde**, (Çev: Servet Sezgin), 1. Baskı, Bedir Yayınları, İstanbul, 1997, s. 18.

⁶⁰ Ana Ruiz, **Vibrant Andalusia**, Algora Publishing, New York, 2007, s. 43.

⁶¹ Mehmet Özdemir, **Endülüs Müslümanları – 3: İlim ve Kültür Tarihi**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1997, s. 163-170.

⁶² Osman Bakar, **Islamic Civilisation and the Modern World: Thematic Essays**, 1. Baskı, Ubd Press, Darussalaam Brunei, 2014, s. 211.

⁶³ Özdemir, a.g.e., s. 171.

Bununla birlikte anlattıklarımızdan dolayı Arap hareketlerinin kıta'nın etki altına alınmasında ehemmiyetli bir rolünün olmadığı gibi bir algı oluşmamalıdır. Zira İber Yarımadası'nda mevzilenen siyasi oluşum yegane Arap hareketi değildir. İber Yarımadası'ndaki devletin yanı sıra Akdeniz'deki adalarda mevzilenen bağımsız Arap denizcilerin varlığını da unutmamak gerekir.⁶⁴ Belki de Avrupa'nın sıkışmasında etki gösteren Arap hareketinin, Endülüs Emevi devletinin varlığından ziyade bu bağımsız denizcilik faaliyetleri olduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Endülüs Emevileri Batı'nın en batıdan ileriye doğru adım atmasının önünde bir set olmuştur ve bunu yaparken de bir süre boyunca topraklarında yaşayan Avrupalıların, Avrupa'nın ortasında esamesi dahi okunmayan bir rahatlık ve yaşam güvencesi içinde var olmalarına ön ayak olmuşlardır diye bir değerlendirme yapabiliriz. Bağımsız denizcilik faaliyeti düzenleyen grupların ise Batı'nın Akdeniz'e rahatça açılmasını engelleyen ve yerleştikleri mevkilerden, kıta içlerindeki zenginlikleri elde etmeyi amaçlayan hareketler düzenleyen bir kuvvet oldukları biçiminde bir çıkarım yapabiliriz.

Avrupa'yı tüm güneyinden gerek fetih hareketleri gerekse de Akdeniz'in sağlam bekçiliğini yapan bağımsız denizcilik faaliyetleri neticesinde sıkıştıran Arap varlığının tarihsel sürecini 711 yılında Tarık bin Ziyad'ın kuvvetlerinin İber yarımadasına çıkışıyla başlatmak mümkündür.⁶⁵ Yarımada'ya çıkışta çatışılan Vizigot ordusunun etkisiz hale getirilmesini takiben, süratle Elvira, Cordoba, Ecija ve Toledo fethedilir. Yarımada'daki Vizigot idaresinden memnun olmayan pek çok şehrin kendi istekleriyle kapılarını açtıkları da görülür.⁶⁶ 712 yılında Musa bin Nusayr yeni bir kuvvetle fethi tamamlamak için İber yarımadasına çıkar ve Sevilla, Karmune, Niebla ve Meridya'yı fetheder. Kuvvetleri Toledo'da Tarık bin Ziyad ile buluşur ve ardından kuzeye doğru iki koldan fetih devam eder.⁶⁷ 713 yılı devam ederken Leon, Galiçya, Lerida, Barselona ve Zaragoza fethedilir ve Pireneler aşılır. Pirenelerin aşılmasının ardından Frank topraklarına doğru fetih süratle ilerler. İber Yarımadası'nın fethi için, İslam'ın ilk yüzyılında Arapların yaptığı fetihlerin, en hızlılarından biri olduğu söylenebilir.⁶⁸ Frank topraklarındaki ilerleyiş 732 yılındaki Poitiers savaşı mağlubiyetine kadar Septimanya ve Narbona bölgelerinin fethedilmesiyle devam eder. Poitiers savaşıyla Arapların Avrupa'daki, İber Yarımadası üzerinden ilerleyen fetih hareketinin dinamik evresinin durduğunu görüyoruz. Lakin Arapların varlığı uzun bir süre daha devam edecektir. Arapların ilerleyişinin sona ermesinin tetiği her ne kadar Poitiers savaşı ile çekilmiş olsa da, duraklayışın esas sebebinin Arapların kendi içlerindeki çatışmalar olduğunu ifade edebiliriz. Endülüs'deki Arap varlığının karakteri birleşik bir devlet haline dönüşmeyi, 755 yılında Emevi hanedanının Orta Doğu'da sonlandırılmasını takiben Abdurrahman bin Muaviye'nin, İspanya'ya giderek burada Endülüs Emevi

⁶⁴ Donald Bullough, **The Age of Charlemagne**, 1. Baskı, Londra, 1965, s.13.

⁶⁵ Mehmet Özdemir, **Endülüs Müslümanları-1: Siyasi Tarih**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1994, s. 16.

⁶⁶ Engin Beksaç, "Endülüs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, içinde (211-232), 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 211.

⁶⁷ Beksaç, a.g.e., s. 212.

⁶⁸ Georges Seraphin Colin, **Brill Encyclopedia of Islam**, içinde (486-503), 1, E.J.Brill, Leiden, 1986, s.486.

Devleti'ni teşkil etmesiyle gerçekleşecektir.⁶⁹ Lakin buradan kurulan oluşumun yekün bir devlet otoritesi sağladığını anlamamak gerekir. Emevi hanedanı doğuda sona erdikten sonra, Emevi varlığının hayata tutunduğu diyar olan Endülüs Emevi Devleti, iç karışıklıklarla sürekli olarak boğuşan ve varoluşunu muhtemelen Hristiyanlığın o toprakları işgal edecek güce sahip olmamasına borçlu olan bir devletti dersek yanlış olmaz. Fakat bu karışık durumuna rağmen yine de Endülüs Emevi Devleti'nin, döneminin hatırı sayılır devletlerinden biri olduğunu ve kültür ve medeniyet olarak dönem Avrupa'sının parlak yıldızı olduğu söylenebilir.

Endülüs Emevi Devleti'nin Yarımada'daki varlığı çalkantılı ve iniş çıkışları olan bir varlıktır. Lakin yine de devletin Yarımada'daki varlığı Hristiyan Avrupa'nın ilerleyişini engelleyen bir kuvvettir. Zira her ne kadar ilerlemesi durmuş olsa da Arap hareketi kıta içine doğru ilerleme idealinden vazgeçmiş değildir. Sadece bunu yapacak fırsat bulamamaktadır. Bu sebeple Emevi devleti kıta ortasındaki Frank varlığı için, Hristiyan Avrupa'nın algısına göre her zaman batıda bekleyen bir tehdittir. İber Yarımadası'nın tebaa haline gelmiş Hristiyanları içinse bu devlet her ne kadar bir güvenlik ve refah durumu kaynağı ise de, siyasi olarak yapılanmalarını engelleyen bir oluşum olarak görülebilir. Tarih 930'lu yıllara geldiğinde III. Abdurrahman döneminde Emevi devletinin Leon ve Pamplona adındaki kuzeydeki İspanyol krallıklarını vergiye bağladığını görmekteyiz.⁷⁰ Buradan, Haçlı seferlerinin başladığı 1095 tarihinden önce her ne kadar Reconquista hareketi ciddiyetle başlayacak olsa da, Arap varlığının Avrupa'yı yine de kuvvetle etki altında tuttuğu sonucunu çıkartabiliriz.

Emevi devleti varlığının dışındaki diğer Arap etkisine, yani Akdeniz'i elinde tutan bağımsız Arap denizcilere gelirse, 827 yılında Hristiyan isyancılara destek için çağrılan Berberiler'in Sicilya'yı Bizans İmparatorluğundan fethederek nüfuzlarını kurmaya başladıklarını söyleyebiliriz.⁷¹ 878 yılında Siraküza fethedilir fakat buradaki varoluş çalkantılı bir süreç sergileyecektir. Bu arada geçen süre zarfında Arapların Messina'yı fethettikleri, Venediklilere karşı zafer kazandıkları, Roma limanının ve civarındaki yerleşim yerlerinin zenginliklerini elde ettikleri görülür.⁷² Arapların Akdeniz'deki varlığı muhtemelen o kadar kuvvetlidir ki, Hristiyanların İtalya'da mevzilenenleri buradan çıkarmaları geç bir tarih olan 915 yılında gerçekleşecektir.⁷³ Arapların Sicilya'daki varlıkları ise XI. yüzyıla kadar devam edecektir.⁷⁴

700-1000 yılları arasında Avrupayı etki altına alan Arap kuvvetinin çizdiği tabloya baktığımızda, şu ana değin ifade ettiklerimizden anlaşılın, iki büyük kuvvetin Avrupa'yı

⁶⁹ Marilyn Higbee Walker, "Abd Al Rahman I Emir of Cordoba", **Medieval Iberia: An Encyclopedia**, Michael Gerli (Ed.), 1. Baskı içinde (4-5), Routledge, Oxon, 2003, s.4.

⁷⁰ Joseph F. O'Callaghan, **A History of Medieval Spain**, 2. Baskı, Correl University Press, New York, 1983, s. 122

⁷¹ Thorndike, a.g.e., s.216.

⁷² Alex Metcalfe, **Muslims of Medieval Italy**, 2. Baskı, Edingburgh University Pres, Edinburgh, 2008, s. 25-29.

⁷³ Paolo Squatriti, "Garigliano battle of", **Medieval Italy: An Encyclopedia**, içinde (398), 1, Routledge, New York, 2016, s. 398.

⁷⁴ Thorndike, a.g.e., s 217.

güneybatıdan ve güneyden etki altına aldığıdır. Batıda yerleşik bir düzene geçmiş olan ve 1496 yılına kadar kalıcı olacak olan bir siyasi varlık ve güneyden sürekli kıta içlerine nüfuz edip kıtanın zenginliklerini elde eden bağımsız denizciler söz konusudur. Batıdan etki altına alan siyasi varlığın, bahsetmiş olduğumuz üzere bir fetih amacının olduğu ve bu fetih hareketini İslam dininin belirlemiş olduğu fetih prensipleri çerçevesinde gerçekleştirdiğini düşündüğümüz zaman, varlığının yıkıcı olmadığı, bilakis yapıcı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Endülüs Emevi Devleti'nin Batı'yı zorlayan kuvveti daha çok siyasi nüfuz alanının daraltılması, ve kültürel olarak Hristiyanlığı etki altına alması biçimindedir. Burada şu notu da düşmek gerekir. Hristiyanlığın kültürel olarak etki altına alınması aslında zarardan çok ileriye dönük olarak, Avrupa için bir kar olmuştur. Zira Batı dünyasının onu modern çağlara taşıyacak olan bilimsel alt yapısını Endülüs Emevi Devleti'nden miras aldığı çokça zikredilmektedir.

Bağımsız denizcilik faaliyetlerine gelince bunlar Avrupa açısından bakıldığında zarar veren bir kuvvet olarak algılanmaktadırlar, fakat burada da bu zararın boyutunu değerlendirmek gerekir. Ortada kuzeyden gelen Vikinglerin yaptığı denli kan dökücü ve karmaşa oluşturuca bir yıkım söz konusu değildir diyebiliriz. Biz başlangıcında Viking hareketinde nereye vuracağı belli olmayan ve hücum ettiğinde tam manasıyla yıkım getiren, kalabalık bir kuvvet görmekteyiz. Bağımsız Arap denizcilik faaliyetlerinde ise, yapılan işin ihtiyaçları gereği, yine hareket edilen mevkiye bir takım tahribatın gerçekleşmiş olma ihtimali olsa da, daha sistemli ve planlı bir hareket gördüğümüz için, yıkıcı olmaktan ziyade zenginlikleri elde etmeye dönük bir hareket söz konusu olmuş olabilir diyebiliriz.

1.2.2. Macar Akınları

Macar akınlarının IX. yüzyılın sonlarına doğru başladığı görülür.⁷⁵ Steplerden gelen bir halk olan Macarlar, Hristiyanlığı benimseyip yerleşik hayata geçene dek Avrupa'yı doğuda sıkıştırarak tahrip edici bir unsur olarak varlık göstereceklerdir. Atlı göçebe kültürünü yaşayan Macarların, at sırtındaki hareketli yaşam biçimleri onları çevrelerindeki tarım toplumlarının doğal bir düşmanı haline getirmektedir.⁷⁶ Macar akınlarının başladığı dönemde kendini toparlamaya çalışan Avrupa'nın halklarının, toprak sahibi olma ve işletme üzerine kurulu tarım tabanlı bir yönetim biçimi olan Feodalite'yi yaşadığı göz önünde bulundurulursa, Macarların Avrupalı insanın doğal düşmanı olarak sahneye çıktıkları değerlendirmesini yapmamız çok da yanlış olmayacaktır.

Thorndike 800'lü yılların sonlarında beliren Macarları durdurma işinin doğudaki Frank krallarının sorumluluğu olduğunu söyler ve bunu uzun bir süre boyunca da başaramadıklarını ekler.

⁷⁵ László Makkai, "The Hungarians Prehistory, Their Conquest of Hungary and Their Raids to the West to 955", Peter F. Sugar vd. (Ed), **A History of Hungary**, 1. Baskı, içinde (8-15), Indiana University Press, Bloomington, 1994, s. 12.

⁷⁶ Bloch, a.g.e., s. 37.

Ayrıca Macarların girdikleri bölgede güçlü bir devlet otoritesinin mevcut olmadığını da ifade eder. Bu sebeple Macarlar bu bölgeye geldiklerinde yerel halklar üzerinde çabuk bir biçimde hüküm kurmuş ve zamanla yarı yerleşik bir hayata geçmişlerdir. Bu aşamadan sonra, takriben 900'lü yılların başında, yani Avrupa içlerine Macar akınları başladıktan yaklaşık elli yıl kadar sonra, Macarların yerleştikleri yaylalardan civarlara yağma akınları düzenledikleri görülür.⁷⁷

Akınların istikametinin Bizans tarafından korunan Trakya coğrafyasından ziyade Batı Avrupa'ya dönük olduğu anlaşılmaktadır. Lakin Bizans üzerine akınlar yok değildir, sadece yoğunluğun daha elverişli olan Batı Avrupa'ya odaklanması söz konusudur dersek daha yerinde olur. Aslında yağma için batıya ilerleyiş 900'lerin öncesinde başlamıştır, fakat 900'lerden sonra yoğunluğu artmıştır.⁷⁸ Macar akınlarının fetih amaçlı olmadığı, onların ordularla savaşmak yerine at sırtında seri bir baskınla bir ülkenin topraklarına girip yağmalayıp karşı saldırıya maruz kalmadan ganimetle geri dönme eğilimlerinden anlaşılabilir.

Macarların civar krallıklardaki karışıklıklardan haberdar olmak için elçiler aracılığıyla casusluk yaptıklarını ve böylece zayıf anlarında komşularını vurduklarını okuyoruz. Yağmaların yanı sıra civar yerleşimleri haraca bağladıklarını onlardan vergi aldıklarını da okuyoruz. Lakin bu tarz uygulamaları yakın illerde gerçekleştirdiklerini, kendi yerleşim yerlerinden uzak olan bölgelerde talanı yeğlediklerini de anlıyoruz.⁷⁹

Macar akınlarının sonu 955 yılında Doğu Fransa (Frankia) kralı I. Otto'nun Güney Almanya üzerinden gelen bir Macar akınının öncü kuvvetini Lech nehri kıyısında bozguna uğratmasıyla başlar. 962 yılından sonra Kutsal Roma Cermen İmparatoru sıfatını alacak olan Otto, 955 yılında elde ettiği bu galibiyetin ardından ele geçirdiği avantajı takip eder. Netice olarak Macarların Avrupa'daki yağma akınları zaman içerisinde son bulacaktır.⁸⁰ Otto Macarlara karşı savunma hattı oluşturmak için sınır komutanlıklarını yeniden düzenler ve bunun neticesinde Macarlarla olan mücadeleler bir sınır çatışması silsilesine dönüşür. Lakin bu noktada dikkat çeken bir husus şudur; Macar topluluğu gibi bir akıncı kitleyi durduran esas nedenin Otto'nunki gibi bir askeri başarı olma ihtimali düşüktür, bu sebeple esas nedenin Macarların dinamizmlerini kaybetmeleri olması daha muhtemel görünmektedir. Buna kanıt olarak akınların, İtalya üzerinde de 954'te ve Trakya üzerinde de 960'dan sonra, bu mevkiilerde belirgin bir yenilgi alınmamış olunmasına rağmen durması gösterilmektedir.⁸¹ Avrupa'nın derinliklerine ilerleyen akınların Macarlar için bir aşamadan sonra çok kârlı olmamaya başladığını görüyoruz. Burada belli başlı sebepler göze çarpıyor. Herşeyden önce çok uzak

⁷⁷ Thorndike, a.g.e., s. 217.

⁷⁸ Pal Engel, **The Realm of Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526**, (Çev:Tamas Palosfalvi), 2. Baskı, I.B. Tauris & Co, London, 2005, s. 12-15.

⁷⁹ Bloch, a.g.e., s. 41.

⁸⁰ Charles R. Bowlus, **The Battle of Lechfeld and Its Aftermath, August 955: The End of the Age of Migrations in the Latin West**, 1. Baskı, Ashgate Publishing, Burlington, 2006, s. 163-175.

⁸¹ Bloch, a.g.e., s. 42.

mesafelerden ganimetin geri taşınmasının, at sırtında yüksek mobiliteye sahip olma özelliğiyle güç kazanan göçebe savaşçıyı yavaşlatması ve saldırılara açık hale getirmesi söz konusudur. Bu vaziyet Macar akıncıyı Avrupalıların onlara karşı kullandığı gerilla savaşlarına zorlamakta ve böylelikle yıpratmaktadır.⁸² Dahası atlı göçebe akıncı, hayvanlarını besleyecek otlaklara ihtiyaç duymaktadır ve önceki akınların tahrip ettiği kırsal alanlar bu otlakları artık sağlayamamaktadır. Ayrıca 930'lardan itibaren Viking akınlarının da şiddetini yitirmesi Batı Avrupa'yı saldırmak için kârlı hale getiren karışıklık durumlarında azalmasına neden olacaktır. Bütün bu bilgilerden yola çıkıldığında Macarların akınlarını durduran esas sebebin, bu nedenlerden kaynaklanan yaşam biçimi değişikliği olması mümkün görünüyor.

Macarlar yavaş bir süreç içerisinde önce göçebe yaşam tarzından yarı göçebelîğe ardından yerleşik hayata geçmişlerdir. Yerleşik hayata geçişleriyle beraber Hristiyan inancının şemsiyesinin altına daha belirgin bir biçimde girecekler ve bu onları zamanla pasif hale getirecektir. Öyle ki 1000'li yıllara gelindiğinde Macar akınlarının hatırası silinmeye yüz tutacaktır. Nitekim 1000'li yıllarda Macar topluluğunu Hristiyan bir krallık olarak tarih sahnesinde görmekteyiz.⁸³

1.2.3. Viking Akınları

Vikinglerin saldırıları takriben 800 yılları civarında başlar.⁸⁴ Kuzeyden gelen bu akınlar, tıpkı Macar akınları gibi fetih amaçlı değil yağma amaçlı saldırılar olarak başlar, fakat zaman içerisinde fetih hareketlerine doğru yön alacak olan bir evrimleşme geçireceklerdir. Diğer akınlarla aynı döneme denk gelen Viking akınları, Avrupayı sıkıştıran kuvvetler arasında en kuvvetlisi ve tahrip gücü en yüksek olanıdır dersek yanlış bir tespitte bulunmuş olmayabiliriz. Lakin dikkat çekici bir hadise olarak bu yüksek tahrip gücünün, şiddetini yıkım için tükettikten sonra, Avrupa'ya kuvvet katan bir etmen olacağını ilerleyen yüz yıllarda göreceğiz.

Viking akınlarını Arap ve Macar hareketlerine göre tahripkar kılan pek çok etmen mevcuttur. Bunların başında Vikinglerin savaşmayı neredeyse kutsallaştıran bir kültüre mensup olmalarını ifade edebiliriz.⁸⁵ Bugünün insanına anormal gelebilecek pek çok şeyi sıradan birşeymişçesine yapabilen bir savaşçılık potansiyelinden bahsetmekteyiz. Mesela bir öfke anında Canterbury başpiskoposunu hayvan kemikleriyle vura vura parçaladıktan sonra yedikleri, ya da yağmaladıkları köylerdeki çocukların boğazına kargı geçirmeyi bir eğlence biçimi olarak gördükleri gibi örnekler mevcuttur.⁸⁶ Onların bu sınır tanımaz savaşçılıkları, bunun üstüne Araplar'ın sergilediği gibi bir denizcilik

⁸² Paul Lendavi, **The Hungarians a Thousnd Years of Victory in Defeat**, (Çev: Ann Major), 1. Baskı, Hurst&Company, London, 2003, s. 27.

⁸³ Edwin Lawrance Godkin, **History of Hungary and the Magyars**, 1. Baskı, John Cassel Ludgate-Hill, London, 1853, s. 32-38.

⁸⁴ Ian Heath ve Angus McBride, **The Vikings**, 11. Baskı, Osprey Publishing, Londra, 1995, s. 3.

⁸⁵ Dennis Howard Green ve Frank Siegmund, **The Continental Saxons From the Migration Period to the Tenth Century: An Ethnographic Perspective**, 1. Baskı, Boydell Press. Suffolk, 2003, s. 306.

⁸⁶ Bloch, a.g.e., s. 55.

kabiliyeti ve Macarlarlar'daki gibi bir akıncılık potansiyeliyle de birleşmiştir. Kuzey'in insanları oldukça kabiliyetli denizcilerdir, Amerika kıtasına ilk gidenlerin onlar olduğu bilinmektedir.⁸⁷ Onların yeri geldiğinde karaya çıkıp içlere doğru ilerlemekten de çekinmedikleri anlaşılıyor. Kuzeylilerin temel ulaşım aracı olarak kullandıkları Uzun Gemilerin çok sağlam yapılı ve gelişmiş büyük tekneler oldukları görülür. Bu tekneler okyanus aşabilecek potansiyele sahip oldukları gibi nehirlerin içinde de ilerleyebilmektedirler. Su çekimlerinin 1 metreyi aşmadığını okuyoruz⁸⁸, bu da bu teknelere nehirlerde rahatlıkla dolaşabilme kabiliyeti sağlamaktadır. Bu Avrupa için o dönemde büyük bir sorundur. Herhangi bir fiziki Avrupa haritasını açıp önümüze koyduğumuzda Avrupa'nın, çizgi çizgi nehirlerce yarılmış olduğunu ve bu nehirlerin kollarının bir örümcek ağı gibi Avrupa'yı sarmalamış olduğunu görürüz. Nehir üzerinden hareket edebilen bir kuvvetin kıtanın en iç noktalarına kadar ulaşmasının mümkün olduğu açıktır. Bu durum neticesinde Viking yağmacıları, talan hareketlerini kıtanın her noktasında gerçekleştirebilmişlerdir. Avrupa'nın hiçbir noktası bu süreç boyunca güvende olamamıştır dersek yanlış olmayacaktır. Vikinglerin nerede ortaya çıkıp saldırıya geçeceklerini tespit etmek mümkün değildir.

Ortaya çıktıkları ilk anlarda Avrupa'lı insana dehşet saçmış olan bu insanların lakin sadece gözü dönmüş yağmacılar olmadığını, onların saldırdıkları coğrafyalarda yağma kadar, ticaret de yapmış olduklarını anlıyoruz.⁸⁹ Belki de Avrupa'nın şansı burda kendini göstermiştir dersek çok da yanlış bir tespit yapmamış olabiliriz. Gittikleri yerlerle ticari ilişkiler de kuran kuzey insanı kültürel etkileşim sağlayacaktır ve bunun neticesinde zaman içerisinde Hristiyanlaşacaktır. Macarlarda gördüğümüz gibi bunun sonucu saldırıya geçen kitlenin kıtanın bir parçası haline gelmesi ve kıtaya güç katması olacaktır. Bir bakıma bu dönem Avrupa'sının ilginç bir karakteridir diyebiliriz; fethedilerek fethetmek. Zira daha önce Roma'nın oluşturduğu Avrupa'nın barbarlarca fethedildiğini ve bu barbarların Roma kültürünü benimseyerek zaman içerisinde ehilleştirdiğini gördük, tıpkı bunun gibi daha sonra gelen akıncıların da fethettikleri insanların kültürüne adapte olarak ehilleşeceklerini göreceğiz. Tabi burada tamamen bir asimilasyon söz konusu değildir. Her bir yeni katılımla Avrupa'nın karakteri de değişmektedir, oluşan harmandan yeni bir kültür ortaya çıkmaktadır.

Viking akıncılarının zaman içerisinde karakterinin yağma hücumlarından fetih hareketi haline geldiğini söylemiştik. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde iki unsurdan bahsetmek mümkündür. Öncelikli olarak İskandinav yarımadasının içindeki bir takım dinamiklerin Vikingleri dışarı çıkmaya ittiğinden bahsediliyor.⁹⁰ İskandinav yarımadasındaki nüfusun çok arttığı ve bölgedeki insanların bu yüzden birbirleriyle çatıştığı, daha kârlı imkanlar arayanların, ya da bulunduğu bölgede kan davası, çıkar çatışması vs. gibi sebeplerle tutunamayanların bu sebeple dışarı çıktıklarına ve akıncılarıyla

⁸⁷ Hermann Pálsson, *The Vinland Sagas: the Norse Discovery of America*, 1. Baskı, Penguin Classics, 1965, s. 28..

⁸⁸ Bloch, a.g.e., s. 52.

⁸⁹ David Wilson, *The Vikings and Their Origins: Scandinavia in the First Millennium*, 1. Baskı, London: Book Club Associates., London, 1970, s.7.

⁹⁰ Thorndike, a.g.e., s. 207-208.

gittikleri bölgelere yerleşmeye başladıkları biçiminde fikirler mevcuttur.⁹¹ İkinci unsurun ise akınların süresinin uzamaya başlaması olduğu ifade edilmektedir.⁹² İlk saldırıların ardından ders çıkaran Avrupalıların kıyıları yavaş yavaş terk etmeye ya da buralardaki varlıklarını konar-göçer bir varoluş biçimine çevirmeye başlamalarıyla birlikte daha sonraki dönemlerde gelen Vikinglerin yağma için daha iç bölgelere hareket etmeye başladıklarını görüyoruz. Dahası ilk baskınların şokunu atlatan Avrupa'nın her ne kadar büyük oranda bir etki oluşturmaya da karşı koyacak bir savunma organizasyonu oluşturmaya başlamasıyla birlikte Viking akınlarının bir iki gemiyle gelen bir avuç insanın yağma faaliyetlerinden, kalabalık nüfuslu saldırı hareketlerine dönüştüğünü de görüyoruz. Böyle kalabalık bir kitle doğal olarak süratinin bir kısmını kaybedecektir. Saldırılan mesafelerin de uzaması, akın yapılan bölgede konaklamayı zorunlu hale getirecektir. IX. yüzyılın ortalarında Vikinglerin seferler arasında yağmaladıkları bölgelerde kışı geçirme adeti edindiklerini görüyoruz.⁹³ Zaman içerisinde bu konaklamalar, Vikinglerde kalıcı olma isteği oluşturacaktır ve bu istek İskandinav yaramadadaki sıkıntılı durumlarla birleşince fetih girişimlerinin önü açılacaktır.⁹⁴

Vikinglerin ortaya çıktıkları dönemin, Avrupa'daki barbarların siyasi bir düzen oluşturmaya teşebbüs ettikleri ve Barbar Krallıkları'nın yeni yeni filizlenmesinin ardından nüfuzlarını sağlamlaştırmaya çalıştıkları bir zamana denk geldiğini söylemiştik. Bu aşamada krallıkların merkezi kuvvetinin, nerede ortaya çıkacağı belli olmayan Vikinglere karşı halkı korumaya muktedir olmadığı ve Vikinglere çoğu zaman haraç ödeyerek onları geri göndermeye çalıştığı görülür⁹⁵. Bu durum korunma arayan tebaanın yerel Lordlara ve benzeri nüfuzlu kişilere sığınmasına sebep olacaktır ve bu da feodal yapı denilen zayıftan güçlüye doğru eklemlenerek bir piramit oluşturan ve ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir biçimde ele alacak olduğumuz sistemin vücut bulmasını sağlayacaktır. İlginç olan bir durum genel ekonomik faaliyetler üzerinde, kesin bir netlikle konuşmak mümkün olmasa da, Viking akınlarının şiddetli bir etki yapmamış olmasıdır. Viking hareketlerinin zarar verdiği bölgelerdeki aktivitelerin başka yörelere taşınması gibi bir durum söz konusu olmaktadır.⁹⁶ Lakin yinede genel olarak krallıkların ekonomik zenginliğinde bir gerileme söz konusudur, nitekim Avrupa'dan İskandinavya'ya doğru bir maddi kaynak transferinin söz konusu olduğu anlaşılıyor.⁹⁷ Bu süreç Avrupa'nın barbar krallıklarını fakirleştirmektedir.

Viking akınlarının sonu bu insanların kıta içlerinde yerleşmeye başlamalarıyla yavaş yavaş gelecektir. Aslında sona erecek demek çok sağlıklı bir tabir olmayacaktır. Maceracı ve savaşçı bir

⁹¹ Stefan Brink, "Who are the Vikings", Stephan Brink ve Neil Price (Ed.), **The Viking World**, 1. Baskı, içinde (4-10), New York:Routledge, Londra, 2008, s. 4.

⁹² Bloch, a.g.e., s. 58-59.

⁹³ Angus A. Somerville ve R. Andrew McDonald, **The Vikings and Their Age**, 1. Baskı, University of Toronto Press, Toronto, 2013, s. 25.

⁹⁴ Bloch, a.g.e., s.58.

⁹⁵ Thorndike, a.g.e., s. 209.

⁹⁶ Ronald Finley ve Kevin H. O'Rourke, **Power and Plenty: Trade War and the World Economy in the Second Millennium**, 1. Baskı, Princeton University Press, New Jersey, 2007, s. 84-85.

⁹⁷ David A. Hinton, **Archeology Economy and Society: England From the Fifth to Fiteenth Century**, 1. Baskı, Taylor & Francis e-Library, London, 2002, s. 65-67.

tabiata sahip olan bu insanlar, kıtanın siyasi oluşumunun bir parçası haline geldikten sonra, sadece akınlarının mahiyeti değişecektir dersek daha uygun olur. Artık altın ve köle için yağma akınları düzenleyen istilacı yağmacılardan, nüfuz alanlarını geliştirmek için komşularına hücum eden ve feodal yapının bir parçası haline gelmiş olan siyasi oluşumlara doğru bir dönüşüm söz konusu olmaktadır. Dahası ilerleyen yüz yıllardaki Haçlı seferleri bize bu insanların uzak mesafelerde savaşmak için harekete geçmekten hâla çekinmediklerini gösterecektir. Adına savaştıkları ilahın adı değişse de Vikinglerin torunları yine ilahları için savaşa koşacaklardır. Her ne kadar Haçlı seferlerinde başı çekenler Franklar olsalar da, hareketin içine katılmış Normanların varlığı gözardı edilemez ve Frank ulusunun içine nüfuz etmiş olan Norman varlığı da gözardı edilmemelidir.

Kıta içinde Viking yerleşmesi iki bölgede başlar; bugünkü Birleşik Krallık kıyıları ve Fransa kıyıları. Frank krallığının kıyılarındaki yerleşme 910 yılından sonra siyasi bir yapılanma biçiminde, Viking şefi Rollo'nun yönetiminde ortaya çıkar, Rollo'nun Kont ünvanını alarak Feodal yapıya eklenmesi suretiyle siyasi bir yapılanma oluşturması, aldığı bir yenilginin neticesinde gerçekleşir. 911 yılındaki Chartres savaşının yenilgisinin ardından yapılan bir anlaşmayla Rollo, Kral Charles'ın vassalı haline gelir ve ona bağlılık yemini eder.⁹⁸ Bu aşamadan sonra Rollo'nun, hem kendi prensliğinin çıkarlarına faydalı olduğu için hem de Krala karşı askeri olarak sorumlu olduğu için Frank topraklarını kıyılarına gelen Viking akıncılara karşı korumaya başladığını göreceğiz.⁹⁹ Tabii bu durum akınları sonlandıracak değildir. Orada burada İskandinavya'dan yeni gelen akıncılar yağmalarına devam edecektir. Viking tabiatı, bir bağlılık yeminiyle bir anda değişmeyecek kadar hür ruhlandırılmıştır. Fakat Vikinglerin yerleşik yapı içerisine girmeleri zaman içerisinde, ki bu 150 yıla yakın bir süre devam edecek bir zaman aralığı olarak karşımıza çıkıyor, akınların yavaş yavaş sıklığını ve şiddetini yitirmesi ve bir süre sonrada sona ermesiyle gerçekleşmiş görünüyor.

İngiltere topraklarındaki yerleşmeler 851 tarihinde başlar.¹⁰⁰ Öncelikle kışları geçirmek için geçici olarak yerleşen Vikingler, zamanla kalıcı olmaya başlarlar. İskandinavların bu istilası adadaki bir takım krallıkların mevcudiyetlerinin sona ermesine ya da Vikinglerin muhafazası altında silik figürlere dönüşmelerine neden olmuş görünüyor. Adada bu olaylar silsilesi neticesinde güç olarak Wessex krallığı mevcut kalacaktır ve Wessex kralı Alfred 880'li yıllarda İskandinav istilasının elde tuttuğu topraklara doğru bir genişleme hareketi gerçekleştirip önceki Mercia krallığının topraklarını onlardan koparıp kendi egemenliğine alacaktır.¹⁰¹ Fakat buradan İskandinavların gerilemeye başladığını düşünmememiz gerekir. Adanın doğusundaki İskandinav varlığının yoğun olduğu anlaşılıyor. Fakat adanın doğusundaki İskandinav asıllı egemenliği, tek parça halinde bir siyasi oluşum olarak değerlendirmemek gerekir. Burada irili ufaklı teşkilatlanmalardan bahsedilebilir. Bu durum zaman içerisinde Wessex krallığının, istila edilmiş toprakları geri almasını sağlayacaktır, fakat

⁹⁸ Edward D. English, **Encyclopedia of Medieval World**, 1. Baskı, Facts on File, New York, 2005, s. 524.

⁹⁹ Bloch, a.g.e., s. 72.

¹⁰⁰ James Graham Campbell, **The Viking World**, 3. Baskı, Frances Lincoln, London, 2001. s. 29.

¹⁰¹ Julian D. Richards, **The Vikings A Very Short Introduction**, 1. Baskı, Oxford University Press. Oxford, 2005, s. 63.

buradan adadaki Viking asıllı varlığın ortadan kaldırıldığı anlaşılmamalıdır. Gerçekleşen şeyin daha çok doğudaki siyasi yapılanmaların Wessex krallığının otoritesini kabul ederek ona eklenmesi şeklinde bir dönüşüm geçirmesi olduğu anlaşılıyor. Bir bakıma Vikinglerin, ortaya çıkmasında etkili oldukları feodal yapıya katılmaları söz konusudur denilebilir.

Vikinglerin İngiltere'deki varlıklarının mahiyeti, adaya yerleşmiş olan gruplardan birinin lideri olan Svein'in Danimarka kralı olması ve ardından Wessex kralı Aethelred ile karşı karşıya gelmesi neticesinde değişiklik geçirecektir. Bu süreçte Wessex hanedanı adadan sürülecek ve Svein İngiltereyi büyük oranda fethedecektir.¹⁰² Svein'in ardından oğlu Knut bütün İngilizler'in kralı ünvanını alacaktır. 1017 yılında gerçekleşen bu hanedan değişikliğini takiben Knut bir süre sonra Danimarka krallığını da ele alacak ve az bir zaman sonrada Norveç'i de fethederek tüm kuzeyin en büyük krallığının hakimi olacaktır.¹⁰³ Adada yeniden bir İngiliz asıllı kralın ortaya çıkması 1042 yılında Wessex hanedanının bir üyesi olan Edward'ın ortaya çıkması ve daha önce gerçekleşen bir takım siyasi olaylar neticesinde ayrı bir krallık haline gelmiş olan İngiltere'nin hakimiyetini eline almasıyla gerçekleşecektir.¹⁰⁴ Bahsettiğimiz bu süreçler neticesinde Vikingler iyiden iyiye kıtanın siyasi yapısına eklenmişler ve yağma akınlarını sonlandırmışlardır. Viking akınlarının sona erdiği dönüm noktası olarak belirlenen olay 1066 yılında bir Viking hareketinin Stamford köprüsü muharebesinde mağlub edilmesidir. Bu tarihten kısa süre sonra İskandinavya'nın Avrupa üzerindeki nüfuzu azalmaya başlayacaktır.¹⁰⁵

1.2.4. Sıkışma ve Feodal Yapı

Haçlı karakterini anlamak için yola çıktığımız bu tez çalışmasındaki temel perspektifimiz bu insanların feodal yapının ve dönemin karanlığının içerisinde sıkışmış oldukları iddiasıdır. Bu iddiayı inceleyebilmek için feodal yapıyı ve onun içinde yaşayan bireyleri anlamamız gerekmektedir. Başlangıcında Haçlı Seferleri, toplumun hemen her kademesinden insanı sürüklemiş olan bir oluşum olduğundan dolayı yapacağımız anlatı toplumun tüm kademelerinin ilişkilerini ele almak durumundadır. Lakin burada yapacak olduğumuz irdeleme, feodalite kavramını araştırmayı amaçlamaktan ziyade bu kavram hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bir irdeleme olacaktır, derinlemesine bir inceleme olmayacaktır.

Feodal yapıyı ele alacağımız bu kısımda genel bir bakışla Feodalite'yi irdeleyeceğiz ve meselenin temel unsurlarını genellemelerle sunacağız. Bu biçimde bir yaklaşımla meseleye

¹⁰² Nashid Al-Amin, **True Myth: Black Vikings of The Middle Ages**, 1. Baskı, Trafford Publishing, United States of America, 2013, s. 138-141.

¹⁰³ Bloch, a.g.e., s. 64.

¹⁰⁴ Frank Barlow (Ed.), **The Life Of King Edward Who Rests at Westminster, Attributed to a Monk of Saint-Bertin**, 2. Baskı, (Çev: Frank Barlow), Clarendon Press Oxford, New York, 1992, s. XXVII .

¹⁰⁵ Benjamin Arnold, "England And Germany 1050-1350", Michael Jones ve Malcolm Vale (Ed.), **England and Her Neighbours 1066-1453: Essays in Honour of Pierre Chaplais**, 1. Baskı, içinde (43-52), The Hambledon Press, London, 1989, s 43.

girmemizin sebebi, Feodalite konusunun tüm boyutlarıyla ele almak için fazlasıyla geniş bir mevzu olmasıdır. Zira tek bir feodal sistemden ve bu sistem içerisinde net bir biçimde ortaya çıkmış kavramlardan bahsetmek çok mümkün gözükmemekte. Feodal yapı tüm Orta Çağ boyunca, içinde var olduğu coğrafyanın farklı notkalarında, benzer temel ihtiyaçlar çerçevesinde ortaya çıkan birbirine benzer düzenlemelerin bir neticesi şeklinde görünmektedir ve süreç boyunca değişimler geçirip, her kültür içerisinde farklı farklı varyasyonlar sunduğu anlaşılmaktadır. Fakat temel prensipleri çerçevesinde Avrupa için, tüm bu "Feodalitelerin" ortak yönlerinden oluşan, bir ortak dünya görüşünden bahsetmek mümkün görünmektedir. Bizim ele alacağımız unsur bu ortak dünya görüşüdür.

VIII. yüzyıldan itibaren kurumsallaşan ve yaygınlaşan Feodalite'nin en olgun dönemindeki biçiminin genel bir tablosunu çizerek giriş yapalım. Prensip olarak bu sistem kralın toprak hakimiyeti üzerine kurulu görülmektedir. Kralın altında, toprakların işletilmesini sağlayan, basamak basamak daha alt seviye nüfuz sahipleri ve en altta da köylüler vardır. Aşağıya doğru genişleyen bir yapı. İnsanların diğer insanlara bağlanmasıyla kurulan bu yapı içerisinde her bir parça bir diğerine kenetlidir.¹⁰⁶ Üsttekilerin görevi alttakilerin güvenliğini sağlamak, alttakilerin görevi de üsttekilere sadakat ile saygı göstermek ve onların toprakların asayişini ve düzenini sağlayabilmesi için ihtiyaç duydukları maddi kaynakları sağlamaktır.¹⁰⁷ Feodal toplum yapısını irdelemeye geçmeden önce Feodalite ile ilgili ilginç olan bir hususa değinelim. Feodalite kişilerin birbirine bağlanması üzerinden kurulan bir yapı olması neticesinde, askeri ve siyasi bağlamda esasen parçalanmışlığa sebebiyet vermektedir.¹⁰⁸ Zira feodal yapının, bireysel bağlılık üzerine kurulmak suretiyle küçük yerel güç odaklarının oluşmasına sebebiyet vererek büyük bir siyasi yapılanma çerçevesinde örgütlenmeyi zorlaştırdığı çıkarımını yapabiliriz. Bu durum da hiç şüphesiz Avrupa'yı bu çağda saran asayişsizlik ortamının kuvvetlenmesine neden olan bir durumdur. Feodalite'nin kaynaklarından birinin asayişsizlik olduğunu düşününce, dönem Avrupalısı'nın içinden çıkılması zor bir döngü içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Feodal toplum yapısını irdelemeye geçelim. Toplumu oluşturan unsurlara girişi "Serf" üzerinden yapmak, Feodal bağları oluşturan sistematığın en temelindeki birim bu köylü unsuru olduğu için bizlere güzel bir başlangıç sunacaktır. Serf Feodal toplumun en altında kalan ve en kalabalık nüfusunu oluşturan gruptur.¹⁰⁹ Her şeyden önce Serf'in prensipte özgür ama uygulamada köle konumunda olan bir birey olduğunu söylersek çokta yanlış bir cümle kurmuş olmayabiliriz. Bu bir bakıma köle bir özgürlüktür ve bu durum Orta Çağ'da sadece Serf'e has bir durum da değildir. Uygulamaya baktığımızda toplumun üst kademelerine doğru çıktığımızda dahi sistemin; kendi

¹⁰⁶ Segah Tekin ve Esra Banu Sipahi, "Kent, Yönetim, Siyaset ve Düşünce Bağlamında Orta Çağ Avrupasına İlişkin Genel Bir Değerlendirme", **Tarih Okulu Dergisi**, 2014, s. 202.

¹⁰⁷ Davis, a.g.e., s. 88.

¹⁰⁸ Sipahi ve Tekin, a.g.e., s. 203.

¹⁰⁹ Arda Deniz ve Koray Kamacı, **Orta Doğu ve Avrupa'nın Sendromu: Haçlı Seferleri**, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 49.

özgürlük alanını güvenlik ve yaşam standartları elde etmek amacıyla yarı gönüllü bir biçimde daraltan insanların birbirlerine eklemesiyle kurulduğunu söyleyebiliriz. Bireysel özgürlük kavramının anlamsızlaştığı bir dönem söz konusu.¹¹⁰ Serf söz konusu olduğunda sadece, özgürlük konusundaki tercihlerin biraz daha kendi kontrolü dışındaki etmenlerce yapıldığı bir kitleden bahsetmekteyiz.

Mevcut kısma kadar ele almış olduğumuz istilaların, Avrupa'nın bu döneminde genel bir asayişsizlik durumu yarattığını gördük. Bu asayişsizlik durumu, kişilerin can ve mal güvenliği konusunda sürekli kaygı içerisinde oldukları bir yaşam biçimi ortaya koymuştur denilebilir. Feodal Toplum kitabında yazarın ele aldığı bir pasajda 876 yılında yapılan bir anlaşmadan bahsedilmekte. Bir kira sözleşmesi olan bu anlaşmada kiranın ancak malların yağmalanıp zarar görmemesi durumunda ödeneceğinden bahsedilmektedir. Benzeri biçimde aynı paragrafta bir kralın vasiyetnamesinde, ödemeyi dile getirdiği sadakaların ancak bu amaç için tahsis edilmiş topraklarda canlı kalırsa ödenmeye devam edileceği belirtilmektedir.¹¹¹ Bu örnekler bize dönem insanının tehlikeyi ne denli kanıksamış olduğunun göstergesidir. Bir kralın dahi taahhüt ettiği işi yapmayı, yağmalamalardan geriye bir şey kalırsa yapacağını ifade etmek zorunda kaldığı bir dönemden bahsediyoruz. Böyle bir güvensizlik ortamında insanların bir koruma araması doğal bir netice olacaktır. Biz bu korumanın Feodal yapı şeklinde; bireylerin birbirlerine, sadakat bağıyla ve hizmet sözüyle eklemesi neticesinde ortaya çıktığını görüyoruz. Feodal yapının koruma sağlama üzerinden bireylerin birbirine eklemesiyle oluşan sosyal bir sistem olduğu aşikar. Lakin bu yapının toprak temelli bir sistemle eklemeyi sağladığını da gözden kaçırmamak gerekir. Nitekim vassal konumunda olan kişiyi üstüne, ondan aldığı toprak bağlamaktadır.¹¹² S erf bu süreçte toprağa olan bağımlılığı üzerinden yapıya dahil olmaktadır.

S erf, eklenerek bir piramiti andırır biçimde oluşan, ama her zaman tam bir piramit şeması da çizmeyen yapının en altındaki eleman olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökeni itibariyle S erf'in farklı varyasyonları bulunmakla beraber, neticeye baktığımızda kabaca Orta Çağ aristokrasisinin ve hukukunun her köylüye aynı statü değerini biçtiğini ve aynı biçimde davrandığını söyleyebiliriz.¹¹³ Bu prensip olarak hür ama uygulamada köleye yakın bir çerçevede süregelen bir varoluş biçimidir. Genellersek S erf'in tanımını yaparken iki tür kökenden bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kendilerine işlemleri için bir toprak verilen kölelerdir.¹¹⁴ Bu köleler kendi geçimlerini işledikleri topraktan elde ederken, toprağı onlara veren efendinin asıl topraklarının işletilmesinde de çalışmaktaydılar. Ayrıca kendilerine verilen topraktan elde ettikleri ürünün de bir kısmını efendiye vermek durumundaydılar. Bu biçimde toprak sahipleri

¹¹⁰ Erich Fromm, **The Fear of Freedom**, 2. Baskı, Routledge, Oxon, 2001, s.34.

¹¹¹ Bloch, a.g.e., s. 90.

¹¹² C. Seignobos, **The Rise of European Civilisation**, 2. Baskı, Londra, 1939, s. 128.

¹¹³ Davis, a.g.e., s. 91.

¹¹⁴ Jeanne Nagle (Ed.), **Feudalism Monarchies and Nobility**, 1. Baskı, Britannica Educational Publishing, New York, 2015, s. 13.

kölelerini evde bakmak yükümlülüğünden kurtulurken, toprakların da işletilmesini garantilemekteydi. Zaman içerisinde efendilerin artan nüfusla beraber topraklarının çoğunu Serflerine verdikleri ve kendilerine toprak ayırıp bunun işletilmesinden ürün elde etmektense, Serflerin kendilerine verilen topraktan elde ettikleri ürünün bir kısmını almaya yöneldikleri görülecektir.¹¹⁵

Zamanla kendilerine toprak verilen köle sınıfının değişen çağ ve siyasi bünyeler içerisinde azatlı konumuna gelecekleri ve bir çeşit hür insan statüsüne kavuşacakları görülecektir. Fakat buradaki hür insan tanımını çok da gözümüzde büyütmememiz gerekmektedir. Zira ikinci tip Serf'in, kökende hür insan olan köylünün geldiği durum o çağda bir köylü için hür olmanın çok fazla pratik avantajının olmadığını bize göstermektedir. İkinci köken, yine Roma'nın son dönemlerinden varlığını bulmakta. İmparatorluğun son dönemlerinde küçük bir toprağa sahip olan ve bu toprağa hukuki olarak bağlanmış olan, colonus adı verilen çiftçilerden bahsetmekteyiz.¹¹⁶ Roma imparatorluğu'nun son dönemlerinde toprağın işletilmesini garanti altına almak ve böylece vergi kaybını engellemek için colonus, hukuki bir yükümlülükle işlettiği toprağa bağlı hale getirilmiştir.¹¹⁷ Bir kişinin kölesi değil hür bir bireydir, lakin sahibi olduğu toprağa bağlıdır. Barbar Krallıkları çağındaki sıkışmanın neticesinde, güvence arayan kişilerin sahibi oldukları toprağı ve benzeri malları bir efendiye koruma karşılığında devredip, sonra işletmek üzere bu toprağı ondan geri alması genel bir uygulamaydı. Bu biçimde malın sahipliğı el değiştirmektedir. Colonus bu süreçte toprağa olan bağlılığını da yitirmediğı için, zaman içerisinde devrettiğı toprağın sahibi haline gelen efendiye bağlı hale gelmiştir.¹¹⁸ Zaman içerisinde azatlı köleler ile colonus kökenli Serfler arasındaki statü farkının arasındaki ayrımın bulandığı görülür. Barbar Krallıkların pratiğinde hepsi Serftir, köylüdür, işletmekle yükümlü olduğu toprağa bağlı, senyörünün angaryalarına koşmakla yükümlü, vergisini veren, itaat ve hizmet etmek zorunda olan bir kitle. Birey olarak prensipte hürdür, fakat uygulamada, içinde bulunduğu sosyal yapının çarkları içerisinde sorumluluklarıyla zincirlenmiş ve üstlerine karşı yükümlülüklerle hürriyeti sınırlanmış bir kişidir. Fakat Serf'i yöneten yöneticilerin pervasızca onlar üzerinde tasarruf edebildiklerini de düşünmemek gerek. Zira Serf sayesinde gücünü ve zenginliğini sağlayan efendi için tebaasının isyan etmesi bir felakettir.¹¹⁹ Bu sebeple efendi onları isyana sürükleyecek tutumlardan geri durmak zorundadır. Fakat bu durum bizde Serf'in serbest ve rahat olduğu algısı da uyandırmamalı, sonuçta silahlı güç efendinin elindedir. Serf hayatta kalmak için mücadele eden ve ideal yaşama her zaman özlem duyan bir kişi portresi çizmekte. Onun üstündeki kitleler onun emekleri neticesinde nispeten biraz daha rahat yaşamaktaysa da bu rahatlığı bolluk içerisinde tasasız bir hayat olarak değerlendirmek de yanlış olur.

¹¹⁵ Thorndike, a.g.e., s. 223-225.

¹¹⁶ Bloch, a.g.e., s. 408.

¹¹⁷ Thorndike, a.g.e., s. 270.

¹¹⁸ Nagle, a.g.e., s. 14-15.

¹¹⁹ Davis, a.g.e., s. 91.

Feodal yapının, içinde bulunan tüm bireylerin özgürlüğünü kısıtladığını ifade etmiştik. Her ne kadar toplumsal statü farkı yukarı çıktıkça, bu kısıtlamanın alanı daralsa da, en üst kademedeki kral için dahi bu kısıtlamanın belirgin bir biçimde var olduğu görülmektedir. Bir üst, kendinin üstündekine karşı sorumluluk yüklenirken, kendinden alttakilere karşı da bir takım görevler yüklenmektedir. Zira sistem koruma sağlama üzerine kurulmaktadır ve koruma sağlayabilmesi için bireyin güç sahibi olması gereklidir. Bir kişinin gücünün kendisine bağlı olan adamların sadakati ve miktarı ile belirlendiği bu dönemde senyörün bu sadakatin devamını sağlayabilmesi için ve insanların güvenini elde edebilmesi için onlara karşı vermiş olduğu vaatleri yerine getirebilir olması gerekmektedir. Sonuçta karşılıklı çıkar ilişkilerinin insanları, düzenli bir biçimde işlemesi garanti altına alınması gereken bir ilişkiler ağına zincirlediği bir sistem ortaya çıkmaktadır. Feodalite bu yapının adıdır. Lakin bu söylemimizden feodal sistemin tıkr tıkr işleyen düzenli bir mekanizma olduğu neticesi çıkarılmamalıdır. Feodalite çoğu zaman bir anarşi, bir karmaşa düzeni olarak ifade edilir.¹²⁰ Bunun sebebi muhtemelen ortaya çıkan sistemin; prensipleri dikkatli tahlillerin ardı sıra belirlenmiş bir sistemdense, acil ihtiyaçların kuvvet odaklarını, amaçladığı esas hiyerarşiyi tam olarak kurmasa da kendi kendine oluşan bir hiyerarşi içerisinde birbirlerine eklememesiyle oluşan, karmaşadan mecburi bir düzen kuran, bir yapı olmasıdır.

Toplumun her basamağının birbirine kenetlenmiş olduğu sistem, onu kuran insanları sıkıştıran tehlikelerin bir neticesidir. Bu sistem toplumu korumakla beraber onun güçsüz kalmasına da neden olabilecek yapıdadır. Zira toplumun her kademesi birbirine kenetli olduğu için herhangi bir basamağın zarar görmesi zincirleme olarak tüm basamakları etkileyecektir. Saldırıların kaçınılmaz olduğu hayat gerçekliğinin, toplumun basamaklarının zarar görmemesinin imkansız olduğu bir ortam oluşturduğunu biliyoruz. En basitinden efendilerin korumasından uzakta kalan toprakların işletilemezliği tarımı baltalamakta, köylüyü fakirleştirmekte bu da netice itibarıyla bu köylüden geçimini sağlayan efendiyi fakirleştirmektedir. Efendinin fakirleşmesi onun askeri açıdan zayıflamasına neden olmaktadır. Bu da asayışı kısıtlamakta, güvensizlik ortamını kuvvetlendirmektedir. Güvensizlik ortamı ticaret, tarım ve entellektüel faaliyetleri büyük oranda engellediğinden dolayı toplumun gelişmesinin önüne bir set çekilmiştir. Genel olarak bir bilgi seviyesinde azlık, fakirlik ve tutuculuk durumundan söz etmek çok da yanlış olmayacaktır. İnancın bu ortamda insanların hayata tutunmasını sağlayan bir araç olarak varlığını belirgin bir biçimde hayatın her kademesinde hissettirdiğini görmekteyiz.¹²¹ Tabi dinin hayatın her kademesinde kendini göstermesinin tek nedenini insanların umutsuzluğuna bağlamak da yanlış olacaktır. Örneğin din adamları zümresinden gelmeyen liderlerin maiyetlerinde din adamlarını katip olarak bulduklarının en önde gelen nedeni okuma yazma bilen insanların ancak din adamları zümresinden temin edilebilmesidir. Din adamlarının katiplik gibi siyasi ve gündelik yaşamın

¹²⁰ Thorndike, a.g.e., s. 229.

¹²¹ Sara S. Drogin, **Spare Me The Details!: A Short History of Western Civilization**, 1. Baskı, iUniverse, Bloomington, 2008, s. 29.

kalbinde olan bir mesleği yerine getirmeleri, hiç şüphesiz dinî fikriyatın hayatın kalbine yerleşmesine sebep olacaktır.¹²² Sonuç olarak Hristiyan dinî düşüncesinin alınan her kararda, yapılan her işte etkin bir rol oynadığı bir durum karşımıza çıkmakta. Lakin buradaki Hristiyan düşüncesinin çok sahih bir biçimde işletilebildiğini söylemek, zamanın gerçeklerine romantik bir hayal penceresinden bakmak olacaktır.

İnsanların dindar olduğuna şüphe yok, ama dinlerini ne kadar tanıdıkları, onu ne denli sağlıklı icra edebildikleri sorgulanması gereken bir meseledir. Sonuçta "biri sana bir tokat atarsa diğer yanağını çevir" düsturunu barındıran bir din adına, Orta Doğu'ya intikam almak için akın eden bir insan topluluğu bu çağın meyvesi olabilmıştır. Bu düşünce ile, yapılan iş arasındaki tezat çok belirgin. Lakin buradan, bu işi yapan insanların dinî duygularında samimi olmadıkları yargısını çıkartmak da acelecilik olacaktır. Yine de bu düsturun olduğu bir dinden kutsal savaş doktrinini çıkartabilen din adamlarının varlığı tarihi bir fenomen olsa gerek. Dönem insanının sıkışma neticesinde eğitimden yoksun kaldığını ifade ettik. Bilim arayan insanların güvensiz yollar boyunca hocalarına ulaşmaya çalıştığı bu çağda, din adamlarının da çok iyi yetişmiş olduğunu söylemek zor. Marc BLOCH kitabında bu dönemdeki din adamlarını tanımlamak için şu cümleleri sarf etmekte;

Denetimsiz bir şekilde mesleğe alınan ve yetersiz biçimde eğitilen – çoğu zaman kendi de çok kötü eğitilmiş bir papazın tesadüfi dersleriyle eğitilmiş bir koro çocuğu gibi – köy papazları, bir bütün olarak ele alındıklarında, entellektüel ve ahlaki olarak, görevlerinin gerektirdiği düzeyin çok altında kalmaktaydılar.¹²³

Nitekim balık baştan kokar. Din adamlarının dahi çoğunlukla yeterli derecede eğitime sahip olmamış olduğu bir dönemde insanların dinlerini çok iyi tanıyor olduğunu düşünmek saflık olacaktır. Peki dinlerini hakettiği kadar iyi tanımadıklarını ifade ettiğimiz bu insanların genelinin dinî samimiyetlerinden nasıl şüphe etmiyoruz? Her şeyden önce dönemin karakteristik umutsuzluğunun insanları maddi yaşamın ötesinden bir kurtarıcı aramaya yönelteceğini ifade etmek gerek. Belki gelişmiş toplumlardaki günümüz insanı için vaziyet umutsuzluk anlarında böyle olmayabilir, lakin büyüsel düşüncenin çok yoğun bir biçimde hayatların bir parçası olduğu dönemlerin insanları için umutsuzluk anında ilahi kudrete sığınmak doğal bir hareket biçimi olacaktır.¹²⁴ Yaptığımız okumalardan anladığımız kadarıyla pagan kültürlerinin mantosunu üzerlerinden atıp Hristiyanlığın elbisesini giyinmekte olan ruhların eski elbiselerini yakmadıkları, bilakis onun kumaşından Hristiyan elbiselerini dikmeleri söz konusudur. Şeytanlar, periler, hayaletler, cadılar, büyü ve benzeri doğa üstü olgular bu insanlar için hala gerçektir. Eskinin bu pagan korkuları ve batıl inançları üstlerine Hristiyan kılıfı geçirilerek yeniden yorumlanmaktadır ve bu süreçte eğitimsiz papazlar da bu batıl

¹²² Bloch, a.g.e., s. 147-148.

¹²³ Bloch, a.g.e., s.150-151.

¹²⁴ Anthon Scioli ve Henry B. Biller, **Hope in the Age of Anxiety**, 1. Baskı, Oxford University Press, New York, 2009, s. 89-91.

fikirleri silmeye çalışmak yerine, onların Hristiyanlaştırılmasına katkı sağlamaktadırlar¹²⁵. Felaketlerin doğa üstü varlıklarla ilişkilendirildiği, ve felaketlerin ardı hiç kesilmezken maddi dünyanın karşı koyma girişimlerinin meyvesiz kalıyormuş gibi görüldüğü bir ortamda, kurtuluşu ilahi kudretlerden beklemek çok da mantıksız bir tutum değil. Netice itibariyle dönem insanı dine ve ilahına dört elle sarılmak ihtiyacındadır. Bizim gördüğümüz kadarıyla Hristiyan dini ve düşüncesi Avrupa insanına, bu karanlık dönemde hayata tutunmasını sağlayacak olan ışığı vermiştir, her ne kadar ileriye dönük olarak baktığımızda, onun karanlığın içinde uzun bir süre daha debelenmesine sebep olacak olsa da.

1.3. Sıkışmanın Sonu ve Harekete Hazır Hale Geliş

Bu kısma kadar Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu anlamak için Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından başlayarak Barbar krallıkların kurulmasını ve Avrupa'yı sıkıştıran Macar, Viking ve Arap hareketlerini ele aldık. Bu hareketler neticesinde Feodal yapının nasıl ortaya çıkıp toplumun temel yapısına kök saldığına ve dinî düşüncenin dönemin atmosferi neticesinde insanların hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesine değindik. Bu bölümde Avrupayı etki altına alan bahsettiğimiz hareketlerin sona erişine ve bunun neticesinde Avrupa'nın silkelenip tekrar bir güç haline gelmeye başlamasına değineceğiz. Bunu yaparken dönemin dinî ruhunu, ortaya çıkan gücü harekete geçiren kudret olması sebebiyle irdeleyeceğiz.

1.3.1. Avrupayı Sıkıştıran Hareketlerin Sona Ermesi

Üç farklı kaynaktan gelişen sıkıştırmacı hareketlerin her birinin sonu farklı dinamikler neticesinde gelmiştir. Arap etkisinin Endülüs Emevi Devleti'nin ve genel olarak Arap dünyasının kendi iç sorunlarıyla mücadele etmesi neticesinde içten gelen bir dinamikle gerilemesi söz konusudur. Viking akınları Vikinglerin kıta içerisine yerleşmesi ve Hristiyanlaşıp yerel halklarla kaynaşması neticesinde son bulur. Macar akınları da Viking hareketine benzer bir biçimde yerleşik hayata geçiş ve Hristiyan dinini kabul etme neticesinde durulacaktır.

Kıta içine nüfuz hareketlerinin sonunu detayıyla ele almaya başlamadan önce yeri gelmişken, yukarıda ifade ettiğimiz mevzulardan ortaya çıkan ve konumuz sebebiyle dikkat çeken bir hususa değinmek gerek. Hareketlerin sona eriş biçimiyle Haçlı seferlerinin başarısını birbirine bağlayan çok net bir tablo görülmektedir burada. Sıkışmış haldeki Avrupa, içine yeni ve dinamik unsurlar katmaktadır. Savaşçı ve bu kabiliyetinden çok fazla bir şey kaybetmeyen milletler; Macarlar ve Vikingler. Haçlı seferlerinin hücumu kalkan kesiminin, uzun süren bir baskı ve zaafiyet sürecinin ardından güçlendiğine tanık oluyoruz. Öte yandan seferlerin savunmadaki kesimi olan İslam dünyasının kendi iç sorunları sebebiyle güçten düştüğüne tanık olmaktayız. Claude CAHEN, "...XI.

¹²⁵ Bloch, a.g.e., s. 150-152.

asrın ortasında Müslüman tehlikesi, büyümekten uzaktı, neredeyse kaybolmuştu“ diyerek Haçlı Seferleri arifesinde İslam dünyasının Hristiyan dünya karşısında gerilemekte olduğunu ifade etmektedir.¹²⁶ İslam dünyasının saldırıya açık hale gelmesinin öncelikli sebebi hiç şüphesiz büyük oranda iç karışıklıklar ve siyasi parçalanmışlıktır, bu ortamdaki karmaşayı artırıcı ufak bir unsur da ilginç bir biçimde bu devirde siyasi alanda güçlü aktörlerin İslam dünyasında sahneden çekilmesidir. Nitekim Avrupa tarafından bir tehdit olarak değerlendirilen Endülüs Emevi Devleti varlığının zayıflamasının yanı sıra, Haçlı Seferleri'nin başlamasına beş kala Anadolu'da Selçuklu varlığının önde gelen siyasi aktörlerini kaybettiğini, Mısır'da Fatımi Halifesinin öldüğünü ve 1094 yılında da Abbasi Halifesinin öldüğünü görüyoruz¹²⁷. Hiç şüphesiz bu ölümler zayıflamanın nedeni olan unsurlar değildir, lakin Haçlı seferlerinin arifesinde bu biçimde siyasi aktörlerin sahneden çekilmesi, istikrarı zedeleyen ufak bir etmendir.

Viking akınları ilk olarak ele alacağımız hareketler olacak. Daha önceki kısımlarda ifade etmiş olduğumuz gibi Viking hareketi zaman içerisinde yağma akınlarından geçici konaklamalara ve ardından yekün bir fetih hareketine dönüşerek son bulmuştur. Geçici konaklamaların başlaması, Viking saldırılarından çekinen kitlelerin kıyı şeritlerinden iç kesimlere sığınmaya başlaması neticesinde, talan hareketlerinin daha içlere doğru ilerlemek durumunda kalması ve bu sebeple daha kalabalık yerleşim yerlerini hedef tutmak zorunda kalmaları doğrultusunda, hareketlerin karakterinin küçük savaş gruplarından ziyade organize olmuş büyük kuvvetlere dönüşmesiyle gerçekleşmiş görünüyor. Daha büyük grupların işin içine girmesi ve daha uzak mesafelere yapılan hareketler seferlerin süresini uzatmaya başladığından, Vikinglerin talana giriştikleri yerlerde geçici süreliğine konaklamaya başladıklarını daha önce ifade etmiştik. Zamanla bu geçici konaklamaların yerel nüfusun kanıksadığı oluşumlar haline gelmesi doğal bir neticedir. Yerlilerle ticari ilişkiler kurulacak, pazar yerleri oluşacak ve netice itibarıyla geçici konaklamalar, yerleşim yerlerine dönüşmeye başlayacaktır. Bu aşamadan sonrası fetihtir. Lakin Viking fetih hareketini bir ulusun bir diğerini ilhak etmesi biçiminde değerlendirmek yanlış olacaktır. Bu daha çok bir göç hareketi olarak görünüyor. Zira Vikinglerin gittikleri topraklardaki siyasi otoriteyi ortadan kaldırmak yerine onu zayıflatarak onun içine eklemlediklerini görmekteyiz. Bunun neticesinde Vikinglerin fethettikleri bölgelerin kültürüyle kaynaştıklarına ve zaman içerisinde Hristiyan dinini benimsediklerine tanık oluyoruz. 900'lü yılların başında Normandiya'nın Rollo adlı bir Viking şefine Basit Charles tarafından verildiğini söylemiştik. Bu, Frank topraklarında bulunan benimsenmiş bir Viking siyasi oluşumu olarak görülüyor. Lakin muhtemelen tek veya ilk değildir. Nitekim daha önceki bir tarihte, 850 yılları civarında, Danimarka hanedanından sürgün edilmiş iki şahsa Kral Sofu Louis'in Durstede civarını beneficum olarak verdiğini görüyoruz. Toprakların beneficum türünden, yani krala karşı hizmet karşılığında ödeme olarak verilmesi ki bu Feodal yapı içinde “adamı haline gelmek suretiyle

¹²⁶ Cahen, a.g.e. s.85.

¹²⁷ Carole Hillenbrand, **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, (Çev. Nurettin Elhüseyni), 1. Basım, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2015, s.61.

kendisine bağlanan kişiye senyörün ödeme yapmasıdır” bize akıncıların Feodal sistemin içerisine eklemlendiklerini göstermektedir.¹²⁸

Viking akınlarının ağırlığını çeken Avrupa'nın diğer kesimi olan en batıdaki İngiltere topraklarında da durum çok farklı değildir. Burada da yerleşik hale gelen Vikinglerin yerleştikleri toprakların siyasi bünyesi içerisine entegre olduklarına tanık oluyoruz. İngiltere’de 850’lerden sonra, o vakte kadar sadece talan ve yıkım getiren Viking taarruzlarının, fetih karakteri almaya başladığını söylemiştik. İngiltere’ye akın eden Vikinglerin, yani Danimarkalılar’ın burada, Northumbria, Mercia ve Doğu Anglia krallıklarının sonunu getirdiği ve onların toprağında siyasi oluşumlarını teşkil ettikleri görülür, öyleki bu bölgeye, İngilizlerin Danimarka’lı olarak nitelendirdiği kuzeylilerin kanunu altında kalması nedeniyle, Danelaw denilmektedir¹²⁹. Lakin adadaki Anglo-Sakson krallıklarının tamamının ortadan kalkması söz konusu değildir. Güneydeki Wessex krallığının Kral Alfred’in iradeli yönetimi altında güçlendiğinden bahsetmiştik. İşin aslı Vikinglerin adadaki diğer krallıkların siyasi varlığını ortadan kaldırması Wessex krallığının elini güçlendirmiştir. Zira kuzeylilerin kurduğu yeni siyasi oluşumlar yekün bir devlet teşkilatlanması göstermemektedir. Anladığımız kadarıyla Danelaw bölgesi yerel ve istilacı şeflerin yönetimi altında kalan irili ufaklı siyasi yapılarla doludur. Danimarkalıların bulunduğu bölgenin bu karmaşık yapısı, Wessex krallığının yavaş ve dikkatli bir hareketle, zaman içerisinde adanın tüm hakimiyetini tek bir hanedanın siyasi otoritesi altında toplamasına yol açmıştır. Bu süreçle beraber İngiltere’deki Viking kökenli unsurların da, istila ettikleri yörenin siyasi otoritesi tarafından mevcut siyasi oluşumun içerisine dahil edildiklerini görüyoruz. Vikinglerin yerel unsurlara eklemlenmesi ve onların kültürünün içerisinde, ona kendinden birşeyler de katarak erimesi söz konusudur. Hristiyan dinini benimsemiş bu sürecin yine doğal sonucu olarak karşımıza çıkacaktır. Frank ve İngiliz topraklarına yerleşen unsurların din değiştirmesini takiben İskandinavya’daki halkların da pagan inançlarını bir kenara bırakıp Hristiyanlığa geçmesi kaçınılmazdır. Pek tabi bu süreçte misyonerlik faaliyetleri etkili olmuş olabilir. Netice olarak Viking yağmacılığı sönecek, Viking karakteri savaşçılığını ve macera severliğini yitirmese de, artık savaşçılığını talan için değil, bir efendiye hizmet etmek için veya kıta içerisindeki siyasi nüfuzunu artırmak için kullanacaktır.

Viking hareketinin bu biçimde, fetih aşamasının ardı sıra Hristiyan inancının benimsenmesiyle sönüşünü gördüğümüze göre Macar istilalarının sonlanışına geçebiliriz. Macar akınlarının sonunun geldiği tarih 955 yılı olarak belirtilir, zira bu tarihte Doğu Fransa (Frankia) kralı Büyük Otto, bir Macar istilasını büyük bir yenilgiye uğrattır.¹³⁰ Lakin bu yenilginin tek başına Macarların sonunu getirdiğini düşünmek yanlış olur. Macarlar’ın Avrupaya girişlerinden sonra geçirdiği toplumsal

¹²⁸ Bloch, a.g.e., s.68.

¹²⁹ Gwyn Jones, **A History of The Vikings**, 4. Baskı, Oxford University Press, New York, 2001, s. 421.

¹³⁰ R.G. Grant.(Ed.), **1001 Battles that Changed the Course of History**, 2. Baskı, Chartwell Books, New York, 2017, s. 125.

değişim sürecinin irdelenmesi Macarların talan akınlarının sonunun gelişini daha iyi anlamamızı sağlıyor.

Macarlar için çeşitli sebeplerden dolayı Avrupa'nın içine yapılan yağma akınları kârlılığını yitirmeye başlamıştı. Herşeyden önce her yönden talana maruz kalmış olan Avrupa'nın fakirleşmesi söz konusudur. Artık yağmalanacak çok bir şey kalmamıştır ve sürekli saldırı altında olan bu tahrip olmuş coğrafyada, Macarlara süratini sağlayan atların beslenmesini sağlayacak otlak bulmak da zorlaşmıştır. Otlak sıkıntısının bir sebebi de akınların süratini kesmek isteyen savunmacıların otlakları tahrip etmesidir. Ayrıca akın sonrası elde edilen kölelerin ve ganimetin geri taşınması sırasında saldırgan çeteler süratini kaybediyor ve taarruza açık hale geliyorlardı. Bütün bu dezavantajların üzerine bir de salgın hastalıkları ekleyince Avrupa içerisine, içlere kaçan avın peşi sıra her geçen yılla beraber daha uzun mesafeli olmak durumunda kalan akınlar, kârdan çok zarar etmeye başlar bir hal almıştır. Bu bahsini ettiğimiz etmenlerin yanı sıra Macarların yaşayış tarzının da değişmeye başlaması söz konusudur. Geçimini hayvancılık ve talanla idare eden göçebe nüfusun, tarım faaliyetlerine giriştiği görülüyor. Bunda muhtemelen yerleştikleri toprakların yerel nüfusuyla kaynaşmalarının etkisi söz konusudur. Burada bir soru sormak gerek. Acaba Macarların tarıma başlamasına neden olan gerekçe talan hareketlerinin kârlılığını yitirmesi ve otlakların tahrip edilmesi nedeniyle hayvancılığında zor hale gelmesi olabilir mi? Nitekim talanı kârsız hale getiren, otlakların azlığı gibi nedenleri düşündüğümüz zaman bunun hayvancılığında baltalayacak etkiler yapabileceği aşikar. Bu durumda Macarların yerleşik düzene geçmeye zorlanmaları söz konusu olmuş olabilir. Lakin Macarların yerleşik yaşantısının daha çok yarı göçebe bir kâarakter izlediğini de gözardı etmemek gerek. Bizde bu durum, hayatta kalmak için elindeki bütün imkanları değerlendiren, içinde bulunduğu koşullara en üst düzeyde uyum sağlayan bir kitle imajı oluşturuyor. Yüksek adaptasyon becerisinin göçebenin bir karakteristiği olduğunu varsaydığımızda doğal bir netice. Macarların bu yarı göçebe tutumunun kiliseler için sorun teşkil ettiği, Hristiyan dinini benimseyen Macarların bağlı oldukları kiliselerden fazla uzağa gitmelerini yasaklayan kararların alınmasından anlaşılmakta.¹³¹ Bu kararlar hiç şüphesiz göçebe yaşam tarzına vurulmuş bir başka darbe olsa gerek. Avrupa'daki yerel unsurlarla kaynaşarak içine girdiği coğrafyanın yaşam biçimini benimsemeye başlayan Macarların, Avrupa siyasi geleneğini de benimsemeye başladığını okuyoruz. Zaman içerisinde Macarların bir başka Avrupa'lı Hristiyan krallığına dönüşmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada yine Batıyı zayıflatan bir saldırgan etmenin daha onun içine karışarak ona güç katan bir unsur haline dönüşmesi söz konusudur.

Son olarak ele alacak olduğumuz etki Arap tesiridir. Bu cepheye baktığımızda, diğer iki hareketten farklı olarak Arap kuvvetinin gücünü kendi içinden gelen sorunlar neticesinde kaybettiğini görüyoruz. Burada Arap kuvvetiyle Emevi hanedanının Arap yarımadasına hükmettiği ve Kuzey Afrika boyunca ilerlediği dönemleri kastetmekteyiz. Bu sebeple Emevi hanedanını ve ardı

¹³¹ Bloch, a.g.e., s.44-45.

sıra gelen Abbasi hakimiyetini, Arap dünyasının iç çalkantılarla parçalanmasına sebep olan olaylar çerçevesinde kısaca irdeleyeceğiz. Zira her ne kadar Endülüs Emevi Devleti'nin sonunu getiren sebep Reconquista hareketi de olsa, ve her ne kadar bağımsız Arap denizcilik faaliyetlerinin neticelenmesinde Hristiyan dünyanın bünyesine dahil olan Vikinglerin etkisi olsa da, Arap coğrafyasının kendi sorunları neticesinde güçten düşmesi hiç şüphesiz bu etmenlerin başarılı olmasında rol oynamıştır.¹³²

Emevi Halifesi olan I. Velid'in 715 yılındaki vefatını takiben yerine geçen kardeşi Süleyman'ın, abisiyle arasında soğukluk olması neticesinde onun kadrolarını lağvetmesi ve bu iktidar dönüşümü sırasında sergilediği kabileci tutumlar, Arap dünyasındaki kabile ayrılıklarını yeniden canlandıracaktır. Süleyman'ın ardı sıra gelen Halife Ömer, devletin ömrünü uzatacak pek çok reform yapıp, Arap dünyasını birleştirecek pek çok uygulama gerçekleştirerek bu kabileci parçalanmanın önünü almak istemişse de, onun ardı sıra gelen Halife Yezid'in, Ömer'in yaptığı işleri alt üst etmesi, girişimlerinin siyasi bütünlüğü korumak açısından meyvesiz kalmasına neden olacaktır.¹³³

Yezid zamanında iç sorunlarla çalkalandığını gördüğümüz Arap dünyası, 750 yılında bir hanedan değişikliğine sahne olacak ve Emeviler'in Orta Doğu'da sonu gelecektir.¹³⁴ Emevi hanedanının sonunu getiren Abbasi hareketinin başarısında, Emevilerin izlediği, Arap etnik kimliğini kabileci bir zihniyetle ön plana alan siyasetin etkisi büyüktür. Abbasilerin hanedanı ele geçirmesinde Emevilere baştan beri karşıt olan Şii bloğunun ve Emevi siyaseti neticesinde dışlanmış olan Mevali zümrelerin (Arap kökenli olmayan Müslüman unsurlar), Abbasilerin herkesi kucaklayan söylemi sayesinde, etkinliği söz konusudur.¹³⁵ Her ne kadar Abbasi hanedanı etnik herhangi bir unsuru ön plana çıkartmayarak birlikteliği, Şii bloğuna siyasi nedenlerden dolayı sırt çevirmesi dışında, pekiştirmiş olsa da, İslam altındaki tüm etnisitelerin denk hale gelmesi de bu unsurlar arasında nüfuz çatışmalarına sebep olmuş görünmektedir.¹³⁶ Buna mezhebî, siyasi ve ekonomik sebeplerle gerçekleşen rahatsızlıkların tetiklediği isyan hareketleri de eklenince, her ne kadar iç politikaya yönelik refah ortamını oluşturmaya çabalayan ve bunu kısmen de başarıp İslam dünyasının özellikle bilim alanında altın çağını yaşamasına sebep olmuş olan bir yönetim söz konusu olsa da¹³⁷, Abbasi döneminin sürekli çalkantılar ve iktidar mücadeleleriyle devam eden bir siyasi parçalanmışlık tablosu çizdiği yadsınmaz.¹³⁸ Abbasi – Emevi düşmanlığı Endülüs'ün güçten neden düştüğünü anlamak adına da bize bir gerekçe sunabilmektedir. Zira gerilemeye başladığı dönemde, Emeviler tarafından

¹³² Marshall G.S.Hodgson, **İslamın Serüveni**, (Çev: Berkay Ersöz), 1, İstanbul, Phoenix Yayınevi, 1995, s. 98-223.

¹³³ Ira M. Lapidus, **A History of Islamic Societies**, 3. Baskı, Cambridge University Press, New York, 2014, s. 71.

¹³⁴ Philip Hitti, **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, (Çev: Salih Tuğ), 1. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 2011, s.431.

¹³⁵ J.J. Saunders, **A History of Medieval Islam**, 1. Baskı, Routledge, New York, 1965, s. 95-96.

¹³⁶ Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, 1. Baskı, 5, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1993, s.298-308.

¹³⁷ Muhammed b. el-Muhtar eş-Şankiti, **Haç Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri**, (Çev. İdris Çakmak), 1. Baskı, Mana Yayınları, İstanbul, s.77.

¹³⁸ Corci Zeydan, **İslam Uygarlıkları Tarihi**, (Çev: Nejdet Gök), 1. Baskı, 1, İletişim Yayınları İstanbul, 2013, s.140.

idare edilen Endülüs'ün, Arap dünyasının geri kalanından destek bulma şansı kalmamıştır diye bir çıkarımda bulunabiliriz. Kendi başına kalan Endülüs'ün 1000'li yıllarda Reconquista hareketiyle karşılaştığını görüyoruz. Hristiyan dünyanın Endülüsü yıkmak için giriştiği uzun soluklu saldırılar silsilesi 1492'de Gırnata'nın kaybedilmesiyle bitecektir.¹³⁹

Arapların Avrupa'yı etkileyen yegane varlığının Endülüs Emevi Devleti olmadığını ifade etmiştik. Bağımsız denizcilik faaliyetleri Akdeniz üzerinden, Avrupa'nın güneyden orta kısmını etkileyen bir kuvvetti. Bu kuvvetin de etkisinin sona erdirilmesinin Viking akınlarının durulmasıyla ilintili olduğunu görüyoruz. Zira Sicilya'da kurulan Norman kökenli bir devletin XI. yüzyılda Akdeniz üzerinden Avrupa'ya nüfuz eden bağımsız denizcilik hareketlerinin önüne bir set çektiğini görmekteyiz. Arapların kara üzerinden gerçekleştirdiği ganimet elde etme hareketleri de 972 yılında, çok korunaklı bir üs olan Freinet kalesinin, Provence kontu Guillaume'ın hareketi neticesinde kaybedilmesiyle son bulacaktır.¹⁴⁰ Mevcut portreden anlaşılan 1000'li yıllara gelindiğinde Avrupa'nın yaklaşık 200 yıllık bir süre boyunca onu her yönden kısıtiran ve güçten düşüren hareketlerin etkisinden sıyrılmış olduğudur. Sadece bununla da kalmamış bir takım düşmanlarını bünyesine katarak güçlenmeye de başlamıştır.

1.3.2 Milenyum, Mesih ve Kıyamet

Haçlı seferlerinin başlangıcında dönem Avrupalısı'nın kıyamet ve kurtarıcı beklentisi büyük rol oynamış olan bir faktör olarak karşımıza çıkar. Harold LAMB „...pek çokları, 1000 yılında dünyanın sona ereceğine inanmaya başladı“ diyerek dönemin ruhunu çok sade ve güzel bir ifadeyle belirtiyor.¹⁴¹ Dünya'nın sonunun gelmesi, yani kıyamet, teyakkuz altındaki dönem Avrupalısı'nın hayatının bir gerçeğiydi. Bununla birlikte kıyamet korkusu ile kurtarıcı beklentisi birbirine eklemli iki düşünce olarak karşımıza çıkmakta olan unsurlar. Bunun Hristiyanlık için milenyum boyutu da mevcut görünüyor; Hz. İsa'nın gelişinden sonraki bin yılın tamama ermesi ve yeni krallığın kurulmasının beklentisi. Bir bakıma Haçlılar bu yeni krallığı kurmak için yola çıkmışlardır denilebilir. Bu bölümde Haçlı seferlerinin anlaşılmasında önem arz ettiği malum olan, milenyum, mesih ve kıyamet gibi kavramları ele alacağız. Her şeyden önce buradaki amacımızın bu kavramların ilahiyatın konusu olan derin boyutlarına girmek olmadığını ifade edelim. Biz tez konumuzun daha iyi idrak edilebilmesi için kısa çaplı bir bilgilendirme sunacağız. Konuya girişte de ifade etmiş olduğumuz üzere ele aldığımız dönemin çerçevesinde irdeleyecek olduğumuz bu kavramların hepsi birbiriyle ilintili bir biçimde karşımıza çıkmaktalar. Dönem Avrupa Hristiyanlığı

¹³⁹ S.M. Imamuddin, *Muslim Spain 711-1492 A.D.: A Sociological Study*, 1. Baskı, E.J. Brill, Leiden, 1981, s. 211.

¹⁴⁰ James Craigie Robertson, *History of The Christian Church, Volume II (A.D. 590-1122)*, 1. Baskı, W. Clowes and Sons, London, 1862, s. 405.

¹⁴¹ Harold Lamb, *Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler*, 1. Baskı, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 25.

için, (hatta dönemin Hristiyanlığı için genel olarak da bunu söyleyebiliriz) kıyamet, mesih ve milenyum kavramları iç içe geçmiş bir kavramlar bütünlüğü olarak görünmektedir.

İlk olarak mesih kavramıyla başlayalım. Mesih yani kurtarıcı anlamında kullanılan kavram, zulüm çeken bir toplumun onu kurtuluşa ulaştıracak ilahi güçle donatılmış bir kişi beklentisinin ifadesidir.¹⁴² Pek çok dinde Mesih benzeri figürleri görmemiz mümkündür, bunun sebeplerinden en belirginini içinde yaşadığımız dünyanın pek çok acılara sebebiyet verebilmesi olsa gerek. İbrahimi dinlerde de mesih beklentisi mevcuttur. Kavramın İbrahimi dinlerdeki kökenini doğal olarak Musevilikte görüyoruz. Mesih kelimesinin kökeni, Allah tarafından kutsal bir görev için seçilmiş olan anlamında kullanılan ve esasen mesh edilmiş anlamına gelen İbranice “mashiah” kelimesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴³ Orjinal anlamıyla mesh edilmiş olan, topluma yön verecek ve onu adil bir biçimde yönetecek olan bir kralken, Yahudi tarihinin diasporada baskı altında kalan duruşundan dolayı zaman içerisinde Yahudileri baskıdan kurtarmak üzere gelecek olan bir kral imajına dönüşmüştür.¹⁴⁴ Hristiyanlık için bu mesih zaten bir kere gelmiştir, Hristiyanlar için Hz. İsa Yahudi inancında yer edinmiş olan kurtarıcının tezahürüdür.¹⁴⁵ Bu sebeple, Hz. İsa yani Mesih Hristiyanlık için zaten gelmiş olan bir figür olduğundan dolayı, Hristiyanlıkta biz kurtuluş söylemlerinin, Mesih’in gelmesinden ziyade, Mesih’in ikinci kere gelmesi üzerine temellenen Milenyumculuk çerçevesi etrafında vücut bulduğunu görmekteyiz.

Kurtarıcının gelmesi beklentisi, şüphesiz kurtulunmayı gerektiren bir husus üzerinde temellenecektir. Şu kısma kadar anlattıklarımız zaten Orta Çağ Avrupalısı’nın bir kurtarıcıya ihtiyaç duyduğunu gözler önüne sermektedir. Şüphesiz Orta Çağ’ın ızdıraplı ve mahrumiyet içerisindeki yaşantısında insanların kurtuluş özlemi en üst seviyeye çıkmıştır. Nitekim Mesih beklentisi beraberinde kıyamet beklentisini de getirmektedir. Kıyamet her ne kadar dünyanın sonunu getireceği düşünülen korkunç bir olay olsa da kıyametle beraber yargılanma gününün geleceği ve insanların ebedi hayata ulaşacağı beklentisinin de mevcut olduğu unutulmamalıdır. Kıyamet korkunç yanının yanı sıra bir temizlenme ve kurtuluşa erme ifadesi olarak da nitelenebilir. En azından Semavi dinler için bunun böyle olduğunu söyleyebiliriz. Dünya ilahi kudretler tarafından yok edilip temiz bir kanvas haline getirilmekte, bu süreçte kıyamete kadar gerçekleşen tüm adaletsizlikler yargılanıp cezalandırılmak suretiyle adalet yerine teslim edilmekte ve imanlı olanlar mükafatlandırılmaktadır.

Kıyamet algısı ve beklentisi Hristiyan dinî inanışı içinde kuvvetli yere sahip olan temel esaslardan biridir ve kıyametin yaklaşması üzerine kurgulanan Kıyametçilik, dünyanın sonunun

¹⁴² Yehoiakin ben Ya’ocov, **Concepts of Messiah: A Study of the Messianic Concepts of Islam, Judaism, Messianic Judaism, Christianity**, 1. Baskı, Westbow Press, Bloomington., 2012, s. Xi-Xii.

¹⁴³ Joseph Augustine Fitzmayer, **The One Who is to Come**, 1. Baskı, William B. Erdmans Publishing Company, Cambridge, 2007, s. 5.

¹⁴⁴ Kenneth Seeskin, **Jewish Messianic Thoughts in an Age of Despair**, 1. Baskı, Cambridge University Press, United States of America, 2012, s. 14.

¹⁴⁵ Fitzmayer, a.g.e., s. 1.

gelmesinin yakın olduğu fikri üzerinden hayat bulan bir algı olarak nitelenebilir.¹⁴⁶ Kıyamet beklentisinin Hristiyanlığın tarihi kadar eski olduğunu ve bir takım Yeni Ahit yazarlarının Dünyanın sonunun yakın olduğuna dair görüşlerinin olduğunu anlıyoruz.¹⁴⁷ Kıyametin oldukça kuvvetli görsel bir tasvirinin bulunduğu, Hristiyan İncili'nin son kısımlarından olan Vahiy kitabının anlatılarının Orta Çağ'da oldukça popüler bir bölüm olduğunu da okuyoruz.¹⁴⁸ Popüleritesinin temel sebebi görsel yönünün ağır basması olarak ifade ediliyor. Orta Çağ'daki okuma yazma oranının düşüklüğü göz önünde bulundurulduğunda kiliselerde sıkça süslemelere konu olarak kullanılan¹⁴⁹ bu kısmın popüleritesini anlamak mümkün. Bu durum hiç şüphesiz kıyamet algısını kiliseye gidenlerin aklında sürekli canlı tutmuş olsa gerek. Anlaşılan o ki Orta Çağ Hristiyanı, dinî anlatılarında sıkça kıyamet tasvirlerine maruz kalırken, gündelik yaşantısında da bir bakıma, çağın tehlikeleri göz önüne alındığında kıyameti yaşamaktaydı. Böyle bir ortam ve ruh hali içerisindeki toplumun Mesihçi inanışlara yönelmesini anlamak zor değil. Zira Kıyametçilik içerisinde zulümden kurtuluş tezahüründe barındırmaktadır.¹⁵⁰

Hristiyan inancında kıyamet ve mesih beklentisinin Milenyumculuk biçiminde kendini sergilediğini ifade ettik. Bunun sebebi bin yıllık bir zaman zarfı üzerine kurgulanmış olan Hristiyan kıyamet anlatısıdır. İncil'in kıyametle ilgili detaylı bir anlatı sunan Vahiy Kitabı kısmının sonlarına yaklaşıldığında Şeytan'ın hapsedildiği 1000 yıllık bir süreden bahsedilmekte.¹⁵¹ Bu bin yıllık sürreçle ilgili farklı yorumlanmalar mevcuttur, biz burada meselenin eskatolojik boyutuna girmeyeceğiz, lakin bu husus üzerine yazılmış pek çok malzemenin olduğunu ifade etmek gerekli. Bu vaziyet bize kıyamet söyleminin ne denli popüler olduğunu bir daha gösterir. Oldukça detaylı ve görselleştirmesi kolay tasvirlerle sunulmuş, ve kafa karıştırıcı bir metin olan Vahiy Kitabı'nın kıyamet anlatısı okuyanda kıyametin canlı bir görüntüsünü oluşturabilecek denli kuvvetli bir metin aynı zamanda. Fakat metni ele alırken şunu belirtmekte fayda var; anlatının içeriği ele alındığında, sunulan kehanet; olmuş olan bir olayı mı, yoksa olacak olan bir olayı mı, yoksa süregelmekte olan bir olayı mı anlatıyor net olarak bir çıkarım yapmak mümkün değil. Zaten ilgili bölümünün Hristiyan ilahiyatında bu farklı perspektiflerden değerlendirilmeleri mevcut görülüyor. Bizim ifade edebilecek olduğumuz, Vahiy Kitabının bir yerinde Şeytan'ın bin yıllık bir süre için hapsedileceğinden bahsedildiği, ardından kısa bir süreliğine serbest kalacağını ifade edildiği ve bu sürenin ardından da Cennet Krallığı'nın kurulacağıdır. Bu anlatının bir yerinde, Şeytan'ın hapsedilmesinin bahsinden çok önce

¹⁴⁶ Randolph E. Daniel, "Medieval Apocalypticism, Millennialism and Violence", **Terrorism and Political Violence**, 14 (1), 2002, s. 275.

¹⁴⁷ Sabina Flanagan, "Twelfth-Century Apocalyptic Imaginations and the Coming of the Antichrist", **The Journal of Religious History**, 24 (1), 57-69, 2000, s.59.

¹⁴⁸ Lola Sharon Davidson, "Visions of Disaster in the Central Middle Ages", **Sydney Studies in Society and Culture**, 7, 2013, s.147-148.

¹⁴⁹ Davidson, a.g.e., s 147-148.

¹⁵⁰ Daniel, a.g.e., s. 283.

¹⁵¹ Robert H. Mounce, **The Book of Revelation**, 2. Baskı, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 1998, s. 371.

geçen bir pasajda, Allah'ın tapınağının avlusunun *Gentiller*¹⁵² tarafından 42 ay boyunca kontrol altında tutulacağından da bahsedilmektedir. Her ne kadar "Gentil" kavramı öncelikli olarak Yahudiler tarafından Yahudi olmayanları ifade etmek için kullanılıyor olsa da, Yahudi/Hristiyan kültürlerinin özellikle erken dönemlerde birbirlerine yakın olduğu ve birinin diğerinin içinden çıktığı unutulmamalıdır. Bu sebeple bu kavramın bir erken dönem Hristiyan metni olan Vahiy kitabında, din dışı olanları tasvir etmek için kullanılmış olması bizi şaşırtmamalıdır. Nitekim Gentil ifadesinin Hristiyanlarca kullanılışının örnekleri yok değildir. Tüm kıyamet anlatısı boyunca sonuca ulaşana değin çok sıkıntı ve acının çekileceğinden de bahsedilmekte ve Hristiyanlara metin olmaları tavsiye edilmektedir.¹⁵³ Anlatı bir bakıma, Hristiyan perspektifinden bakıldığında Haçlı Seferleri arifesinde olan biten herşeyle paralellik gösteriyor görünmekte. Hristiyanlarca din dışı bir ulus olarak addedilen Araplar tarafından Allah'ın tapınağının avlusunun, yani Kudüs şehrinin fethedilmiş olduğunu görüyoruz herşeyden önce ki bu uzun süreden beri devam edegelen bir durumdur. Dahası bir bakıma kıyamet yaşanmaktadır. Orta Çağ'ın sıkıntılı atmosferi bir kıyamet yaşantısı sergilemektedir. Böyle bir ortam içerisinde dönem Hristiyanı'nın sıkça dinleme imkanı bulduğu bir kısım olan kıyamet anlatısıyla, kendi yaşantısı arasında bir paralellik kurması ve bu ruh hali içerisinde bir beklentiyle hareket etmesi şaşırtıcı bir netice olmayacaktır. Bu ortam ve ruh halinin üzerine, dünyanın sonunun 992/1000, 1033, 1092 veya 1492 gibi tarihlerde geleceğine yönelik kehanet kadirinden tespitlerin bulunmasının¹⁵⁴ eklenmesi de Haçlı seferlerinin gerçekleştiği tarihte karşımıza çıkan dinî coşkunun sebebi hakkında bize bir fikir sunmaktadır. Bu noktada Orta Çağ mesihçi beklentisinin Hristiyan olmayanları yenip tacını Kudüs'te teslim eden bir kral çerçevesinde şekillendiğini ve bu kralın başlangıçta bir Roma kralyken X. yüzyılda bir Frank kralı olarak nitelenmeye başlanıldığını da eklemek gerek.¹⁵⁵ Demek ki Orta Çağ'da Franklardan çıkacak bir önderin kutsal bir savaş yapması beklentisi zaten mevcuttu. Bu çerçevede Haçlı seferini mevcut konumlarında kıyameti zaten yaşamakta olan Avrupalıların Kudüs'e gidecek bir Frank askeri gücünün peşi sıra kurtuluşa ulaşmak için yola çıkmış olmaları olarak değerlendirmek mümkün. Burada Papa II. Urbanus'un Frank asıllı olduğunu da göz ardı etmeyelim. Her ne kadar kendisi Kudüs seyahatine çıkmış olmasa da hareketin önderi oydu ve Papa Hristiyanların gözünde Allah'ın Krallığı'nın bir bakıma vekiliydi. Avrupa Hristiyanlığı için Papa yeryüzündeki kutsal bir kraldı. Aslında bir bakıma kendini gerçekleştiren bir kehanet görüyoruz. Uygun ortam oluşunca insanlar kehaneti tamamlıyorlar.

Burada değinmemizi gerektiren bir husus da Hristiyan eskatolojisinin bazı yorumlamalarının gayet fiziksel, oldukça maddi bir kazanım vaat ediyor olmasıdır. Mesela erken dönem

¹⁵² Gentil: Yahudi topluluğu tarafından Yahudi olmayanlara verilen isim. (Theodore Friedman, "Gentile", **Encyclopedia Judaica**, içinde (485-487), 8, Thomson Gale, New York, 2007, s. 485).

¹⁵³ Robert Culbertson, **Lectures Expository and Practical on The Book of Revelation, Volume II.**, 1. Baskı, Oliver & Boyd, Edinburgh, 1826, s. 416.

¹⁵⁴ Tsvetelin Stepanov, "Memory and Oblivion in the Christian East, 990s-1200", **Memory and Oblivion in Byzantium**, Milanova Albena (ed) vd, "Voenno Izdatelstvo" Printing Office, Sofia, 2011, s. 148-149-159.

¹⁵⁵ Daniel, a.g.e., s. 276.

Hristiyanlarından olan Papias'ın¹⁵⁶ öğretilerinden gördüğümüz, gelecek olan Cennet Krallığı'nın bereket ve bolluk içerisinde olduğudur.¹⁵⁷ Irenaeus¹⁵⁸ ise 1000 yılın dönümünde kurulacak olan krallığın fiziksel bir olgu olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Irenaeus'un dünyadaki Kudüs'ün, Cennetteki Kudüs'ün formunda yeniden inşa edileceğini söylediğini görüyoruz. İrdelemeye devam ettiğimizde yine Justin'in¹⁵⁹ gelecek olan 1000 yılın dünya üzerinde gerçekleşecek olan oldukça maddi bir olgu olduğunu vurguladığını görüyoruz.¹⁶⁰ Bu gibi Hristiyanlığın ilk asırlarında yaşamış dinî şahsiyetlerin söylemleri sonraki nesillerin kıyamet algısının şekillenişinde etkili olmuş olsa gerek. Bu bağlamda Avrupalıların Orta Çağ'da içinde buldukları mahrumiyet durumunu göz önüne aldığımızda kıyamet, mesih ve milenyum beklentisinin kitleleri harekete geçirmek için ne denli kuvvetli bir etken olabileceği anlaşılmaktadır. Zira maddi imkanlardan yoksun olan kitle, kıyamet anlatılarında oldukça maddi bir karşılığı görmektedir. Orta Çağ din adamlarının nezdinde maneviyatı teşvik etmek için maddiyatın kullanılabilirliğinin örnekleri de yok değildir.¹⁶¹ Bu bağlamıyla Orta Çağ Hristiyanlarının maddiyatla maneviyatı birbirlerinden bağımsız algılamamaları söz konusu olmuş olabilir. Kudüs'te kurulacak olan Cennet Krallığı sadece ölümden sonra ruhların feraha kavuşmasını simgeleyen ilahi bir olgu değil, bizzat bu dünya üzerindeki mahrumiyetlerin giderilmesini sağlayacak olan oldukça maddesel bir olgu olarak da, karşımıza çıkmaktadır. Bu muhtemelen dönem Avrupalısı'nın düşünce dünyasını rahata kavuşturacak olan bir şeydi ve tüm beklentilerinin karşılığıydı.

Kudüs'e ulaşıldığında maddesel ihtiyaçların karşılanacağı beklentisinin yanı sıra sefer sırasında ölümü yaşamının şehitlik mertebesine yükselmeye sebebiyet vereceği söylemi de kitleleri harekete geçirmekte oldukça etkili olmuş olan bir unsur olarak karşımıza çıkıyor. Nitekim şehitlik söylemi, Şehitliğin Hristiyanlık'ta en büyük örneği Hz. İsa olduğundan dolayı Haçlıların gözünde onun izinden gitmek olarak algılanmıyordu.¹⁶² Zira Hz. İsa'nın örneğini takip eden Hristiyanlık kişinin kendini feda etmesi ideali üzerine kurulu bir inançtır.¹⁶³ Bu bağlamda inanç için kendini kurban etmiş olan ve bir bakıma Hz. İsa'yı taklit etmiş olan şehitler Hristiyan azizleri arasında yüce

¹⁵⁶ Papias:Papias (M.S. 60-130) Erken dönem Hristiyanlarından olan Papias hakkında Eusebius ve Irenaeus gibi şahıslardan elimize bir takım bilgiler ulaşmıştır, Hieropolis topluluğunun piskoposu olduğuna dair bir iddia mevcuttur, Polycarp'ın takipçisi olduğu ve John'un vaazlerini dinlediği ifade edilir. Papias'ın kitabından geriye parçalar halinde bölümlerin kaldığı anlaşılmaktadır bu parçacıkların büyük kısmı Eusebius ve Irenaeus tarafından aktarılmıştır. (William R. Schoedel, "Papias", **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (140-144), 5, Doubleday, New York, 1992, s.140-142.).

¹⁵⁷ Andrew Chester, **Messiah and Exaltation : Jewish Messianic and Visionary Tradition and New Testament Christology**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2007 s.424-425.

¹⁵⁸ Irenaeus: Irenaeus (M.S. 140-202) II. yüzyılın geç dönemlerinde Galya'daki Lyons'un piskoposudur. Hristiyanlık için sistematik bir yaklaşım kullanan ilk din alimi olarak bilinir. Hristiyanlık yorumlamaları Gnostisizm eleştirisi üzerine kurulmuştur. (Marry Ann Donovan, "Irenaeus", **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (457-464), 3, Doubleday, New York, 1992, s. 457-461).

¹⁵⁹ Justin: Justin (ölüm M.S. 165) II. yüzyılda yaşamış apolojist yazar ve Hristiyan şehididir. (John Gillman, "Justin Martyr", **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (1133-1135), 3, Doubleday, New York, 1992, s. 1133-1134).

¹⁶⁰ Chester, a.g.e., s. 426-429.

¹⁶¹ Bede, **A History of the English Church and People**, (Çev. Leo Shirley-Price), 1. Baskı, 1, Londra, 1955, s. 86-87.

¹⁶² Stephen J. Spencer, "Piety, Brotherhood and Power: The Role and Significance of Emotions in Albert of Aachen's *Historia Ierosolimitana*", **Literature Compass**, 13, 423-443, 2016, s. 425.

¹⁶³ Warg, a.g.e., s. 1.

bir yere sahip olmaktadır¹⁶⁴. Haçlı Seferleri herkese, şehit olarak dinin en üstün mertebelerinden birine ulaşma fırsatını açan hareketler olduklarından, inançlı kişilere büyük bir cazibe sunmuş görünmekte. İnançlı kişilerin yanı sıra kaybedecek hiç bir şeyi olmayan veya günahkar olan kalabalıkları da cezbetmiş olmaları muhtemeldir. Zira bu tip kişiler için onlara hiçbir şey sunmayan maddi dünyadan diğerine bir aziz haline gelerek geçebilme düşüncesi muhtemelen eşi benzeri bulunmaz bir fırsat olarak görünmüş olsa gerektir.

Tüm bu hususları bir araya topladığımızda Haçlı seferinin yoğun bir ruhani atmosferden beslenen bir hareket olduğunu ifade etmemiz mümkün. Zaten çalışmamızda ele alacak olduğumuz Yahudi kroniklerinde de Haçlıların bu ruhani boyutunu, sergiledikleri tüm abes davranışlara rağmen, okuyabiliyoruz. Hiç şüphesiz seferlere katılan herkesin aynı dinî şuurla hareket ettiğini söylememiz mümkün değil, özellikle asillerin sadece tutuculuklarıyla hareket ettiklerini söylemek yanlış olacaktır. Lakin I. Haçlı seferini Hristiyanlar için bu denli başarılı bir hareket olarak önümüze çıkartan bunun bir halk hareketi olarak da gerçekleşmiş olmasıdır. Nitekim I. Haçlı Seferinin itici gücünü oluşturan kitlenin bayağı halktan oluşan çok yoğun bir kitle ile alt ve orta sınıf soylulardan oluşan geniş bir kitle olduğu bilinen bir gerçektir.¹⁶⁵ Haçlı seferinde bu kalabalık halk ve soyular kitlesi, bir efendinin maddi çıkarları için savaşılan tipik Orta Çağ mücadelelerinden birine katılmamış, bilakis kendi ruhu ve iyiliği için bir mücadeleye girişmiştir. Bu savaş sıradan insanın kendisi ve dini için verdiği, kişisel bir savaştır.

¹⁶⁴ Warga, a.g.e., s. 3.

¹⁶⁵ Malkiel, The Underclass in the First Crusade, s.183.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENEL HATLARIYLA HAÇLI SEFERLERİ TARİHÇESİ

Haçlı seferleri esnasında Avrupa Yahudilerinin başına gelen olaylar üzerinden Haçlı karakterini anlamaya yönelik bir bakış sunacak olduğumuz bu çalışmanın temelini kurmak için, Haçlı Seferleri'nin genel hatlarıyla tarihçesini sunmamız gereklidir. Zira olayın detayına inmek için tüm sürecini anlamamız önemlidir. Bu kısımda Haçlı Seferlerinin tarihçesi genel hatlarıyla sunulacak, detay olarak konumuz açısından öncelik arz ettiği sebeple I. Haçlı seferine ağırlık verilecektir. Lakin Haçlı Seferleri hareketinin anlaşılabilmesi için kutsal savaş algısının Hristiyan dünya tarafından benimsenmesi sürecine değinmemiz de gerekmektedir. Bu sebeple Reconquista hareketine de bir giriş yapacağız.

2.1. Reconquista Hareketi ve Kutsal Savaş Fikrinin Belirginleşmesi

Reconquista hareketi başlangıcında Haçlı Seferleri'nin bir parçası olmamakla beraber kutsal savaş fikrinin biçimlenmesi ve dönemin Batı Hristiyan dünyası tarafından benimsenmesi açısından önemli bir vakadır. Endülüs Emevi Devleti'nin İber yarımadasındaki varlığına yönelik bir Hristiyan taarruzu olarak karşımıza çıkan bir olaydır. Haçlı Seferlerinden çok önce başlayan Reconquista hareketi esasen Araplar İber yarımadasına çıktığında başlamıştır denilebilir. Lakin bu aşamada henüz adı konulmuş bir olay değildir. Yaşadıkları topraklar Arap fatihlerce fethedilen insanların bir saldırı hareketi içerisine girmeleri söz konusudur. Nitekim daha bu aşamada dahi çatışmanın kutsal savaş söyleminin mevcut olduğu anlaşılıyor.¹⁶⁶ Fakat bunun adını bir Haçlı Seferi koymak için erken olabilir, zira ortada Papalık gibi bir makam tarafından organize edilen bir hareket görmüyoruz. Bu daha çok yapılan fetihe karşı gerçekleştirilen taarruzun kutsal söylemle desteklendirilmesi gibi görünüyor.

Reconquista hareketinin kuvvetli ve süregelen bir biçimde varoluşu 1002 yılında El Mansur'un vefatının ardından Endülüs Emevi Devleti için sonun başlangıcı diye tabir edilen gerileme devrinin belirginleşmesiyle başlar.¹⁶⁷ Zaman manidardır zira 1000 yılları Avrupa'nın istilalar çağının boyunduruğunu büyük oranda üzerinden atmış olduğu ve düşmanlarının bir kısmının kıtaya

¹⁶⁶ Lütfi Şeyban, "Hristiyan Dünyasında Endülüs'e Karşı Haçlı Düşüncesinin Doğuşu, Saldırıların Başlaması ve Neticeleri", **Tarih ve Düşünce Dergisi**, 63, 2006, s. 29.

¹⁶⁷ Özdemir, *Siyasi Tarih*, s. 116.

eklemlenmesiyle güç kazanmış olduğu bir dönemdir. Avrupa silkinip taaruza kalkmaya hazırdır. Avrupa'nın kendine geldiği bu dönemde İber Yarımadası'nda Araplar içinse parçalanma başlamıştır. Nitekim 1031 tarihinden itibaren İber Yarımadası'ndaki Arap varlığı birbirleriyle çatışan küçük emirlikler konumuna gelmiştir. Bu emirlikler birbirleriyle yaptıkları mücadelelerinde yakınlarındaki Hristiyan krallıklardan yardım dahi almaktaydılar.¹⁶⁸ Bu durum bize Araplar arasındaki siyasi parçalanmışlığın boyutunu göstermesi açısından manidar olduğu gibi, İber Yarımadası Araplarının genelini meseleye dinî bir çatışmadan ziyade siyasi bir mücadele olarak baktığını da gösteriyor olabilir. Reconquista hareketinin ivme kazanması Haçlı Seferlerinden az önce, 1085 yılında, Tuleytula (Toledo)'nın Arapların elinden alınmasıyla gerçekleşecektir.¹⁶⁹ Lakin bu ivmeyi gözümüzde çok büyütmememiz yerinde olacaktır. Reconquista hareketinin bir anda ortaya çıkıp büyük başarılar kazanan bir girişim olduğunu düşünmemek gerek. Zira yarımadadan Arap varlığının Hristiyanlarca geriletilmesi 1492 yılında Gırnata'nın düşüşüne kadar sürecek olan uzun soluklu ve yavaş bir mücadeledir. 1085 yılında olan olay terazinin kefesinin Hristiyan alemine dönmesinin Hristiyan dünyaya moral sağlayan sembolik bir göstergesidir sadece. Reconquista dediğimizde yarımada'nın kuzey ucunda bulunan Hristiyan krallıkların bir ileri bir geri toprak elde ederek verdikleri uzun soluklu bir saldırı süreci söz konusu ve bu süreçte Avrupa'nın içlerinden sürekli bir desteğin olacağı görülecektir. Bu destek kutsal savaş söylemiyle şövalyeleri harekete geçiren Papaların elinden sunulacaktır. Burada Cluny tarikatının etkisini görüyoruz. Cluny tarikatı Haçlı Seferleri söz konusu olduğunda önemli bir yapıdır. Zira Haçlı Seferlerinin ilk çağrısını yapan Papa II. Urbanus Cluny tarikatının bir üyesidir. Dahası Urbanus'un çağrısını üzerine inşa ettiği söylemi ortaya koyan Papa VII. Gregorius da Cluny tarikatının bir ferdidir. Haçlı seferlerinin mimarı olan bu Papaların üyesi olduğu Cluny tarikatı Haçlı seferlerinin vücut bulmasında öncelikli olarak aktif rol oynamıştır.¹⁷⁰ Bu tarikatın etkisiyle İspanya'yı geri almak için Araplara karşı yürütülen Reconquista hareketi, dinî bir savaş kisvesi kazanacaktır.¹⁷¹

XI. yüzyılın ortalarında Papalık yapmış olan II. Alexander ve VII. Gregorius gibi şahsiyetlerin İspanya'yı almak için savaşıacak olan bütün Hristiyan şövalyelere günahlarından affolunma vaadi verdiklerini görüyoruz.¹⁷² Burada savaşarak bağışlanma elde etmenin büyük çaplı bir dile getirilişine tanık olmaktadır. Bu fikrin Haçlı Seferleri çağrısının kalbinde bulunduğunu düşündüğümüzde Reconquista hareketinin Haçlı Seferlerinin arka planını oluşturmadaki önemi yadsınamaz. Nitekim Gregorius'un veya Alexander'ın günahlardan bağışlanma vaadi bu vaadin ilk dile getirilişi de değildir, onlar sadece bunu bir kutsal savaş çağrısı için kullanmış görünmekte. Günahlardan bağışlanma vaadinin daha erken bir dile getirilişinin, yine Reconquista hareketi çerevesinde 800'lü

¹⁶⁸ Şeyban, ag.e.,s. 32-33.

¹⁶⁹ Deniz ve Kamacı, a.g.e., s.59.

¹⁷⁰ Giles Constanble, **Crusaders and Crusading in the Twelfth Century**, 1. Baskı, Ashgate, Surrey, 2008, s. 183.

¹⁷¹ Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi I. Cilt**, (Çev. Fikret İşıltan), 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008 s.70-71.

¹⁷² Joseph F. O'Callaghan, **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, 1. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2003, s. 24.

yıllarda Papa VIII. John tarafından gerçekleştirildiğini görüyoruz.¹⁷³ Dinî savaş boyutundan ele aldığımızda Reconquista bir bakıma Haçlı Seferlerinin ilk denemesi gibi duruyor. Reconquista hareketi üzerine yazacaklarımızı burada noktalamayı uygun görüyoruz. Zira 1492'ye kadar devam eden bu sürecin enine boyuna irdelenmesi konumuzu aşar. Bizim için önemli olan husus bu hücum hareketinin dinî karakteridir. Bu bağlamda Reconquista hareketi tamamen siyasi amaçlar neticesinde şekillenen bir hareket gibi görünmesine rağmen dönemin ruhu onun dinî bir kisve altına girmesine neden olmuştur dersek çok da yanlış bir değerlendirme yapmış olmayız.

Siyasi boyutuyla Reconquista, İber Yarımadası halklarının bir savaşıdır. Fakat biz bu savaşa tüm Avrupa'nın dahil olduğunu ve Frank ve Norman şövalyelerinin bu mücadelede aktif rol oynadıklarını görüyoruz. Avrupa içlerinden mücadeleye katılan kitlelerin hareketlerinde, günahlardan bağışlanma vaadi hiç şüphesiz etkili olmuş olsa gerek. Lakin işin içinde maddi hiçbir itici gücün bulunmadığını, bu şövalyelerin tamamen adanmışlıkla hareket ettiklerini söylemek de naiflik olur. Reconquista hareketine katılan şövalyelerin genellikle kendi topraklarında, ilk erkek çocuk olmadıkları için toprakları babalarından miras alamayacak olan evlatlar konumunda olduklarından dolayı toprak sahibi olamayacakları ve Papa VII. Gregorius'un bu savaşa katılan şövalyelere günahlardan bağışlanmanın yanı sıra, Araplardan aldıkları toprakları elde edebilecekleri vaadinde de bulunduğu gözardı edilmemelidir.¹⁷⁴ Bu durum ileride ele alacağımız Haçlı Seferleri için de geçerlidir denilebilir. Her ne kadar toprak elde etmeye yönelik bir vaat net bir biçimde görülme de, sefere katılan şövalyelerin ve senyörlerin bir kısmının doğuda kendi siyasi idarelerini kurma arzusu içerisinde oldukları görülecektir.

3.2 Papa II. Urbanus'un Haçlı Seferi Çağrısı

Haçlı Seferleri'nin fitilinin ateşlenmesi Papa II. Urbanus'un Clermont konsilinde yaptığı çağrıyla gerçekleşecektir. Fakat bu çağrıdan çok önce Kutsal Savaş fikriyle tüm Avrupa'yı harekete geçirmek fikri mevcuttu. Urbanus'dan önce gelen Papa VII. Gregorius bu fikri Reconquista hareketinde kullanarak bir ön ayak olmuş görünmektedir. İşin doğrusu, Urbanus'un Gregorius'un niyetlendiği girişimin meyvesini vermesini sağladığını söylemek yanlış olmaz. Gregorius Doğu'daki Hristiyanları, Müslümanların Batıda algılanagelen ve asılsız olan zulmünden kurtarmak için, bir sefer hareketi düzenleme gayesi içindedir.¹⁷⁵ Lakin içinde bulunduğu siyasi durumdan dolayı bunu başaramayacaktır.¹⁷⁶ Gregorius'un bu sefer planının ardında siyasi bir otorite arzusu da bulunmaktadır. Zira plan, Papalık idaresindeki bir orduyla Anadolu'daki Müslüman varlığını sona erdirmek ve bunun ardından İstanbul'da bir konsil toplayarak minnettarlığı elde edilmiş olan doğu

¹⁷³ Şeyban, a.g.e., s. 30.

¹⁷⁴ Kevin Madigan, *Medieval Christianity: A New History*, 1. Baskı, Yale University Press, London, 2015, s. 108.

¹⁷⁵ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008, s.39.

¹⁷⁶ Jill N Claster, *Sacred Violence: The European Crusades to the Middle East 1095-1306.*, 1. Baskı, University of Toronto Press, Toronto, 2009, s. 22.

Hristiyanlarının üzerinde Roma'nın hakimiyetini kurmak nihai hedefini barındırmaktaydı.¹⁷⁷ Gregorius'un Alman İmparatoruyla, siyasi otorite kaygısından temellenen yoğun bir siyasi çatışmaya girdiği bilinmekte. Zira Gregorius Papalık otoritesini bir siyasi kuvvet olarak tüm Avrupa hükümdarlarının üzerinde bir şemsiye gibi yaymak istemekteydi. Doğal olarak bunu dile getirmesi din adamları zümresine bağlı olmayan hükümdarların tepkisini çekmiştir. Alman hükümdarı IV. Henry'nin (Heinrich) muhalefetiyle karşılaşan Papa onu afaroz ederek dize getirmeye çalışmış ve bunun neticesinde Henry (Heinrich) Papa'dan özür dilemiştir. Fakat Papa'nın uzlaşmaya yanaşmaması neticesinde Henry (Heinrich), silahlı mücadeleye girişmiş ve Roma'ya girerek Papayı buradan çıkartmıştır.¹⁷⁸ Bu mücadelede bizim için önemli olan husus, Gregorius'un kendi zümresinden gelen haleflerine bu olay itibarıyla sorunlu bir Papalık müessesesi bırakmış olmasıdır. Zira ileride göreceğimiz gibi Urbanus, Anti-papa Guibert (Clemens) ile siyasi bir mücadele içine girmek durumunda kalacaktır ve kendisine karşı olan çok sayıdaki, kilise'ye bağlı din adamı olmayan hükümdarla mücadele etmek durumundadır.¹⁷⁹

VII. Gregorius'un ardı sıra ilerlersek, peşi sıra kısa bir süre hüküm süren III. Viktor'u ve onu takiben Haçlı seferlerinin azmettiricisi II. Urbanus'u görüyoruz. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Urbanus sorunlu bir siyasi makamı sırtlamıştır. Urbanus Papa olarak seçildiğinde Roma'da Alman İmparatoru Henry'nin (Heinrich) desteklediği Anti-papa olarak bilinen Guibert bulunmaktaydı. Urbanus her ne kadar meşru kardinallerin seçmiş olduğu Papa da olsa, siyasi olarak makamı Roma'da bulunan Guibert tarafından tehdit edilmekteydi. Urbanus'un siyasi otoritesini kurmak için silaha başvurmayı reddedip, maddi imkanları kullanarak ve diplomasi ile 1093 yılında Roma'ya girmeyi başardığı anlaşılıyor.¹⁸⁰ Cluny'nin Reconquista hareketine destek verme siyaseti İspanya'da ve kendi teşkilatçılık becerisi vatanı olan Fransa'da elini güçlendirmiş görünmekte. Haçlı seferlerinin çağrısını yapmasına az bir zaman kala, 1095 tarihinde Urbanus'un Batı Hristiyanlığı'nın ruhani hakimi konumuna geldiğini görüyoruz.¹⁸¹ Bu durum dahilinde şu sonucu çıkartmak mümkün görünüyor; Siyasi olarak yoğun çalkantılar ve mücadelelerle makamının otoritesini kurabilmiş olan Urbanus'un, otoritesini sağlamlaştırmak için Hristiyan dünyanın başında olduğunu gösteren bir hareket yapması gerekliydi. Haçlı seferleri bu bağlamda Urbanus'a istediği imkanı sunmuş görünmektedir.

¹⁷⁷ Runciman, a.g.e, s. 77.

¹⁷⁸ Uta-Renate Blumenthal, **The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to Twelfth Century**, 2. Baskı, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania, 1995, s. 113-127.

¹⁷⁹ William Tyler, **The Popes of Rome: From the Earliest Times to Pius IX. A.D. 1870**, 1. Baskı, Diprose & Bateman, London, 1870, s. 128-129.

¹⁸⁰ H. Michael Tarver v Carlos E. Marquez, "Urban II", **Berkshire Encyclopedia of World History 2nd Edition**, içinde (2650-2651), Berkshire Publishing Group, Massachusetts, 2010, s. 2650.

¹⁸¹ Runciman, a.g.e, s. 79.

Türklerin 1071 yılında Anadoluya girmeleri, Bizans'ı oldukça sıkışık bir konuma sokmuştu.¹⁸² Aradan yirmi yıl geçip 1090'lara gelindiğinde, Bizans'ı yeniden toparlamakta olan İmparator Alexios'un, Bizans için büyük bir rakip haline gelmiş olan, lakin an itibarıyla bir zayıflığa düşmüş olduklarından, Alexios'a elini güçlendirmek için bir fırsat sunmuş olan Türklere karşı koymak için destek aradığını anlıyoruz. Kaynaklardan anlaşıldığı üzere 1095 yılında toplanmış olan Piacenza konsilinde İmparator Alexios tarafından gönderilmiş olan elçiler bulunmaktadır ve bu elçiler Batı'dan asker istemektedirler. İşin aslı Alexios, uzun bir süreden beri benzeri elçileri Batıya, kutsal bir savaş başlatmak için değil, paralı asker toplamak için göndermekteydi.¹⁸³ Lakin konsilde ağırlanan bu elçiler, beklentilerden farklı bir netice doğuracak ve kutsal bir savaşın fitilini ateşleyeceklerdi.

Piacenza konsili Papa Urbanus'un kendi Papalık döneminde gerçekleştirdiği ilk konsildi ve esas konularını papazların evlenmesi meselesi, kilise makamlarının para karşılığı satılması ve kilise içerisindeki parçalanmalar gibi yasamayla ilgili meseleler oluşturmaktaydı. Alexios'un bu toplantıya göndermiş olduğu elçilerin, toplantı sırasında İmparator'un isteklerini ve ihtiyaçlarını dile getirmeleri için konuşmalarına izin verilmiş olduğu anlaşılıyor. Bizans'ın içinde bulunduğu durum kritik bir dönemde gibi görünmekte.¹⁸⁴ Toparlanmakta olan Bizans, Türk kuvvetini zayıflatabilecek siyasi ortamı bulmuş lakin bunu yapacak adam gücünden yoksun görünmektedir. Zira elinde bulunan mevcut askeri kuvvet kendi sınırlarını ancak savunmasına yetecek kadardı, taaruz için desteğe ihtiyacı vardı.¹⁸⁵ Elçilerin konuşmalarının, konsilde bulunanları etkilediği daha sonra Haçlı seferlerinin çağrısının yapılacağı Clermont konsilinin başarısından anlaşılmaktadır. Bu yardım isteğinin Doğu ve Batı Hristiyanlığını Roma'nın şemsiyesi altında toplamak isteyen Papa için eşit bulunmaz bir fırsat olduğu gözardı edilemez. Bu çağrı tam da, daha önce Gregorius'un kurmuş olduğu planların altın bir tepsi de, onun fikri takipçisi Urbanus'un önüne sunulmasıdır. Zaten akıllarda olan kutsal savaş fikrinin harekete geçirilmesi için müthiş bir fırsat ele geçmiştir.

Clermont konsili yine 1095 yılı içerisinde tertip edilecektir. Amacı Piacenza konsilinde dile getirilen yardım çağrısına değinmek olan bu toplantı, Haçlı seferlerinin fitilinin ateşlendiği olaydır. Kronikler üzerinden bir okuma yaptığımızda Urbanus'un konuşmasının orijinal metninin kaybolmuş olduğu anlaşılmakta, zira kronikler incelendiğinde metin açısından birliktelik oluşturan aktarımlar söz konusu değil. Lakin verdikleri mesaj açısından ele alındığında hepsinin aynı ortak noktalarda birleştiği görülmektedir. Urbanus'un konuşmasında "Allah Barışı" mevzusuna giriş yaptığı ve

¹⁸² Robert Bideleux ve Jean Jeffries, **A History of Eastern Europe: Crisis and Change**, 1. Baskı, Routledge, , New York, 1998, s. 55.

¹⁸³ Kenneth M. Setton, **A History of the Crusades Volume 1: First Hundred Years**, 1. Baskı, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1969, s.227.

¹⁸⁴ J.M.B. Porter, **Papacy of Urban II, Great Events in Religion: An Encyclopedia of Pivotal Events in Religious History, içinde** (514-515), Cilt 2, ABC-Clio, Santa Barbara, 2017, s. 515.

¹⁸⁵ Runciman, a.g.e, s. 82.

Hristiyan savaşçıların birbirleriyle mücadele etmesinin yanlış olduğunu vurguladığı anlaşılmakta.¹⁸⁶ “Allah Barışı” söylemi Haçlı seferlerinin başlamasından az bir zaman önce, Avrupa’nın sürekli birbiriyle savaşmasının önünü almak isteyen din adamlarının ortaya koyduğu bir çağrıydı. “Allah barışı” kavramının ayrıca Papa’nın otoritesi altında tüm Hristiyan dünyayı barış içerisinde bir araya getirme siyasi amacını da güttüğünü anlıyoruz. Bu kavram Hristiyanların birbirleriyle çatışmasını engellerken, onların silahlı kuvvetini Hristiyan olmayanlar üzerine çevirmelerini amaçlamaktaydı. Böylelikle Hristiyan dünya birlik olurken, Hristiyanlığın barışı da tüm dünyaya yayılabilecekti. Bu söylem haklı savaş prensibi çevresinde şekillenerek Hristiyan dininde şiddetin haklı kullanılabilirliği düşüncesini doğurmaktaydı.¹⁸⁷ “Allah Barışı” kavramı bir bakıma akınlar çağına sona ermesiyle beraber Avrupa’nın içine katılan Norman ve Macar gibi dinamik unsurların savaşçılıklarını dizginleme ihtiyacından doğmuştu, bunu dizginlemenin mümkün olmadığı anlaşıldığında onların dinamizmini başka yönlere kanalize etmenin gerekliliği idrak edilecekti.¹⁸⁸

Papa’nın “Allah Barışı” ile yaptığı açılışın ardından muhtemelen hedeflenen savaşın haklılığını vurgulamak için, doğudaki Hristiyanların Türk ve Arapların elinden çektikleri iddia edilen zulümün, detaylı ve insanı galeyana getirecek bir tasvirini verdiği anlaşılıyor.¹⁸⁹ Burada işlendiği iddia edilen insanlık suçlarının gerçekte işlenip işlenmediğini değerlendirmeyeceğiz. Lakin şunu belirtmekte fayda var; konuyu ele alan telif eserlerin genel bir incelemesini yaptığımızda Urbanus’un yoğun bir abartma ve kara propaganda yapmış olduğu konusunda tarihçilerin genellikle hem fikir olduğunu görüyoruz. Bu kanaatin oluşturulmasında, yazarlar tarafından, doğudaki Hristiyanlarla olan ilişkilerin okunabildiği Müslüman dünyanın kroniklerinin irdelenmesinin, daha sağlıklı bir anlatım oluşturmak için kullanılmış olduğu anlaşılıyor. Urbanus’un konuşmasında, insanların Haç’ı almakta gönüllü olmaları için onlara daha fazla neden sunmak amacıyla, Müslümanlara yönelik nefreti bilinçli olarak körüklediği söylenebilir.¹⁹⁰ Konuşmanın sefere çağrı kısmı, işlendiği iddia edilen suçların nitelenişinin ardından Kudüs’ün kutsallığına, oraya yapılacak bir seferin sefere katılanları Allah’ın Krallığı’na ulaştıracağına, bolluk, zenginlik ve günahlardan arınmaya kavuşturacağına değinilerek gerçekleştirilmektedir. Konuşmayı anlatan kroniklerin çoğunda dinleyicilerin "Allah böyle istiyor! (*Deus Vult!*)" nidalarıyla karşılık vermiş olduğu ifade edilir. Katılım arzusu büyüktür. Urbanus’un çağrısı kitleleri galeyana getirmeyi başarmıştır. Clermont konsilinin ardından çağrı Avrupa’nın pek çok noktasında yenilenecektir. Urbanus’un kendisinde Fransa’ya giderek orada doğu Hristiyanlığı’na yardım edecek adamları yola çıkartmak için harekete

¹⁸⁶ Baldric of Dol, “Historiae Hierosolymitanae libri IV”, Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, *İçinde* (29-33), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 31.

¹⁸⁷ Güray Kırpık, “Haçlı Seferlerinde “Tanrı Barışı” Müessesesi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16, (2007), s.84-87.

¹⁸⁸ Mehmet Çoğ, “Haçlı seferlerinde Ermeni Kilisesi-Papalık Dinî Münasebetleri”, **Tarih Okulu Dergisi**, 9 (25), 2016, s. 179.

¹⁸⁹ Robert of Rheims, “Historia Hieroslymitana”, Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, *İçinde* (26-29), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 27.

¹⁹⁰ Hussain Othman, “Islamophobia, the First Crusade and the Expansion of Christendom to Islamic World”, **World Journal of Islamic History and Civilization**, 4(3), 89-106, 2014, s.90.

geçtiğini görüyoruz. Fransa'nın bu dönemde bu biçimde harekete geçirilebilecek adamları devşirmek için çok uygun bir yer olduğunu Kenneth M. SETTON'un ifadelerinden anlayabiliyoruz. Avrupa'da durduğu sürece "Allah'ın Barışı" düsturuna uymayan çok sayıda genç savaşçının harekete hazır bir halde Fransa'da bulunduğu anlaşılıyor.¹⁹¹ Urbanus bu adamları Orta Doğu'ya kanalize ederek bu biçimde Avrupa'nın iç asayişini de yoluna koyacaktı. Papa'nın çağrı için bizzat görevlendirdiği ruhbanlar çağrıyı yineleyeceklerdir, onların yanı sıra gönüllü olarak halkı galeyana getiren, Papalık tarafından görevlendirilmemiş olan din adamlarını da görmekteyiz.¹⁹²

Pierre l'Hermit (Peter the Hermit) adıyla bilinen bir gezgin ruhbanın Germen topraklarında yoğun bir kitleyi harekete geçirdiğini biliyoruz. Pierre'in yola çıkardığı bu kitlenin hareketi Halkın Haçlı seferi olarak adlandırılır. Bu hareket planlanmış olan seferden önce yola çıkacak ve çok daha erken İstanbul'a varacaktır.¹⁹³ Lakin planlanan haçlı seferinden tamamen ayrı bir hareket de değildir. Zira kalıntıları haçlı seferine katılacaktır. Bu hareket kitlelerin harekete geçmek için ne denli hazır olduğunun canlı bir kanıtı gibidir. Çünkü tek bir adam bir uçtan bir uca seyahat ederek muazzam bir halk kitlesini harekete geçirmiştir.¹⁹⁴ Halkın Haçlı Seferi sonu hüsrana biten bir girişim olmakla beraber bizim için Haçlı karakterini okumak adına önemli bir husustur. Pierre'in harekete geçirdiği kitle çoğunluğunu halkın oluşturduğu bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen aşamalarda Emicho gibi küçük asiller de bünyeye dahil olacaktır. Pierre tarafından yola çıkarılan hareketin ardılları bizim çalışmamızda kullanılacak olan malzemenin yazılmasına sebep olan olayların esas aktörü olarak da karşımıza çıkmaktalar. Zira Yahudi kronikleri öncelikli olarak, Halkın Haçlı Seferi'nin Pierre l'Hermit önderliğindeki asıl kitlesi geçtikten sonra, onun peşi sıra gelen ardılların yaptığı işleri ele almaktadır. Urbanus'un çağrısının öncelikli olarak savaşçı sınıfına yönelik olduğunu burada belirtmemizde fayda var. Urbanus Orta Doğu'ya silahlı bir hacılık seyahati gerçekleştiren bir halk hareketi gerçekleştirmeyi amaçlamamış, doğu Hristiyanları'nı varsayılan zulümden kurtaracak bir kurtarıcı ordu teşkil etmeyi amaçlamıştır. Fakat dönem insanının içinde bulunduğu ruhani durum, Papa'nın engellemeye çalışmasına rağmen her zümreden insanın yola koyulmasını sağlayan bir harekete dönüşmüştür.¹⁹⁵

Soylulara ve askerlere geldiğimizde, her ne kadar sefere çıkmalarında onları motive eden önemli bir faktör günahlardan bağışlanma ve kutsal savaş faktörü de olsa, siyasetin içerisinde olan ve basit halktan daha büyük istek ve arzuları yaşayan insanlar olarak soyluların planlı ve nispeten sistemli hareketlerinde maddi gerekçelerin de büyük bir rol oynadığı yadsınamaz. Halk için de benzeri bir husus, farklı bir açıdan söz konusudur nitekim. Zira, Kudüs bolluk ve bereket diyarı olarak anlatılmaktadır. Bu sebeple oraya ulaşanlar çektikleri sefillikten kutsal şehrin bereketiyle

¹⁹¹ Setton, a.g.e, s. 231.

¹⁹² Thomas Asbridge, **Haçlı Seferleri**, (Çev. Ekin Duru), 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s.61.

¹⁹³ Avner Falk, **Franks and Saracens: Reality and Fantasy in the Crusades**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2010, s. 91-92.

¹⁹⁴ Runciman, a.g.e, s. 89.

¹⁹⁵ Setton, a.g.e., s. 254.

kurtulabileceklerdir. Haçlı seferindeki Kudüs imgesi bize maddi arzuların nasıl ilahi bir havaya bürünebileceğini göstermesi açısından manidardır. Şehir muhtaçların ilahi bereket sayesinde kurtuluşunun bir çeşit sembolü haline gelmiştir.¹⁹⁶ Pierre'in harekete geçirdiği kitlenin içinde bulunduğu durum bize bunu gösteriyor. Sürekli sefalet içerisinde yaşamaya alışkın olan zümreler, sadece Allah'tan kendilerine bir bereket geleceğine inanmış gibi görünmekte¹⁹⁷ ve bu bereketi elde etmek için Allah'a adanmak gerekmektedir.

2.3 Orta Doğu'ya Yapılan Haçlı Seferleri

Haçlı seferlerini harekete geçiren aktörleri ve fikirleri ele aldıktan sonra genel hatlarıyla seferlerin bir tarihçesini vermenin zamanı gelmiş görünüyor. Bu bölümde bir Haçlı seferleri tarihi özeti sunacağız. Lakin buna giriş yapmadan önce belirli bir takım kısıtlamalara değinmekte fayda var. Bizim esas malzememiz Yahudi kronikleri olduğundan dolayı ve bu kroniklerde de ağırlıklı olarak I. Haçlı seferinde gerçekleşen olayları irdeleyenlere odaklanacağımız için, Haçlı seferlerinin bizi ilgilendiren kısmı, Haçlı seferi dedüğümüzde ilk akla gelen askeri hareketlerdir. Seferleri ele alışımızın kapsamında böyle bir daraltmaya gitmekteki gerekçemiz, Haçlı seferleri sırasında Avrupa Yahudilerine yönelik esas zulümün I. Haçlı seferi sırasında gerçekleşmiş olması ve değişime uğramadan önceki ham Haçlı karakterini ancak bu olay üzerinden okuyabilecek olmamızdır. Burada yeri gelmişken belirtmekte fayda var. İkinci Haçlı Seferi'nin başlangıcında da Yahudilere yönelik bir takım olaylar gerçekleşmiştir.¹⁹⁸ Bu çalışmamız için çevirisini yaptığımız kroniklerden olan Sefer Zekirah, ikinci sefer sırasında gerçekleşen olaylara değinir. Lakin Sefer Zekirah'ı incelediğimizde anlatılan olayların çapınının I. Haçlı Seferi'nde olanlarla kıyaslanacak seviyede olmadığını görüyoruz. Olayları okuduğumuzda bunların bazılarının seferden bağımsız haydutluk hareketleri de olabileceği fikrine kapılıyoruz. Bu sebeple bu kronikten bir Haçlı karakteri okuması yapmamız çok sağlıklı olmayacaktır. Bu kroniği biz çalışmamızda sadece diğer üç kroniğin irdelenmesine destek olarak kullanacağız. Netice olarak İkinci Haçlı Seferi'nde olan olaylara da bu kısımda detaylı olarak değinmeyeceğiz.

Tüm seferleri ele aldığımızda Avrupa, Kuzey Afrika, Ön Asya ve Orta Doğu coğrafyalarında etkili olan irili ufaklı çok sayıda çatışma karşımıza çıkacaktır. Bu büyük yelpazenin hepsini irdelemek başlı başına bir çalışma olur. Bu sebeple biz meselenin sadece bizi ilgilendiren kısmının en aktif ve en alevli periyodunu inceleyeceğiz. Bu periyot Orta Doğu'ya yönelik gerçekleştirilen ilk dört Haçlı Seferi hareketini bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple bu bölümde biz ilk dört Haçlı Seferi'nin genel bir özetini I. Haçlı seferine detaylı olarak değinerek ele alacağız. Bu kısımda II.,III.

¹⁹⁶ Norman Cohn, *The Pursuit of the Millenium*, 3. Baskı, Secker&Warburg, Londra, 1970, s. 61-64.

¹⁹⁷ Runciman, a.g.e., s. 89-90.

¹⁹⁸ Robert Chazan, *Crusades, Medieval Jewish Civilization: An Encyclopedia*, içinde (205-208), Routledge, New York, 2003, s. 207.

ve IV. Haçlı seferlerine sadece yüzeysel olarak, Haçlı seferlerinin zaman içerisinde karakter değiştirdiğini göstermek amacıyla değineceğiz.

II. Urbanus'un çağrısının ardı sıra Avrupa'da büyük bir galeyanın başladığını ifade etmiştik. Onun çağrısının artçı sarsıntularından olan Pierre l'Hermite'in harekete geçirdiği Halkın Haçlı seferi dediğimiz olay ilk yola çıkıştır. Urbanus'un çağrısını kendine bir görev bilerek yola çıkan Pierre l'Hermite'in Fransa'da çağrılar yaparak etrafına yoğun bir halk kitlesi topladığını görüyoruz. Pierre kitlesiyle birlikte 12 Nisan 1096'da Köln'e gelir. Burada ona aralarında alt düzey pek çok soylunun da bulunduğu çok sayıda Alman katılacaktır. Fransız soyluların Pierre ile birlikte yola çıkmaktansa sefere katılacak olan Fransız asillerini bekledikleri anlaşılmaktadır.¹⁹⁹ Pierre'in harekete geçirdiği kabile plansız bir girişimdir. Bir organizasyonu mevcut değildir. Yola çıkanlar çoğunlukla bir sefer düzenlemenin gerekliliklerini bilmeyen basit köylülerden müteşekkil olduğu için bu hareket, yolculuğu esnasında pek çok sıkıntılar çekmiş ve pek çok sıkıntı çektirmiştir. Kudüs'e doğru olan istikametinde, çoğunlukla erzaksız hareket eden bu kitlenin ve onun ardı sıra gelen Alman Haçlılarının, yol boyunca karşılaştığı Yahudi ve Hristiyan kitlelerle çatışmaya girdiği görülür. Çatışmaların mahiyeti kimi zaman dinî kimi zaman maddi temellere dayanmaktadır. Pierre'in Haçlıları ve ardılları, planlanan Haçlı Seferi'nin daha yola çıkmadan kötü bir üne kavuşmasına sebep olacaktır.

Pierre Köln'de konuşmalarına devam ederken peşi sıra olan Fransızların bir kısmı sabırsızlanacaktır. Gautier komutasındaki bir grubun, daha fazla beklemeden yola çıkıp Köln'ü terk ettiğini görüyoruz. Macaristan'a ilerleyen bu kabile oraya varınca Kral Koloman ile irtibata geçerek erzak talebinde bulunur. Koloman'ın gerekli erzağı temin etmesi neticesinde sorunsuzca Macar topraklarından geçip Bizans topraklarına girerler. Kafilenin Macar topraklarında yaşadığı yegane sıkıntı Semlin şehrinde Gautier yoluna devam ettikten sonra geride kalan bir kaç Haçlının mallarına ve ekipmanlarına Macarlarca el konulmasıdır. Gautier takipçileriyle birlikte Bizans topraklarına girdiğinde, Bizans valilerinin bu gelen kitleye karşı hazırlıksız yakalanması neticesinde onlara gerekli olan imkanları temin edemedikleri görülecektir. Bunun neticesinde Haçlılar yağma hareketleri gerçekleştireceklerdir. Çıkan çatışmalarda Gautier'i takip eden bir takım Haçlılar öldürülecektir. Gautier kalıntılarıyla toparlanıp tekrar yola koyulduğunda Niş istikametine doğru ilerler. Burada vali Niketas Haçlılara gerekli imkanları sağlayacaktır. İmparator'dan gelen emirler üzerine de bir süre sonra Haçlıları askeri refakat eşliğinde İstanbul'a doğru yola çıkartacaktır. Temmuz ayında kabile İstanbul'a varır. Pierre ve kafilesine döndüğümüzde, onların Nisan ayında Köln'den yola çıktıklarını görüyoruz. Kabile sorunsuz bir biçimde Macaristan'ın büyük kısmını geçip Semlin şehrine ulaşır. Bu noktada Gautier'in başına gelenleri öğrenen Pierre'in komutasındaki kitle

¹⁹⁹ Conor Kostick, "Gods Bounty, Pauperes and the Crusades of 1096 and 1147", Peter Clarke ve Tony Claydon (Ed.), **Gods Bounty? The Churches and the Natural World**, 1. Baskı, içinde (66-88), Ecclesiastical History Society, New York, 2010, s. 75.

şehir sakinlerinden şüphelenmeye başlar. Bu huzursuzluk durumu, bir ayakkabı üzerinden çıkan bir tartışmanın büyüüp kent ahalisinin katliyle sonuçlanan bir çatışmaya dönüşmesine sebep olacaktır. Katliamın ardından Kral Koloman'ın intikamından korkan Haçlılar bir an önce nehri geçip yollarına devam etmek isterler. Belgrad'da bulunan Niketas onların tek bir yerden kontrollü geçiş yapmalarını sağlamak ister ve bunu sağlamakla görevli olan Peçenek kuvvetleriyle, huzursuz durumda olan Haçlılar arasında çatışma çıkar. Netice itibariyle hırslanan Pierre'in kafilesi Belgrad kentine varınca şehri yağmalayıp yakacaktır. Belgrad'ın yakılmasının ardından Pierre Niş'e ilerler. Haçlıların bir sorun haline gelmeye başladığını gören vali Niketas onları en kısa sürede İstanbul'a göndermeye çalışır. Nitekim kısa sürede kafile tekrar yola dökülecektir. Lakin yola çıkarken bir grup Alman'ın kentin değirmenlerinde yangın çıkartması neticesinde Niketas Haçlılara bir saldırı düzenler. Niketas bir grup Haçlı'yı bu saldırı sonrasında esir alacaktır. Esir alınan hacılar yüzünden öfkelenen bir grup Haçlı, şehre saldırı düzenleyecek fakat Niketas'ın kuvvetleri tarafından geri püskürtüleceklerdir. Düşmanı başından savan Niketas kaçan Haçlı kuvvetini takip edecek ve pek çoğunu öldürecek veya esir edecektir. Bu baskını takip eden gün dağılmış olan Haçlılar tekrar bir araya gelip yola devam edecek ve Sofya'ya varacaklardır. Sofya'ya varışın ardından kafilenin ilerleyişi sorunsuz devam eder ve kısa sürede kafile İstanbul'a varır. Pierre ve kitlesinin İstanbul'a gelişi İmparator Aleksios için kötü bir sürpriz olmuştur. İmparator beklediğinin zıttı bir topluluk ile karşı karşıyadır.²⁰⁰ Zira İmparator'un çağrısı paralı asker olarak temin edilecek makul miktarda profesyonel savaşçılar elde etme amacındaydı.²⁰¹ Yine de gelen ordu İmparator Aleksios tarafından iyi karşılanır, lakin disiplinsizliğinin neticesi olarak kısa sürede İmparator'un sabrını taşırır. Netice olarak İmparator, daha önce İstanbul'a varmış olan Gautier ile birleşen kuvveti kısa sürede Boğaz'dan geçirip Anadolu'ya sokar.²⁰² Aleksios Pierre'e herhangi bir harekete girişmeden önce esas Haçlı kuvvetlerini beklemesini tembihleyecek ve Pierre'de buna uymayı mantıklı bulacaktır. Lakin otoritesi zayıflamakta olan Pierre kitleleri kontrol edemeyecektir ve beklemekten bıkan diğer liderlerin öncülüğünde Haçlılar talan hareketlerine girişecektir.²⁰³

Alman Haçlılar'ın Türkler'in elinde olan Kesrigordon kalesini aldıklarını görüyoruz. Haçlılar burayı ileriye dönük talan hareketleri için bir üs olarak kullanmayı düşünürler. Fakat Türkler geri almak için kaleyi kuşatırlar ve kalenin su ihtiyacını karşılayan kuyu ve su kaynağını ele geçirirler ve böylelikle susuz kalan Haçlıları teslim olmaya zorlarlar.²⁰⁴ Din değiştirmeyi kabul edenlerin hayatı bağışlanacaktır. Kesrigordon'da olanların haberi diğer Haçlılara ulaştınca bunlar intikam almak isteyeceklerdir. Lakin Gautier kitleyi İmparator'la görüşmeye gitmiş olan Pierre'i beklemeye ikna eder. Fakat Pierre'in uzun bir süre boyunca geri dönmemesini takiben Haçlılar; kadın, çocuk ve

²⁰⁰ Mike Paine, **Haçlı Seferleri**, (Çev. Cumhuriyet Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 26.

²⁰¹ Emrullah Kaleli, "İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Bizans ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 13(4), 973-992, 2014, s.976.

²⁰² Thomas Andrew Archer, **The Crusades**, G.P.Putnams Sons, New York, 1902, s. 36-38.

²⁰³ Runciman, a.g.e., s. 100.

²⁰⁴ Erkan Göksü, "Haçlıların Anadolu'daki İlk Faaliyetleri ve Kırkgeçit (Drakon) Savaşı (1096)", **Ekev Akademi Dergisi**, 39, 363-370, 2009, s.367.

yaşlıları geride bırakıp Türklere saldırmak üzere yola çıkıp onları bekleyen Türklerin tuzağına düşerler. Tuzağa düşen ordu gerisin geri kaçarak kampa geri dönecek ve ardı sıra takip eden Türk kuvvetlerini de kampa çekecektir. Netice Haçlılar için tam bir bozgun olacaktır. Çok az sayıda Haçlı mükemmel bir disiplinle ilerleyen Türk savaş makinasının taarruzundan sağ kurtulabilecektir.²⁰⁵ Sağ kalanların daha sonra İmparator Aleksios'un gönderdiği teknelerle İstanbul'a geri taşındıkları ve buraya sığındıkları görülür.²⁰⁶ Bu yenilgi Halkın Haçlı seferi olarak bilinen hareketin sonu olacaktır. Pierre bu tecrübeden sonra İstanbul'a geri kaçır ve esas Haçlı ordusunu beklemeye başlar.²⁰⁷

Pierre'in hareketinin ardından geride bıraktığı havarisi Gottschalk'ın Almanya'da propagandaya devam ettiğini görüyoruz. Almanya'da toparlanan yeni Haçlı kitlesi yola çıkmadan önce Yahudilere saldırarak kutsal savaşlarına başlar. Lakin Yahudilere yönelik ilk takibat daha önce Bouillon'lu Godefroi tarafından gerçekleştirilir. Fakat Godefroi'nin takibatı büyük bir zarara yol açmadan İmparator IV. Henry'nin (Heinrich) araya girmesiyle engellenecektir.²⁰⁸ Yahudilere karşı gerçek manada zarar veren ilk hareket ise Kont Emicho ve takipçileri tarafından gerçekleştirilecektir. Emicho ve takipçileri sırasıyla Speyer, Worms ve Mainz kentlerinde katliamlara sebep olurlar.²⁰⁹ Emicho'nun kanuna pek uymayan ve talana eğilimli bir tabiatı olduğu bilinmektedir. Bu sebeple fırsatı ele geçirmişken Yahudi topluluklarına hücum etmesi şaşırtıcı değildir. Emicho'nun maddi çıkarlar için hareket ettiğini söylemek mümkün olsa da canlarını bağışlama karşılığında büyük miktar para aldığı Yahudileri dahi öldürtmesi, işin içerisinde başka motivasyonlarının da olabileceği intibasını uyandırmaktadır.²¹⁰ Emicho son olarak Yahudi ahalisi kaçmış olan Köln'de bir sinagogu yakacak ve din değiştirmeyi reddeden iki Yahudiyi öldürtecektir. Bunun ardından Emicho Köln'den ayrılacak ve Kudüs'e ilerlemek adına Macaristana yönelecektir. Lakin ondan ayrılan bir grubun Trier ve Metz'e geçip buralardaki Yahudi cemaatlerine zarar verdiklerini görüyoruz. Bu Kitle Emicho'ya katılmak için tekrar Köln'e döndüğünde onu bulamayınca Neuss, Wevelinghofen, Eller ve Xanten Yahudilerine saldıracaktır. Emicho Yahudilere saldıran tek Haçlı değildir. Volkmar'ı takip eden kitleler de Prag'daki Yahudi cemaatini katlederler. Prag'ın ardından Nitra kentinin Yahudilerine de saldırmaya kalkışan Volkmar Macarlarca bertaraf edilir. Gottschalk'ı takip eden kitleninde Regensburg'daki Yahudi cemaatine saldırdığına tanık oluyoruz. Gottschalk'ın takipçilerinde sonu Macaristan'da gelecektir. Macarların misafirperverliğine arsızlıkla karşılık veren Haçlılar Macar ordusuna telef edileceklerdir. Emicho'nun sonu da Macarların elinden olacaktır. Emicho'nun Macar kralından istediği geçiş izni, daha önce gelen topluluklardan ağzı yanan kral tarafından reddedilince

²⁰⁵ Thomas F. Madden, **The Concise History of the Crusades**, 4. Baskı, Rowman & Littlefield 2014, Plymouth. S. 17.

²⁰⁶ Anna Komnena, **Alexiad**, (Çev: Elizabeth A. S. Dawes), 1. Baskı, In Paranthesis Publications, Ontario, 2000, s. 179.

²⁰⁷ John Child vd., **The Crusades**, 2. Baskı, Heinemann Educational, Oxford, 1997, s. 16.

²⁰⁸ Rodney Stark, **One True God: Historical Consequences of Monotheism**, 1. Baskı, Princenton University Press, New Jersey, 2001, s. 140.

²⁰⁹ James Harpur, **The Crusades: The Two Hundred Years War**, 1. Baskı, Rosen Publishnin Group, New York, 2008, s. 28.

²¹⁰ Matthew Gabriele, "Against the Enemies of Christ: The Role of Count Emicho In The Anti-Jewish Violence of the First Crusade," Michale Frassetto (Ed.), **Christian Attitudes Towards the Jews In Middle Ages**, 1. Baskı, içinde (61-83), Routledge, New York, 2007, s. 71-73.

çatışma çıkacaktır. Uzun soluklu bir mücadelenin ardından Emicho'nun ordusu Macar kralının kuvvetleri tarafından dağıtılacaktır.²¹¹

Halkın Haçlı seferi karmaşa çıkarmak ve bozguna uğramakla meşgulken, soyluların önderliğindeki organize Haçlı hareketi de yola çıkmaya hazırlanmaktaydı. Bu hareket kendinden önce yola çıkan Halkın Haçlı seferinin aksine nispeten disiplinli bir biçimde hareket edecektir. Lakin neredeyse her önderin ayrı ayrı zamanlarda yola çıkışı söz konusudur. Netice olarak kabileler parça parça İstanbul'a ulaşacaklardır.²¹² İstanbul'a ulaşan kitlelerin Doğu İmparatorluğu'nun ihtişamı karşısında büyülendikleri hemen her eserde dile getirilmektedir. Aleksios'un tüm liderleri bir şekilde ikna ederek kendine bağlılık yemini ettirdiği görülüyor.²¹³ Fakat ileride göreceğimize üzere bu bağlılığına sadece Toulouse Kontu Raymond ihtimam verecektir. Zira yeminlerinin bir maddesi olan geri kazanılan toprakları Bizans'a iade etme sözüne, diğer soyluların türlü bahanelerle sadık kalmayacakları görülecektir.

Planlı seferi kotaran ve bu sebeple daha temkinli ve hazırlıklı bir biçimde yola çıkan asillerden İstanbul'a ilk varan, hareketi Akdeniz'de bir fırtınaya maruz kaldığı için talihsizce başlamış olan Hugue de Vermandois'dir. Gönüllü bir biçimde İmparator Aleksios'un vassallik talebine boyun eğecektir. Hugue'nun ardından Bouillon'lu Godefroi İstanbul'a gelir. İki kardeşi Eustache ve Baudoin ile yola çıkan Godefroi Halkın Haçlıları'nın takip ettiği yoldan İstanbul'a varacaktır. Godefroi'nin vassallik yemini etmesi kolay olmayacaktır. Öyleki İmparator ve Godefroi arasındaki çatışma Haçlı liderin İstanbul'u muhasara altına alma girişiminde dahi bulunacağı bir hale gelecektir. Lakin Aleksios'un büyük bir kuvvetle üzerlerine yürümesi neticesinde Bizans ordularına karşı nispeten tecrübesiz olan Haçlı kuvvetleri geri püskürtülecektir. Netice itibarıyla gönülsüzce de olsa Godefroi vassallik yeminine boyun eğecektir.²¹⁴ Godefroi'den sonra Bohemond'un yolculuğuna tanık oluyoruz. Bohemond'un yol boyunca Bizans ile tartışmaya sebep olabilecek her türlü hareketten kaçındığı dikkati çekmekte. İtalya'dan yola çıkmasına rağmen seyahatinin çoğunu karadan gerçekleştiren Bohemond İstanbul'a sorunsuz bir biçimde ulaşır. Bohemond'un İmparatorla iyi ilişkiler kurarak onun aracılığıyla Haçlı hareketinin liderliğine yükselmeyi planladığını anlaşıyor.²¹⁵ Bohemond vassallik yeminini bu sebeple istekle kabul eder. Fakat İmparator'dan kesin bir cevap alamayacaktır. Vassallik yeminini takiben Bohemond'un kuvvetleri de Anadolu'ya geçirilir ve burada Godefroi'nin kuvvetleri ile birleşirler.

Toulouse kontu Raymond'un Bohemond'un Anadolu'ya geçtiği gün İstanbul'a vardığı görülüyor. Raymond, büyük liderler arasında, sefere çıkacağını ilk ilan eden Haçlı lideri olarak

²¹¹ Leonard B. Glick, **Abraham's Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, 1. Baskı, Syracuse University Press, New York, 1999, s. 102-104.

²¹² Michale Foss, **People of the First Crusade**, 1. Baskı, Arcade Publishing, New York, 1997, s. 99-103.

²¹³ Jean Richard, **The Crusades C. 1071-c.1291**, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, s. 45-47.

²¹⁴ Richard, a.g.e., s. 45-47.

²¹⁵ Runciman, a.g.e., s. 122.

karşımıza çıkmakta. Raymond'un ordusunun başına yolculukları esnasında bir takım sıkıntıların geldiğini görüyoruz. Erzaksız kaldıkları ve zor bir yol takip ettikleri için ordu bir miktar zarar görecektir.²¹⁶ Lakin Raymond'un İstanbul'da iyi ağırlandığına tanık oluyoruz. Raymond'un ilk olarak İmparator'a vassallık yemini etme konusunda gönülsüz olduğu anlaşılıyor. Bunun bir sebebi sarayda karşılaştığı siyasi durum olarak karşımıza çıkmakta.²¹⁷ Zira Raymond, Bohemond'un İmparator'la iyi ilişkiler içinde olduğunu görecektir ve İmparator'un Bohemond'u sefere komutan tayin edeceği söylentilerini işitecektir. Kendisinin de sefere komutanlık etme iddiası olduğu için vassallık biatinin, eğer Bohemond lider olursa, kendisini Bohemond'un komutasına girmeye zorlayacağı fikrine kapılır. Raymond'un vassallık biati etmesinde gönülsüz olmasının ikinci bir nedeni de ordusunun Bizans kuvvetlerince dağıtılmış olmasından dolayı kendisini ihanete uğramış hissetmesi ve başlangıçta bu sebeple İmparator'a karşı husumet beslemesidir.²¹⁸ Zira Raymond'un ordusu, onun İstanbul'a doğru yola çıkışının ardından Bizans topraklarında yağma hareketlerine girişmiş, bunun neticesi olarak da Bizans kuvvetleri tarafından bertaraf edilmiştir. Fakat İmparator'un, Raymond'un zararlarının karşılanacağı konusunda garanti vermesi ve meseleye diplomatik bir nezaketle yaklaşması neticesinde Raymond ile uzlaşma yoluna gidilmiştir. Bu süreçte diğer Haçlı önderlerinin de Raymond'un ikna edilmesinde rol oynadıkları görülecektir.²¹⁹ Nihayetinde Raymond diğer liderlerden farklı bir vassallık biati edecektir. Bu biat onu İmparator'a bağlamayacak lakin İmparator'a hürmet etme ve onun zararına hareket etmeme teminatı verecektir. Fakat Bohemond'un ayrılışının ardından İmparator'un Raymond'a Bohemond'u komutan yapmak gibi bir düşüncesinin olmadığını ifade ettiği anlaşılıyor. Zira Raymond'un İmparator ile olan ilişkileri samimiyet kazanacaktır.²²⁰

İstanbul'da İmparator'a sadakat yemini eden Haçlı liderlerinin önderliğindeki hareket ilk olarak Türklerin elinde olan İznik'i alacaktır. Haçlıların Anadolu'daki ilk ciddi icraatı olan İznik kalesinin alınması, Kılıç Arslan'ın Malatya'da Danişmentlilerle mücadele ettiği bir sırada gerçekleşecektir. Kalenin teslim alınma işini Bizans elçileri gerçekleştirecek, kuşatmayı gerçekleştiren Haçlıların bu hususta önü kesilecektir. Haçlıların yağma yapmasının önü kesilmiş olduğu için Haçlı kuvvetlerinin hoşnutsuzluğu söz konusu olacaktır. Fakat Aleksios'un cömertliği ile bu hoşnutsuzluğun önü alınacaktır.²²¹ İznik'in alınışında Bizanslıların anlaşma ile kente Haçlılardan önce girmesi ve böylelikle Haçlıların yağma yapmasının engellenmiş olması, Haçlıların Bizanslılara karşı husumet beslemelerine de neden olacaktır. Bu husumetin seferin devamında

²¹⁶ George Finlay, **A History of Greece: From its Conquest by Romans to The Present Time**, 1. Baskı, Clarendon Press, 3. Cilt, London, 1877, s. 103-104.

²¹⁷ Runciman, a.g.e., s. 125.

²¹⁸ Birsnel Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, 1. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 24.

²¹⁹ Peter Tudebode, "Historia de Hieroslymitano de İtinere", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, *İçinde* (171-173), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 172-173.

²²⁰ **Urfalı Mateos Vekayinamesi**, (Çev: Hrant D. Andreasyan), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s.232-224.

²²¹ Conor Kostick, **The Social Structure of the First Crusade**, 1. Baskı, Brill, Leiden, 2008, s. 112-113.

büyüyeceğini göreceğiz. Lakin mevcut an itibariyle İmparator'un cömertliği Haçlıların huzursuzluğunu bastırmaya yeterli olmuş görünmektedir.²²²

İznil alınıp Bizans İmparatorluğu'na verildikten sonra Haçlılar, Anadolu içlerine doğru Kudüs hedefli yolculuklarına devam ederler. Haçlıların ilk büyük meydan muharebesi sınavını verdikleri Dorylaion savaşı Türkler'in Haçlılar tarafında mağlup edildiği bir olaydır. Bu savaşta topraklarına girmiş olan kuvveti daha önce def ettikleri Halkın Haçlıları gibi düşünen Türklerin, ani bir baskınla karşılıklarına gelen öncü kuvveti neredeyse imha edecekken, Haçlıların esas kuvvetinin yetişmesi neticesiyle geri çekilmek durumunda kaldıkları görülür. Eskişehir mevkinde gerçekleşen bu çatışma Türklerin atlı okçularla yaptığı ani bir baskın biçiminde, Haçlıların ön kolu olan Bohmenond'un karargahının üzerine hareket etmesiyle başlar. Öğle vaktine kadar kuşatılmış Haçlıların savunmada kaldığı çatışmanın seyri, geri kalan Haçlı kuvvetlerinin gelmesi ile yön değiştirecektir. Haçlı ordusunun esas yoğunluğunun cenke girişmesi ile, böyle bir kuvvete karşı hazırlıksız yakalanan Türk kuvvetleri zaferden mahrum kalacaktır.²²³ Bu yenilginin ardından Türk kuvvetlerinin bir daha yol boyunca Haçlılarla büyük çapta bir çatışmaya girmedikleri, sadece ufak çaplı baskınlar yapıp, geçecekleri yollardaki kuyu, otlak gibi imkanları tahrip etmek suretiyle onları zayıflatmaya çalıştıkları görülür.²²⁴

Haçlılar arasında bir toprak sahibi olan ilk asilin, Edessa (Urfa) kontu haline gelecek olan Baudoin olduğunu görüyoruz. Haçlı ordusunun tamamı Antakya'ya varmadan önce Baudoin ile Tankred'in çukurova mevkinde bir dizi seferlere giriştikleri görülüyor. Bu seferlerde iki liderin de başlangıçtaki amacının kendileri için devletçikler kurmak olduğu anlaşılıyor. Lakin bunun olması birbirlerinin işlerine bulaşmaları neticesinde mümkün olmayacaktır. Fakat bu hareketler sırasında bir takım şehirlerin Türk hakimiyetinden alınması, Antakya kuşatmasında Türklerin Çukurova üzerinden bir harekete kalkışmasının önünü kesecektir.²²⁵ Her ne kadar Çukurova'da bir hakimiyet kurulamamışsa da Baudoin'in Urfa'da kendi kontluğunu kurduğunu göreceğiz. Urfa'daki Ermeni yönetici Thoros'un Haçlılara bir yardım çağrısı gönderdiğine tanık oluyoruz. Bu çağrıya cevap olarak Baudoin yola çıkacaktır.²²⁶ Ardından çocuğu olmayan Thoros'un Baudoin'i evlat olarak aldığı görülüyor. Fakat evlatlığı ona hayır getirmeyecektir. Baudoin'in evlat edilmesinden kısa bir süre sonra şehirde Thoros'a karşı bir ayaklanma çıkacaktır. Ayaklanma neticesinde Thoros'un ölmesinin ardından Baudoin Urfa'nın hakimi olur.²²⁷ Bu isyan da Baudoin'in konumunun ne olduğu tam olarak bilinmemektedir lakin zamanlamanın bu denli manidar olması ve Baudoin'in, hücumu uğradığı sırada Thoros'a destek çıkmamış olması muhtemelen bu işte bir parmağının olduğunu düşündürüyor.

²²² John France, **Victory in the East: A Military History of the First Crusade**, 2. Baskı, Cambridge University Press, New York, 1996, s. 165.

²²³ Chris McNab, **Famous Battles of the Medieval Period**, 1. Baskı, Cavendish Square, New York, 2018, s. 18-19.

²²⁴ George W. Cox, **The Crusades**, 1. Baskı, Longmans Green And Co., London, 1874, s. 55-57.

²²⁵ Runciman, a.g.e., s. 155.

²²⁶ Anonim, **I. ve II. Haçlı Seferleri Anonim Süryani Vekayinamesi**, (Çev: Vedii İlmen), 1. Baskı, Yaba Yayınları, İstanbul, 2005. s.10.

²²⁷ Rita M. Stark, **Knights of the Cross: The Epic of the Crusades**, 1. Baskı, iUniverse, New York, 2008, s. 30-32

Nitekim Urfa'lı Mateos kroniğinde de Baudoin'in bu komplodan haberdar olduğu ifade edilmektedir.²²⁸ Baudoin'in Urfa (Edessa) kontu haline gelmesi şehir daha önce Bizans toprağı olduğu için sıkıntılı bir durum yaratır, zira anlaşmaya göre geri alınan Bizans toprakları Bizans'ın idaresine bırakılacaktır. Lakin an itibariyle Aleksios'un yapabileceğı bir şey bulunmamaktadır. Bizanslılarla Haçlıların arasını açan bir olay daha gerçekleşmiştir. Bizans'a sadakatiyle dikkat çeken Toulouse'lu Raymond'un, ileride Baudoin'in kontluğuna karşı çıkacağı görülecektir.

Baudoin Urfa ile uğraşırken Antakya kuşatması başlayacaktır. Antakya Hristiyanlık için manevî öneme sahip bir kent olmasının yanı sıra Kudüs'e giden yolda kuvvetli ve stratejik bir mevki olması sebebiyle de önemli bir yerdi.²²⁹ Bu sebeple alınmalıydı. Bu savaşta her ne kadar, Haçlıların inatla savaşmaları savaşın kazanılmasında etkili olacak olsa da, olayların gidişatından, kuşatmanın kaderini belirleyen esas unsurun Müslüman kuvvetler arasındaki siyasi çatışmalar olduğu intibası uyanmaktadır. Haçlıların Antakya sınavının uzun soluklu bir kuşatma olduğunu görüyoruz. Bu kuşatma Haçlıların ilk zorlu kuşatmasıdır dersek çok da yanlış olmaz. Zira Antakya kuşatması Haçlı kuvvetlerinin hazırlıklarının ötesinde bir meseleydi. Şehrin kuvvetli surları uzun soluklu bir kuşatmayı gerekli kılmıştır ve Haçlıların erzak sıkıntısı baş göstermiştir. Bizans'tan beklenen yardım gelmeyince bekleyen Haçlıların bir kısmı dağılmaya ve geri dönmeye başlayacaktır. Asillerden olan Blois Kontu Etienne bunlar arasındaydı ve geri dönüş yolunda, yola çıkmış olan Bizans destek kuvvetlerini gördüğünde onlara Antakya kuşatmasının başarısız olduğunu ve Haçlı hareketinin sonunun geldiğini ifade etmişti. Bu sebeple Bizans kuvvetlerinin geri döndüğünü görüyoruz. Lakin garip bir biçimde bu aşamada, Haçlılar Antakya'nın içlerine girmeyi başaracaklardır. Bizanslılardan destek gelmeyişi yine Haçlılarla Bizans'ın arasındaki husumeti kuvvetlendiren bir olay olarak tarihe geçecektir. Haçlıların şehre girişleri şehrin savunmacılarından olan Firuz adlı bir Ermeni'nin Haçlılarla işbirliği yapması neticesinde gerçekleşecektir.²³⁰ Firuzla yaptıkları anlaşma neticesinde şehre bir su yolundan giriş yapan bir grup Haçlı içeride borozanlarını çalarak, garnizonun panik içine düşmesine neden olurlar, bunun neticesinde şehrin düştüğünü düşünen şehrin valisi ve komutanı Yağısıyan şehirden dışarı çıkacak ve böylece şehir Haçlıların eline geçecektir.²³¹ Fakat Haçlıların şehre girebilmeleri rahat bir nefes aldıkları manasına gelmeyecektir. Zira şehre giren Haçlılar, şehri kurtarmak için yola çıkmış olan Kürboğa komutasındaki bir kuvvet tarafından kuşatılacaktır.²³² Kentin iç kalesi de hala Müslümanların elindedir ve Haçlılar'ın şehre girdiklerinde yaptıkları yağma ve katliamı gören iç kaledeki savunmacıların teslim olmaya niyetleri yoktur. Netice itibariyle, dışarıdan da yeni bir kuvvet tarafından sarılan ve böylece iki ateş arasında kalan Haçlıların morali düşüşe geçecektir. Zira saldırıyı yeni bitirmiş olan Haçlı kuvvetleri savunmaya geçmek

²²⁸ Urfalı Mateos, a.g.e. , s 195.

²²⁹ Özlem Genç, ve Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", **Studies of the Ottoman Domain**, 6 (10), 60-83, 2016, s. 64.

²³⁰ Jochen Burgdorf, "Antioch Principality of", Alan V. Murray (Ed.), **The Crusades to the Holy Land**, 1. Baskı, içinde (6-11), ABC-Clio, Santa Barbara, 2015, s. 6.

²³¹ İbnül Esir, **El-Kamil Fi't-Tarih**, (Çev: Abdülkerim Özyaydn), 1. Baskı, Bahar Yayınları, İstanbul, c.10, 1987, s. 229.

²³² Anonim, **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum (Anonim Haçlı Tarihi)**, (Çev: Engin Ayan), 1. Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013, s. 297.

durumundaydı. Bu moralsiz anda Haçlıların, gerçek mi yoksa tiyatro mu olduğunu bilemediğimiz bir mucize ile tekrar moral bulduklarını görüyoruz. Rivayete göre bir köylünün rüyası neticesinde Antakya'daki bir kilisenin altı kazılır ve orada Hz. İsa'ya batırılan mızrak bulunur. Hz. İsa'nın çarpmıha gerilmişken bedenine batırılmış olan mızrağın Antakya'da bulunması olarak niteleyebileceğimiz bu olay ile tekrar moral kazanan Haçlıların şehirden bir çıkış yaptıkları ve Antakya'yı kontrol altına aldıkları anlaşılıyor.²³³ Bulunan mızrağın orijinalliğini tespit etmek mümkün değil, lakin bu olayın Haçlı kuvvetlerinde büyük bir moral artışına sebep olduğu ve bunun neticesinde taarruza kalkan Haçlı kuvvetlerinin, zaten kendi içerisinde siyasi çatışmalarla bölünmüş olan Müslüman kuvvetleri bozguna uğrattığını anlıyoruz.²³⁴ Kendilerine destek çıkmak için gelen kuvvetin dağıtıldığını gören iç kaledeki müdafacılar bu olayın ardından iç kaleyi teslim edince Antakya şehri Haçlılarca işgal edilmiş olur.²³⁵

Bizans'ın destek göndermemiş olması neticesinde, ki bu okuduğumuz üzere aslında Bizans'ın kabahati değildir, Haçlılar Antakya'yı Bizans'a geri iade etmekten vazgeçerler. Burada Bizans'a sadık olan Raymond'un hasta olması sebebiyle söz hakkı alamamış olmasının da etkisi vardır. Hastalık demişken eklemekte fayda var, kuşatmanın neticesinde ortaya çıkan cesetler büyük salgınların oluşmasına neden olmuştu. Bu salgınlardan dolayı seferin dinî lideri olan Le Puy piskopos'u Adhemar da ölmüştür. Urbanus'un temsilcisi olan Adhemar'ın ölüşü Bizans'la ilişkileri tekrar düzelterek olan yegane liderin de ortadan kalkmasına sebep olmuştur.²³⁶ Netice itibariyle Antakya şehri Taranto'lu Bohemond'un idaresinde bir siyasi yapı haline gelecektir. Bu durum Bizans'a sadık olan Raymond ile, Bohemond'un arasının açılmasına sebep olacaktır.²³⁷

Antakyanın ele geçirilmesini takiben Haçlılar Kudüs'e, nihai hedefe, doğru ilerlemeye başlarlar. Ordunun komutasına asillerin ortak kararı ile Raymond geçer. Yol üzerinde Maarüttünüman kuşatılır. Haçlıların erzak sıkıntısı çektiği bu kuşatma sabırların son noktasıdır ve şehir ele geçirilince, sadece katliamla yetinilmez yamyamlıkta yapılır.²³⁸ Aç kalan Haçlılar'ın ele geçirdikleri şehir ahalisini pişirip yemeleri biçimindeki bu absürd olay ileriye dönük olarak tüm İslam alemi üzerine dehşet ve nefret saçacaktır.²³⁹ Bu olay duyulunca civardaki diğer yerleşim yerlerine terör saçacaktır. Netice Haçlıların Kudüs'e ilerleyişlerinde karşılıklarına bir engel çıkmayışı ve pek çok yerleşim yerinin kendilerine haraç vermesi olacaktır.²⁴⁰

²³³ Christopher MacEvitt, **The Crusades and the Christian World of the East: Rough Tolerance**, 1. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008, s. 1-4.

²³⁴ **Azîmî Tarihi**, (Çev: Ali Sevim), 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006, s.37.

²³⁵ Ernle Bradford, **Sword and Scimitar**, Pen&Sword Military Classics, 2. Baskı, South Yorkshire, 2004, s. 48-58.

²³⁶ Paine, a.g.e., s. 32.

²³⁷ Thomas Asbridge, "The Principality of Antioch and the Jabal as-Summâq", Jonathan Philips (Ed.), **The First Crusade: Origins and Impact**, 1. Baskı, içinde (142-152), Manchester University Press, Manchester, 1997, s. 143.

²³⁸ Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, **Seven Myths of the Crusades**, 1. Baskı, Hackett Publishing, Indianapolis, 2015, s. XXV.

²³⁹ Geraldine Heng, **Empire of Magic: Medieval Romance and the Politics of Cultural Fantasy**, 1. Baskı, Columbia University Press, New York, 2003, s. 21-23.

²⁴⁰ Nicholas Morton, **Encountering Islam on the First Crusade**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, s. 146.

Haçlılar Kudüs'e vardıklarında buranın el değiştirmiş olduğu anlaşılır. Kudüs Fatımilerin elindedir. Kentin el değiştirmiş olması nitekim Haçlılar için bir şey ifade etmemektedir. Kuşatma 1099 senesinde artık bu hususta tecrübeli hale gelmiş olan ve yol boyunca kıyı şeridini ele geçirmiş oldukları için denizden destek de alabilecek olan Hristiyan kuvvetleri tarafından başlatılır. Kutsal şehrin Hristiyanlarca ele geçirilişi yine 1099 yılı içerisinde gerçekleşir. Başlangıçta Haçlılar için zorlu geçen kuşatma onlarda, Mısır'dan yola çıkan bir kuvvetin şehir alınmadan sonlarını getirebileceği endişesini de yaratmıştır. Fakat kuşatmanın akıbeti Haçlıların eksikliğini çektikleri erzak ve kuşatma aletlerini yapmaları için gerekli olan malzemeleri temin etmeleri neticesinde, şehre kuvvetli bir hücum hareketi gerçekleştirebilecek imkanı bulmalarıyla değişir. Haçlıların şehre girişi İslam alemi tarafından hiç unutulmayacak olan, şehrin kutsiyetine kati suretle yakışmayan bir katliamla acı biçimde tamamlanacaktır. Şehrin Yahudi ahali de bu katliamdan nasibini alacaktır. Şehirden sağ kurtulan yegane Müslümanlar İftiharüddeve ve bir avuç adamı olarak belirtilir.²⁴¹ Öldürülen Müslümanların sayısı o kadar fazladır ki, Fulcher, kroniğinde Süleyman mabedinde, kadın veya çocuklar ayırt edilmeksizin katledilen onbine yakın Müslüman'ın kanlarının ayak bileklerine kadar yükseldiğini dile getirmiştir.²⁴² Bu işgal sırasında Haçlı savaşçıların gerçekleştirdikleri katliam ve yağma Müslüman dünyanın asla unutmayacağı bir olay olarak tarihe geçecektir.²⁴³

Kentin ele geçirilmesini takiben El-Efdal komutasında Mısır'dan yola çıkan bir Fatimi kuvveti, şehri geri almak için yola dizilir. Fakat bu kuvvet yol üzerindeyken Haçlılar tarafından baskına uğrayıp mağlup edilecektir. El-Efdal geri püskürtülecek, Haçlılarsa büyük bir ganimet elde edeceklerdir.²⁴⁴ Bu olayın neticesinde Haçlılar'ın Kudüs'ü elde etmiş olduğu yadsınamaz bir gerçeklik haline gelir. Kudüs'te kurulan Haçlı krallığının ilk kralı, kral ünvanını almayı reddeden ve ünvan olarak kutsal toprakların koruyucusu sıfatını alan Bouillon'lu Godefroi olur. Godefroi diğer Haçlı liderlerinin ortak kararıyla bu göreve seçilir.²⁴⁵ Kudüs'ün işgalinin ardından Haçlıların bölgede güvenliklerini ve nüfuzlarını arttırmak için ufak çaplı seferler ve işgaller gerçekleştirdiklerini görüyoruz. Zaman içerisinde Haçlılar coğrafyanın politik yapısına entegre olacaklardır. Zira artık doğudaki Latin krallıklarının devri söz konusudur.

İkinci Haçlı seferi, 1145 yılında Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınmasını takiben başlayan bir hareket olarak karşımıza çıkar. Dönemin Papa'sı III. Eugenius, Urfa'nın düşmesini gerekçe olarak kullanıp Orta Doğu'ya yönelik ikinci bir silahlı hareketin çağrısını yapar. Her ne kadar sefer Urfa'nın geri alınması düşüncesi ile yola koyulmuşsa da netice çok farklı olacaktır. Urfa'nın

²⁴¹ Hunt Janin, **Four Paths to Jerusalem: Jewish, Christian, Muslim and Secular Pilgrimages 1000 BCE to 2001 CE**, 2. Baskı, McFarland & Company Inc., Jefferson, 2002, s. 92-94.

²⁴² Fulcher of Charthres, **Gesta Francorum Iherusalem Peregrinatum (Fulcherius Carnotensis: Kutsal Toprakları Kurtarmak, Kudüs Seferi)**, (Çev: İlcan Bihter Barlas), 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009 s. 104.

²⁴³ Hans J. Hillerbrand, **A New History of Christianity**, 1. Baskı, Abingdon Press, Nashville, 2012, s. 137.

²⁴⁴ Seta B. Dadoyan, **The Fatimid Armenians : Cultural & Political Interaction in the Near East**, 1. Baskı, Brill, Leiden, 1997, s. 135.

²⁴⁵ Susan Roth Breitzer, "Bouillon Godfre De (1060-1100)", **War and Religion: An Encyclopedia of Faith and Conflict**, 1. Baskı, içinde (136-138), Volume 1, ABC-Clio, Santa Barbara, 2017, s. 138.

İslam dünyası tarafından kazanılmasına giden 50 yıllık süreçte İslam dünyasının hala daha kendi iç çalkantılarıyla boğuşmakta olmasına rağmen Frank varlığına karşı mücadele edecek bir önder ortaya çıkarttığı da görülür. İmameddin Zengi adıyla bilinen bu şahsiyet Urfa'nın Franklardan geri alınmasını gerçekleştiren kişidir. Demirkent, Zengi'nin Urfa'yı geri almasının Haçlı hareketinin sonunun başlangıcı olduğunu haklı olarak söylemektedir.²⁴⁶ Zira Zengi'nin başlattığı hareket zamanla Selahadin Eyyübi'nin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Lakin, Haçlılara karşı kuvvetli direnişin başlangıcı olan Zengi bir suikast sonucu 1146'da vefat edecektir.²⁴⁷ Fakat onun çatışma arenasından çekilmiş olması Haçlılar için bir rahatlama sağlamamıştır. Zira oğlu Nureddin Zengi, babasının mirasına sahip çıkıp Franklara karşı mücadeleyi sürdürmeye devam edecektir.²⁴⁸ İkinci Haçlı seferinin, Haçlılar için öncelikli rakibi bu sebeple Nureddin Zengi olarak karşımıza çıkar.²⁴⁹

Papa sefere önderlik etmesi için Fransa kralı VII. Louis'i görevlendirir. Artık kralların yönetimindeki ciddi olarak planlanmış Haçlı seferlerinin başladığını görüyoruz. Sefere çok sayıda asilin katıldığı biliniyor. İkinci seferle birlikte halk hareketinden ziyade ciddi askeri oluşumların sahneye çıkmaya başladığı anlaşılıyor. Louis'in yanı sıra Alman kralı Conrad da yola çıkacaktır.²⁵⁰ İki kafiye Bizans topraklarına geldiğinde mevcut İmparator Manuel onlara Kudüs'e doğru ilerleyen yolculuklarında kendi topraklarından ilerlemelerini tembihleyecektir. Önce yola çıkan Conrad bu uyarıya dikkat etmeyip, Selçuklu topraklarına girecek, büyük bir baskın ve bozguna uğrayıp bir avuç adamla İstanbul'a geri dönecektir.²⁵¹ Onun ardı sıra yola çıkan Louis'in önderliğindeki kuvvet Türkler tarafından yol boyunca yine bir takım hareketlere maruz kalsa da büyük çapta kayıplar vermeden, Alman kuvvetlerinin arttığını da yanında taşıyarak Antakya'ya varır. Bu sırada İstanbul'da iyice dinlenen Conrad, deniz yoluyla Akka'ya çoktan varmıştır.²⁵² Louis'in çok fazla kayıp vermediğini söyledik, lakin buradan ordunun hiç yara almadığını çıkartmamız hatalı olur. Kadmos dağından geçtiği sırada ordunun içine düştüğü bir düzensizlik durumu neticesinde bir Türk baskınına maruz kaldığı ve moralini büyük oranda bozan küçük çapta bir yenilgiyi yaşadığını görüyoruz.²⁵³

İki Kral da Kudüs'e vardıklarında, Urfa'yı geri alma düşüncesinin artık mazide kalmış olduğunu fark ederler. Kudüs'teki atmosfer civardaki varlıklı bir Müslüman kenti olan Şam'ı almaya

²⁴⁶ Işın Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi II. Cilt**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s.139.

²⁴⁷ İbn Kalanisi, **Şam Tarihine Zeyl**, (Çev: Onur Özatağ), 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 156.

²⁴⁸ Gülay Öğün Bezer, "Zengiler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, *İçinde* (269-272), 44, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2013, s. 269-272.

²⁴⁹ Firash Alkhateeb, **Lost Islamic History: Reclaiming Muslim Civilisation From the Past**, 1 Baskı, Hurst&Company, London, 2014, s. 100.

²⁵⁰ Jonathan Philips, **Second Crusade: Extending the Frontiers of Christendom**, 1. Baskı, Yale University Press, London, 2007, s. 61-98.

²⁵¹ Constable, a.g.e., s. 288-290.

²⁵² Ebru Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003,, s.102-103.

²⁵³ Laurance W. Marvin, "King Louis VII as General on the Second Crusade: A failure of Command,Control and Communication", Michael L. Bardot and Laurance W. Martin (Ed.), **Louis VII and His World**, 1. Baskı, *içinde* (29-61), 18, Brill Leiden, 2018, s. 30-40.

niyetli görünmektedir.²⁵⁴ Şam Emiri Unur gerek Frankları gerekse Zengi'yi kendi bağımsızlığına tehdit olarak görmeye beraber Nureddin'den daha fazla çekinmekteydi, bu sebeple Franklarla daha samimi ilişkiler içerisinde olmaktadır. Böyle bir durumda Frankların Şam üzerine ilerlemelerinin çokta mantıklı bir tutum olmadığı aşikar. Zira Frank askerlerinin Şam üzerine doğru ilerleyişi Unur'u Nureddin'in safına itmiştir ve Unur destek için Nureddin'e başvurmuştur.²⁵⁵ Nureddin'in yola çıkışı Haçlı kuvvetlerini geri çekilmeye zorlayacak ve İkinci Haçlı Seferi'nin Haçlılar için meyvesiz bir biçimde sonlanmasına sebep olacaktır. Başarısız seferin ardından krallar Avrupa'ya geri döneceklerdir.²⁵⁶

I. ve II. Haçlı Seferlerinin arasında gerçekleşen ufak bir sefer tertibi daha mevcuttur. Bunun İkinci Haçlı Seferi'yle karıştırılmaması gerekir. 1101 Haçlı seferi adıyla bilinen bu faaliyet Kudüs krallığının kurulmasını takiben, kurulan yeni krallıklara destek sunmak amacıyla oluşturulan ufak çaplı bir tertibattır. Bu sefere çoğunlukla ilk sefere katılma yemini edip yola çıkmayanlar ve ilk sefer tamamlanmadan seferden geri dönenler katılmıştır. Bu sefere plansızlık, liderler arası çekişmeler ve düzensizlik damgasını vurmuştur. Birlik içerisinde hareket edemeyen bir orduya karşı Anadolu içlerinde Türklerin zafer kazanması, seferin genel sonucu olmuştur dersek çok da yanlış bir cümle kurmuş olmayız.²⁵⁷

III. Haçlı seferi Kudüs'ün Müslümanlar tarafından geri alınmasına tepki olarak tertiplenmiş olan bir faaliyettir. Devir artık Selahaddin Eyyübi gibi hikayelere konu olmuş bir şahsiyetin devridir. III. Haçlı Seferi'ni anlatmaya başlamadan, öncelikli olarak Kudüs'ün geri alınmasını gerçekleştiren Selahaddin Eyyübi'nin geçmişine bir bakmakta fayda var. Selahaddin Eyyübi Nureddin'in komutanlarından olan Şirkuh'un yeğenidir. Nureddin tarafından, zayıflamış durumdaki Fatimilerin üzerine gönderilen Şirkuh Mısır'ı fethettikten kısa süre sonra ölünce, Mısır'ın valiliği Selahaddin'in eline geçecektir. Selahaddin Eyyübi'nin Mısır valisi oluşundan, Kudüs'ü geri almasına kadar uzun bir süre geçecektir. Zira Selahaddin'in kendi iradesini sağlamlaştırmak ve birbirine girmiş olan İslam dünyasını bir araya getirmek için uzun bir süre mücadele etmek zorunda kaldığını görüyoruz.²⁵⁸ Nitekim 1160'ların sonuna doğru Mısır'ın hakimi olan Selahaddin Eyyübi'nin Kudüs'ü alması 1187 tarihinde gerçekleşir, 20 yıl civarında bir hazırlanma süreci söz konusu.²⁵⁹

²⁵⁴ Martin Hoch, "The Price of Failure: The Second Crusade as a Turning Point in the History of Latin East", Jonathan Philips ve Martin Hoch (Ed.), **The Second Crusade: Scope and Consequences**, 1. Baskı, içinde (180-200), Manchester University Press, New York, 2001, s. 181-182.

²⁵⁵ Ross Burns, **Damascus: A History**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2007, s. 149-154.

²⁵⁶ Susanna A. Thorp, **Crusading as an Act of Vengeance 1095-1216**, 2. Baskı, Routledge, Oxon, 2016, s. 73.

²⁵⁷ Jonathan Philips, **The Crusades: 1095-1197**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2013, s. 27-29.

²⁵⁸ İbnül Esir, **El-Kamil Fi't-Tarih**, (Çev: Ahmet Ağırca ve Abdülkerim Özyaydın), 1 Baskı, 12, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s.44.

²⁵⁹ James Reston Jr., **Warriors of God; Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade**, 1. Baskı, Anchor Books, New York, 2001, s. 5-8.

Kudüs'ün Müslümanlarca geri alınması III. Haçlı seferinin başlamasını tetikleyen olaydır. Lakin anlaşılana göre ki Avrupa'da kutsal savaş şevki geniş oranda azalmaktadır. Zira bu sefer bir halk hareketi değil, kralların komutasında bir askeri tertibat olarak karşımıza çıkacaktır. Muhtemelen Avrupa'da artan asayişle beraber sıradan köylünün artık ilahi bir kaynaktan kurtuluş beklemesine gerek kalmaması söz konusudur.

Kudüs'ü geri almak için yola çıkan ilk lider, Alman Kralı Frederick Barbarossa'dır. İngiliz ve Fransız hükümdarlarının yola çıkışı, bu iki kral birbirleriyle çatışmakta olduğu için, Papa III. Clemens'e söz vermiş olmalarına rağmen, aralarında anlaşana kadar gecikecektir. Büyük bir ordu ile yola çıkan Frederick'e geldiğimizde onun büyük bir başarı sağlayamayacak olduğunu göreceğiz. İmparator'un peşi sıra ilerleyen büyük ordu, Anadolu'yu geçerken Frederick'in bir nehirden boğulmasının ardından, takip eden düşman hareketleri ve hastalıklar neticesinde dağılıp gidecektir. Bu durum hiç şüphesiz Selahaddin Eyyübi ve İslam dünyası için sevinç verici ve rahatlatıcı bir olaydır. Alman kuvvetlerinin kalıntısı, takiben gelecek olan I. Richard komutasındaki İngiliz ve II. Philip komutasındaki Fransız kuvvetleriyle birleşecektir.²⁶⁰ Seferin stratejik açıdan öne çıkan olayları Kıbrıs adasının Richard tarafından işgali ve Akra'nın Hristiyanlarca işgal edilmesi olarak değerlendirilebilir. Zira Hristiyanlar Kudüs'ü almayı başaramayacaklardır. Bu durum üzerinde Akra'nın ele geçirilişinin ardından Philip'in Avrupa'ya geri dönmesi ve Richard'ın Kudüs'ün alınması dahi elde tutulamayacak olmasını idrak etmesi etkili olmuş olsa gerek.²⁶¹ Zira Müslüman devletlerin ortasında bir ilginç varlık olan Latin krallıkları Avrupa'dan takviye olmadığı sürece mevcudiyetini devam ettirecek insan gücünden yoksundur. III. Haçlı seferi Kudüs'ü alamamışsa da Latin krallıklarının geriye kalan toprak bakiyesinin ömrünü bir süreliğine daha uzatmıştır.²⁶² Artık, uzunca bir şerit şeklinde kıyıları tutmuş olan Latin krallıkları sürekli desteğe muhtaç bir üs konumundadır. Hristiyan dünya için bir kazanımda Kudüs'te ibadet hakkını garantiye almış olmalarıdır. Lakin Selahaddin Eyyübi'nin genel karakteri göz önünde bulundurulduğunda "Bu hakkı elde edebilmek için savaşmaya gerek var mıydı?" diye de sormak gerek.

III. Haçlı seferi bir bakıma Kudüs amacıyla yola çıkan ve operasyonlarını Orta Doğu'da gerçekleştiren son Haçlı seferidir denilebilir. III. seferin ardı sıra gerçekleşen IV. sefer rotası tamamen şaşan ve Hristiyan dünyası için bir utanç tablosu sayılabilecek bir olaydır. Kudüs'ü alma niyetiyle yola çıkan kitlenin, İstanbul'u ele geçirip orada kısa ömürlü bir Latin krallığı kuracağı görülecektir.²⁶³ Sefere öncülük eden Papa'nın tasvip etmediği ve Ortodoks-Katolik cemaatlerin arasını iyice açacak olan bir hadisedir bu olay. Zira Haçlılar İstanbul'a girdiklerinde katliam ve talan

²⁶⁰ David Hilliam, **Richard the Lionheart and the Third Crusade: The English King Confronts Saladin in AD 1191**, 1. Baskı, Rosen Publishing Group., New York, 2004, s. 20-21.

²⁶¹ Paine, a.g.e., s. 65.

²⁶² Richard W. Barber, **The Reign of Chivalry**, 2. Baskı, The Boydell Press, Woodbridge, 2005, s. 109.

²⁶³ Thomas F. Madden, **The Latin Empire of Constantinople: The Fractured Foundation: The Rift Between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders**, Thomas F. Madden (Ed.), **The Fourth Crusade: Event, Aftermath and Perceptions**, 1. Baskı, içinde (45-52), Ashgate, Hampshire, 2008, s. 45.

korutucu boyutlara ulaşacaktır.²⁶⁴ Bu hareket denizden ilerlemek için Venediklilerle anlaşma yapıp da borcunu ödeyemeyince, ilk icraat olarak Venedik’li taşımacıların isteği üzerine, öğrendiğinde Papa’yı çok kızdıracak bir hamle ile, bir Hristiyan yerleşim yeri olan Zara’yı talan eder.²⁶⁵ Haçlıların Papa tarafından aforoz edilmeleri bu davranışlarının neticesi olacaktır. Lakin aforozunun neticesinde hareketin sona ereceğini anlayan Papa’nın aforoz’u kaldırmasını takiben tekrar yola koyulan Haçlılar, daha sonra kendilerini bir Bizans taht çatışmasının içerisinde taraf olarak bulacaklardır. Haçlılar hala daha Venediklilere borçluydular ve taht mücadelesinde sunacakları destek karşılığında kendilerine para vaadeden bir Bizans damadının önerisine karşı koyamadılar. Lakin Haçlıların hepsinin hevesle bu teklifi kabul ettiğini düşünmemek lazım, zira bu teklif karşısında ordunun anlaşmazlığa düştüğü, bir kesimin bunun seferin gayesine aykırı bir sapma olduğu üzerinde belirttiği anlaşılıyor.²⁶⁶ Fakat sonuç olarak ordunun kararı İstanbul’a gitmek yönünde kesinleşecektir. Netice Haçlılar için hüsrana, Bizanslılar içinse istila olacaktır. Zira III. Aleksios’u tahtından edip yerine destekledikleri IV. Aleksios’u getiren Haçlılar bekledikleri ödemeyi alamadılar. Nitekim IV. Aleksios’un üzücü bir biçimde farkedeceği üzere Bizans’ın hazinesi boştu. IV. Aleksios borcunu ödeyebilmek için vergileri artırınca bir halk ayaklanmasıyla karşılaştı ve tahtından edildi. Yerine V. Aleksios geçti.²⁶⁷ V. Aleksios’un da vaat edilen parayı ödeyemeyeceğini anlayan Haçlılar şehri ele geçirmekte gecikmediler.²⁶⁸ İstanbul 1204 yılında tarihinin muhtemelen en büyük tahribatını yaşadı. IV. Haçlı seferi, Haçlı seferi karakterinin en keskin hatlarıyla değişim geçirdiği harekettir denilebilir. İkinci seferden sonra dinî bir görev ve ideal çerçevesinde hareket etmektense daha yoğun olarak siyasi ve stratejik manevralar çerçevesinde hareket ettikleri anlaşılan Hristiyan ordularının, IV. Sefer de büyük oranda maddi emellerle hareket ettiği bir operasyon söz konusudur.

IV. Haçlı seferinin ardından Hristiyan dünya tarafından doğuya doğru akın eden irili ufaklı bir takım hareketler yine gerçekleşmiştir. Lakin artık Hristiyanlığın dinamik bir biçimde Haçlı girişimleri içerisinde olduğu çağın sonu yaklaşmaktadır. Sahneye önce Memlük, sonra Osmanlı devletinin kudreti girecektir az bir zaman sonra ve Batı’nın tekrar savunmaya çekilmesi söz konusu olacaktır.

²⁶⁴ Jonathan Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, 2. Baskı, Pimlico, London, 2005, s.258-261.

²⁶⁵ Michael Angold, **The Fourth Crusade**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2014, s. 88-90.

²⁶⁶ Geoffroi De Villehardouin, **La Conquête de Constantinople (IV. Haçlı Seferi Kronikleri)**, (Çev: Ali Berktaş), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s.28.

²⁶⁷ Niketas Choniates, **O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates**, (Çev: Harry J. Magoulias), 1. Baskı, Wayne State University Press, Detroit, 1984, s.306-311.

²⁶⁸ Donald M. Nicol, **Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations**, 5. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s.134-144.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YAHUDİ KRONİKLERİ PERSPEKTİFİNDEN HAÇLILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mevcut aşamaya kadar Haçlı seferlerinin bir özetini sunup, Orta Çağ Avrupa'sının Roma'nın yıkılışının ardından yeni siyasi bünyesinin oluşmasına ve dıştan gelen nüfuz hareketleriyle beraber karanlığa boğulup ardından bu hareketlerin sonlanmasıyla tekrar gün yüzüne çıkmasına değindik. Tez çalışmamızın bu kısmında artık kroniklerimize giriş yapıyoruz. Bu kısımda Avrupa Yahudileri tarafından I. ve II. Haçlı Seferlerinde yaşanmış olan trajedilerin anlatıldığı dört kroniği, I. Haçlı Seferi'ni anlatanlara odaklanarak ele alacağız.

Çalışmamızın alt yapısı kurulup, okuyucularımızın konuyu ve bu konu için kullandığımız eserleri anlayabileceği arka plan bilgisinin verilmesi tamamlandığı için, bu aşamada artık zamanı geldiğinden dolayı kullandığımız eserlerin ve ardı sıra kroniklerimizin bir tanıtımını ve analizini yapmaya geçebiliriz. Geleneksel olarak kullanılan malzemenin tanıtımı bu gibi çalışmalarda çalışmanın en başına konulagelse de, biz bütünlük oluşturması açısından eser tanıtımını ilgili bölümün en başına koymayı daha uygun gördük. Nitekim bizimki gibi bir çalışmada eser tanıtımı yapıldıktan hemen sonra eserin içeriğinin incelenmesine girilmesi, eserin daha rahat bir biçimde anlaşılmasını sağlayacaktır. Zira bizim çalışmamızın başlangıç kısmı konumuzun incelendiği bir kısım değil, konumuzun anlaşılabilmesi için gerekli olan ön bilginin okuyucuya sunulmasını sağlayan bir kısımdır. Bu nedenle kullanılan eserlerin tanıtımının en başta yapılması, içerik bütünlüğünü bozup, kopukluğa sebep olarak kafa karışıklığı oluşturabileceği için, gerekli olan tanıtım ve irdeleme tüm çalışmanın değil, malzemenin ele alındığı kısmın başına eklenmiştir. Zira malzememizin ele alındığı kısım başlı başına bütünlük içinde olan tematik bir bölümdür. Bu bağlamıyla geleneklerin biraz dışında bir yöntemi uygulamamız keyfiyetten değil bir bakıma zaruriyetten kaynaklanan bilinçli bir tercihin neticesidir.

Öncelikle, bir başlık altında kullanacak olduğumuz kroniklerin tanıtılmasını ve irdelenmesini sunacağız. Ardından ikinci bir başlıkla kroniklerden derlediğimiz alıntıları, varsa Latin kroniklerinde paralellik sergileyen ilgili kısımlarla da yeri geldiğince kıyaslayarak, savımız açısından tahlil edeceğiz.

3.1. Haçlı Seferlerini Anlatan Yahudi Kronikleri

I. ve II. Haçlı Seferler'i sırasında yaşanan olayları anlatan ve Avrupa'da Yahudilere karşı gerçekleştirilmiş olan takibatları ele alan, bilinen dört adet kronik mevcuttur. Bu kroniklerin üç tanesi I. Haçlı Seferi sırasında gerçekleşen olayları ele almaktadır. Dördüncü kronik ise II. Haçlı Seferi esnasında gerçekleşen olaylara değinmektedir. I. Haçlı Seferi'nde olan olaylara değinen kronikler *Solomon bar Simson kroniği*, *Rabbi*²⁶⁹ *Eliezer bar Nathan kroniği* ve *Anonim Mainz kroniği* olarak listelenebilir. II. Haçlı Seferi'nde olan olayları ele alan kronikse Bonn'lu Rabbi Ephrahim tarafından yazılan *Sefer Zekirah* adlı eserdir.

Bu bölümde biz öncelikle kullanacak olduğumuz malzemelerin tanıtımını yapacağız. Fakat kroniklerin tanıtımını yapmadan önce çeviride kullandığımız telif eserin de bir sunumunu yaparak başlamanız daha sağlıklı olacaktır. Zira çevirilerimizi kroniklerin İbranice olan orjinalinden gerçekleştirmemiz, İbranice becerimizin yetersiz olmasından dolayı mümkün olmamıştır. Bu sebeple bu kroniklerin toplu bir biçimde yayınlanmış olduğu İngilizce bir çeviriden faydalandık. Kullandığımız eser Shlomo EIDELBERG tarafından hazırlanmış olan "The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusade" (Yahudiler ve Haçlılar: Birinci ve İkinci Haçlı Seferlerinin İbranice Kronikleri) adlı eserdir. Öncelikle bu eserin bir tanıtımını yapacağız.

3.1.1. Kroniklerin Çevirisi İçin Kullanılan Telif Eserin Tanıtımı

"Jews And Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First Crusade" orjinal adlı eser Profesör Shlomo EIDELBERG tarafından yazılmıştır. 1977 Tarihinde Wisconsin Üniversitesi'nin yayın organı tarafından yayınlanan kitap, içeriğinde I. ve II. Haçlı seferlerinde yaşanan zulümleri anlatan dört Yahudi kroniğinin İbranice asıllarından İngilizce'ye çevirisini ihtiva etmektedir. Lakin örnek olarak koyulmuş bir kaç sayfanın dışında telif eserde orjinal İbranice metin bulunmamaktadır. Yazarın çalışmayı kuru bir çeviri olarak vermediği ve her eserin girişine eserle ilgili bilgilendirme yazısı koyduğu ve ilgili eserin çok derinlemesine olmamakla beraber bir kritiğini yaptığı görülmektedir. Çeviriler gerekli olduğu miktarda referansla zenginleştirilmiş, bu referans notları kitabın sonuna eklenen genişçe bir referans kısmıyla açılmıştır. Bu suretle kitabı okuyanların bahsi geçen mevzular ve kavramlarla ilgili daha detaylı bilgi edinmesi sağlanmıştır.

Eserle ilgili eleştiri yazılarına bir göz gezdirdiğimizde yapıtın genel olarak oldukça iyi karşılandığı ve eksik bir husus konusunda çokça eleştirilmediği görülmektedir. Catholic Historical

²⁶⁹ Rabbi: İbranice "büyük" anlamına gelen "rav" kökünden türetilen Rabbi kelimesi Yahudi kültüründe din alimlerine verilen isimdir. Terimin kullanım amacı zaman içerisinde anlam değişikliklerine uğramıştır lakin her zaman dinî konularda bilgi sahibi olan danışılacak kişileri tanımlamak için kullanılmıştır. Orta Çağ'dan itibaren topluluğun dinî önderlerine verilen bir isim halini almıştır. (Louis Isaac Rabinowitz, "Rabbi", *Encyclopedia Judaica*, içinde (11-19), 17, Thomson Gale, New York, 2007, s. 11).

Rewiev’de eseri ele almış olan Alfred J. ANDREA yazarı, Haçlı Seferleri çalışmalarına büyük bir katkı sağladığı için övmektedir.²⁷⁰ Zira eleştiri yazılarından anlaşıldığı üzere çalışma, çoğunlukla İbranice bilmedikleri için Haçlı Seferleri çalışmalarında Müslüman ve Latin kaynaklarının dışına çıkamayan tarihçilere Yahudi perspektifini sunarak alandaki büyük bir boşluğu gidermiştir. Jonathan Riley SMITH Eleştiri yazısında Shlomo EIDELBERG’in yapıtına yönelik olumsuz bir eleştiri sunmamakla beraber kroniklerin kendilerine yönelik önemli bir değerlendirme sunmuştur. Yazar kroniklerin Haçlılar hakkında çok güvenilir bilgi vermediğini söylemektedir²⁷¹. Burada ifade edilen eserlerin Haçlıları fiziksel açıdan tanıtmak konusunda zayıf kaldığıdır. Zira eserler Haçlıları anlatmaktan ziyade onların yaptıklarına ve yaptıkları işlerin Yahudi toplumu üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Kronikleri ele aldığımızda bu değerlendirmenin doğru olduğunu görmekteyiz. Zira genellikle Yahudi kroniklerinde Haçlıların kim oldukları, nereden geldikleri, ne tür techizatlarının olduğu, sayıları gibi bilgiler ya mevcut değildir ya da çok az miktarda bilgi bulunmaktadır. Genellikle ifade edilen yoğun bir kalabalık oldukları ve kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk, asker ve köylü, her türden insanın bir araya toplandığı bir insan kitlesi olduklarıdır. Bu genel geçer tasvirin ardından tutumlarına ve yaptıklarına bolca yer verilmiş ve bu davranışlar neticesinde Yahudilerin verdikleri tepkiler ele alınmıştır. Shlomo EIDELBERG’in telif eserine yönelik yapılan bir olumsuz eleştiri çevirinin, daha önce yayınlanmış olan NEUBAER/STERN Almanca edisyonunda olduğu gibi, gereksiz yere yapılan düzeltmeleri ihtiva ettiği²⁷² Shlomo EIDELBERG’in çevirisini irdelediğimizde yazarın köşeli parantez içerisinde sunmuş olduğu bir kısım düzeltme ve eklentiyle karşılaşıyoruz. Bular çoğunlukla kroniklerin, sadece bir kısmını almış olduğu kutsal kitaplardan yapılan alıntılarda tespit edilmektedirler. Shlomo EIDELBERG’in bu biçim alıntıları tamamladığına tanık oluyoruz.

Shlomo EIDELBERG’in çevirisinin dışında elimizde Robert CHAZAN’ın ve Lena ROOS’un yapmış olduğu İngilizce çeviriler de mevcuttur. Lakin bu çevirilerde Sefer Zekirah’ın çevirisi mevcut değildir. Biz bu sebeple toplu bir biçimde kronikleri sunmuş olduğundan dolayı Shlomo EIDELBERG’in çevirisini kullandık. Shlomo EIDELBERG’in çevirisini diğer çevirilerle kıyasladığımız zaman çıkarım yapmamıza yönelik içerik ve anlamda bir farklılığın olmadığını gözlemliyoruz. Bu sebeple materyali bizim kullanacağımız biçimiyle kullanmak açısından Shlomo EIDELBERG çevirisinin sıkıntıya sebebiyet verecek bir durumunun söz konusu olmadığını ifade edebiliriz. Özetle baktığımız zaman, kullandığımız telif eserin, ele aldığı Yahudi kroniklerinin bizim kullanımımız açısından sağlıklı ve kullanışlı bir tercümesini bizlere sunduğu görülmektedir.

²⁷⁰ Alfred J. Andrea, “Review: The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades by Shlomo Eidelberg”, **The Catholic Historical Review**, 68 (1), 133-134, 1982, s. 133.

²⁷¹ Jonathan Riley Smith, Review: The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades by Shlomo Eidelberg”, **Medium Aevum**, 48 (2), 326-327, 1979, s. 326-327.

²⁷² Roos, a.g.e., s.8-9.

3.1.2. Yahudi Kroniklerinin Dış Tenkidi

Kullanack olduğumuz Yahudi kroniklerinin orjinal metinlerinin sınırlı sayıda el yazmasının mevcut olduğunu görüyoruz. Solomon bar Simson kroniğinin 1 adet el yazma metni, Mainz Anonim'in 1 adet el yazma metni ve Eliezer bar Nathan kroniğinin ise ikisi kayıp olmak suretiyle bilinen dokuz adet kopyasının olduğunu, bu kopyaların XVII ile XIX. yüzyıllar arasında yazılmış olduğunu ve en erken kopyanın da XIV. yüzyılda yazılmış olduğunu biliyoruz.²⁷³ Eliezer bar Nathan kroniğinin en bol miktarda el yazması kopyası bulunan kronik olmasının sebebi muhtemelen yazarının meşhur bir şair olmasıdır. Lakin bu eserin, daha çok şiir ağırlıklı olduğu için, modern tarihçiler açısından kıymeti en az olan edisyon olmasının muhtemel olduğu anlaşılıyor.²⁷⁴ Zira eser olayları aktarmaktan daha ziyade edebi bir yaklaşımla olayların yasını tutmaya ağırlık vermiş görünmektedir. Lena ROOS'un diğer iki kroniğin neden az miktarda el yazmasının kaldığına dair çıkarımı, kronik kopyalamanın dönemlerinde çok zaman alan bir iş olması ve tarihçiliğin Rhineland Yahudileri için ek iş konumunda olması sebepleriyle, sadece en kıymet verilen eserlerin çoğaltılmasına gidildiği yönündedir. Lena ROOS, bu durum üzerinde tarihçiliğin dönemin Avrupa Yahudileri için çok popüler olmaması ve daha çok şiir türü edebi metinlere kıymet verilmesinin etkili olabileceğini da eklemektedir.²⁷⁵

Kroniklerin yazarları söz konusu olduğunda I. Haçlı seferini ele alan üç kronik için, biri hariç haklarında çok bilgiye sahip olunmadığı anlaşılmakta. Eliezer bar Nathan kroniğinin yazarının meşhur XII. yüzyıl *Halakha*²⁷⁶ alimi ve şair Eliezer bar Nathan olduğu düşünülmektedir.²⁷⁷ Bu meşhur kişi hakkında net bilgi mevcuttur. Bar Nathan kroniğinin meşhur *Talmud*²⁷⁸ yorumcusuna atfedilmesinin sebebi, kronikte mevcut olan dört şiirin Eliezer bar Nathan adını veren akrostijlerle imzalanmış olmasıdır.²⁷⁹ 1090 – 1170 yılları arasında yaşamış olan Bar Nathan, en meşhur *Tosafistlerden*²⁸⁰ biri olan Rabbi Isaac bar Asher gibi pek çok meşhur Talmud aliminden ders almıştır. Rabbi Eliezer'in hayatının büyük bir kısmını Mainz'de geçirdiği, fakat bir süre de Cologne'da yaşadığı bilinmektedir. Diğer iki kroniğe baktığımızda Eski Zulümlerin Anlatısı olarak adlandırılan ve yazarının Mainz'de olan olaylara ağırlık vermesinden dolayı Anonim Mainz kroniği

²⁷³ Roos, a.g.e., s. 6.

²⁷⁴ Chazan, *European Jewry and the First Crusade*, s.43.

²⁷⁵ Roos, a.g.e., s. 7.

²⁷⁶ Halakha: Museviliğin kanun boyutunu ifade eder, bir bakıma İslam'daki Şeriat kavramının karşılığı gibi algılanabilir. Museviliğin doğru uygulanışında bireyin ve toplumun dinin kanunlarına göre yaşamasını sağlayan kurallar bütünüdür. (Louis Jacobs, "Halakha", **Encyclopedia Judaica**, içinde (251-258), 8, Thomson Gale, New York, 2007, s. 251).

²⁷⁷ Chazan, *God, Humanity and History*, s. 101.

²⁷⁸ Talmud: Öğreti anlamında kullanılabilir bir ifadedir, Talmud kişinin bir konu üzerindeki çalışmasını ve bilgi birikimini veya bir konu üzerine elde edilebilecek mevcut bilgi birikimini ifade eder. Dinî boyutuyla Talmud Torah çalışmalarını veya dinî eserler üzerine çalışmaları ve bu çalışmalardan elde edilebilecek öğretileri ifade eder. Bu boyutuyla yazılı eser olarak Babil Talmud'u olarak bilinen devasa bir dinî yorumlamalar literatürü de mevcuttur. (Eliezer Berkowis, Stephen G. Wald, "Talmud", **Encyclopedia Judaica**, içinde (469-470), 19, Thomson Gale, New York, 2007, s. 469-470).

²⁷⁹ Roos, a.g.e., s. 10.

²⁸⁰ Tosafist: Talmud eleştirilerinden oluşan Tosafot literatürü yorumcularını tanımlamak için kullanılan ifadedir. Talmud yorumcusu olarak da tanımlanabilir. (Israel Moses Ta-Shma, "Tosafot", **Encyclopedia Judaica**, içinde (67-70), 20, Thomson Gale, New York, 2007, s. 70).

olarak da bilinen kroniğin yazarı hakkında herhangi bir bilginin mevcut olmadığını görüyoruz, nitekim eserin kendisi de yazarı hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir.²⁸¹ Fakat kronikteki ağırlığın Mainz yöresi üzerinde odaklanmasından ötürü yazarın bu kasabada yaşamış olan bir Yahudi olduğu tahmin edilmektedir.²⁸² Solomon bar Simson kroniğini ele aldığımızda da yazarın muhtemel adının bilinmesine rağmen Solomon bar Simson'un şahsiyeti hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadığımız anlaşılmaktadır. Robert CHAZAN, Solomon bar Simson'un Speyer Yahudi topluluğunda yaşamış olan bir Yahudi olabileceğini ifade etmektedir.²⁸³ II. Haçlı Seferi'nde olan olayları ele alan Sefer Zekirah'ın yazarı hakkında da bilgimiz mevcuttur. Kronik Bonn'lu Rabbi Ephrahim tarafından yazılmıştır. Sefer Zekirah'ın, tıpkı Eliezer bar Nathan kroniği gibi, yazarının ününden dolayı popüler olduğu, elimize ulaşan dört el yazmasının bulunmasından anlaşılıyor. Bonn'daki Rabbiler Meclisinin başı olarak bir zaman görev yapmış olan Ephrahim'in 1133 – 1196 tarihleri arasında yaşadığı bilinmektedir. Rabbi'nin II. Haçlı Seferi sırasında 13 yaşında olduğu ve Wolkenberg kalesine sığınmış olan Yahudilerin arasında bulunduğu kronikteki kendi ifadesinden anlaşılmaktadır.²⁸⁴

Kroniklerin yazıldığı tarihlerin tespitine geçmeden önce eserlerle ilgili bir takım dikkate değer tespitlere değinmekte fayda var. Her şeyden önce I. Haçlı Seferi'ni ele alan eserlerin birbirleriyle olan benzerliklerinin sebebi üzerine bir takım fikirlerin mevcut olduğunu, fakat bu benzerliklerin sebebi üzerine kesin bir karara varabilmenin oldukça zor olduğunu belirtmek gerekli. Robert CHAZAN, benzerliklerin sebebi hakkında ortaya koyulan fikirleri şu biçimde listelemektedir; Kroniklerin hepsinin artık kaybolmuş olan bir başka ana materyali kullanmış olma ihtimali, Kroniklerden birinin diğer ikisine kaynaklık teşkil etmiş olma ihtimali ve Kroniklerden birinin bir diğerine kaynaklık teşkil ederken üçüncü kroniğin nispeten diğerlerinden bağımsız olma ihtimali.²⁸⁵ Robert CHAZAN'ın, Eliezer bar Nathan kroniğinin, Solomon bar Simson Kroniğini özetleyerek kaynak olarak kullandığına dair bir iddiası mevcuttur.²⁸⁶ Bizim kullandığımız çevirmenin yazarı Shlomo EIDELBERG'de Bar Nathan kroniğinin bir özet havasında olduğunu ve Solomon bar Simson kroniğinin eski bir versiyonunu kullanmış olabileceğini, veyahut iki kroniğin de ortak bir dökümanı kaynak olarak kullanmış olabileceğini ifade etmektedir. Shlomo EIDELBERG, Solomon bar Simson kroniğinin de Anonim Mainz kroniğinin orjinalinden derlenmiş olabileceği yönündeki iddiaları aktarmaktadır.²⁸⁷ Lena ROOS'un aktardığından anladığımız üzere ise, kroniklerin Eva HAVERKAMP tarafından derlenmiş olan edisyonunda, Solomon bar Simson kroniği ile Eliezer bar Nathan kroniklerinin ikisinin de bugün kaybolmuş olan başka bir metni kaynak olarak kullandıkları, iki kroniğin benzerliklerinin sebebinin bu ortak kaynak olduğu ifade edilmiştir.²⁸⁸ Üç kroniğin

²⁸¹ Eidelberg, a.g.e., s. 73,95.

²⁸² Roos, a.g.e. s. 10.

²⁸³ Chazan, European Jewry and the First Crusade, s. 42.

²⁸⁴ Eidelberg, a.g.e., s. 117.

²⁸⁵ Chazan, European Jewry and the First Crusade, s. 41.

²⁸⁶ Chazan, God, Humanity and History, s. 28,102.

²⁸⁷ Eidelberg, a.g.e., s. 74, 11.

²⁸⁸ Roos, a.g.e., s. 13.

birbirleriyle olan ilişkileri üzerine bahsettiğimiz gibi çok sayıda fikir mevcuttur, lakin anlaşılın o ki bu iddiaların mevcut materyal üzerinden kesin bir kanıtla desteklenmesi mümkün olmamış. Bizim, malzemenin İbranice aslını ele alamadığımızdan dolayı bu husus konusunda bir fikir beyan etmemiz sağlıklı olmayacaktır.

Solomon bar Simson kroniği, üç kronik içerisinde en uzun olanıdır. En kapsamlı kronik olduğu kabul edilen bu kroniğin ele aldığı kaynakların kökeni net değildir ve muhtemelen ikinci el, kaynaklarla görgü tanıkları ifadelerinden derlenmiştir.²⁸⁹ Solomon bar Simson kroniğinin derleme bir eser olduğuna dair görüşler mevcuttur. Solomon bar Simson kroniğinin tamamının Solomon bar Simson'un kendisi tarafından yazıldığına dair söylemler mevcutsa da, Solomon'un, kroniğin sadece bir kısmını orjinal olarak kaleme almış olan bir editör olduğuna dair daha baskın bir kanı mevcut görülmektedir. Eliezer bar Nathan kroniğinin, Solomon bar Simson kroniğinde daha kapsamlı olarak anlatılan olayların bir özetini sunduğunu ve bu özetleri şiir biçiminde ağıtlarla süslediğini görüyoruz. Eliezer bar Nathan kroniğinin I. Haçlı Seferi'ni ele alan kronikler içerisindeki orjinalitesi şiir ve düz anlatımı kaynaştırması olarak görülmektedir. Anonim Mainz kroniği en kısa kronik olmakla beraber sistematik bir biçimde yazılmış olan ve istikrarlı bir anlatıma sahip olan, düzenli bir eser olarak değerlendirilmektedir. Kroniğin olayların olduğu tarihe yakın bir zamanda yazıldığı tahmin edilmektedir. Robert CHAZAN kroniğinin, pek çok kaynaktan derlediği veriyi, anlaşılır, akıcı ve net bir biçimde yazan oldukça kabiliyetli bir yazar tarafından kaleme alındığını söylemektedir.²⁹⁰ Mainz Anonim, Fransa Yahudilerinin, Alman Yahudi topluluklarına göndermiş olduğu uyarı mektuplarından bahseden yegane kronik olması açısından da diğerlerinden ayrılmaktadır.²⁹¹ Eserlerin yazılış tarihleri hakkında net bir bilgi mevcut değildir, elde mevcut olan el yazması kopyaların büyük kısmının, eserlerin muhtemel yazılış tarihlerinden daha sonraki yüzyıllarda kaleme alınmış kopyalar oldukları anlaşılmaktadır. Kroniklerin yazıldıkları tarihin tespiti için eserleri irdeleyen tarihçilerin, biliniyorsa eserlerin yazarlarının yaşadıkları tarihleri, eser içerisinde bahsedilmiş olan belli başlı olayları ve eserlerin üsluplarını referans olarak kullanarak tahminlerde bulunabildikleri görülüyor.

Genel olarak baktığımızda Anonim Mainz kroniğinin en eski tarihli kronik olduğuna yönelik bir konsensus görülmektedir. Fakat bu ortak görüşe karşı çıkan fikirler de yok değildir. Mesela Mainz Anonim kroniğinin içerisinde, sık olarak XIV. yüzyılda karşılaşılan Yahudiler'e yapılan bir suçlama olan "Kuyu Zehirleme" iftirasını barındırmasından dolayı bu tarihlerde kaleme alınmış bir eser olabileceğine dair bir fikir söz konusudur. Fakat bu iddiaya karşı olarak "Kuyu Zehirleme" iftirasının daha erken dönemlerde de görülebileceği savı sunulmaktadır.²⁹² Bu iddianın daha sonraki dönemlerde eseri kopyalayan bir katibin eklentisi olması ihtimali de mümkün olabilir. Mainz

²⁸⁹ Eidelberg, a.g.e., s. 15.

²⁹⁰ Chazan, God, Humanity and History, s. 101, 28, 39.

²⁹¹ Eidelberg, a.g.e., s. 99.

²⁹² Eidelberg, a.g.e., s. 11.

Anonim'in 1104 yılında Speyer'de açılan Sinagog'un açılış töreni için yazıldığına dair bir iddiada söz konusudur, fakat Sinagog'un açılışından Anonim Mainz kroniğinde değil, Solomon bar Simson kroniğinde bahsedildiği gerçeği, bu fikre karşı argüman olarak sunulmaktadır. Mainz Anonim'in erken tarihli yazımına delil olarak içinde geçen "Henry'nin Krallığı" ifadesi sunulmuştur. Bu argüman İmparator IV. Henry'nin (Heinrich) 1096 olayları sırasında zorla din değiştiren Yahudilerin eski dinlerine dönmelerine izin veren fermanına binaen, Henry'nin krallığı ifadesinin onun yaşadığı dönemde yazılmış olabileceği fikrinden yola çıkmaktadır.²⁹³ Öte yandan Mainz Anonim'in yazım üslubunun XIV. yüzyıl Alman katiplerinin yazım üslubuna benzediği de söylenmektedir.²⁹⁴ Anonim bir eser olması sebebiyle, yazarının tespiti mümkün olmadığı için eserin yazımı ile ilgili net bir tarih aralığı belirlemek mümkün görünmemektedir. Lakin her ne kadar aksini iddia eden fikirler olsa da Mainz Anonim'in en erken yazılan kronik olduğuna yönelik daha yoğun bir fikir birliği söz konusudur. Yazım tarihinin Solomon bar Simson kroniğinden önce, I. ve II. Haçlı Seferlerinin arasında bir zaman diliminde gerçekleşmiş olmasının muhtemel olduğuna yönelik bir kanaat birliği mevcuttur.

Solomon bar Simson kroniğinin 1140 ile 1146 tarihleri arasında bir zaman diliminde yazıldığı tahmin edilmektedir.²⁹⁵ Solomon bar Simson kroniğinin tarihlendirilmesinde içinde geçen bir pasaj delil olarak kullanılabilir. Saldırlardan sağ kurtulup hayatının geri kalanı boyunca düzenli olarak oruç tutan bir kadından bahsedilen bu pasaj "olayların olduğu günden bu güne" değin biçiminde bir ifade kullanıp Eski Ahit takvimine göre 4900 yılını vermektedir, bu tarih 1140 yılına denk gelmektedir.²⁹⁶ Tabii bu tarihin eserin yazımının tamamlandığı yılı göstermesini beklememek gerek. Bu tarihten kesin olarak çıkarabileceğimiz netice eserin bu zaman zarfında hala yazılmakta olduğudur. Eliezer bar Nathan kroniğinin yazılış tarihi için aralık belirlerken eserin meşhur yazarının yaşadığı zaman aralığı bir başlangıç noktası sunmakta. Yazarın yaşadığı aralıktan yola çıkarak 1115 ile 1146 yılları arasında bir zaman dilimi belirlenebilmektedir.²⁹⁷ Bu zaman aralığının belirlenmesinde Eliezer bar Nathan kroniğinin II. Haçlı seferinden önce yazılmış olduğu ve yazarın üslubunun, *Piyyutim*²⁹⁸ türü şiir üslubuna hakim bir kalem olduğunu işaret etmesi neticesinde, en azından yazarın 25 yaşına ulaşmış bir yetişkin olduğu varsayımları etkili olmaktadır.²⁹⁹ Sefer Zekirah'ın tarihlendirilmesinde, eserin içinde bulunan ve tarih tespit etme açısından birbiriyle çelişen iki ifade mevcut görünüyor. Kroniğin Rameru'lu Rahip Jacob'dan yaşıyor olarak bahsetmesi, bu şahsın öldüğü tarih olan 1171'den önce kroniğin yazılmış olması gerektiğini işaret ederken, aynı kronik içerisinde Clairvaux'lu Bernard'dan "*Tüm Gentiller bu rahibi Azizlerinden biri olarak*

²⁹³ Roos, a.g.e., s. 14-15.

²⁹⁴ Eidelberg, a.g.e., s. 95.

²⁹⁵ Roos, a.g.e., s. 15-16.

²⁹⁶ Chazan, *God, Humanity and History*, s. 55.

²⁹⁷ Roos, a.g.e., s. 15-16.

²⁹⁸ Piyyutim: "Musevi ilahisi" olarak ifade edebilecek olduğumuz "Piyyut" tabirinin çoğulu. Dinî içerikli, ve çoğu zaman dua olarak kullanılan şiirleri ifade etmektedir. (Ezra Fleischer, "Piyyut", *Encyclopedia Judaica, içinde* (192-195), 16, Thomson Gale, New York, 2007, s. 192).

²⁹⁹ Roos, a.g.e., s. 15.

sayarlardı" şeklinde bahsedilmesi, Bernard'a 1174 yılında Azizlik statüsünün verimesinden dolayı kroniğin 1174 yılından sonra yazılmış olmasını gerekli kılıyor gözükmektedir.³⁰⁰ Lakin burada şu ifadeye dikkat çekmek gerekli; "...*bu rahibi Azizlerinden biri olarak sayarlardı*". Bu ifade Hristiyanların Bernard'ı Azizlerinden biri olarak gördüklerini söylüyor, Bernard'a Aziz statüsünün verilmiş olduğunu kesin olarak belirten bir ifade söz konusu değil. Pekala kilise tarafından Aziz statüsü henüz verilmemiş olan bir ruhbanın Hristiyan camia tarafından Aziz gibi saygı görüyor olması söz konusu olabilir. Lakin bu hususun aslı üzerine kesin bir kanaat belirtmemiz, cümlenin İbranice orjinal aslı yerine İngilizce çevirisini kullanıyor olmamızdan dolayı çok sağlıklı olmayacaktır. İbranice cümlede daha keskin bir ifade kullanılmış olabilir. Lakin durum ne olursa olsun bu kroniğin yazılış tarihinin 1170'li yıllar civarında seyrettiği anlaşılmaktadır.

3.1.3. Yahudi Kroniklerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Kroniklerin içeriklerinin irdelenmesine başlamadan önce muhtevayı kısaca bir ele almamız yerinde olacaktır. I. Haçlı Seferi'ni konu edinen üç kroniğe baktığımızda bunların aynı olayları ele alan, fakat olaylara verdikleri detay ve ağırlıkların yazıldıkları bölgelere göre değiştiği eserler olduğunu görüyoruz.³⁰¹ Aynı olayları ele alan eserler olarak kroniklerin büyük oranda içerik benzerliği ihtiva ettikleri görülmektedir.³⁰² Kroniklerin benzerliği onların birbirlerine kaynaklık etmiş oldukları veya ortak bir kaynağı kullandıkları algısını oluşturacak kadar kuvvetlidir. Kroniklerin benzerlik ihtiva etmelerine rağmen, farklılıkları da yok değildir. Lena ROOS kroniklerdeki bazı pasajların her üç kronikte paylaşıldığını, lakin bazı pasajlarınsa sadece kroniklerden ikisi arasında paylaşıldığını belirtmektedir.³⁰³

Kroniklerin en dikkat çekici özelliklerinden birisi Yahudilerin bu dönemde çok büyük acılar çekmelerine neden olan Hristiyanları anlatırken dahi nispeten tarafsız bir perspektifle hareket etmiş görünüyor olmalarıdır. Basit bir yaklaşımla Hristiyanların hepsini aynı kefeye koyarak onları yerip, Yahudileri övmek gibi bir tutum içine girmeyip, kendilerine kötülük yapan Hristiyanlar ile iyi tutum içinde olan Hristiyanlar arasında net bir biçimde ayırım yapabilmişlerdir.³⁰⁴ Eserlerin coğrafi olarak odaklandıkları alanlara baktığımızda Solomon bar Simson Kroniği ile Eliezer bar Nathan kroniğinin Mainz ve Cologne bölgelerindeki olaylara ağırlık verdiğini, Anonim Mainz kroniğinin ise Mainz ve Speyer bölgesindeki olaylara odaklandığını görüyoruz.³⁰⁵ Kroniklerin en uzun olan ve Yahudilere yönelik bilinen en meşum Haçlı saldırılarının tamamını ele almış görünen Solomon bar Simson kroniğinin içeriğindeki bazı pasajların Eliezer bar Nathan kroniğiyle, bazılarının ise Anonim Mainz

³⁰⁰ Eidelberg, a.g.e., s. 74.

³⁰¹ Eidelberg, a.g.e., s. 8.

³⁰² Chazan, *European Jewry and the First Crusade*, s. 41.

³⁰³ Roos, a.g.e., s. 11, 16.

³⁰⁴ Zohar Atkins, "Jews in the First Crusade: Culpability, Martyrdom, And Blood Vengeance", *Brown Journal of History*, 49-66, 2008, s.50.

³⁰⁵ Eidelberg, a.g.e., s. 8.

kroniği ile örtüştüğü, bazı bölümlerinse tamamen özgün olduğu görülmektedir.³⁰⁶ Solomon bar Simson kroniği ile Eliezer bar Nathan kroniğinin birbirleriyle nadiren çeliştiği, ve bu çelişkilerin detay mahiyetinde unsurlar olduğu da görülmektedir. Bar Simson kroniğinde işlenen meselelerin Hristiyan kroniklerinde de karşılığını bulduğu, sadece katip hatalarına atfedilebilecek ufak tefek farklılıkların olduğu belirtilmektedir. Hacim olarak kısa bir yapıt olan Anonim Mainz kroniğinin, içerik olarak oldukça dolgun olduğu anlaşılmaktadır. Anonim Mainz, analitik bir biçimde konusunu ele alan ve ele aldığı konunun derinliklerine inmeye çalışan bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.³⁰⁷ Anonim Mainz kroniği Haçlıların yapmış oldukları tüm zulümleri kapsamakla, ele aldığı az sayıdaki olayı anlaşılır ve detaylı bir biçimde sunmaya çalışmış olan bir eser olarak karşımıza çıkmakta. Anonim Mainz kroniğinin yazarının ele aldığı olayların sağlıklı bir anlatısını sunmaya çalıştığı anlaşılıyor; odağı meselenin dinî ve duygusal boyutundan ziyade hayati ve kritik olan gerçekliği olarak görülmektedir.³⁰⁸ Tarihi bir döküman olmaktan ziyade edebi bir çalışma olarak karşımıza çıkan Eliezer bar Nathan kroniği Solomon bar Simson kroniğinin özeti havasında olan kısa ve duygusal bir çalışma olarak nitelenebilir. Sefer Zekirah'ın içeriğine geldiğimizde kroniğin tarihi açıdan sağlıklı olma boyutunda, aynı olaylara değinen Hristiyan kronikleriyle örtüştüğü anlaşılmaktadır. Sefer Zekirah'ın hataya düştüğü noktaların kopyalama sırasında hata yapan katiplere atfedilebileceğini okuyoruz. II. Haçlı Seferi'nde olan olayları ele alan Sefer Zekirah üslup açısından I. Haçlı Seferi'ni ele alan kroniklerle örtüşmektedir. Kroniklerin üslubuna geldiğimizde, Orta Çağ'da Avrupa'da yaşayan Yahudi cemaatlerinin gündelik hayatlarında içinde barındıkları toplumların dilini kullanırken, İbranice'yi ibadet, edebiyat ve eğitim husularında kullanmaları sebebiyle, İbranicelerinin statik ve antik olan kutsal kitap İbranicisi olarak kalmış olduğunu belirtmemizde fayda var. Bu nedenle Eski Ahit'in edebi etkisinin kroniklerin üslubuna büyük oranda etki ettiği görülmektedir.³⁰⁹

Kullanacak olduğumuz kroniklerin kapsamlı olarak yapılmış bir edisyon kritiği Robert CHAZAN'ın "God, Humanity and History" (Allah, İnsanlık ve Tarih) adlı yapıtında mevcuttur. Bu kitabı irdelediğimizde yazarın kroniklerdeki anlatıları zamana bağımlı ve zamandan bağımsız olarak iki boyutta değerlendirdiğini görmekteyiz. Kronikleri okuyup yazarın ilgili kitabına da baktığımızda bu yaklaşımın yerinde bir tutum olduğu anlaşılıyor. Zira kroniklerin yazılış amaçları değerlendirildiğinde yazarların bu iki boyutta eserlerini ortaya koymuş oldukları görülüyor. Robert CHAZAN'ın değerlendirmesi irdelendiğinde kroniklerin bu boyutlardaki ağırlıklarının eserden esere farklılık gösterdiği anlaşılmakta. Zamandan bağımsız ve zamana bağımlı tabirleriyle ifade edilmek istenenin ne olduğunu ele alarak meseleye girersek malzemenin anlaşılmasını daha rahat sağlayabiliriz. Zamana bağımlı anlatı ile ifade edilmek istenen, yapıtın içinde bulunduğu dönem için öncelik arz eden bilgileri okuyucuya ulaştırma çabasıdır. Zamana bağımlı anlatı, ele alınan olayın

³⁰⁶ Roos, a.g.e., s. 16.

³⁰⁷ Eidelberg, a.g.e., s. 74, 16, 9.

³⁰⁸ Chazan, God, Humanity and History, s. 29, 31.

³⁰⁹ Eidelberg, a.g.e., s. 118, 9.

detayını, boyutunu ve sürecini nispeten tarihi veri sunmak amacıyla gerçekleştiren anlatıdır. Bu anlatıda yakın zamanda okuyacak olan okuyucuya faydalı bilgi ve nasihat sağlamak hedefiyle bir bakıma tarihçilik kisvesiyle gerçekleştirilen bir yazım söz konusudur. Zamandan bağımsız anlatı ise zamana bağımlı anlatının tam tersi olarak, eserin ileriye dönük olarak vermek istediği mesajdır. Zamandan bağımsız anlatı kroniklerin dinî boyutunu bize sunmaktadır. Kroniklerin içerisinde, zaman zaman Tevrat'tan pasajlar sunulmaktadır ya da şiir biçiminde ağıtlar göze çarpmaktadır. Bu kısımlar yaşanan trajediyi Yahudiliğin geniş çaptaki tarihiyle, kutsal kitaptaki anlatılarla paralellikler kuararak özdeşleştirip, ağıtlarla da olayı canlı tutmayı amaçlamaktadır. Eserlerin zamandan bağımsız anlatısı kitabı sonraki nesiller için de faydalı hale getirmeyi amaçlamaktadır ve olayların detayından ve tarihi gerçeklerindense, duygusal boyutuna odaklanmaktadır. Yahudi kroniklerinin hepsi istisnasız zamana bağımlı ve zamandan bağımsız anlatıları ihtiva etmektedirler. Lakin ağırlık yazarın şahsiyetine, üslubuna, eserin yazılış tarihine ve dolayısıyla yazılış amacına göre değişiklik göstermektedir. Tüm eserlerde olayların özetine veya detayına şu ya da bu şekilde rastlanmaktadır, tüm eserlerde Tevrat'tan alıntılar söz konusudur, tüm eserlerde dualar, beddualar ve bir çeşit yas tutuş söz konusudur. Bazı kroniklerde bu yas tutuş, beddua ve duaların şiir biçiminde sunulmuş olduğu görülmektedir.

Robert CHAZAN eserleri sadece üslup boyutuyla değerlendirmemiş, ayrıca bize, eserlerdeki tarihi verilerin sağlamasını da sunmuştur. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında biz de elimizdeki kronikleri kullanarak benzeri bir sağlamayı yapacağız. Lakin yeri gelmişken Robert CHAZAN'ın ulaştığı sonucu belirtmekte fayda var. Robert CHAZAN eserlerin tarihi bilgi hususunda, Haçlıların davranışları açısından büyük oranda sağlıklı veri sunduklarını ifade etmektedir. Yazarın değerlendirmesi, olan olayların gerçek biçiminin eserlerin yazılış amacında verilmek istenen mesaja uygun olmasından dolayı, kronik yazarlarının herhangi bir çarpıtma yapmasına gerek kalmadığı biçimindedir.³¹⁰ Lakin Yahudilerin Haçlı tutumlarına verdikleri tepkiler üzerine sağlama yapacak Latin eserlerin olayların detayına inmeyi sağlayacak seviyede mevcut olmaması neticesinde, Yahudi tepkilerinin anlatısının ne denli sağlıklı olduğunun bir sağlamasını yapmanın mümkün olmadığını da eklemektedir.³¹¹ Jeremy COHEN tarafından kaleme alınmış olan "Sanctifying the Name of God" (Allah'ın adını Kutsamak) adlı kitapta da Yahudilerin Haçlı hareketine karşı vermiş oldukları tepkilerin Latin kroniklerinde yalanlanmadığı ve o kroniklerde de karşılıklarını bulduklarına yönelik bir ifade söz konusudur.³¹² Bu iki çelişkili gibi görünen ifade aslında birbiriyle çelişmemektedir. Zira iki söylemin de farklı boyutlardan doğruluğu söz konusudur. Robert CHAZAN Yahudilerin vermiş olduğu tepkilerin dinî ve duygusal boyutunu, Jeremy COHEN ise olayların tarihi açıdan gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirmektedir. Latin kronikler Yahudilerin kendilerini katlettikleri, din

³¹⁰ Chazan, God, Humanity and History, s. 132.

³¹¹ Chazan, God, Humanity and History, s. 136.

³¹² Cohen, a.g.e., s. 13-14.

değiştirmeye direndikleri vs. gibi tepkiler verdiklerini ifade etmekteyse de, Yahudi kroniklerinde olduğu gibi bu tepkileri detaylı olarak anlatıp bunlara kutsal bir boyut katmamaktadırlar.

Yahudi kroniklerinde kurgusal pasajlar da mevcuttur. Lakin buradaki kurgusal olmayan bir olayı olmuş gibi anlatmaktansa, aktarılan bir olayın, kronik yazarı tarafından bilinmesi mümkün olmayan "detaylarının" sunulmasıdır. Robert CHAZAN'ın eserine dönersek, Yahudi tutumlarının aktarımında ihtimal olan kurgulamanın yapılan işten ziyade, işin yapılış biçimi üzerine olduğu biçiminde bir ifade mevcuttur.³¹³ Yani Yahudilerin Haçlı tazyikine karşı vermiş oldukları, sığınma, rüşvet verme, kendilerini kurban etme, ölümü tercih etme veya din değiştirme gibi tutumları, olduğundan başka bir şekilde anlatmaktansa, kutsal bir havada sunma çabasının söz konusu olabileceği ifade edilmektedir. Yoksa verilen tepkilerin hakikatının değiştirilmesi söz konusu değildir. Eserlerin duygusal boyutunu göz önüne aldığımızda bu değerlendirme gayet yerinde bir değerlendirme olarak karşımıza çıkıyor. Zira ileride de alıntı yapacağımız pasajlardan yer yer görülebileceği üzere, Yahudilerin yapmış oldukları herşey bir biçimde kutsallaştırılmıştır. Çaresizlikten kaynaklı bariz bir cinnet neticesinde çocuklarını öldüren bir anne, evlatlarını Allah'ın adı için kurban etmiş olarak ifade edilebilmiştir. Din değiştirenlerin samimi olmadıkları üzerinde özellikle durulmuştur. Karşı konması güç düşman karşısında çaresizlikten intihar edenler kendilerini Allah'ın adının kutsanışı için kurban etmiş olarak anlatılmışlardır. Bu tarz kutsallaştırmaları gerçekleştirebilmek için, ifade etmiş olduğumuz gibi bilinmesi mümkün olmayan detaylar işlenmiştir. Fakat bu tarz detayların Yahudilerin işleriyle ilgili olan kısımlarda mevcut olduğunu görmekteyiz. Haçlıların tutumları ve söylemleri üzerinde kurgusal olduğunu ifade edebilmemizi sağlayacak bir belirsizlik söz konusu değildir. Zira Yahudi kroniklerindeki Haçlıların söylemleri ve tutumları, net ve kitlesel ifadelerden derlenebilecek biçimde sunulmuş hareketlerdir. Bunun sebebi muhtemelen Haçlıların olayları tetikleyen bir güç olarak karşımıza çıkması ve esas sunulanın Haçlı felaketine karşı koyan Yahudilerin hikayeleri olmasıdır. Odak noktası Yahudilerin hikayesi olduğu için, yani kahramanlar Yahudiler olduğundan dolayı, onların hikayeleri detaylandırılmıştır. Bu gibi detaylandırmaların en dikkat çekici olanlarından birine Jeremy COHEN dikkat çekmiştir. Solomon bar Simson kroniğinde detaylı bir biçimde anlatılan, din değiştirdiği için duyduğu pişmanlıktan dolayı kendisini ve ailesini yakan Efendi Isaac'ın hikayesinde kendisiyle yaptığı iç hesaplaşmaların anlatıldığı görülmektedir. Jeremy COHEN haklı olarak Efendi Isaac'ten başka birinin bunları nasıl bilebileceğini sormaktadır.³¹⁴ Her ne kadar eserlerde Yahudi eylemlerinin detayları hakkında kurgusal kısımlar mevcut olsa da, Yahudi kroniklerinin Haçlıların tutumları hakkında sağlıklı bilgi sağladığı ifade edilmektedir. "God, Humanity and History" kitabında Robert CHAZAN, Yahudilerin gözünden bakıldığında görülen tablonun, Latin kroniklerinde ifade edilen tablo ile örtüştüğünü anlatmaktadır. Yazar, Yahudi kroniklerinde Haçlıları harekete geçiren, onları şiddet eylemleri

³¹³ Chazan, God, Humanity and History, s. 136.

³¹⁴ Cohen, a.g.e., s. 95.

gerçekleştirmeye yönelten temel dürtünün, dinî algıda temelini bulan fakat yanılığa düşmüş bir takım yüksek idealler olduklarını da özellikle ifade etmektedir.³¹⁵

Kroniklerin hepsinin Yahudilerin yaptıkları işlere gerekçe üreten bir tonda, ideolojik bir amaçla yazılmış oldukları ifade edilmektedir. Bu üsluba ihtiyaç duyulmasının nedeni yapılan işin, Yahudi dinî kanununa ters düşebilecek durumda olduğu gerçeği olması muhtemeldir. Jeremy COHEN'in kitabından okuduğumuz üzere Allah'ın adının kutsanışı için kendini kurban etme kavramının kroniklere konu olan olaylarda çarpık ve alışılmış formunun dışında bir biçimde gerçekleştirildiğini anlıyoruz. Zira yazarın değerlendirmelerinden anladığımız üzere, dinine aykırı hareket etmektense ölüme boyun eğmek her ne kadar dinî kanunun sınırları içindeyse de, aynı amaç doğrultusunda aktif olarak kendinin ya da bir başkasının canını almak Halakha açısından sıkıntılı bir durumdur.³¹⁶ Bu sıkıntılı duruma rağmen kroniklerdeki Yahudilerin intihar ya da cinayet gibi eylemlerin içine girdiklerini görüyoruz. Bu durumda kroniklerin, hikayesini anlattığı kişileri kutsallaştırma çabası içine girmesi anlaşılır bir hal alıyor. Rhineland yöresinde yaşayan dönemin Ashkenaz³¹⁷ Yahudilerinin bu gibi tutumları sergilemelerinin ardında yatan kültürel sebeplerin derinlemesine irdelemeleri Jeremh COHEN'in referans aldığımız eserinde mevcuttur, ayrıca Lena ROOS da "God Wants It!" adlı çalışmasında aynı meseleyi farklı bir perspektiften ele almıştır. Bizim amacımız Yahudi tutumlarını irdelemek olmadığı için, burada bu konu üzerine daha detaylı olarak girmeye gerek görmüyoruz. Lena ROOS eserlerle ilgili kitabında yaptığı değerlendirmeleri neticesinde, eserlerin yeni nesilleri eğitmek amacı güttüğünü iddia etmektedir. Lena ROOS'a göre kronikler, baskı anında kalben samimi olarak din değiştirme yerine, başka alternatiflerin de olduğunu gelecek nesillere gösteren metinlerdir.³¹⁸ Yapıtların hiç şüphesiz bu biçimde bir fonksiyonu vardır. Lakin eserlerin bu amacın yanı sıra olayların hatırasını unutturmamayı da amaçladıkları aşikardır.

Bizim bu irdelemelerden çıkartmamız gereken netice şu olacaktır; elimizdeki kronik malzeme bize tutumlar hakkında nispeten sağlıklı bilgi sunabilmektedir. Lakin malzeme dikkatli bir biçimde irdelenmelidir. Zira söz konusu özellikle, Yahudilerin karşılaştıkları felaket karşısında verdikleri tepkiler söz konusu olduğunda, metinlere, kutsallaştırma amacıyla kurgusal pasajların eklenmiş olduğu görülmektedir. Bu sebeple Yahudi kroniklerinden Yahudi tutumlarının bir okumasını yapmayı hedefleyen kişilerin okudukları kısımları sürekli eleştirel bir gözle değerlendirip, kendilerine şu soruyu sormaları gerekmektedir "Bu okuduğum kısım kronik yazarının bilmesi mümkün olan bir hadiseyi mi anlatmaktadır?". Ayrıca böyle bir çalışmaya girişecek olan bir araştırmacının dönemin Yahudi kütürünü ve dinî algısını, Yahudiliğin genel kültürü ve dinî algısı

³¹⁵ Chazan, God, Humanity and History, s. 164.

³¹⁶ Cohen, a.g.e., s. 39, 6, 13.

³¹⁷ Ashkenaz: Kuzey Batı Avrupa'daki ilk yoğun Yahudi yerleşkesine verilen addır. Zaman ilerisinde yoğunluğun Almanya'da olması sebebiyle öncelikle Almanya'yı ifade etmek için kullanılır hale gelmiştir. "Ashkenazim" biçiminde batı Avrupa Yahudilerini veya bu kökenden gelen Yahudileri tanımlamak için kullanılmaktadır. (Encyclopedia Hebraica, "Ashkenaz", **Encyclopedia Judaica**, içinde (569-571), 12, Thomson Gale, New York, 2007, s. 1569).

³¹⁸ Roos, a.g.e., s. 19.

çerçevesinde değerlendirebilecek bilgi birikimine sahip olması da gerekmektedir. Bu durum bizim amacımız olan Haçlı tutumlarının değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, bu denli hayati olmamaktadır. Lakin Haçlı karakterini okumaya niyetlenenlerin de kronik yazarlarının gerçekliğe ekleme yapabilme eğilimine sahip olduklarını göz önünde bulundurmaları ve bu sebeple irdeleme yaparken dikkatli olmaları gereklidir.

3.2. Haçlı Karakterini Anlamak Amacıyla Kroniklerin İrdelenmesi

Ele alacak olduğumuz malzemenin bir analizini yaptığımızı göre artık çalışmamızın esas konusu olan Yahudi kroniklerindeki verileri irdelemeye geçebiliriz. İddiamız dönemin ruhunun Haçlılar'ı tutuculuğa ittiği biçimindedir. Orta Çağ Kuzey Avrupa'sının içinde bulunduğu ortamın kitleleri kuvvetli bir dinî huşû içine ittiği iddiasını gözlemek adına Yahudi kroniklerini irdeleyeceğiz. Meselemiz çağın ruhunun dinî algıyı etkileyişi olduğu için Hristiyan algısının Yahudi kronikleri üzerinden okumasını yapmaya başlamadan önce dönemin ruhunun Ashkenaz Yahudileri üzerinde bir etki bırakıp bırakmadığına da bakmamız yerinde olacaktır. Bu sebeple bu bölümde öncelikle kısa bir başlıkla Yahudilerin dinî algılarında herhangi bir etkilenme olmuş mu ona bakacağız.

3.2.1. Kuzey Avrupa Yahudilerinin Dinî Algılarına Tesir Eden Muhtemel Hristiyanlık Etkileri

Rhineland'de yazılan I. ve II. Haçlı Seferleri'nde olan olayları ele alan kronikleri okuduğumuz zaman içlerinde geçen bir takım dinî ve kültürel kavramlar olduğunu görmekteyiz. Bu pek tabii doğal bir durum, zira kronikler şehitlik çerçevesinde bir sunum yaparak, dinî ve duygusal bir anlatı oluşturmayı amaçlayan eserler olarak karşımıza çıkıyorlar. Eserlerin içerisinde Yahudi dinî inancına ait olan pek çok dinî ve kültürel kavramın bulunduğunu görüyoruz, bu kavramların bir kısmını kroniklerden yaptığımız alıntılarda referans vermemizi gerektiren bir durum olduğunca ilerleyen bölümlerimizde dip notlarla sunacağız. Lakin eserleri irdelemeye geçmeden önce ayrıca ele almamızın faydalı olacağı bir konsept söz konusu. Bu "Allah'ın adını kutsamak" biçiminde Türkçe'ye çevirebilecek olduğumuz "Kiddush ha Shem" tabiridir. Yahudilerin bu kavramı şehitlik eylemini tanımlamak için kullandıklarını görüyoruz. Eserlerin şehitlik üzerine kurgulandıkları düşünüldüğünde bu kavrama neden ayrı bir başlık açmak istediğimiz anlaşılabilir. Bunun ötesinde bizim ayrı bir başlık açmamıza sebep olan öncelikli nedene gelirsek, "Kiddush ha Shem" kavramının kroniklerde kullanış biçiminin geleneksel sınırların dışında bir tablo çiziyor olması söz konusudur. Zira yaptığımız okumalardan gördüğümüz kadarıyla, Yahudilerin bu kavramı kroniklerdeki kullanış biçiminin, kavramın aslına göre geçirdiği değişikliğin ardında, dönemin Hristiyan kültürünün ve yaşanan coğrafyanın içinde bulunduğu zamanın ruhunun etkin olması muhtemel görünmektedir.

Biz bu hususla ilgili tahlilleri aktarmaya geçmeden önce "Kiddush ha Shem" kavramının bir tanımlamasını yapmakla işe başlamalıyız. Encyclopedia Judaica'da "Kiddush ha Shem" kavramını okuduğumuzda kavramın sadece şehitlik üzerine kurulu olmadığını görüyoruz. Kavram esasen Allah'ın ilahi adının yüceltilmesi ve kutsanmasını, onurlandırılmasını ifade etmektedir.³¹⁹ Bunun iki biçimde olmasının mümkün olduğu anlaşılıyor. Öncelikli olarak Allah'ın İsrailoğullarını ödüllendirme suretiyle diğer uluslar gözü önünde kendi yüceliğini göstererek bunu yapmasından bahsediliyor. İkinci olarak İsrailoğullarının, Allah'ın adını, ona olan bağlılıklarını pekiştirerek, diğer uluslar önünde buna şahitlik ederek, bireysel veya toplumsal olarak kutsamak suretiyle bunu gerçekleştirmeleri söz konusu görülüyor. Bireyin veya toplumun kendini Allah'a olan sadakatini göstermek için feda ederek şehitlik mertebesine yükselmesi bu bağlamda "Kiddush ha Shem'in" bir tezahürü olarak karşımıza çıkmakta. Burada belli başlı günahların işlenmesinden ölüme tercih etmek dinî bir zorunluluk olarak ifade ediliyor. Bu uygulamanın Yahudi dinî inancı içerisinde belli başlı belirginleştirilmiş kuralları mevcuttur. Bu kuralların belirlenmesinin ve yorumlanmasının ardında da uzun soluklu dinî değerlendirmelerin olduğu anlaşılıyor. Biz bu kuralların detayına girmeyeceğiz, zira bunun detayı bizim çalışma alanımızdan ziyade ilahiyatın konusudur. Burada not olarak eklemek isteyeceğimiz bir husus, belirtilen kurallar çerçevesinde ölüme tercih etmemenin "Allah'ın adını yerme" suçuna sebebiyet vereceği, ve bunun da Allah'ın gözünde bağışlanması mümkün olmayan bir günah olduğu hususudur.

Bahsini ettiğimiz kurallar şu biçimde karşımıza çıkmakta; herşeyden önce belli başlı durumlarda ölüme kabul etmenin bir zorunluluk olduğunu görüyoruz. Bu durumlar, putperestlik, cinsel sapkınlıklar ve cinayet işlemek olarak listeleniyor. "Kiddush ha Shem" kavramı çerçevesinde bir Yahudi bu günahlardan birini işlemeye zorlandığı durumlarda, bunu işlemekten ölmeyi tercih etmelidir. Bu üç husus dışındaki durumlarda ise hayatın kutsallığı daha ön plana çıkmaktadır. Şöyle ki, bu üç husus dışında bir günahı işlemeye zorlanan Yahudi, ölmekten günahı işlemeyi tercih etmelidir şeklinde bir algı görülmektedir. Fakat bunun da sınırlamaları mevcut görünüyor. Mesela eğer bir Yahudi on başka Yahudi'nin huzurunda günah işlemeye zorlanırsa, yine ölüme tercih etmelidir. Dahası eğer tüm toplum baskı altındaysa her halükarda günah işlemekten, kişinin, durumunu gözlemleyecek başka Yahudilerin olup olmamasına bakılmaksızın, ölüme tercih etmesi gereklidir. Lakin buradaki durumun yoruma açık olduğu anlaşılmalıdır. Farklı alimlerin farklı değerlendirmeleri mevcut görünüyor. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus söz konusu. "Kiddush ha Shem'in" uygulamasını zorunlu kılan hallere baktığımızda, cinayet işlemekten ölüme tercih etmenin gerekli olduğu açıkça anlaşılıyor. Lakin kroniklerde Yahudilerin birbirlerini öldürdüklerine tanık oluyoruz. Yine "Kiddush ha Shem" bize ölüme tercih etmekten bahsediyor, intihardan değil. Konsept temelinde ölümün aktif olarak Yahudi eliyle gerçekleştirilmesini kabul etmiyor. İntihar anlaşıldığı üzere hayatın kutsallığı kavramıyla tıpkı cinayetin olduğu gibi çelişmekte.

³¹⁹ Norman Lamm, Kiddush Ha-Shem and Hillel Ha-Shem, *Encyclopedia Judaica, İçinde* (139-145), 12, Thomson Gale, New York, 2007, s. 139-142.

Bu bağlamlardan ele aldığımızda kroniklerde yapıldığı anlatılan işin, "Kiddush ha Shem" amacıyla gerçekleştirilmesine rağmen, prensip olarak "Kiddush ha Shem" konseptine aykırı durduğu anlaşılıyor. Demekki Ashkenaz Yahudi toplumunda konseptin algılanışında bir değişiklik gerçekleşmiş. Bu değişikliğin boyutlarının ve temellerinin tahlillerini Lena ROOS'un ve Robert CHAZAN'ın eserlerinden okuyabiliyoruz.

Robert CHAZAN kroniklerin, geleneksel davranış biçimlerinin yıkıldığı bir topluluğu anlattığını söylemektedir.³²⁰ Burada ifade edilen topluluğun zaten başından beri Yahudi kültüründen farklı bir biçimde yaşadığı değil, Haçlı baskısı altında toplumun davranış kalıplarının yıkıldığıdır. Pek tabii Ashkenaz Yahudilerinin diğer coğrafyalarda yaşayan Yahudilere göre yaşantı farklılıkları mevcuttur. Bu, coğrafi farklılığın ve bir azınlık için, içine entegre olduğu kültürün etkisinin kaçınılmaz bir sonucudur. Lakin azınlık toplulukları söz konusu olduğunda, büyük bir kültürel kopuştan bahsetmek de mümkün değildir. Zira azınlıklar, dış etkiye karşı olan korkudan dolayı mevcut kültürlerine sıkı sıkıya sarılma eğilimi gösterirler. Fakat yine de etkileşim kaçınılmazdır. Daha önce bizim de ifade etmiş olduğumuz gibi, geleneksel Musevilik'te "Kiddush ha Shem" ölümü tercih etmekte pasif bir rol oynamayı vurgularken, Ashkenaz Yahudilerinin aktif olarak ölüme gittikleri veya Allah'ın adının kutsanışında diğerlerini kurban ederek aktif bir biçimde ölüme sebebiyet verdikleri görülüyor.³²¹ Lena ROOS çalışmasında Yahudi Haçlı Seferleri kroniklerinin önceki dökümanlara göre çok daha radikal olan bir şehitlik ideolojisini ihtiva ettiklerini belirtmektedir.³²² Yahudi dinî kanununun alışılmışın dışında bir yorumlanışını gerektiren bu tutumun gerçekleştirilmesinde hiç şüphesiz yerel kültürün yorum farklılıkları söz konusu olmuş olsa gerek. Ashkenaz Yahudilerinin farklı bir biçimde hareket ettiklerinin en belirgin örneği dönemin Sefarad³²³ Yahudilerinin ve Yakın Doğu Yahudilerinin benzeri durumlarda büyük oranda din değiştirmeyi tercih ettiklerinin görülmesidir, oysa ki Ashkenaz Yahudilerinde ölümü tercih etmek daha öncelikli bir eğilim olarak karşımıza çıkıyor.³²⁴ Jeremy COHEN'in bir argümanı, Orta Çağ Hristiyan dünyasının İslam coğrafyasına oranla daha çok Yahudi Şehit verdiği biçimindedir. Jeremy COHEN bu değerlendirmesini şehitlik ideolojisinin Hristiyan dünyada daha baskın olmasına ve bu sebeple etkilenen Yahudilerin kendilerini ölüme teslim etmeye daha eğilimli olmalarına yormaktadır. Hristiyan etkisinin Ashkenaz Yahudilerinin dinî algılarına etki etmiş olması muhtemeldir. Hiç şüphesiz Hristiyanlıkta şehitliğin önemli bir yeri mevcuttur, zira inancın Pagan Roma'nın baskısı altındaki ilk çağları şehitlik anlatıları üzerine kuruludur. Fakat burada Jeremy COHEN'in değerlendirmesine bir not düşmek gerekli. Orta Çağ İslam dünyasının, Hristiyan dünyaya oranla daha az sayıda Yahudi şehit vermiş olmasının nedeni altında dinler arasındaki şehitliğe yönelik ideoloji

³²⁰ Cohen, a.g.e., s. 66.

³²¹ Cohen, a.g.e., s. 13.

³²² Roos, a.g.e., s. 83.

³²³ Sefarad: Yahudi kültüründe İber yarımadasını tanımlamak için kullanılan tabir. Bu Coğrafya'da yaşayan ve buradan gelen Yahudilere Sefardim denilir. (Alan D. Corre, "Sephardim", *Encyclopedia Judaica, içinde* (292-305), 18, Thomson Gale, New York, 2007, s. 292).

³²⁴ Cohen, a.g.e., s. 22.

farklılığından önce, belki de Yahudi toplumunun İslam coğrafyasında Orta Çağ'da daha az oranda takibata uğramış olmasını ve İslam'la Hristiyanlığın Yahudi topluluklarına bakışlarındaki farklılığı göz önünde bulundurmak daha faydalı olabilir. Nitekim Hristiyanlık için Yahudiler, Haçlı seferlerindeki saldırgan zümrelerin söyleminden de anlaşılacağı üzere Hz. İsa'yı öldüren "içlerindeki düşman" konumundayken, Müslümanlar için böyle bir durum söz konusu değildir ve Zımmi Hukuk'u çerçevesinde vergisini veren kitap ehli gayr-i Müslimlerin korunması gereklidir. Tabiki de Yahudilerin Hristiyan dünyada baskı altında bir hayat yaşadığı sonucunu buradan çıkartmamak gereklidir, fakat dinin yaklaşımı söz konusu olduğunda İslam'ın kitap ehli diğer dinî unsurlara yönelik toleranslı bir düsturunun bulunmuş olması hiç şüphesiz dinî azınlıkların daha güvencede bir yaşantı sürmüş olmasına sebebiyet vermiş olsa gerek. Nitekim Ashkenaz Yahudilerinin olaylar sırasındaki tutumlarıyla Sefarad Yahudilerinin benzeri durumlardaki tutumları arasındaki farklılığı Müslümanların rasyonel kültürünün Sefarad Yahudilerinin tutumlarında daha rasyonel olmalarını sağlayan bir etkiye sebebiyet vermiş olması şeklinde yorumlayan bir fikir de mevcuttur. Lakin bu görüş de Ashkenaz Yahudileri'nin Sefarad Yahudilerine göre daha saf bir Museviliği yaşadığını söyleyerek, Ashkenaz kültürünün Hristiyan etkisi altında kaldığını ifade eden söyleme zıt düşmektedir.³²⁵ Biz burada muhtemelen her iki kültüründe, özlerinden kopmamasına rağmen çevresinden etkilenmiş olduğunu varsayabiliriz. Sefarad Yahudileri onları daha rasyonel davranmaya yönelten İslam kültüründen etkilenirken, Ashkenaz Yahudileri de onları daha tutucu davranmaya yönelten çağın Katolik Hristiyan kültüründen etkilenmiş olabilir. Bu suretle, temeli aynı olmasına rağmen iki kültürün de birbirinden, taban tabana zıt tepkiler vermelerini sağlayabilecek kültürel varyasyonlar geliştirmiş olmaları mümkün olmuştur diyebiliriz. Yahudilerin kroniklerde anlatılan hareketleriyle dönemin Hristiyan ideolojisine bir cevap verme amacı güttükleri de anlaşılıyor. Cohen Yahudilerin "Kiddush ha Shem" ile Allah'ın adını yüceltmeleriyle, Haçlı seferinin kendi bakış açılarına göre olan işlevsizliğini kıyaslayarak bir missilleme yaptıklarını, zira Haçlılar dünyevi Kudüs'ü elde etmek için yola çıkmışken, Yahudilerin kendilerini kurban ederek ilahi Kudüs'e ulaştıkları fikrini benimsediklerini ifade etmektedir.³²⁶ Yahudilerin Haçlı argümanlarına cevap verme ihtiyacı içinde olmaları bize, onların Hristiyan dinî söylemiyle iletişim içinde olduklarını göstermektedir. Hristiyan ideolojisini tanıyıp ona karşı bir duruş sergileyecek durumdadırlar. Bu durum hiç şüphesiz etkileşimin önünü açacaktır.

Ashkenaz Yahudilerinin kavramlarını yorumlarken Hristiyan etkisi altında kaldıklarının örnekleri mevcuttur. Örneğin şehitlerin ölümden sonraki hayatlarıyla ilgili ifadelere bakıldığında daha önceki Yahudi metinlerinde görülmeyen, Hristiyan söylemiyle paralel anlatılarla karşılaşılmaktadır. Lena ROOS Yahudi kroniklerinin, dönemin Hristiyan anlatılarıyla dinî algı açısından pek çok paralellik sergilediğini, bunun sebebinin de bazı hususlarda direk Hristiyan etkisi, bazı hususlarda da Hristiyan düsturlarının da şekillenmesine sebebiyet veren dönemin etkisinin

³²⁵ Malkiel, *Destruction or Conversion*, s. 258.

³²⁶ Cohen, a.g.e., s. 64, 63, 62.

olduğunu ifade etmektedir.³²⁷ Aynı ifadeyi Jeremy COHEN de desteklemektedir. Jeremy COHEN XII. yüzyılın erken dönemlerinde Yahudilerin ve Hrisyanların gelmesi yakın olan bir son kurtuluş için istek duyduklarını belirtmekte ve dönem Avrupası'nın bu kültürel atmosferinin motiflerinin kroniklerde net bir biçimde görülebilecek olduğunu ifade etmektedir.³²⁸ Kroniklerde ölüme giden Yahudilerin Allah'ın adını kutsayıpta kurban edildikleri de yer yer ifade edilmektedir. Kökenini Eski Ahit'teki Isaac'in kurban edilişi anlatısında bulan bu ifadenin de Hristiyan argümanlarına bir misilleme olduğu anlaşılıyor. Zira Hristiyan söyleminde Isaac'in kurban edilmeden bağışlanmasına rağmen Hz. İsa'nın kurban edilişi, Yeni Ahit'in Eski Ahit'i aştığını göstermektedir, bu bağlamda Yahudi kronikleri de Haçlı seferleri sırasında kurban edilen Yahudilerin Hz. İsa'yı kat be kat aştığını ifade etmektedir.³²⁹

Ashkenaz Yahudilerinin Hristiyan etkisi altında kalarak belli başlı konseptleri yorumladıkları sonucu her ne kadar bu örneklerden çıkartılabilecek olsa da, bir etkileşime sebebiyet verecek seviyede ilişkilerin olup olmadığına da bakmak gerekli. Azınlık bir toplum için onu çevreleyen toplumdaki etkilenmek kaçınılmazdır. Roos "God Wants It!" (Allah Bunu İstiyor) adlı çalışmasında etkileşimin boyutlarını göstermek için bir değerlendirme sunmuş. Yabancı literatüre baktığımız zaman Orta Çağ Yahudi toplumlarıyla çevreleyen Hristiyan toplumlarının ilişkilerini ele alan pek çok eseri bulmak mümkün, fakat bizim çalışmamızın çerçevesi dahilinde Lena ROOS'un kitabından kısa bir özet yapmamız yeterli olacaktır. Zira bizim konumuz Yahudi – Hristiyan ilişkilerinin detayına girmek değildir. Burada sadece fikir oluşturması bakımından bir genel bilgilendirme yapmayı amaçlıyoruz.

Lena ROOS eserinde konuyla ilgili genel literatürün bir irdelemesini sunarak, Orta Çağ'da Yahudi-Hristiyan ilişkileri hakkında ortaya koyulmuş görüşlerin bir sunumu bize ulaştırarak çalışmasının ilgili kısmına bir giriş yapmış. Aktardığı görüşler, iki toplum arasında ideal bir kaynaşmışlık ortamı olduğunu savunan bir görüşle, izolasyon üzerine kurulu bir yaşantının var olduğunu savunan bir görüşün tezatını karşımıza sunarken, iki görüşü bağdaştıran nispeten modern bir algıyla meseleyi bağlamaktadır. Bağdaştırıcı bu fikre göre Orta Çağ Yahudileri, Hristiyan toplumu içerisindeki yabancılarıdır ve Hristiyanlarla aralarında bir polemik ortamı mevcuttur, fakat bu polemik ortamı iki toplumu karşı karşıya getirerek bir iletişim ortamı oluşturmakta ve bu ortam da fikir ve düşünce akışına sebebiyet vermektedir. Dinî boyutta bu tartışma ortamı üzerinden fikir alış veriş gerçekleşirken, iki topluluk arasında güncel hayatta zorunlu ilişkilerin de mevcut olduğu anlaşılıyor. Lena ROOS'un kitabında sunduğu örneklerden gördüğümüz üzere seferler öncesinde Yahudilerle Hristiyanlar arasında çok da kopuk olmayan bir ilişki ortamının var olduğu anlaşılıyor. Komşuluk ilişkileri canlı, toleranslı ve dostane bir biçimde görünmekte. Zaten Haçlı hücumu

³²⁷ Roos, a.g.e., s. 261, 270.

³²⁸ Cohen, a.g.e., s. 60.

³²⁹ Cohen, a.g.e., s. 63.

gerçekleştiğinde Yahudilerin bir kısmının canını kurtarmak için Hristiyan komşularına sığınmış olması böyle bir komşuluk bağının olduğunu bize kanıtlamaktadır. Kişinin canını teslim edebileceği denli güvendiği komşularının olması, ilişkilerin iyi ve samimi olduğunu gösterir. Her ne kadar kroniklerde yer yer bu güvenin boşa çıktığı sahnelerle karşılaşsakta, güvenin haklı olduğu örneklerde mevcuttur. Lena ROOS Hristiyanlarla Yahudiler arasında iş ortaklıklarının olduğunu, Yahudilerin evlerinde Hristiyan hizmetkarlarının olduğunu³³⁰, Farklı dinden komşuların birbirlerinin evlerinde konaklayabildiğini, komşuların birbirlerinin aile kutlamalarına iştirak ettiklerini ve hatta bir Hristiyan komşusuna yardım etmenin bir Yahudi'nin Şabat'ı³³¹ terk etmesi için geçerli bir sebep olabildiğini ifade etmektedir.³³² Bu örneklerden anladığımız kadarıyla Yahudiler ve Hristiyanlar arasında iletişim canlıdır. Polemikler aracılığıyla dinî konularda fikir alış veriş de mümkün görünmekte. Sonuç olarak içinde barındıkları Hristiyan kültürün, Ashkenaz Yahudilerinin algılarında değişikliğe sebebiyet verebilecek denli kuvvetli bir etken olduğunu anlıyoruz. Hristiyan kültürün etkisinin ve dönemin ruhunun Yahudi dinî yorumlarında bir radikalleşmeye sebebiyet vermesi bize bu kültürün ve ruhun kendisinin de katı ve tutucu olduğunu gösterir.

3.2.2. Yahudi Kroniklerinde Haçlılarla İlişkiler

Gerek çalışmamıza giriş amacıyla yazığımız ön bilgi kısmında, gerekse kullandığımız kaynak malzememizin tantımı kısmında ifade ettiğimiz üzere, coğrafi olarak bugünkü Batı Almanya-Doğu Fransa mevkiğine tekabül eden ve Mainz, Worms, Speyer, gibi yerleşim yerlerini ihtiva eden Rhineland yöresinde yaşanan trajedileri anlatan Rhineland kroniklerini okuduğumuz zaman dikkatimizi çeken ilk etkileyici detay ölümlerin büyük çoğunluğunun Yahudilerin kendilerine yaptığı hareketler neticesinde gerçekleşmesidir. Düşmanın eline düşmektense, intiharı ve cinayeti seçmişlerdir. Haçlıların bu durumdaki rolü onları bu aşamaya sürükleyen bir etmen olmaktan öteye gitmemiştir. Haçlıların Yahudilere karşı oluşturdukları temel tehlike onları öldürmek ya da soymak değil, onlara dinlerini değiştirtmektir. Durumun böyle olduğu, katliamlardan sonra hala daha hayatta kalan çok sayıda Yahudi'nin bulunmasından anlaşılmaktadır. Hiç şüphesiz bu Yahudilerin büyük çoğunluğu Haçlıların onları zorladığı din değiştirme aracılığıyla hayatlarını kurtarmışlardır. Zira Hükümdar IV. Henry'nin (Heinrich) zorla din değiştirenlere dinlerine geri dönme izni sağlayan bir ferman çıkarttığına tanık oluyoruz. Böyle bir fermanın yayınlanması, din değiştiren ve bundan memnuniyetsiz olan çok sayıda insanın olduğunu bize gösterir. Yahudilere din değiştirtme amacıyla saldırmak, yağma için yola koyulmuş çapulcu Haçlı imajıyla örtüşmemektedir. Yağma Haçlı şiddetinin sebebi değil neticesi olmuş olsa gerek. Her ne kadar din değiştirerek hayatını kurtaran çok

³³⁰ Roos, a.g.e., s. 33, 49.

³³¹ Şabat: Yahudi kutsal günü. Tevrat'ta yaratılışın tamamlandığı günlerden sonra Allah'ın dinlendiği gün olarak düşünülen ve Yahudi kültüründe takvimlerde Cumartesi gününe denk geldiği düşünülen gündür. Şabat Yahudiler için bir ruhani arınma, yenilenme günü olarak görülmektedir, bu sebeple Şabat'a saygı duymak ve Şabat gününün dinî kaidelerine uymak önemli bir dinî vecibedir. (Michale J. Graetz, "Sabbath", **Encyclopedia Judaica**, içinde (616-619), 18, Thomson Gale, New York, 2007, s. 616-619).

³³² Roos, a.g.e., s. 40.

sayıda Yahudi'nin varlığından bahsetsek de, ölümü tercih edenlerin sayısı da azımsanacak gibi değildir. Bu durum hayatını kurtaranların bir suçluluk içerisine düşmesine sebebiyet vermiştir. Bu suçluluk duygusunun örneklerini ve ifadesini kroniklerden okumak mümkündür. Rhineland katliamlarının geride kalanları, topluluklarının algısına göre doğru olanı yapmadıkları için kendilerini suçlamaktadırlar.³³³ Şimdi kroniklerdeki varlığı bu trajedinin itici gücü olmak olan Haçlıların hareketlerine bakacağız.

Malzememizi her bir kroniği teker teker ele alarak irdelleyeceğiz. Bu biçimde bir inceleme yapmak yer yer tekrarlara sebebiyet verebilir, lakin amacımız algıyı okumak olduğundan dolayı, aynı algının farklı kroniklerde yeniden tezahür etmesini tespit edebilmemiz açısından bu biçimde bir yaklaşım faydalı olacaktır. Alıntılarımızı irdelerken sadece savımızı destekleyecek ifadelere yer verecek değiliz. Bizim savunduğumuz fikre aykırı olan pasajları da yeri geldiğinde ele alacağız. Söylemimize zıt olayların gerçekleşmiş olması kaçınılmaz bir durumdur. Zira Haçlılara baktığımız zaman iyisiyle ve kötüsüyle kalabalık bir insan kitlesinden bahsediyoruz. İlk olarak kroniklerin en uzun olan Solomon bar Simson kroniği ile başlayalım. En uzun kronik olarak bol miktarda detaya girme eğilimi gösteren bu çalışma bize zengin veri sunmaktadır.

3.2.2.1. Solomon Bar Simson Kroniği

Avrupadaki tipik Yahudi düşmanlığının şiddet eylemi olarak ilk dışvarumlarından birini sergileyen Rhineland katliamlarını ele alan eserlerden ilki olan Solomon Bar Simson kroniğinde Haçlıların zulmüne, ilk olarak, alıntıyı okuduğumuzda net bir biçimde görülecek olduğu üzere Speyer mevkinde din değiştirmeye zorlamak kisvesi altında tanık oluyoruz.

Iyar'ın³³⁴ sekizinci gününde, Şabat'ta, düşman Speyer topluluğuna saldırdı ve kendilerini düşmanın inancını kabul ederek kirletmeyi rededen ve kutsal Şabat günü yaratıcılarını kutsayan onbir kutlu ruhu katletti.³³⁵

İfadeden anladığımız düşman olarak nitelenen Haçlılar'ın, Yahudi kutsal günü olan Şabat'ta Sepeyer topluluğuna hücum ederek, din değiştirmeyi rededen onbir kişiyi öldürmelerinin söz konusu olduğudur. Yahudilere yönelik yapılan zulümün ilk tezahürü din değiştirme amacıyla gerçekleştirilen bir baskı olarak ifade edilmekte. Din değiştirmek için yaptıkları zorlamanın meyvessiz kalması neticesinde Haçlıların, ele geçirmiş oldukları Yahudileri katletmiş oldukları okunuyor.

³³³ Cohen, a.g.e., s. 58.

³³⁴ Iyar (Iyyar); Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephraim Jehudah Wisenberg, "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

³³⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 22.

Onlar merdivenleri aşağı çektiler ve evleri yok ettiler, yağmalayıp talan ederek; ve Torah³³⁶ tomarını aldılar, onu çamurda çiğnediler ve yırtıp yaktılar.³³⁷

Bir sonraki anlatı Haçlıların evleri soyduğunu ve yağmaya giriştiklerini gösteriyor. Maddi kaygıları çağrıştıran bu hareketin devamı, lakin ilgi çekici bir detay; Torah tomarlarının yırtılması üzerine odaklanılıyor. Bu hiç şüphesiz dinî tutuculuğun bir açığa vurumudur. Yahudi kutsal nesnesi olan Torah'ın yok edilmesi söz konusu. Fakat burada şunu da sorgulamak gerekir, acaba Haçlılar Torah tomarlarının ne olduğunu anlamadıkları için mi onu yırtıp bir kenara attılar? Torah Haçlıların yağma eylemi sırasında ellerine geçen, onlar için alelade bir nesneydi ve maddi kıymeti olmadığı için kabaca bir kanara mı atıldı? Ya da kronik yazarı dinî bir anlatı oluşturup kutsal değerlere atıf yapmak için bir kurgu mu sundu? Bu gibi soruları ancak materyalde gördüğümüz kadarıyla cevaplayabiliriz. Materyal bize Torah tomarlarının yırtılıp yakıldığını söylüyor, yakılma vurgusu önemli zira bu eylem, Haçlılar'ın Yahudi kutsal nesnesini yok etmek için bilinçli bir çabasını bize gösterir. Torah tomarları sadece yırtılıp bir kenara atılmamış özellikle yakılarak imha edilmiş. Bu olay bize dinî bir tutuculuğu gösteriyor olabilir. Fakat bu eylem bahsettiğimiz tutuculuğun bilgili olmayan bir yönünü de bize sunmakta zira yok edilen şey Torah tomarıdır ve Torah tomarları bünyelerinde Eski Ahit'i ihtiva eden kutsal dökümanlardır. Eski Ahit Hristiyan inancında da yeri olan bir dinî yapıt olduğu suretle Hristiyanlık için de kutsaldır. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde, yapılan iş aslında Hristiyanlık için de kutsiyet arz edebilecek olan bir malzemenin tahribidir. Bu bağlamda bu eylemi gerçekleştiren Haçlılar için iki değerlendirme yapabiliriz. Birincisi saldırganların kendi dinleri konusunda da çok bilgili olmayan, katı tutucu bir kitle olduğu ve tutuculuklarının neticesinde ortaya çıkan tahammülsüzlükleriyle başka bir dinin kutsal nesnesini tahrip ettikleridir. İkinci değerlendirme ise tahribatı gerçekleştirenlerin dinî konularda aslında hiçbir hassasiyete sahip olmayan, samimiyetten uzak, sadece dillerinde dindar bir kitle olduklarıdır. Biz bu iki değerlendirmeden ilkinin daha muhtemel görüyoruz, zira malzemedan yapabileceğimiz esas okuma ilk değerlendirme, ikinci değerlendirme biraz daha zorlayarak yaptığımız bir çıkarım, zira Haçlıların din değiştirmeye zorlama amacıyla saldırı yapmaları da ikinci çıkarımımızı çürüten bir unsurdur.

Düşman onları çırılçıplak soydu, beraberinde sürükledi, ve ardından onları savurdular, sadece kafir sularıyla zorla vaftiz ettikleri küçük bir kısmını bağışladılar.³³⁸

Net bir ifade söz konusu, Haçlılar ele geçirdikleri Yahudilere işkence etmekte fakat din değiştirmeyi kabul edenleri bağışlamaktalar. Amacın din değiştirmeye zorlamak olduğu aşıkâr. Lakin

³³⁶ Torah: Yahudi töresi diye ifade edilebilecek bir kavram olan Torah sözlü ve yazılı Torah olmak üzere iki varyasyonu ifade etmektedir. En temel haliyle Yahudi toplumun yaşamına yön veren öğretisi olarak ifade edilebilir. Yazılı Torah Hz. Musa'ya vahiy olunan kutsal öğretileri ve ardı sıra gelen peygamberlerin oluşturduğu dinî literatürü ihtiva etmekte ve Eski Ahit olarak adlandırılan dinî eseri ifade etmektedir. Sözlü Torah ise Yahudi toplumunun çağlar boyunca yaşayageldiği örf ve adetleri içermektedir. Torah bir bakıma Musevilik üzerine bina olduğu temel yapı taşı olarak nitelenebilir. (Louis Isaac Rabinowitz, "Torah", *Encyclopedia Judaica*, içinde (39-46), 20, Thomson Gale, New York, 2007, s. 39).

³³⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 23.

³³⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 23.

her ne kadar din değiştirmek için bir zorlama söz konusu olsa da, Yahudilerin çırılçıplak soyulması Haçlıların aynı zamanda bir soygun gerçekleştirmekte olduklarını da gösteriyor olabilir.

Yaşlılarımız cömertçe kendi paralarından bir takım Prenslere, şeriflere, Piskoposlara ve Valilere rüşvet vererek topluluğun diyetini ödemeye karar verdiler.³³⁹

Bu parça ilginç bir ifade, Yahudilerin hayatlarını kurtarmak için para vermelerini görüyoruz. İlginç olan paranın "Düşmana" değil, "*...bir takım Prenslere, şeriflere, Piskoposlara ve Valilelere...*" rüşvet olarak verilmesi. Herşeyden önce maddi bir haraç verme önerisinin Yahudilerden çıktığını görüyoruz. Bir Hristiyan talebinden bahsedilmiyor. Dahası paranın Haçlılara verildiğinden bahsedilmiyor. Para koruma sağlanması için, ya da Haçlılarla uzlaşılması için yerel otorite unsurlarına verilmekte. Fakat burada dikkat çeken bir detay var, Yahudilerin "*topluluğun diyetini*" ödemesinden bahsediliyor. Yani bir bakıma canın bağışlanması için bir haraç, bir rüşvet veriliyor. İnsanın aklına "Acaba yerel otorite sahipleri Yahudilerden haraç almak için Haçlıları mı kullandı?" sorusu geliyor. Bu sorunun cevabını bulmamız mümkün değil bu sadece bir spekülasyon olarak aklımızın bir kenarında bulunabilecek bir detay. Bizim dökümandan yapabileceğimiz okuma Haçlılardan maddi bir talebin gelmediği ve Yahudilerin canlarının bağışlanması için Haçlılara değil, yerel otoritelere ödeme yaptığı gerçekleridir. Buradan çıkartabileceğimiz sonuç Haçlıların amacının maddi çıkar elde etmek olmadığı yönünde. Zira eğer böyle bir amaçları olsaydı, Yahudilerden parayı onlar talep edip, bizzat kendileri alabilirlerdi. Fakat gerçekleşen olay bunun tam tersi. Haçlılar doğal bir felaket gibi uzlaşılması mümkün olmayan ve ölüm nihai sonucuna yol açan, din değiştirme amacıyla yola çıkmış bir kuvvet olarak karşımıza çıkıyorlar.

Kral öfkelen-di ve tüm papazlara, piskoposlara, diyarının tüm şehirlerindeki valilere ve ayrıca Dük Godfrey'e, selam sözleri ve Yahudilere karşı bedensel zarar vermeyip onlara yardım ve sığınma sağlama emirleri içeren mektuplar yolladı. Kötü dük o zaman zaten hiçbir zaman zarar vermeye niyetlenmediğine dair yemin etti. Cologne Yahudileri yine de, Mainz Yahudilerinin yaptığı gibi ona beş yüz Zekukim³⁴⁰ gümüş, rüşvet verdiler.³⁴¹

Bu alıntıda kralın Yahudilere yönelik zulme karşı duruş sergilediğini görüyoruz. Anlaşılır bir durum, zira olaylar kralın yönettiği topraklardaki asayişi bozmakta ve Orta Çağ Avrupa'sında özellikle ticari faaliyetlerle ekonomiyi canlı tutan Yahudi nüfusa zarar vermekte. Kral'ın nispeten tebaasına göre daha eğitilmiş ve yetişmiş olduğunu veyahut çevresinde ona akıl verecek nispeten yetişmiş bir zümrenin bulunduğunu varsayabiliriz, böyle bir perspektifle kralın olaylara daha sakin bir zihinle yaklaşabildiğini ve Haçlıları saran tutuculuğun etkisine düşmeden hareket ettiğini varsayabiliriz. Burada, alıntı yaptığımız çeviri eserde adı "Godfrey" biçimindeki haliyle yazılmış olan, Dük Godefroi'nin tutumunu da ele almak gerekli. Anlaşılan o ki Godefroi tutucu bir ihtirasla Yahudileri öldürmek için ayağa kalkıyor, Godefroi Yahudilerden haraç almak için bu hareketi

³³⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 24.

³⁴⁰ Zekukim: Çoğul, gümüş sikkeler (Eidelberg, a.g.e., . 147).

³⁴¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 25.

gerçekleştirmiş de olabilir, işin tam boyutunu bilmemiz mümkün değil. Fakat kraldan emir gelince bu hareketinden vaz geçiyor, ardından Yahudilerin ona kendi insiyatifleriyle bir rüşvet verdiklerini görüyoruz. Godefroi'nin para almak için bir talebinin olup olmadığını kronikten okumamız mümkün değil. Bizim buradan çıkartabileceğimiz öncelikli sonuç Dük'ün kanunlara uyan bir adam olduğu. Kraldan gelen emire boyun eğiyor ve yapmak üzere yola çıktığı şiddet eylemini bir kenara bırakıyor. Burada hiç şüphesiz Dük'ün resmi bir mertebeye sahip olması etkin olmuş olsa gerek, kralın muhatap alabileceği bir kişi olarak hukuku bozmaktan çekinmiş olması muhtemeldir. Lakin yinede burada kanunlara ve hukuka dikkat ediyor olduğunun yine altını çizmek gerekli, zira ilerde göreceğimiz bir başka asil olan Emicho, kralın emrine karşı durarak Yahudilere zulmetmeye devam edecektir. Emicho kronikte kanuna uymayan bir adam olarak özellikle vurgulanmaktadır.

Ardından kötü sular galip oldu. Düşman şöyle ilan ederek onları haksız yere, yapmadıkları kötü işler için suçladı; “Sizler onu bir ağaca asarak, bizim derin saygımızın odağını öldürenlerin çocuklarıdır ki O kendisi demiştir; “Bir gün gelecek ve benim çocuklarım gelecek ve kanımın intikamını alacaklar”. Bizler onun çocuklarıyız ve bu sebeple, sizler ona isyan edip inanmayanlar olduğunuz için, onun intikamını almak bizim için zorunluluktur. İlahınız hiçbir zaman sizinle barış içinde değildi. Her ne kadar o sizinle şefkatle ilgilenmek istediye de sizler onun karşısında uygunsuz biçimde davrandınız. Allah sizi unuttu ve artık sizin için, siz inatçı bir ulus olduğunuzdan dolayı, istekli değil. O sizden ayrıldı ve kendi payı olarak bizleri aldı, aydınlığını bizim üzerimize saçarak.³⁴²

Bu pasajda Haçlıların Yahudileri dinî olarak karşılarına alıp suçladıkları bir anlatıyla karşılaşılıyor. Söylemin suçlayıcılığı, öfkesi ve kendi haklılığına sıkı sıkıya inanmışlığı net bir biçimde okunabiliyor. Öncelikle Yahudiler Hz. İsa'yı öldürenlerin nesli olmakla itham ediliyorlar. Ardından intikam almanın Haçlılar için bir zorunluluk olduğunun ifade edilmesine tanık oluyoruz. Haçlılar kendilerini net bir biçimde Hz. İsa'nın intikamını almakla görevlendirilmiş görüyorlar. Söylemin ilerisinde Yahudiler Allah'a karşı gelmekle itham ediliyorlar ve bu sebeple Allah'ın onların yerine artık Hristiyanları kucakladığı dile getiriliyor. Bu biçimde Hristiyanlar kendilerini Allah'ın kutsadığı yeni halk olarak görerek yaratıcının önünde, kendilerince kafir veya günahkar toplumlara karşın kendilerini haklılıkla donatıyorlar. Bu pasaj Haçlıların Yahudilere karşı giriştikleri eylemi hangi söylemle haklı hale getirdiklerini bize sunmakta.

Kovanın damlaları bir araya geldiğinde, Efendinin halkına karşı kötü nasihat aldılar ve dediler; “Kendimizi neden Kudüs'te yaşayan İsmailoğulları ile meşgul edelim ki; içimizde İlahımıza saygısızlık eden bir halk varken ki bilakis onların ataları onu çarşıya gerenlerdir. Neden yaşamlarına izin verip aramızda barınmalarına hoşgörü gösterelim? Hadi kılıçlarımızı onların üzerinde kullanarak başlayalım ve sapkın yolumuzda ilerleyelim.”³⁴³

Yahudilere yönelik saldırının dinî söylemle meşrulaştırılmasının bir örneğini daha görüyoruz. Haçlı söylemi net bir biçimde amacın Kudüs'teki günahkarlara karşı yola çıkmak olduğunu, lakin bunu yapmadan önce ellerinin altındaki günahkarların icabına bakılması gerektiğini ifade ediyor.

³⁴² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 25.

³⁴³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 26.

Burada aslında seferin yola çıkış amacından bir sapma görüyoruz. Haçlı seferinin Hristiyanlarca öncelikli hareket noktası'nın Kudüs'ün başka dinden olanların elinden alınması ve doğu Hristiyanları'nın bu başka dinden olanların elinden çektikleri iddia edilen zulmeden kurtarılması olduğunu daha önce okumuştuk. Nitekim kroniklerdeki Haçlıların buradaki kendi ifadeleride bunu doğruluyor. Lakin bu temel amaca rağmen Yahudilere saldırıya geçen Haçlıların Hz. İsa'nın intikamını almak biçiminde ifade edilen, seferin esas gayesinden sapan bir amaca hizmet ettikleri görülüyor. Anlaşılan o ki kaçınılmaz bir biçimde Kudüs imgesi ve sözde zulüme uğrayan Hristiyanların kurtarılması düşüncesi, Haçlıların aklında zulüme uğramış olan Hz. İsa'nın intikamının alınması fikrini canlandırmış. Bu pasajda ayrıca dikkatimizi çeken bir husus, Haçlıların sapkın yollarında ilerlemekten bahsediyor oluşları. Burada kastedilen şey Kudüs'e doğru gerçekleştirdikleri yolculuktur. Yahudi kroniklerinde çoğu zaman Hristiyanların konuşur oldukları durumlarda sözlerinin çarpıtıldığını, Yahudi perspektifinden konuşur olduklarını görüyoruz. Hristiyanlar kroniklerde konuşur olduklarında, hemen her zaman kendi dinlerini aşşağılayan ifadelerle konuşur olmaktadır. Bu kroniklerin dinî amaçla yazılmasından kaynaklanan bir durum, bu biçimde çarpıtmalarla kronik yazarları kendi dinlerinin üstünlüğünü ve düşmanlarının dininin hakirliğini ifade etmeye çalışmaktalar.

Bir gün bir Gentil kadın, onun doğduğundan beri yetiştirdiği bir kazı getirerek geldi. Kaz gittiği her yerde ona eşlik ederdi. Gentil kadın tüm geçip gidenlere seslendi; “Bakın kaz benim sapkın yoldan gitme niyetimi anladı ve bana eşlik etmek istiyor.”³⁴⁴

O zaman maceraperestler, bize karşı bir araya geldiler ve kasabalılarla, köylüler bize şöyle dediler; “Güvendiğiniz O nerede? Şimdi göreceksiniz ki bunlar çarımha gerilmiş olanın onlar için [Haçlılar], onların düşmanlarından intikam almalarını işaret etmek için yaptığı mucizelerdir.” Ve kılıçlarla, yok etmek için tümü bize geldiler. Fakat önde gelen kasabalılardan bazıları onlara karşı durdular ve onların bize zarar vermesini engellediler.³⁴⁵

Bu aşamada maceracıların³⁴⁶ hepsi birleştiler ve kasabalılarla savaştılar ve Gentiller birbirleriyle ta ki bir Haçlı öldürülene kadar savaştılar. Haçlılar bunu görünce haykırdılar; “Yahudiler buna sebep oldu.” ve neredeyse hepsi tekrardan toplandılar, küfredip , alay ederek, onların üzerlerine gelmek niyetiyle.³⁴⁷

İlgi çekici bir detayla daha karşılaşıyoruz. Bir kazın peşi sıra giden bir Haçlı kalabalığı görülüyor. Bu durum tutuculuğun ve bilgisizliğin boyutlarını göstermesi açısından manidardır. Haçlılar Her şeyden mucize çıkartabilecek durumda olan bir kalabalık intibası uyandırıyorlar. Dahası yaptıkları eylemin dinî boyutlarını idrak etmekten de yoksun bir topluluk izlenimi uyandırıyorlar. Zira bir kaza uluhiyet addetmek şirke giden bir harekettir. Haçlıların bu durumu idrak etmemiş

³⁴⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 27.

³⁴⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 27.

³⁴⁶ Maceracılar: Kullandığımız kronik çevirisinde “Errant Ones” olarak ifade edilen ve Haçlıları tanımlamak için kullanılan ifadeyi “Maceracılar” olarak çevirmeyi tercih ettik. Errant ifadesi serseri, maceracı, hatalı gibi anlamlarda kullanılan bir ifadedir. Kroniklerde bu ifade Yahudi perspektifinden Haçlıların, sadece macera için yola çıktıkları anlamında değil, “inançlarında hatalı bir yolda oldukları” anlamında da kullanılmış olabilir. Bu bağlamıyla ifadeyi “Hatalı olanlar” biçiminde çevirmek daha uygun olabilecek olsa da, daha kolay kullanım açısından “maceracılar” tabirini tercih ettik.

³⁴⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 27.

olduklarını varsayabiliriz. Durumun anormalliğinin dile getirilişini Albert of Aachen kroniğinde ileride göreceğiz. Albert of Aachen kroniğinin Hristiyan yazarı bu kalabalığı yaptıkları işin günahından ve anlamsızlığından dolayı kınamıştır. Biz alıntımıza geri dönelim. Anlatının devamında "kaz mucizesini" haklılıklarının bir delili olarak gösteren Haçlıların kasaba ahalisinden bazılarını da yanlarına çektiklerini görüyoruz, ardından saldırıya girişiyorlar. Lakin bu aşamada kasabadan bazı kişilerin Haçlılara karşı Yahudilerin savunmasında durduğunu görüyoruz. Haçlıların tutuculukları neticesinde kendi dindaşlarına dahi saldırmaktan çekinmediklerini okuyoruz. Yahudilerin safında yer alan Hristiyan kasaba ahalisini de düşman görmekten sakınmıyorlar. Bu arbede sırasında bir Haçlı'nın ölmesi söz konusu oluyor. Yahudilerden taraf tutan kasaba ahalisi ile Haçlılar arasında geçen çatışmanın savaşmaktan ziyade bir arbede, şiddetli bir tartışma biçiminde olduğunu varsayabiliriz zira bir kişinin ölmesi çatışmanın duraksamasına sebep olan önemli bir vaka olarak karşımıza çıkıyor. Bir savaş durumu olsaydı tek bir Haçlı'nın öldürülmesi çok ehemmiyetli bir vaziyet olmazdı. Bu ölümün ardından kronik Haçlıların haykırdığını ve hepsinin bir araya geldiğini söylüyor. Burada bir netlik söz konusu değil, acaba tüm Hristiyanlar cinayetin ardından Yahudilere karşı bir araya mı geldiler? Yoksa Haçlılar mı tekrardan toparlandılar? Materyalin orjinal İbranice aslında belki ifadenin daha net olması muhtemel olabilir. Lakin bizim kullandığımız İngilizce çeviri üzerinden daha net bir ifadeye ulaşmak mümkün görünmüyor. Tüm Hristiyanların bir araya gelmiş olduğunu varsayalım, ki bu daha muhtemel görünüyor, bir araya gelmemişlerse dahi kasabalılar bir Hristiyan'ın ölmesinin ardından geri durmuş olsalar gerek, zira bu cinayetin ardından kronik anlatısı Yahudilerin dehşet içine düştüklerini ve evlerinden kaçtıklarını anlatıyor. Kendilerini büyük bir tehdit altında bulmuş oldukları anlaşılıyor, demek ki onları koruyacak kimse kalmamış. Eğer Haçlılarla kasabalıların tümü bu olayın ardından bir araya geldilerse bu bize Haçlı ruhu dediğimiz tutucu yaklaşımın topluma çok kolay nüfuz edebilmekte olduğunu gösterir.

Devam ettiğimizde Yahudilere yönelik zulümün büyük aktörlerinden biri olan Emicho'nun anlatısına ulaşıyoruz;

Sivan'ın³⁴⁸ yeni ayında Kont Emicho, Tüm Yahudilerin zulmedicisi – kemikleri değirmen taşları arasında toz olsun – şehrin kapısına maceracılar ve köylülerden oluşan kuderetli bir ordu ile geldi. Şehrin kapıları kapalı olduğundan çadırlarda kaldılar, zira O da demişti ki; "Ben sapkın yolu takip etmeye gönüllüyüm". O Sürülerin lideri yapıldı ve çarımha gerilmişin havarilerinden birinin gelip onun etinde, O Magna Graecia'ya vardığında O'nun [İsa'nın] bizzat ortaya çıkıp kraliyet tacını onun başına yerleştireceğini ve Emicho'nun düşmanlarını bertaraf edeceğini belirten bir işaret bıraktığıyla ilgili bir hikaye tezgahladı. Bu adam bize zulmedenlerin şefiydi. O yaşlılara, gençlere, bakirelere, bebeler ve emzirilenlere, hatta hastalara bile merhamet göstermedi. Ve o Efendi'nin halkını ayaklar altında çiğnenecek toz gibi etti, genç erkeklerini kılıçla öldürdü ve hamile kadınlarının karnını deşti. Şehrin dışında iki gün boyunca kamp kurdular.³⁴⁹

³⁴⁸ Sivan: Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephraim Jehudah Wisenberg, "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

³⁴⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 28.

Çalışmamızın giriş kısmında Haçlı seferlerinin Avrupa ayağını anlatırken bir Haçlı lideri olarak tanıtmış olduğumuz ve yukarıdaki pasajı okuduğumuzda da Haçlı hareketine müdahil olmak için yola koyulmuş olması neticesinde bir Haçlı lideri olduğu anlaşılan Kont Emicho, değerlendirmesi sıkıntılı bir karakter olarak karşımıza çıkıyor. Kronik onun dinî söylemlerini bir hikaye tezgahlamak olarak nitelendiriyor, Emicho'nun kanuna riayet etmeyen bir adam olduğunun da ifadesini ilerleyen kısımlarda göreceğiz. İleride ele alacak olduğumuz Ekkehard of Aura ve Alber of Aachen kroniklerinde de Emicho'nun yaptığı işler kötü işler olarak tanımlanmakta ve Emicho'nun zulmetmeye alışık, kötü bir adam olduğu ifade edilmektedir. Lakin Emicho'nun Yahudilere yönelik zulmünün kaynağı onun dinî tutuculuğu mudur yoksa maddi hırslarına dini, bir kılıf olarak mı kullanmıştır kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Bar Simson kroniğinin yazarı açık bir biçimde Emicho'yu bir hikaye tezgahlamakla itham etmektedir. Bu perspektiften baktığımızda Emicho maddi hırslarına dini alet etmiş bir adam olarak görülmekte. Fakat şu detayı gözardı etmemek gerek; Yahudi kronik yazarları tüm haçlıları sapkın bir yolda ilerleyen avareler olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda Emicho'nun dinî husustaki samimiyetsizliği de kronik yazarının bir değerlendirmesi olabilir. Kesin bir fikir beyan etmemiz zor, lakin Emicho'nun yaptığı işlere bakarak bir karara yönelebiliriz. Kronik yazarımız Emicho'nun herhangi bir yağma ve talan hareketine giriştiğini söylemiyor, Emicho'nun bir haraç talebini de görmüyoruz. Lakin buradan Emicho ve takipçilerinin yağma eylemi gerçekleştirmediğini çıkartmak yanlış olur, zira yağma Orta Çağ savaşının kaçınılmaz sonucudur. Kroniğin bize açıkça ulaştırdığı bilgi Emicho'nun amacının öldürmek olduğu. Emicho net bir biçimde ufak çaplı bir soykırım gerçekleştirmektedir. Yahudi dinine mensup olan hiç kimseyi sağ bırakmamaktadır, anne karnındaki bebeklere kadar katletmektedir. Yahudilerin canlarını kurtarmak için maddi imkanlarını teslim etmeye eğilimli oldukları aşikar iken, amacı sadece maddi çıkar elde etmek olacak olan bir kişinin katliam gibi zahmetli bir işle uğraşmasına gerek var mıdır? Nitekim aşağıdaki pasajda Emicho'ya Yahudilerin haraç verdikleri de görülmektedir, lakin bu bile faydasız olmuştur.

İkisi – piskopos ve kont – böylelikle Yahudilerin talebine razı geldiler ve şöyle söylediler; “Bizler sizinle öleceğiz ya da hayatta kalacağız.” Ardından topluluk şöyle dedi; “ Bize yakın olan bu ikisi isteğimizi bahsettiklerine göre kötülük yapan Emicho'ya şimdi paramızı gönderelim ve ona güvenli geçiş mektupları verelim ki yolundaki topluluklar onu onurlandırsın.” Belki Efendi bol erdemiyile araya girer ve onun mevcut niyetlerinden geri durmasına neden olur. Bu yegane amaç için biz cömertçe piskoposa, memurlarına, hizmetkarlarına, ve kasabalılara dört yüz zekukimlik gümüş vererek paramızı harcadık. Habis Emicho'ya yedi pound altın gönderdik kendimize yardım etmek için, fakat yine de faydasızdı ve şu ana kadar ızdırabımıza bir dinlence olmadı. Sodom ve Gomorrah³⁵⁰ ile dahi kıyaslanabilir değildik; zira onların durumunda onlara kurtuluş bahşedilmişti eğer ki en az on doğru kişi çıkartabilselerdi, bizim durumumuzda ise ne yirmi ne de on kişi aranmıştı.³⁵¹

Bu pasajın girişinde bahsedilen kont'un, saldırıya geçen Emicho değil, Yahudilerin sığınmak

³⁵⁰ Sodom ve Gomorrah: Ölü deniz kıyılarında olduğu varsayılan ve isimleri Eski Ahit'te geçen iki şehir. Lût peygamberin hikayesinde Allah'ın, sapkınlıkları nedeniyle helak ettiği şehirlerin isimleridir.(Martin J. Mulder, “Sodom and Gomorrah”, *The Anchor Bible Dictionary*, içinde (99-105), 5, Doubleday, New York, 1992, s. 99).

³⁵¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 28-29.

için başvurdukları yerel kont olduğunu belirtmekte fayda var. Pasajda açık bir biçimde paranın Emicho'yu durdurmaya yetmediği görülüyor. Emicho'nun amacının dinî bir öfke üzerine kurulmuş olduğunu buradan net bir biçimde görebiliyoruz. Emicho ve adamlarının gözü o kadar dönmüş durumda ki, Yahudilere yardım ettiği için yerel piskoposu bile öldürme amacıyla üzerine ilerlemekten çekinmiyorlar;

Piskopos kendisi dahi kilisesinden kaçtı, çünkü onu da, Yahudilerin iyiliğine konuştuğu için öldürmek istemişlerdi.³⁵²

Kronikte biraz daha ilerlediğimizde Haçlıların maddi amaçlar doğrultusunda cinayetlerinde duraksadıklarını ima eden bir sahneye tanık oluyoruz;

Bunun yanı sıra aziz kadınlar, kralların kızları, pencerelerden düşmanlara sikkeler ve gümüş atmışlardı ki onlar parayı toplamakla meşgul olup, kadınlar oğullarını ve kızlarını katletmeyi bitirirken, geciksiner.³⁵³

Yazarımız bir takım Yahudi kadınların düşmanı yavaşlatmak için para attıklarını belirtiyor. Lakin bu hareketin düşmanı yavaşlatmaya yeterli olup olmadığını bilmiyoruz. Kronik Haçlıların bu husustaki tepkisini dile getirmiyor. Tahminimizce duraksatmış olsa gerek, zira meyvesiz bir hareket olsaydı kronik yazarı bunu dile getirmeye gerek duymayabilirdi. Bu kısmın geneline baktığımızda Haçlıların maddi amaçlarla hareket etmiş olduklarını görüyoruz.

Düşman bölmelere geldi, kapıları kırdılar ve Yahudileri hala kan içerisinde kıvranıp yuvarlanırken buldular, ve düşman onların parasını aldı, onları çırılçıplak soydu ve hala hayatta olanları katletti, bir zerre, bir kalıntı bırakmadan.³⁵⁴

Biraz daha ilerlediğimizde kendi çocuklarını Haçlıların eline geçmesin diye katleden bir annenin aynı olay içerisindeki anlatısına geliyoruz. Haçlılar bu kadını öldürmeden önce özellikle üzerindeki parayı sormaktalar.

Ardından hepsini kollarına yerleştirdi, iki çocuk bir yanında ve iki diğer tarafta karnının yanı başında ve onlar onun yanında ta ki düşman bölmeyi ele geçirip onu onların başında oturup yas tutarken bulana dek titrediler. Onlar ona “Bize kollarındaki parayı göster” dediler, fakat katledilmiş çocukları gördüklerinde, ona vurdular ve onu onların başında öldürdüler ve onun saf ruhu tükendi.³⁵⁵

Hiç şüphesiz bir yağma sahnesiyle karşı karşıyayız, tüm süreç boyunca Haçlılar maddi amaçlar doğrultusunda hareket ediyor görünüyorlar. Lakin sahnenin devamında yine dinî tutuculuğun bir dışa vurumunu okuyoruz.

³⁵² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 30.

³⁵³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 34-35.

³⁵⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 35.

³⁵⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 36.

Odada aynı zamanda bir Torah tomarı vardı, maceracılar odaya geldiler, onu buldular ve parçalara yırttılar.³⁵⁶

Anlaşılan o ki Haçlıların yağmalamak için ileri çıkanları dahi dinî tutuculuğun etkisiyle saldırganlık yapmakta. Buradaki düşünce biçimi, kafir ilan ettiğinin malını kendine helal gören algı olabilir. Tabiki de Haçlıların kesin olarak ne düşündüğünü bilmemiz mümkün değil. Fakat bu sahneden bu çıkarımı yapmamız mümkün görünüyor.

Bu katliam anlatısının ardı sıra kroniğimiz bir Hristiyan din adamının Yahudi bir aileye yaptığı çağrıya değiniyor. Din adamının Yahudilere yaptığı çağrı gerçekten dikkate değer.

Ruhban ailenin üyelerine şöyle dedi, “Bakin piskopos’un avlusunda ya da kalelerde ve de kontun avlusunda ne bir kalıntı ne de bir zerre kurtuldu. Hepsi öldürüldü, atıldılar ve ayaklar altında sokakların çamuru gibi ezildiler, günaha girip onların inancına geçen bir kaçı hariç. Onlar gibi yapın ve böylece kurtulasınız, siz, paranız ve tüm aileniz, maceracılar.³⁵⁷

Öncelikle kroniğin dilinin Hristiyan bir din adamını dahi konuşurken, din değiştirmeyi günaha girmek olarak ifade edecek biçimde taraflı oluşuna dikkat etmemiz gerekli. Bu gibi ifadeler yazarın tarafgirliğini net bir biçimde bize gösteren ifadeler. Lakin burada şaşırmamızı gerektiren bir durum söz konusu değil zira Solomon bar Simson kroniği olayların tarafsız bir anlatısını sunmaya çalışan modern bir tarih yazımı değil. Kroniğin yazılış amacının dinî duyguları pekiştirmek ve kurbanları hatırlamak olduğunu daha önce ifade etmiştik. Kendi dinî söylemini her daim üstte tutmak bu sebeple kronikten beklenen bir tutum. Bizim için bu pasajı esas dikkate değer kılan nokta ruhbanın verdiği tavsiyenin sunduğu kurtuluş vaadi. Daha önce din değiştirerek kendini kurtaranları örnek göstererek *"Onlar gibi yapın ve böylece kurtulasınız, siz, paranız ve tüm aileniz..."* diyor. Haçlıların din değiştirenlerin maddiyatına da dokunmadığına özellikle vurgu yapılmakta. Aynı anlatının devamında Yahudi'nin evini kuşatmış olanların, onun Ruhbanın telkini neticesinde din değiştirmeye karar verdiğini duyduklarında, yoğun bir sevinç gösterisi gerçekleştirdiklerini görüyoruz.

Ruhban bu aziz adamın Gabbai³⁵⁸, efendi David'in sözlerini duyunca çokca sevindi, zira düşündü ki “Böyle tanınmış bir Yahudi sözlerimize kulak vermeye rıza gösterdi.“ Dışarıdakilere koştı ve içerideki onu göndermiş olan hakşinas adamın sözlerini anlattı. Onlar da çokça sevindiler ve evin etrafında binlerce, sayısızca toplandılar.³⁵⁹

Anlatının devamında Efendi David'in aslında din değiştirmeyi kabul etmediğini, sadece zaman kazanmak için Ruhbanı aldattığını görüyoruz.

Hakşinas adam onları gördüğünde inancını babalarının İlahında sağlam kılıp onlara seslendi şöyle

³⁵⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 37.

³⁵⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 38.

³⁵⁸ Gabbai: Yahudi topluluklarında topluluğun resmi işlerini idare eden memurlara verilen ad. Orta çağda vergileri toplayan kişiler için kullanılmıştır. (Isaac Levitats, “Gabbai”, **Encyclopedia Judaica**, içinde (318-319), 7, Thomson Gale, New York, 2007, s. 318).

³⁵⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 38.

diyerek; “Sizler fuhuşun çocuklarısunuz, piç olan ve çarمیha gerilmiş bir İlahı inandığımız için. Bana gelince ben yüce göklerde ikamet eden ebedi İlahı inanıyorum. Bu güne değin ona inandım ve ruhum ayrılına kadar da öyle yapmaya devam edeceğim. Dahası ben gerçeği biliyorum: eğer beni öldürürseniz ruhum Aden bahçesinde baki kalacak - hayatın ışığında. Lakin sizler derin çukura iniyorsunuz, sonsuz rezilliğe. Sizler ve sizin fahişe çocuğu Tanrımız³⁶⁰ Gehenna’ya³⁶¹ mahkum olmuştur ve kaynayan fışkıya sevkedileceksiniz.”³⁶²

Dindar adamın onlara hakaret eden sözlerini duyunca öfkeye kapıldılar. Sancaklarını kaldırıp evin etrafında kamp kurdular ve çarمیha gerilmiş olanın adına bağırıp yakarmaya başladılar. Ona doğru ilerlediler ve onu öldürdüler, onun dindar karısını, oğlunu, kızını, damadını ve tüm ev ahalisini ve hizmetkarlarını – tümü ismin kutsanması için – katledildi. Orada hakşinas adam ailesinin üyeleriyle birlikte düştü. Kalabalık ardından onları pencereden sokağa attı.³⁶³

Seçkin Yahudi’nin din değiştirecek olmasından mutluluk duymuş olan kitle, onun ve ailesinin kendilerini aldattıklarını fark ettiklerinde, tereddüt etmeden hepsini katlediyor. Haçlıların din değiştirmeyi vaat eden bir Yahudi için sevinç duymaları ve din değiştirenlerin maddi imkanlarına dokunmuyor oluşları bize temel motivasyonun inanç tabanlı olduğunu gösterir. Yağma amaç değil netice olarak karşımıza çıkıyor tekrar. Pek tabi Haçlıların saldırısında hiç şüphesiz, Yahudi’nin insanı galeyana getirebilecek olan, kutsallarına karşı hakaret dolu konuşmasının da büyük etkisi olsa gerek. Nitekim Efendi David’in sözleri dinî hususlarda derin hassasiyeti olmayan birini dahi galeyana getirebilecek denli ağır ifadeler içermekte.

Şimdi olan biten her bir şeyi, bu işin nasıl olduğunu anlatacağım. Sivan ayının beşinci gününde, Pentacost³⁶⁴ arifesinde, iki mübarek adam, Efendi Isaac, dindar, David’in oğlu, parnass³⁶⁵ ve Uri, Joseph’in oğlu kendi ilahlarını tasdiklerdiler ve yapıcılarının adını çokça kutsadılar. Zira üçüncü günde, tüm topluluk ortadan kaldırıldığında, bu iki dindar adam cehennem için ayrılmıştı düşman onları kendi iradelerine karşı kirlettiği için.³⁶⁶

Din değiştirerek hayatını kurtarmış olan, Yahudi topluluğunda hatırı sayılır yeri olan iki kişinin hikayesini okuyoruz. Bu hikaye daha önce Solomon bar Simson kroniğini içerik olarak değerlendirdiğimizde, içerisinde kurgusal pasajların olduğunu vurgulamak için örnek olarak kullanmış olduğumuz malzemedir. Kronik yazarının bilmesinin mümkün olmadığı, olayın

³⁶⁰ Hz. İsa’yı nitelerken Yahudi kroniklerinde yer yer bu gibi ağır ifadelerin kullanıldığına tanık oluyoruz. Kroniklerin hemen hepsinde, bu denli ağır olmasa da Hz. İsa’ya yönelik hakaret içeren ifadeler mevcuttur. Bu Hristiyanlığın ve Museviliğin iç içe geçmiş olan tarihi ve bu tarih içerisinde Musevi inancı için Hz. İsa’nın dine aykırı bir figür olarak görülmesi nedeniyle şaşırtıcı olmaması gereken bir durum. Lakin yinede bu gibi ifadelerin ilk okuduklarında rahatsızlık verebilecek ifadeler olduğunu itiraf etmek yerinde olur. Bu gibi tanımlamaların sadece, birikmiş öfkeden dolayı kullandığımız kroniklere mi has olduğu ya da Ashkenaz Yahudileri tarafından sıkça kullanılan tabirler mi oldukları konusunda konumuzun kapsamının dışında kalacağı için ek bir araştırma gerçekleştirmedik.

³⁶¹ Gehenna: Kudüs yakınlarında, Musevi inancına göre lanetli kabul edilen ve cehennem kavramının temelini oluşturan bir vadinin adı. Buradaki kronikte de cehennemi ifade etmek için kullanılmaktadır. (Duane F. Watson, “Gehenna”, **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (926-928), 2, Doubleday, New York, 1992, s. 926).

³⁶² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 38.

³⁶³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 38.

³⁶⁴ Pentecost: Üç büyük Yahudi bayramından ikincisi olan Şavuot bayramının Grekçe adı. Hristiyanlarca da Kutsal Ruh tarafından erken dönem Hristiyanlarının bu günde vaftiz olmuş olmaları inancı nedeniyle kutlanılmaktadır. (Mark J. Olson, “Pentecost”, **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (222-223), 5, Doubleday, New York, 1992, s. 222).

³⁶⁵ Parnass: Yahudi kültüründe bir Yahudi topluluğunun önderine verilen ad. (Nathan Efrati, “Parnass”, **Encyclopedia Judaica**, içinde (653-654), 16, Thomson Gale, New York, 2007, s. 653.

³⁶⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 39.

aktörlerinin düşünceleri gibi detayların anlatının içerisine yedirilmiş olduğunu görüyoruz. Örnek vermek gerekirse aşağıdaki pasajda net bir biçimde efendi Isaac'ın kendi kendine düşündüğü bir cümlenin, kronik yazarı tarafından "aktarılmış" olduğunu görmekteyiz.

Isaac babasının evine, babasının zamanından beri gizlenmiş olan hazineyi görmek için girdi. Mahzene gitti ve düşmanın ona dokunmamış olduğunu gördü. Şöyle düşündü; "Bu paranın benim için ne kıymeti var artık, düşman beni Efendinin tebaasından ayırma ve İlahın kutsal Torah'ına karşı gelmeme sebep olma tasarısında başarılı olduktan sonra? Dahası bir ruhban beni onunla yemeğe katılmaya davet etti."³⁶⁷

Pasaj efendi Isaac'ın pişmanlığını betimlemeyi amaçlıyor. Efendi Isaac'ın ileride göreceğ olduğumuz hareketleri neticesiyle pişmanlık içerisinde olduğu aşikardır. Lakin kronik yazarının, Efendi Isaac'ın bunu kendine ifade edişini bilmesi mümkün değildir. Yine bu pasajda Haçlıların Efendi Isaac'ın evine girmiş olduğunu fakat oradaki paraya dokunmamış olduğunu görüyoruz. Bu ifadeyi değerlendirmek zor. Acaba Haçlılar Efendi Isaac din değiştirmeye razı gelmeden önce mi evine girdiler? Ya da Haçlıların maddi amaçları oldukça ön plandaydı ve din değiştirmesine rağmen Efendi Isaac'ın evine yine de yağmalamak için mi girdiler? Paraya din değiştirmiş olduğu için mi dokunmadılar? Ya da evi yağmalamalarına rağmen saklanmış olan hazineyi bulamadılar mı? İşin doğrusunu söylemek gerekirse elimizdeki veriden net bir çıkarım yapmak mümkün değil. Dahası elimizdeki veri de şüpheli bir ifade. Efendi Isaac'ın bir mahzende, muhtemelen yalnız başına yaşadığı bu olayı öğrenmemiz nasıl mümkün olabilir? Öte yandan Efendi Isaac yaşadıklarını ve düşündüklerini kronik yazarımıza aktarabilecek olan birine anlatmış da olabilir, zira bu olayla Efendi Isaac'ın öldüğü zamana kadar bir sürenin geçtiği, Efendi Isaac'ın evinin kapılarını tamir ettirdiğini ifade eden aşağıdaki alıntidan anlaşılıyor. Lakin yine de tüm bu mahzen sahnesi, kurgusal bir kısım da olabilir.

Babasının evine gitti ve evin düşman tarafından kırılmış kapılarını tamir ettirmek için işçiler tuttu."³⁶⁸

Ananın kendisi yatalak haldeydi çünkü düşman ona pek çok yara vermişti. Oğlu Isaac onu ölümden o kendisini kirletmek zorunda kalmadan kurtarmıştı, lakin kendisi kirletilmişti."³⁶⁹

Efendi Isaac'ın annesinin durumu anlatılıyor. Bu alıntidan anladığımız Haçlıların bir Yahudiyi, din değiştiren oğluna binaen hayatta bıraktıklarıdır. Demekki din değiştirenlerin sadece canlarını ve mallarını değil, muhtaç durumda olan yakınlarının da hayatlarını bağışlamaları mümkün olabiliyor. Buradan anladığımız Haçlılar için din değiştirtmenin çok büyük bir motivasyon sebebi olduğu, öyle ki din değiştiren kişinin ailesinin fertlerini de bağışlamaları mümkün olabiliyor. Nitekim burada Haçlılar'ın bizzat efendi Isaac'ın annesinin hayatını bağışlayıp bağışlamadığını bilmiyoruz, kendisi din değiştirmek suretiyle Haçlıların yatalak vaziyetteki annesinin yanına varmasını engellemiş

³⁶⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 39.

³⁶⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 40.

³⁶⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 40.

olabilir. Lakin öte yandan Haçlıların eve girmiş olduğunu ifade eden ibareyi göz önüne aldığımız zaman, hasta kadını oğluna hürmet hayatta bırakmış olmaları daha makul görünüyor, zira Isaac'ın annesinin yatalak olma sebebinin düşmanın ona açtığı yaralar olduğu net bir biçimde ifade ediliyor. Bu durumda Haçlıların ona oğluna minnet merhamet ettiklerini düşünmemiz daha uygun oluyor.

Efendi Isaac'ın kendini yaktığı sahne bize saldırganların niyetinin samimi bir biçimde din değiştirteterk bir ruhu Hristiyanlık için kurtarmak olduğu fikrini sunuyor. Lakin burada bir noktaya değinmek gerekli, okuyacak olduğumuz pasajdaki "düşman" Haçlılar olmayabilir. Haçlıların galeyana getirdiği kasaba halkının bu pasajda bahsedilen düşman olması daha muhtemel görünüyor, zira Efendi Isaac kendini, din değiştirip, olaylar yatıştıktan bir süre sonra yakıyor. Haçlılar muhtemelen bu zamanda çoktan yollarına koyulmuşlardı. Bu sebeple bu pasajdaki duruşu Haçlılara atfetmek çok sağlıklı olmayabilir.

Dindar Efendi Isaac onu yakmak için sinagoga döndü ve tüm kapılarda ateşi yalazladı. Köşeden köşeye gitti elleri göğe doğru açılmış vaziyette cennetteki babasına dönük halde, yüksek ve tatlı bir sesle alevlerin içinden Allah'a dua ederek. Düşman ona pencerelerden bağırdı "Günahkar adam, ateşten kaç, hala kendini kurtrabilirsin". Ona onu alevlerden çekip almak için bir direk uzattılar fakat mübarek adam onu kavramak istemedi, ve ateşte yandı masum, adil ve Allah'tan korkan bir adam ve ruhu Aden bahçesinde, erdemliliğin çevresinde sığınak buldu.³⁷⁰

Kroniğin devamında Haçlılarca bir takım Yahudi kadınların şehit edilmişlerinin anlatısına tanık oluyoruz. İlk alıntıda Haçlılar kadınları kiliseye götürüyorlar ve din değiştirmeye zorluyorlar. Devam eden anlatıda ise bir evin avlusuna sığınmış olan kadınların din değiştirmeye zorlandığı görülüyor. Nitekim dindar kadınlar din değiştirmeye karşı durunca kılıçtan geçiriliyorlar.

Onlarla birlikte Allah'ın adını kutsayan başka mübarek kadınlar da vardı. Bu saf ruhlar kilise avlusuna getirilmişti, düşmanın onları vaftiz olmaya teslim olmak için ikna etmeye çalıştıkları yere. Pagan kültürün tapınağına vardıklarında kadınlar putperestliğin mabedine girmeyi reddettiler; onların saldırgan tütsüsünün kokusunu teneffüs etmeye rızasızdılar. Maceracılar kadınların iğrençliğe karşı sıkı durduklarını gördüklerinde ve dahası onların tüm kalpleriyle yaşayan ilaha sadık kaldıklarını, onların üstüne baltalarla geldiler ve onlara vurdular. Böylelikle mübarek kadınlar Allah'ın adının kutsanması için öldürüldüler.³⁷¹

Kadınlar bir kasabalının avlusunda sığınak buldular ve maceracılar gelip onları evden uzaklaştırdılar ve maceracılarla kasabalılar onları çevreleyip onların kendilerini habis sularıyla kirletmesini istediler. Fakat kadınlar Israil'in kutsal olanına güvenip boğazlarını uzattılar ve maceracılar onları merhametsizce öldürdüler.³⁷²

Bu sahnelerde herhangi bir yağma ya da daha beteri kadınların namusuna el uzatma gibi bir tutumun bahsinin gerçekleşmemesi dikkate değerdir. Nitekim ilk anlatıda kadınlar kiliseye, Hristiyanlığın kutsal mekanına götürülüyorlar. Haçlıların bu iki olaydaki tutumunun dinî bir amaç

³⁷⁰ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 41.

³⁷¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 42.

³⁷² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 42.

çerçevesinde vücut bulduğu belirgin bir biçimde görülmektedir. Haçlıların tutumunun dinî kisvesi bir aşağıdaki anlatıda da net bir biçimde görülmekte. Bu olayda da ele geçirilen bir Yahudi yine din değiştirmeye zorlanıyor ve netice olarak ölümü tadıyor.

Samuel oğlu Isaac'ın oğlu Samuel'de Allah'ın adını kutsadı. Kendini malum bir evde gizledi. Fakat şehitlerin katledildiğini öğrendiğinde Speyer topluluğunda barınak bulmak için şehirden kaçtı. Düşman onu yakaladı ve ilan etti; “Eğer kendini kirletmeye niyetliysen bu iyi ve güzel, başka türlü ise senin boğazını hemen burada keseceğiz.” Efendi Samuel sessiz kaldı bir söz dahi söylemeden fakat kendini Allah'ın yargısına teslim ederek ve orada gırtlığını uzattı ve onlar onu kestiler.³⁷³

Devam ettiğimizde yine gizlenmiş olan Yahudilerin Haçlılar tarafından ele geçirilip katledildikleri bir sahneye geliyoruz.

Odalardaki kutsal ahitin çocukları öldürüldükten sonra sünnetsiz olanlar cesetleri soymak ve onları odalardan çıkartmak için onlara geldiler. Onları çıplak bir halde pencerelerden yere attılar, onlar yüksek bir dağ gibi görünene dek yığın üstüne yığın, küme üstüne küme yarattılar. Pek çoğunun fırlatılırken bir nefeslik canları kalmıştı ve onlar parmaklarıyla “Bize içecek su verin” diye işaret ettiler. Maceracılar onlarda hala biraz hayat olduğunu gördüklerinde sordular; “Eğer kendinizi kirletmeye gönüllüyseniz size su veririz ve kurtulursunuz.” Kurbanlar kafalarını redderek salladılar, ve yukarı, cennetteki babalarına doğru baktılar, böylelikle hayır dediler ve parmaklarını kutsal olana yönelttiler fakat onlara verilen pek çok yaradan dolayı bir ses çıkartamadılar. Düşman onlara vurmaya devam etti, bir daha ve bir daha, sanki kurbanlarını ikinci bir kez daha öldürürcesine.³⁷⁴

Bu sahnede öncelikle Haçlıların din değiştirmektense ölümü tercih eden Yahudileri soyduklarına ve ardından bedenleri bir küme halinde sokağa yığıldıklarına tanık oluyoruz. Bu süreçte hala daha hayatta olan bir takım Yahudilerin su istedikleri görülüyor. Haçlıların cevabı yine din değiştirme önerisi oluyor ve yine bu isteğe karşı duran Yahudiler katlediliyorlar. Haçlılar'ın her defasında bir umutla hasımlarını din değiştirmeye zorlamaları bu eylemde ne denli samimi bir niyet içerisinde olduklarının göstergesi olsa gerek.

Kronikteki bir sonraki anlatı Rabbi Kalonymos adlı bir şahsiyetin ve arkadaşlarının bir kilisenin kutsal eşyalarının saklandığı odasında gizlenmelerinin ardından gelişen olayları ele alıyor.

Gece yarısında piskopos sankristin penceresine birisini gönderdi. Rabbi Kalonymos'a Parnass'a, ona seslendi ve şöyle söyledi; “Duy beni Kalonymos, Piskopos beni hayatta olup olmadığını öğrenmek için gönderdi ve hayatta isen seni ve seninle birlikte olan herkesi kurtarmak için. Piskopos'a gel zira onun yanı sıra kılıçları çekili üç yüz zırhlı savaşçı var. Sizin yerinize ölmeye niyetliyiz. Eğer bana inanmıyorsan, sana yemin ediyorum efendim Piskopos bana böyle emretti. O şu anda şehirde değil, çünkü o şu an Rüdeshim köyüne gitti, fakat o beni sizden hayatta kalanları kurtarmam için buraya gönderdi. Zira piskopos size yardım etmeyi arzuluyor.”³⁷⁵

Yahudiler o yemin edene dek ona inanmadılar. Ardından Rabbi Kalonymos ve arkadaşları ona

³⁷³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 42-43.

³⁷⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 43.

³⁷⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 45.

geldiler. O onlar için botlar sağladı ve onları Rudesheim köyünde Piskopos'a götürdü. Piskopos Rabbi Kalonymos'un hala hayatta olduğunu gördüğünde çok sevindi ve onu ve onunla beraber olanları kurtarmaya söz verdi. Fakat Allah düşmanın kılıcının onlara karşı çekilmesine sebep oldu ve öfkesini onlardan çevirmedi. O'nun elinde su yollarının ve krallarla prenslerin kalplerinin piskoposun kalbini onlara [Yahudilere] karşı ilk başta iyi niyetle çevirenin. Fakat ardından piskopos sözünden döndü. Rabbi Kalonymos'u çağırdı ve şöyle dedi: "Sizi kurtaramam çünkü İlahınız sizden yüz çevirdi ve grubunuzdan herhangi birinin kurtulmasına izin vermek istemiyor. Bu aşamadan sonra sizi kurtarmak benim gücüm dahilinde değil, artık sen ve senin arkadaşların bizim dinimizi kabul etmekle atalarınızın günahlarının bedelini ödemek arasında seçmelisiniz."³⁷⁶

Piskoposa geri dönmeden önce, Rabbi Kalonymos ilk önce oğlu Joseph'i aldı onu öptü ve sonra onu öldürdü. Piskopos bunu duyduğunda büyük bir öfke ile ilan etti; "Artık kesinlikle seni kurtarmak istemiyorum!" Piskopos'un sözleri köylülere ulaştıca onlar ve maceracılar Yahudileri katletmek için toplandılar.³⁷⁷

Bu anlatıda piskoposun ve yanındaki Hristiyan din adamlarının başlangıçta Yahudileri kurtarmak için çabaladıklarına tanık oluyoruz. Hristiyan din adamlarının Haçlıların saldırganlığını tasvip etmeyerek Yahudilerin yanında yer aldıklarının örneğini kroniklerde defalarca kez görüyoruz. Lakin Haçlıların Yahudi düşmanlığı üzerinden gerçekleştirdikleri taşkınlıkların karşısında, bu örnekte de olduğu gibi, Hristiyan din adamlarının durmaya vasıl olamadıklarına da genel olarak tanık oluyoruz. Bu sahnede ilk başta korumak için yola çıkan Piskopos'un Haçlıların kuvveti karşısında kendi can güvenliğini düşünerek Yahudiler üzerindeki korumasını kaldırması söz konusu. Dikkat çekici olan Haçlıların Piskopos'u sıkıştırmalarına rağmen, Piskopos'un Yahudilere din değiştirme telkini süresince bir harekete girişmemeleri. Haçlıların yine din değiştirme ve Yahudi düşmanlığı etmenlerince harekete geçmiş olduklarını görebiliyoruz. Lakin netice değişmiyor, Yahudilerin din değiştirmeye karşı duruşları onların ölüme gitmelerine sebep oluyor.

Düşmanlar şimdi Asher oğlu Abraham'a karşı toplandılar ve ondan kendisini habis sularda kirletmesini istediler, zira o iyi tanınan ve iyi sevilen bir adamdı. Tanışlarından bazıları onun yanında duruyordu ve şimdi o onlara söyledi; "Ev ahalimden ya da çocuklarımdan tek birinin dahi kurtulup kurtulmadığını bilen bir adam var mı?" Cevap verdiler " Biz bilmiyoruz". Bu esnada düşman gayretle ona kendisini kirletmesini tembihlemekteydi. Ve o onlara şöyle diyerek cevap verdi; " Neden bu kadar uzun oyalanıyorsunuz?" Hayatlarımız üzerine beni öldürün çünkü bu meselede boyun eğmeyeceğim. Ben güvenimi yaşayan ilahta sabit kılacağım ve ruhumu ona teslim edene kadar ona sarılacağım. Aynı şekilde Samuel'de Abraham'a ilan etti; " Ben de hayatta ve ölümden seninle birlikte olacağım."³⁷⁸

Yine din değiştirmeye zorlanan bir Yahudi'nin ölümü tercih ettiği bir anlatıyı okuyoruz. Haçlıların ısrarla ve sabırla bu adamı din değiştirmeye zorladıklarını görmekteyiz. Öyle ki ölümü tercih eden Asher oğlu Abraham onlara "*Neden bu kadar uzun oyalanıyorsunuz?*" diye meydan okuyor. Ailesinin hayatından endişe eden adam ölümü çoktan tercih etmiş olmasına rağmen Haçlıların onu zorlamakta ısrarcı olması, Haçlıların Yahudilere yönelik amacının dinî temellere dayalı bir niyetin tezahürü olduğunu tekrar bize göstermekte.

³⁷⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 45.

³⁷⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 46.

³⁷⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 46-47.

Toplulukların yok edilmesini duyduklarında her Yahudi tanıdık bir Gentil'e kaçtı ve festivalin iki günü boyunca orada kaldı. Üçüncü günün sabahında, büyük bir arbede oldu ve düşman onlara karşı ayaklanıp evlere girip yağmalayıp talan etti. Sinagonu yok edip Torah tomarlarını aldılar, onları kırıttılar ve sokaklara ayaklar altında ezilmesi için fırlattılar.³⁷⁹

Bu pasajda da yine Torah tomarlarının özellikle hedef edildiğini görüyoruz. Haçlılar bu sahnede net bir biçimde yağma ve talan hareketine girişmiş olsalar da Torah tomarlarına yönelik göstermiş oldukları öfkeli saygısızlık, onların hareketlerinin temelindeki dinî tutuculukta hayat bulan tahammülsüzlüğü vurgulamaktadır. Devam ettiğimizde Haçlıların din değiştirmeye zorladığı bir başka adamın daha öldürülüşünün anlatısına geliyoruz. Dindar bir adam olarak nitelenen Isaac, düşman olarak nitelendirilen Hristiyanlarca yakalanıyor ve kiliseye getiriliyor, burada din değiştirmeyi reddedip, Hristiyan dinî objelerine açıktan hakaret edip saygısızlık gösteren adam katlediliyor.

O aynı günde dindar bir adamı buldular, Isaac adında, Elyakim'in oğlu, evinden dışarı çıkmıştı, düşman onu yakaladı ve onu putperestliklerinin evine getirdiler. O onlara ve putperestliklerinin objesine tükürdü ve onlara küfredip aşağıladı. Ve onlar onu Allah'ın adının kutsanışında orada katlettiler, çünkü o kaçmak istemedi, festivale olan saygısından ve göğün yargısını kabul etmekten mutlu olduğu için.³⁸⁰

Bir sonraki alıntımız bir miktar kıymetli nesneyi evinden alıp kocasına götürmekte olan bir kadının soyulup öldürülmesini anlatıyor. Bu sahnede harekete geçirici herhangi dinî bir etmen göze çarpmıyor. Düşman olarak nitelendirilen Hristiyanlar'ın ele geçirdikleri ganimet fırsatını vakit kaybetmeden değerlendirdikleri görülüyor. Bu sahnede düşman yakalanan kadını din değiştirmeye zorladı mı zorlamadı mı bilemiyoruz. Bizim kronikten yapabilecek olduğumuz okuma bu saldırıyı gerçekleştirenlerin maddi amaçlar uğruna süratle hareket edip kıymetli muhtevayı taşıyan kadını katlettikleridir.

Orada ayrıca tanınmış bir kadını buldular, Hanım Rebecca. Düşman onunla, evinden altın ve gümüş taşıyor halde çıkarken karşılaştı, giysisinin kollarına gizlenmiş halde, onları evden ayrılıp bir Gentil dostunun evinde olan kocası Solomon'a götürmeye niyetliyken. Parayı ondan aldılar ve onu katlettiler ve orada o hakşinas kadın kutsallıkta öldü.³⁸¹

Sırada Neuss köyünde olan bitenlerin anlatısı var. Hristiyanlar'ın bir dinî bayram neticesinde Neuss köyünde toplandıkları ve galeyanda olan Hristiyan topluluğun Köydeki Yahudileri din değiştirmeye zorladıkları görülüyor.

Üçüncü günde Neuss köyündekiler öldürüldü. Çünkü o gün onların [Hristiyanların] dinî bayramıydı ve onlar civar köylerden toplanarak gelmişlerdi.³⁸²

Orada Isaac adından Levi'li bir başka dindar adam vardı. O da yoğun işkenceye maruz kaldı. Onu

³⁷⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 49-50.

³⁸⁰ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 50.

³⁸¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 50.

³⁸² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 50.

böylece acı içinde görünce onu rızasına karşın kirlettiler, zira o yediği dayaklardan dolayı tamamen şuarsuzdu³⁸³.

Sadece iki genç adam boğularak ölmedi; damat Samuel, Gedaliah'ın oğlu ve Samuel oğlu Yehiel. Onlar "hayatlarında latiftiler", ve birbirlerini çok severlerdi, ve "ölümünde dahi ayrılmadılar". Onlar kendilerini suya atmaya azmettiklerinde birbirlerini öptüler ve birbirlerini tutup omuzlarından birbirlerine sarıldılar ve birbirlerine göz yaşı döküp şöyle söylediler; "Vah bizim gençliğimize ki bizlere onun bir züriyet ihsan etmesini görme ayrıcalığı bahşedilmedi ve biz yaşlılığa ulaşamadık. Her halukarda hadi Efendi'nin eline düşelim, o Allah'tır, güvenilir ve merhametli kraldır. Bizim için burada onun büyük ismi adına ölmemiz ve Aden bahçesinde hakşinas olanlarla birlikte yürümümüz, bu kirli sünnetsizlerin eline düşüp onların kötü suyuyla zorla kirletilmemizden hayırlıdır."³⁸⁴

Pasajların anlatısı net lakin dikkate değer bir unsuru barındırmaktalar. Pasajlarda Neuss köyündeki zulümü gerçekleştirenlerin Haçlılar olduğuna dair net bir ifade görülüyor. Neuss köyünün anlatısının tamamına baktığımızda da saldırganlardan sadece "düşman" olarak bahsedildiğini görüyoruz. "Düşman" ifadesini kronikler Haçlıları tanımlama için çoğu zaman kullansa da, ifadenin genel olarak Yahudilere zulmeden tüm Hristiyanları tanımlamak için kullanıldığını da görüyoruz. Haçlıları özellikle vurgulamak istediğinde kroniğin "maceracılar (errant ones)" tabirini kullandığını görmekteyiz. Mevcut kısımdan bizim anlayabileceğimiz burada düşmanlığı gerçekleştiren Hristiyanların Haçlılar değil, Haçlıların etkisi altında kalmış olan köy ve civar halkı olabilecektir. Pek tabi Haçlıların da bu hareketi gerçekleştirmiş olması olasıdır. Nitekim olayı kimin gerçekleştirdiğinden ziyade burada gerçekleştirilen olayın ne olduğuna değinmemiz daha faydalı olacaktır. Yine Yahudilerin din değiştirmeye zorlanması hadisesi ile karşı karşıyayız ve bu tutum üzerinde Haçlı Seferi ruhunun canlandırdığı Yahudi düşmanlığının etkisini görmekteyiz. Dönemin tutucu karakteri iş başında. Hristiyanlar'ın dinî bir bayram çerçevesinde bir araya gelmiş olmalarının onların dinî duygularının kabarmasında etkili olması da mümkün görünüyor. Nitekim sonuç olarak dinî düşüncelerden beslenen saldırgan tutumlar neticesinde Yahudiler din değiştirmeye zorlanıyorlar ve bir kısmı rızası dışında vaftiz edilirken bir kısmı da karşı duruşları neticesinde ölümü tadıyor.

Ayrıca Eleazar adında Levi'li yaşlı bir adam vardı. Levi'nin kayın pederi, Solomon'un oğlu ve onun hakşinas karısı, düşmanın çokça işkence edip pek çok yaralar açtığı, onları kendi iğrençliklerine inanmaya ikna etmeye çabalamak için, fakat onlar tiksinitinin inancını taşımayı reddettiler. Hakşinas kadın açlık ve susuzluktan anında öldü fakat dindar kocası üç gün yaşadı, Yüce Allah'a ruhunu alması için yüksek sesle yakararak. Düşman her saatte onun yanına geldi, zira geldikleri su birikintileri köyün yanındaydı. Düşman çok kötü bir biçimde onları dövdü ve onları beslemeye çalıştı, fakat onlar yemeyi reddettiler.³⁸⁵

Düşman diye nitelenen Hristiyan saldırganların yaşlı bir adamı ve karısını din değiştirmeye zorlamak için dövüp onlara işkence ettikleri görülüyor. Bu işkence sırasında Yahudilerin ölmemesi için onlara yemek dahi yedirmeye çabalıyor. Saldırımı gerçekleştirenlerin amacının, her ne kadar

³⁸³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 51.

³⁸⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 51.

³⁸⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 53.

şiddet uygulamasalar da, kurbanlarını Hristiyanlık için kazanmak olduğu açıkça görülüyor. Kurbanların yaşlı kişiler olması saldırıyı gerçekleştiren Hristiyanların ciddi anlamda kurbanlarının ruhlarını kurtarmaya çabaladıklarını bize gösteriyor olabilir. Zira bu yaşlı insanların Hristiyan olmasından Hristiyanların maddi bir kazanım elde edebilecek olduklarını düşünmek pek makul gelmiyor. Haçlı ya da Haçlı etkisinde hareket eden köylü olmaları farketmeksizin, saldırıyı gerçekleştiren Hristiyanların anın ruhunun etkisiyle dinî bir amaç ile hareket ettikleri net bir biçimde anlaşılıyor.

Bir sonraki kısım Eller kasabasında gerçekleşen zulümlere değiniyor. Saldırıyı gerçekleştirenlerin amacı yine Yahudilere din değiştirtmek. Eller kasabasına yapılan saldırınının anlatıldığı kısma yapılan giriş net bir biçimde bu amacı ifade etmekte.

Tammuz'un³⁸⁶ dördünde cuma günü düşman Eller'in azizlerine karşı toplandı, onlara zalimce işkence etmek için ki onlar kirletilmeye boyun eğsinler.³⁸⁷

Yine din değiştirmeyi kabul eden Yahudilere zarar verilmediğini görüyoruz. Ayrıca Eller kasabasına saldırıyı gerçekleştirenlerin Haçlılar olduğunu da "Allah'ın düşmanları gidince" ifadesinden anlamaktayız. Zira düşmanlar mekandan gittiklerine göre kasaba ahalisi olmaları söz konusu değildir.

Üç gün sonra Allah'ın düşmanları gidince, zorla dinleri değiştirilen ve düşmanın merhamet gösterdiği İbraniler, yerin hayvanlarına ve göğün kuşlarına leş olmuş olan ölüleri gömmek için geri döndüler.³⁸⁸

İlerleyen pasajları okuduğumuz da yine Haçlıların din değiştirmeye zorladığı bir Yahudi'nin bahsine geliyoruz. İnsanların beğenisini kazanan bir adam olan bu Yahudi'yi Hristiyanlık adına kazanmak için iyi bir çaba sarfedildiği anlaşılıyor, özellikle ruhbanların tüm bir gün boyunca bu Yahudi'yi din değiştirmeye ikna etmek amacıyla çaba sarfettiklerine tanık oluyoruz.

Isaac oğlu Natronai, kalbi bütün bir adam da, oradaydı. Onun tanışları olan ruhbanlar tüm evvelki gün boyunca ona gelip onun, habis sularında kendini kirletmesi için onu ikna etmeye çalıştılar, çünkü o yakışıklı, göze güzel görünen bir adamdı. O onların yüzlerine bir dal fırlattı ve dedi ki; "Allah beni yüce Allah'ı inkar etmekten alıkoysun; Ben ruhum tükenene kadar ona güvенеceğim." O erkek kardeşini ve ardından kendini katletti, tek kutsal ismin teklîğinin şahitliğinde.³⁸⁹

Lakin Isaac de kronikte bahsi geçen diğer herkes gibi kendini ve erkek kardeşini öldürerek din değiştirmeye karşı geliyor. Isaac'ın kısa hikayesinde dikkate değer bir husus, ruhbanların onu ikna etmek için yoğun bir çaba sarfediyor olması. Aracı konumda olan bu ruhbanlar gibi Hristiyanların özellikle bazı seçkin Yahudileri kaybetmemek için onları din değiştirmeye ikna etmeye

³⁸⁶ Tammuz: Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephraim Jehudah Wisenberg, "Calendar", *Encyclopedia Judaica*, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

³⁸⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 53.

³⁸⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 55.

³⁸⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 57-58.

çaladıklarına kronikte yer yer tanık oluyoruz. Eller kasabasının anlatısının ardından Mehr kasabasına geçiyoruz.

Bir pazar günü Tammuz ayında Allah'ın düşmanları, Mehr kasabasında en yükseklerin azizlerine onları yoketmek için ayaklandı. Orada şehri deniz kıyısındaki kum taneleri gibi kalabalık bir çokluk kuşattı. Şehrin belediye reisi onlarla alanda görüşmek için dışarı çıktı ve onlardan gün doğana kadar beklemelerini istedi. O şöyle konuştu; "Belki ben Yahudileri ikna edebilirim ve onlar korkudan beni dinler ve istediğim gibi yaparlar." Bu onların gözünde iyi bir yer buldu ve belediye reisi hemen şehirdeki Yahudilere döndü. O onları çağırttı ve karşısına getirtti; ve onlara dedi ki; "İşin doğrusu ben esasen size yaşayan tek bir Yahudi kaldığı müdetçe sizleri koruyup sığınak sağlayacağıma yemin ettim. Ben size verdiğim sözü tamama erdirdim lakin bu andan itibaren sizi tüm bu milletlerden korumaya kadir değilim. Ne yapmak istediğinize şimdi karar verin. Bilin ki bu şekilde yapmaz iseniz şehir tamamen yıkılacak. Ben şehir kuşatılıp kale yıkılacağına sizleri onlara vermeyi tercih ederim."³⁹⁰

Genç ve yaşlı hepsi birlikte cevapladılar; "Biz hazırız ve yaratıcımızın korkusunu ve adının teklüğünü ispat etmek için gırtlaklarımızı uzatmaya hevesliyiz." Belediye reisi onların aklını çelemeyeceğini anlayınca hemen başka bir taktik denedi - onları korkutmak amacıyla - ve onları maceracıların kamp kurmuş olduğu yere, şehrin eteklerine götürdü, onların böylelikle gözünün korkacağını ve kirlenmeye boyun eğeceklerini umarak. Fakat hepsi faydasızdı zira hepsi dedi ki; "Biz maceracılardan korkmuyoruz."³⁹¹

Mehr kasabasında kasabanın idarecisi öncelikle Yahudileri korumaya çalışıyor görülüyor, lakin karşısına çıkan kalabalık kuvvete karşı koyamayacağını anlayınca idarecinin kasabanın güvenliğini muhafaza edebilmek için Yahudilerden vazgeçmek durumunda kaldığı anlaşılıyor. Burada idareci ile Haçlılar arasında geçen diyalog ilgi çekici. Kasabanın idarecisi Haçlılardan Yahudilere dinlerinden dönmeleri için çağrı yapmak için zaman istiyor ve biz Haçlıların bu isteği rahatlıkla kabul ettiğini görüyoruz. Bu sabırlı davranış, yağma ve talan için baskı kurmaya gelen bir kuvvetin göstereceği bir tutum gibi görünmüyor. Fakat yine de, Yahudilerin din değiştirmeye karşı duruyorlar ve ölümle karşılaşılıyorlar. Buradaki olayların anlatısında detay bir noktaya değinmekte fayda var. Yahudiler kasabadan çıkartılıp Haçlılara veriliyorlar.

Ertesi gün onları, onlar hızla şehirden çıkartılırken bir kısmını öldüren maceracılara verdiler, hayatta kalmasına izin vediklerini zorla kirllettiler ve onlarla dilediklerini yaptılar.³⁹²

İfade'de Haçlıların Yahudiler'in bir kısmını direk öldürdüğüne tanık oluyoruz, bir kısmına da zorla din değiştirttiklerine tanık oluyoruz. Burada dikkatimizi çeken husus "*zorla kirllettiler ve onlarla dilediklerini yaptılar*" ifadesi. Burada zorla kirlletmekle ifade edilen din değiştirtme, zira Yahudi kroniklerinde Hristiyan vaftiz ayini kirlletilmek olarak defalarca kez nitelenmiş. Bizim dikkatimizi çeken husussa zorla din değiştirttikleriyle de dilediklerini yapmış olmaları. Tam olarak Haçlıların din değiştirmeye zorlanmış olan bu Yahudilere ne yapmış olduklarını bilemiyoruz. Lakin, hiç şüphesiz Haçlıların "*dilediklerini*" yapmalarıyla ifade edilen iş din değiştiren Yahudilerin rızası

³⁹⁰ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 58-59.

³⁹¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 59.

³⁹² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 59.

dışında gerçekleştirilmiş bir iş olsa gerek. Zira ifade zorla yapılan bir işi anlatan bir dille yazılmış. Yeri gelmişken, ileride ele alacak olduğumuz Eliezer bar Nathan kroniğinin İngilizce çevirisinde buradaki değerlendirmemizi daha farklı boyutlara taşıyacak bir ifadeyi de göreceğimizi belirtmekte fayda var. Bar Nathan kroniğini irdelediğimiz kısımda bu mevzu üzerine ineceğiz. Elimizdeki malzemenin devam edersek, Haçlıların Yahudilere dilediklerini yapmalarının, onların din değiştirmesinden sonra gerçekleşmesinin daha önce gördüğümüz tutumdan farklı bir tutum olduğunu ifade etmemiz gerekli. Zira daha önceki örneklerde din değiştirenlere zarar verilmemişti. Mehr kasabasına saldıran bu kitlenin tutumunu nasıl değerlendirmeliyiz? Bir yandan onların din değiştirmek için zaman tanıyor olmaları maddi çıkarların ötesinde bir niyeti gösterirken, öte yandan din değiştirttikleri Yahudilerle dilediklerini yapmaları davranışlarının aslında çokta ulvi bir havada olmadığını gösteriyor. Muhtemelen yine, kendisine her şeyi hak gören tutucu zihniyetin bir dışa vurumu. Kronikteki dikkatimizi çeken bir sonraki anlatı Shemariah adlı bir Yahudi'nin din değiştirmeye zorlanması sırasında çektiği işkencenin anlatısı.

Shemariah adında dindar bir adam karısı ve üç oğluyla o gece kaçtı, piskoposun muhasebecisi onu beraberinde götürmeyi ve onun kendisine verdiği büyük miktar para karşılığında onu kurtarmayı vaat etmişti. Muhasebeci onları Av'ın³⁹³ dokuzuna kadar ormanda bir o yola bir bu yola götürdü ve ardından Shemariah'ın oğulları Nathan ve Mordechai'yi para için Speyer'e gönderdi. Onlar zehuvim³⁹⁴ gönderdi. Parayı alır almaz onları aldı ve Tremonia köyüne verdi. Shemariah oraya geldiğinde köylüler sevindi, zira onlar onu tanımışlardı. Kasaba halkı Yahudilerin ertesi güne kadar kalıp dilediklerini yapma isteklerini kabul ettiler.³⁹⁵

Hemen mutlu bir ziyafet yaptılar. Yahudiler onların iğrenç yemeğine katılmaz sadece saflıkta yerlerdi, ve ayince izin verilebilir olanı, yeni bir bıçak kullanarak, zira onlar demişti ki; "Her ne kadar inancımıza uysak da alıştığımız biçimde davranmak isteriz, yarın tek bir halk olacağız. Bizim hepimizi bu gecelik aynı odaya koyun yarına kadar, zira biz yolda çok yorulduk." Böylelikle kasaba halkı dindar adamın dediği gibi yaptı, isteğini yerine getirerek. O [Shemariah] geceleyin kalktı ve bıçağı eline aldı, gücünü toparladı ve karısını ve üç oğlunu katletti. Kendini de öldürmeyi denedi fakat bayıldı ve ölmedi.³⁹⁶

Ertesi gün düşman geldiğinde onların [Shemariah ve ailesi] onun söz verdiği gibi kendilerine geleceklerini düşündüler, fakat aksine onu yerde yatar vaziyette buldular. Ona sordular: "İlahımı değiştirmek ve bizim hatalı inancımızı kabul etmek istiyor musun? Böylelikle hala yaşayabilirsin". O cevapladı: "Allah alıkoysun! Ben yaşayan ilahı, ölü olan çürüten bir ceset için inkar etmem; ben kutsanmış kutsal olanın adı ve onun kutsal Torah'ı için ölmeyi tercih ederim, ve bu gün ben hakşinas olanların eşliğine geleceğim. Tüm hayatım boyunca ben bugün için umut ettim."³⁹⁷

Onlar şöyle dedi; "Seni düşündüğün gibi öldürmeyeceğiz, seni bizim hatalı inancımızı kabul etmezsen mezara diri diri gömeceğiz." O tekrarladı; "Dediğiniz gibi olsun, zira ben her şeyi üzerime sevgi ile kabul ediyorum." Kötü adamlar ona bir çukur kazdılar ve Shemariah, dindar adam kendi gücüyle içeri girdi. O üç oğlunu aldı ve onları soluna yatırdı ve karısında sağına ve kendisi ortaya yattı. Onlar üzerine yukarıdan toprak attılar tüm gün, ta ki ertesi sabah o çığlık atıp yüksek sesle ağlayıp kendisi ve yanı başında yatan çocukları ve karısı için düşkünleşinceye

³⁹³ Av: Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephraim Jehudah Wisenberg, "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

³⁹⁴ Zehuvim: Çoğul, altın sikke. (Eidelberg, a.g.e., s. 156).

³⁹⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 59.

³⁹⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 59-60.

³⁹⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 60.

kadar.³⁹⁸

Efendi'nin düşmanları geri döndü ve onu mezardan çıkardılar hala hayattayken, ki o belki cayar ve onların hatalı inancını kabul eder diye. Tekrar ona sordular; "İlahını değiştirmek istiyor musun?" Fakat dindar Shemariah, yüce ve saygıdeğer olanı cibiliyetsiz olanla değiştirmek istemedi ve dürüstlüğünde, ruhu ayrılanı değil sabit kaldı. Onlar onu tekrar mezara koydular ve üzerine toprak attılar ve orada dindar adam muhteşem ve saygıdeğer adın teklifinin şahitliğinde öldü. O babamız Abraham gibi O'nun testine direndi, o ve onun nesli mutludur.³⁹⁹

Shemariah'ı öldürenlerin Haçlılar değil Tremonia köyünün ahalisi olduğunu anlıyoruz. Shemariah ve ailesi Haçlılardan kaçarken, bazı tanışlarının olduğu bu köyde kendilerini buluyorlar. Shemariah'ın ve ailesinin bu köyde tanınması ve sevinçle karşılanması onun bu köy ahalisi ile iyi ilişkilerinin olduğunun bir göstergesi olsa gerek. Shemariah'ın ne iş yaptığını bilmiyoruz, lakin ticaret veya benzeri bir faaliyetle bu köye ara sıra uğramak durumunda olan biri olduğunu varsayabiliriz. Shemariah'ın bu vakte kadar din değiştirmeye zorlanmamış olmasına rağmen, sığınmak için bu gelişinde köy halkınca buna zorlanması, köy halkının tutumunda bir değişimin gerçekleşmiş olduğunun net bir göstergesidir. Bu değişimin sebebinin ayağa kalkmış olan Haçlı ruhu olduğuna şüphe yok. Burada dikkatimizi çekmesi gereken husus dönemin Haçlı ruhani havasının ne denli kuvvetli olduğudur, insanların tanıdıkları ve sevdikleri birini dahi din değiştirmek için şiddetle zorlayabilecek hale geldiklerine tanık oluyoruz. Her ne kadar başlangıçta köy ahalisi Shemariah ve ailesine iyi davranıp onlara vakit verseler de, Shemariah'ın cinnet geçirip ailesini katletmesinden sonra ona işkence etmekten geri durmuyorlar.

Devam ettiğimizde Trier Yahudilerinin hikayesine geliyoruz.

Trier'in tüm hikayesi bana aktarıldı. Nisan'ın⁴⁰⁰ onbeşinci gününde, Hamursuz Bayramı'nın⁴⁰¹ ilk gününde Fransa'dan bir haberci geldi maceracılar, Petron adında – "İsa'nın bir habercisi." O bir Ruhbandı ve Peter Prälat olarak anılırdı. Kudüse giden çarpık yolunda, pek çok adamın eşliğinde ilerleyerek, Trier'e geldiğinde, yanında Fransa Yahudilerinden alınmış şöyle yazan bir mektup buldurmaktaydı; "Yahudi yerlerinden geçerken ayağının tabanının bastığı her yerde ona yolculuğu için erzak verilmeli ki o İsrail hakkında iyi konuşsun - zira o bir ruhbandır ve sözü dinlenir." O buraya geldiğinde ruhlarımız dışarı çıktı, kalplerimiz kırıldı, titreme bizi aldı ve ziyafetimiz yasa dönüştü; zira o ana kadar kentliler topluluğa bir kötülük yapmaktan bahsetmemişlerdi, o ahlaksızların gelişinden önce.⁴⁰²

Onlar [Trier'in Yahudileri] ruhban Peter'a verdiler ve o yolculuğuna devam etti. Ardından bizim kötü komşularımız, kentliler geldiler, Lorraine'in diğer topluluklarına neler olduğundan dolayı kıskançça; onlar duymuştu ki Yahudilere büyük kıymetsizlikler karar kılınmış ve ika edilmişti. Onlar [Yahudiler] şimdi paralarını aldılar ve kentlilere rüşvet verdiler, fakat bu hiçbir fayda sağlamadı Allah'ın şiddetli öfkesinin gününde, zira bu Allah tarafından cennetten, emiri yerine

³⁹⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 60.

³⁹⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 60.

⁴⁰⁰ Nisan: Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephrahim Jehudah Wisenberg, "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

⁴⁰¹ Hamursuz Bayramı: Mısırdan sürgünü ve ilahi kurtuluşu anmak için kutlanan bir Musevi bayramı. (Baruch M. Bokser, "Unleavened Bread and Passover Feasts of", **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (755-770), 6, Doubleday, New York, 1992, s. 755).

⁴⁰² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 62.

getirmek için onun payı olarak seçilmiş olan tüm o nesle getirilmiş bir ilahi takdirdi.⁴⁰³

O zamanda Trier topluluğunun ahalisi Torah tomarlarını aldılar ve onları sağlam bir binaya koydular. Düşmanlar bundan haberdar olunca, hala gündüz iken oraya gittiler ve yukarıdaki çatıyı kırdılar, tüm mantoları ve Torah silindirlerini süsleyen gümüşleri aldılar ve Torah tomarlarını yere attılar, onları yırttılar ve onları ayaklarıyla çiğnediler.⁴⁰⁴

Trier Yahudilerinin Peter'in (Pierre l'Hermit) peşi sıra ilerleyen Halkın Haçlı Seferi kafilesiyle karşılaştıklarını ve bu kafileden herhangi bir sıkıntı çekmediklerini okuyoruz. Trier Yahudileri bu kafileye erzak sağlıyorlar ve kafile onlara bir şey yapmadan yolunda ilerliyor. Zaten Pierre'i takip eden ana kitlenin yol boyunca Yahudilere yönelik bir hareketine rastlamıyoruz. Şiddet eylemlerini daha çok onun ardı sıra yola çıkan, ondan etkilenen takipçilerin yaptığına tanık oluyoruz. Lakin ileride görüleceği üzere Pierre'i takip eden kafilenin de bir takım taşkınlıklar içine girdiği görülecektir. Pierre'in ve takipçilerinin geçip gitmesinin ardından Trier ahalisinin Haçlı ruhani etkisinin altında kaldığını ve bunun akabinde Trier Yahudilerine saldırdıklarını okuyoruz. Yahudilerin rüşvet vermesi dahi canlarını kurtarmaya yetmiyor. Torah tomarlarının yırtıldığına ve ayaklar altında çiğnendiğine tekrar vurgu yapılıyor. Kalabalığın bir takım yağma hareketine girdiği de anlaşılıyor, fakat hareketi tetikleyen temel etmenin, Haçlı Seferi ortaya çıkmadan önce varlığı görülmemiş, fakat seferler birlikte bir gerçeklik haline gelmiş olan Yahudi düşmanlığı olduğu anlaşılıyor. Zira maddi kazanımlar saldırganları durdurmaya yetmiyor.

Trier Yahudilerinin anlatısının devamında galeyana gelen düşmanın gözünün döndüğü anlaşılıyor. Zira anlatıda Yahudilerin bir kısmı Piskopos'un sarayına sığınıyor, lakin bu din adamının duruşu dahi kitleyi durdurmaya yetmiyor. Piskopos gibi din adamlarının Haçlı ruhunun karşısında duramadığını daha öncede görmüştük. Bu kısımda alıntılama yaptığımız metin gayet hacimli bir kısım zira bu olay oldukça detaylı bir biçimde ele alınmış bir anlatı.

Piskopos Aziz Simon (204) kilisesine Yahudileri korumak için geldi. Düşmanlar piskopos'un Yahudiler'den bahsettiği vaazını duyduklarında ona saldırmak üzere toplandılar. Piskopos kilisenin içine kaçtı, kendini bir hafta boyunca kalacağı odalardan birine gizleyerek. Tüm Gentiller Kutsal Ahitin çocuklarının sığınak tuttuğu saraya, onlara savaş açmak için geldiler, fakat bunu yapamadılar. Düşmanın kalbi rüzgar önündeki bir ormanın ağaçlarının hareketi gibi dalgalandı engelleyen duvarı gördüklerinde, zira o çok güçlüydü, 5 cubit⁴⁰⁵ kalınlığında ve gözün görebildiğince yüksekti ve düşman geri çekildi. Ardından Aziz Simon kilisesinde piskoposu öldürmeyi düşündüler; piskopos çok korkmuştu zira o şehirde bir yabancıydı ve ne bir akrabası ne de bir tanışı vardı orada ve böylelikle Yahudileri kurtaracak bir gücü yoktu. Ardından piskopos Yahudilere gitti ve onlara tavsiyesini sundu; "Ne yapmak istiyorsunuz? Kendiniz gördünüz Yahudilerin tüm etrafınızda katledildiğini. Size olan sözümü sonuna kadar tutmak benim dileğimdir Lorraine krallığındaki son topluluk kalana kadar. Şimdi görüyorsunuz ki maceraçılar beni öldürmek üzere bana karşı ayaklandılar. Onlardan korkuyorum ve son onbeş gündür onlardan kaçıyorum."⁴⁰⁶

⁴⁰³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 62.

⁴⁰⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 62-63.

⁴⁰⁵ Cubit: Yaklaşık 50 santimetreye denk gelen bir ölçü birimi. (Marvin A. Powell, "Weights and Measures", **The Anchor Bible Dictionary**, içinde (897-914), 6, Doubleday, New York, 1992, s. 897).

⁴⁰⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 63-64.

Topluluk cevapladı: “Kral dönene kadar bizi korumaya yemin etmedin mi?” o cevapladı; “Kralın kendisi sizi işaretlenmiş olanlardan [Haçlılar] kurtaramaz. Din değiştirin ya da üzerinize cennetin yargısını kabul edin.” Onlar cevap verdi; “Bilesin ki her birimizin on tane ruhu olsa hepsini onun adının teklifine şahitlikte veririz onların bizi kirletmesindenense.” Ardından boyunlarını uzattılar ve söylediler; “İlahımızı inkar edeceğimize başlarımızı veririz!” Piskopos bunu görünce gitti ve dört günlük bir gecikme ayarladı, Torah’ın verilmiş gününe değin, zira dindar adamlar böyle istemişti. Onlar o kutsal günü bir yas günü yaptılar zira fark etmişlerdi artık ve onlar haberdar olmuşlardı piskoposun ve ağzını geniş açan herkesin onlara karşı hiç sebepsizce kötülük planladığını.⁴⁰⁷

O gün piskopos onlardan tavsiye almak için bir haberci gönderdi, zira tüm sürü öldürmek üzere ona karşı ayaklanmıştı. Onlar onun kendisine rüşvet vermelerini istediğini düşünmüşlerdi, bu yüzden tüm paralarını ona teklif etmesini söylediler. Fakat haberci şöyle diyerek cevapladı; “Piskopos bunu istemiyor.” Böylelikle dindar adamların elleri zayıfladı. Bunun ardından Piskopos’un ve görevlilerinin kalbi onlara karşı kötülüğe dönmüştü. Onlar birlikte tavsiye almışlar ve tüm Yahudileri değil, fakat bir ya da ikisini, geri kalanların zayıflaması ve belki de böylelikle onların hatalı inancını kabul etmeye ikna olmaları için, öldürmeye karar vermişlerdi.⁴⁰⁸

Piskopos Yahudileri korumaya çalışarak olaya müdahil oluyor. Lakin yerleşim yerine yeni göreve gelmiş birisi olduğundan nüfuzunun henüz çok kuvvetli olmadığını anlıyoruz. Piskopos bu zayıflığının neticesinde Yahudileri korumak için giriştiği işte başarılı olamayacağını anlıyor, dahası kendi can güvenliği tehlikeye giriyor ve bunun akabinde Yahudileri din değiştirmeye çağırıyor. Yahudiler bu öneriyi reddedince onlara bekleyecek bir süre veriyor ve beklenen bu süre sonunda çoğunluğu zorlamak için bazıları öldürmeyi ihtiva eden bir plan yapıyor. Burada önemli olan husus dört günlük bir bekleme süresine Haçlı ruhunun harekete geçirdiği düşmanın rıza göstermesi. Her ne kadar sarayın kalın ve yüksek duvarlarınca muhtemel bir saldırıları engellenmiş olsa da, kalabalığın piskoposun canına kastedecek kadar ileriye gidebilecek durumda olduğunu unutmamak gerek. Devam ettiğimizde piskoposun planının uygulamaya koyulduğunu okuyoruz.

Piskopos şehrin önde gelenlerini ve kendi görevlilerini çağırdı ve onlar saray kapısının önünde durdular. Geçit bir ocağın ağzı gibi bir kapıydı, ve düşman sarayı çevreleyerek durmaktaydı. Yüzlerce ve binlercesi, bilenmiş kılıçlar taşıyarak, ve onları [Yahudileri] canlı canlı, beden ve et olarak yutmak için hazırıldılar. Komutan ve piskopos’un saray muhafızlarının subayları, saraya girdiler ve ilan ettiler: “Efendimiz piskopos şöyle diyor; “Dininizi deşişin ya da burayı terk edin. O artık sizi korumak istemiyor zira pek çok kere pek çoğu ona karşı onu öldürmek üzere sizin yüzünüzden ayaklandı; lakin siz kurtarılamazsınız, zira sizin ilahınız şimdi eski zamanlarda yaptığı gibi sizi kurtarmak istemiyor.”⁴⁰⁹

Onlar saray kapısının önünde duran büyük çoğunluğu gördüler. Kederin çok büyük olduğunu görünce dindar adamlar geldiler ve yere oturdular ve seslerini ağlayarak yükselttiler ve kalplerinde acılıkla – erkek, kadın ve çocuklar- ağladılar ve günahlarını itiraf ettiler. Ardından Asher’i, Joseph’in oğlunu, Gabbai’yi dışarı götürdüler öldürmek için, böylelikle geri kalanlara korku ve dehşet saçacaklardı; ki hatalarını kabul etsinler. Asher haykırdı; “Efendinin tüm neslinden hanginiz, - Allah onun yanında olsun -ileri çıkacak: ilahi varlığa Hoş geldin demeyi isteyip – ve o bir kaç dakikalık bir anda iyiliğin bolluğunda müsriflikte olan dünyayı almayı isteyen.” Meir adında bir genç, Samuel’in oğlu konuştu ve söyledi; “Bekle, ben tümünden ışıktan dünyada sana eşlik etmek istiyorum ve seninle birlikte tek olanın teklifine, saygıdeğer ve Muhteşem isme, tüm kalbimle ve istekle şahitlik edeceğim.” Sarayın kapısından çıktıklarında çarpmış gerilmiş olan önlerine getirildi ki onun önünde boyun eğsinler. Onlar o iğrençliğe bir dal savurdular ve iki dindar

⁴⁰⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 64.

⁴⁰⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 64.

⁴⁰⁹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 64-65.

adam ismin kutsanışında öldürüldü⁴¹⁰

Abraham, Yom Tov'un oğlu oradaydı; imanlı bir adamdı, hakşinas, düzgün, ve Allah tarafından sevilen. Onun adeti ydi Sinagog'a hem sabah hem de akşam gitmek. Efendi Abraham yüzü koyun ileri düştü ve günahlarını kutsanmış kralların kralının önünde itiraf etti. Sesini yükseltti ve haykırdı; "Sana yalvarıyorum ey efendi, Allahım! Neden ulusunu, Israil'i terk ettin, alaya, hor görmeye ve aşağılanmaya, domuz gibi pis uluslarca tüketilmeye – bu senin tüm uluslar arasında seçtiğin, kendinin yerden göğe çıkardığın halkı? Ve şimdi cennetten dünyaya savurduğun muhteşem Israil ve pek çoğu öldü senin aramızda sebep olduğun üzere! "Dindar adam kendini herkesin önünde tamamen yere yatırdı. Düşman onu ayağa kaldırdı ve dışarı götürdü ve orada o ismin kutsanışı adına katledildi. Küçük bir kız oradaydı tanınmış bir ailenin kızı, o da ismi kutsallıkta kutsadı.⁴¹¹

Bunlar öldürüldükten sonra düşman gördü ki saraydakiler inançlarında hala daha önceden olduğu gibi sabitler ve elleri diğerlerine olandan sebeple zayıflamamış. Düşmanlar birbirlerine şöyle söylediler; "Bunun hepsi kocalarını çarımha gerilmişe inkarda sabit kılmak için kışkırtan karılarının yüzünden." Görevliler geldi ve her biri kadınların ellerini aldılar ve onları kirletmek için putperestliğe götürdüler. Ardından annelerinin bağrından çocuklarının alınmasını emrettiler ve böylelikle şu yazılmış olanı tamama erdirdiler; "Oğullarımız ve kızlarımız başka bir halka verilecek" ve kadınlar seslerini yükseltip ağladılar.⁴¹²

Bu zorlamalardan üç gün önce görevliler saraya gelmiş ve içerideki kuyuyu bloke etmişlerdi ki Yahudi kadınlar kuyuya atarak çocuklarını öldürmesinler. Onların duvara çıkmasına da izin vermediler kendilerini oradan atarlar diye. Onları tüm gece kolladılar ki şafaktan önce birbirlerini katletmesinler. Tüm bunu planladılar çünkü onları öldürmek değil ele geçirip din değiştirmek istemişlerdi.⁴¹³

Görüldüğü üzere saldırganların çabaları ve piskoposun planı Yahudileri dinlerinden döndürmeye yetmiyor. Bu anlatıda dikkate değen bir husus piskoposun ve adamlarının Yahudilerin kendilerini ve çocuklarını katletmemeleri için yoğun bir çaba sarfediyor oluşları. Kuyuyu kapatıyorlar ve duvarlara çıkılmasına izin verilmiyor. Her ne kadar bu tutum Haçlı ruhunun harekete geçirmiş olduğu saldırganlara atfedilemeyecek bir tutum olsa da, bize piskoposun aslında kendisine sığınan Yahudilerin can güvenliğini korumak için samimi bir istek duyduğunu göstermektedir. Bu düşünceden yola çıkarak piskoposun Yahudileri din değiştirmeye zorlayarak onları Hristiyanlık adına kazanmak için gerçekten samimi bir istek duymuş olduğu düşüncesine ulaşabiliriz. Haçlı ruhu ile hareket eden düşmanın din değiştirmeye zorlamadaki amacının bu denli samimi olup olmadığı hakkında bir fikir yürütmek zor. Yahudilerin, kendi bakış açılarına göre günahkar olan ruhlarını, onları Hristiyanlığın mantosu altına alarak kurtarma fikri ile hareket etmiş olabilecekleri gibi, Yahudilere zorla din değiştirterek kendi dinlerinin üstünlüğünü kanıtlama fikri ile de hareket etmiş olabilirler. Nitekim her iki koşulda da saldırganları harekete geçiren temel dürtünün dinî bir kaynaktan beslendiğini söylemek yerinde olacaktır.

Bir sonraki alıntımız Metz'deki Yahudi topluluğunun başına gelenleri anlatan bir kısım.

⁴¹⁰ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 65.

⁴¹¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 65-66.

⁴¹² Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 66.

⁴¹³ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 66.

Şimdi Metz ahalisini başına gelenleri anlatacağım. Ey Efendi sen İsraili tamamen reddettin. Sen ruh olarak Metz'in kutlu topluluğunu hor gördün; Neden onlar ve çocukları cezalandırıldı? Neden en yüksek kutlu adanmışları, dünyanın şereflipleri, Torah'ın ustaları, orada öldürüldü? Samuel Cohen, Gabbai ve pek çokları orada katledildi, tüm devler ve azizler dünyanın temeli. Yirmi iki kişi orada öldürüldü, ve çoğunluğa zorla din değiştirildi - bizim pek çok günahımız ve suçluluğumuz yüzünden. Zorla din değiştirenler dargınlık günü geçene dek orada kaldılar ve ardından Efendiye tüm kalpleriyle geri döndüler; Allah onların tövbecarlığını kabul ede ve halkının günahlarını affede.⁴¹⁴

Metz'de olan olayların anlatısı da net bir biçimde şu ana değin irdeleyegeldiğimiz davranışların sergilenişini gösteriyor. Buradaki zulmü gerçekleştirenlerin Haçlılar mı yoksa Haçlı ruhuyla hareket eden yerli ahali mi olduğunu bilemiyoruz. Zira bunu anlamamızı sağlayacak bir referans noktasını pasajdan çıkaramıyoruz. Fakat Haçlı ruhunun yine dinden beslenen tutumlar çerçevesinde harekete geçirdiği bir kitlenin saldırıyı gerçekleştirdiği davranışlardan netçe görülebiliyor. Yahudiler yine din değiştirmeye zorlanıyorlar ve öldürülüyorlar. Herhangi bir yağmadan veya haraç talebinden bahsedilmiyor. Lakin biz bir yağmalamanın gerçekleştiğini varsaymalıyız, zira çağın savaş kültürünün kaçınılmaz sonuçlarından birinin yağma olduğunu unutmamalıyız.

Regensburg Yahudi topluluğunun anlatısına geliyoruz bir sonra. Burada da artık civarlarda olup biten zulümlerden gözü korkmuş olan bir topluluğun din değiştirmeye boyun eğişine tanık oluyoruz. Regensburg'un Yahudi topluluğu zorla nehire götürülerek toplu bir vaftiz töreniyle dinlerini değiştirmeye zorlanıyorlar.

Regensburg'un tüm topluluğuna zorla din değiştirildi, zira onlar kurtulamayacaklarını görmüşlerdi. Maceracılar ve kalabalığın geri kalanları toplandığında, şehrin halkı onları nehrin içine zorladı [i.e. onları vaftiz etmek için] ardından düşman suyun üzerinde habis bir işaret yaptı – yatay ve dikey [i.e. bir haç] – ve onların hepsini aynı anda nehirde kirletti, zira orada büyük bir çoğunluk vardı. Onlar da düşman gittiği gibi efendiye geri döndüler büyük bir tövbe ederek. Zira yaptıklarını güçlü bir baskı altında yaptılar, düşmana karşı koymaktan aciz olarak, ve düşman onları öldürmek istememişti. Allah bizi günahlarımız için affede.⁴¹⁵

Din değiştirenlerin samimi olmadığı Haçlılar yola koyulduktan sonra tekrar inançlarına geri dönmelerinden anlaşılabilir. Buradaki saldırganların temel unsurunun Haçlılar olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira düşmanın gitmesinden bahsediliyor. Topluluğu din değiştirmeye zorlayanlar yerli ahali olsaydı Yahudiler rahatlıkla dinlerine geri dönemezlerdi ve düşmanın gittiğinden bahsedilmesi, Regensburg'a geçiçi süreliğine gelen bir saldırganın varlığını belli etmekte. Haçlıların yine herhangi bir yağma hareketinden bahsedilmiyor. Bir şiddet eylemi de göze çarpmıyor. Düşmanın Yahudileri öldürmek istemediğine özellikle vurgu yapılmış. Regensburg'daki tutumun üzerinden yola çıkıp şu ana kadar okuduğumuz tüm şiddet eylemleri üzerine bir değerlendirme yapmak ne denli sağlıklı olur tartışılır. Lakin Regensburg örneği bizlere din değiştirme talebi herhangi bir karşı koymaya maruz kalmadığında oldukça sükunetle hasımlarına davranan ve şiddete

⁴¹⁴ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 67.

⁴¹⁵ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 67.

başvurmayan bir kitle gösteriyor.

Kronikde bir sonra Sla adlı bir şehirdeki saldırının anlatısını okuyoruz.

Maceracılar öne çıkan adamlara geldiler, Sla şehrindeki kutsallığın adamlarına, ve dediler; "Şimdi sözlerimize dikkatle kulak verin ve böylelikle nasıl davranmanız gerektiğini bileceksiniz. Bizim yanlış inancımızı kabul edin [i.e. bizim dinimize uyun] ya da bir ölüm yargısına boyun eğin, Hori diyarındaki soydaşlarınızın yaptığı gibi." Onlar maceracılarından ve kendi kasabalılarından üç gün istediler. Bu ricanın bahsi bir elçi ile derebeyine iletildi. O üç gün bir oruçla kutsandı ve onlar yaşayan ilaha oruçlar, göz yaşları ve haykırımlarla yakardılar. Onların duaları kabul oldu ve merhametli Allah onları kurtardı. Bu üç günlük molada derebeyleri yardımlarına geldi ve bir büyük komutasında bin atlı kılıç ehli gönderdi, ayrıca Sla şehrindeki Yahudilerin arasında beş yüz genç adam vardı kılıç taşıyabilecek olan, düşman karşısında korkmayacak olan savaş erbabları. Ordu kendine güvenen bir biçimde şehre geldi ve maceracılarla, kasabalıları büyük bir biçimde cezalandırdı. Yahudiler'den sadece altı tanesi öldürüldü. İsrail'in aydınlığı diğerlerini kurtardı ve onların hepsini şehre bakan ve nehrin kıyısında olmayan bir kasabaya götürdü. Orada onlar Efendi'nin düşmanları gidene dek huzur ve sükunetle kaldılar.⁴¹⁶

Sla şehrinde olan olayların anlatısında yine Haçlıların Yahudilere din değiştirme talebinde bulduklarını okuyoruz. Dikkate değer husus kendilerinden zaman istendiğinde Haçlıların ve Haçlılara katılmış olan kasabalıların Yahudiler'in isteğini sorun çıkarmadan kabul etmiş olmaları. Her ne kadar baskı ile din değiştirmeye çalışılarda hasımları kendilerinden vakit istediğinde bunu vermekte bir sıkıntı görmüyorlar. Sonuç olarak Yahudiler bu üç günün sonunda derebeyinin yardımıyla din değiştirme baskısından sıyrılıyorlar ve Haçlı tehdidinden kurtarılıyorlar. Bizim için önemli olan husus Haçlıların tutumudur. Görüldüğü üzere yine inanç boyutunda samimi olduğunu anladığımız bir yaklaşımla hasımlarından bir talepte bulunuyorlar ve işi öncelikli olarak güzellikle halletmeye çalışıyorlar. Biz bu davranışın ardında herhangi bir maddi amaç göremiyoruz, zira amacı yağmalamak olan bir kitle muhtemelen daha sabırsız davranırdı.

Solomon bar Simson kroniğinin devamında Haçlıların Yahudilere ettikleri zulümlerin ötesinde, bir takım Haçlı kabilelerin akıbetlerinin ele alındığını görüyoruz. Bu anlatıların amacı hiç şüphesiz Yahudilere kronik yazarının perspektifine göre haksız yere zulmeden kitlenin, Allah tarafından cezalandırıldığını göstermektir. Lakin kronik bunu yaparken dahi, Haçlıları onları bozguna uğratan hasımlarına karşı olan mücadelelerinde haklı gösterebilen bir anlatı sunabiliyor. Haçlılar tarafından mağdur edilen Yahudilerin yas tutmak amacıyla yazmış oldukları bir eserde bu gibi ifadelerin olması şaşırtıcı bir detay.

Onlar büyük, tahkimatlı bir şehre geldiler; yoğunca nüfuslu olan. Kıtlığın oklarıyla yaralanmış olan ordu bir dinar ödedi küçük bir miktar ekmek için. Maceracılarından biri yünlü bir dizbağı taşımaktaydı markette satmak için ki böylelikle ekmek alabilsin. Bir kasabalı geldi ve onu aşağıladı ve Şeytan araya girdi ve ikisi birbiriyle ölümüne dövuştü. Kötü bir ruh Haçlılarla kasabalılar arasına girdi ve yanlış yönlendirilmiş olanlar ayaklanıp tüm şehri katlettiler yeni

⁴¹⁶ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 68.

doğanlara ve süt bebelerine değin. ⁴¹⁷

Grldğg zere Haçlıların mağdur edildiği bir tablo söz konusu. Bu mağduriyetin akabinde kapılımlan öfke eşliğinde bir katliam yapılıyor. Bu hareketin çıkış noktası talan amaçlı olmaktan çok uzak. Bu olayın Semlin şehrinde çıkan, Haçlılarla Hristiyan kent ahalisi arasındaki bir çatışmayı anlattığını biliyoruz. Bu olay çoğu zaman Haçlı hareketinin şuursuz bir maddi hırsla hareket ettiğini göstermek amacıyla örnek olarak kullanılmaktadır. Lakin biz burada farklı bir perspektifi, Haçlıların mağdur ettiği bir kalemden okuyoruz. Bu olaydaki Haçlılara empatik bir biçimde yaklaştığımız da şöyle bir tablo farkediyoruz; Allah adına savaşmak için çileli ve uzun bir yolculuğa ıkmiş olduklarını düşünen Haçlılar, yolculuklarının sonunda tüm günahlarından bağışlanacaklarını ve kendilerinin Allah'ın askerleri olduğunu düşünmekteler. Böyle bir ruh hali içindeyken konakladıkları bir Hristiyan şehrinde dindaşları tarafından hakarete uğrayıp mağdur edildiklerini hissediyorlar, ki bu dindaşlar Haçlıların yapmış olduğu gibi Allah adına savaşmak için yola çıkılmamış olan dindaşlar. Böyle bir durumda Haçlıların bir bakıma günahkarlar olarak görebilecekleri bu din kardeşlerine bir saldırı gerçekleştirmeleri çok şaşırtıcı durmuyor. Okumamıza devam ettiğimiz de Semlin şehrini tahrip eden Haçlıların Danube nehri kıyısındaki bir ky yok etmeleri anlatısına tanık oluyoruz. Bu köyün yok edilişi hikayesi de çoğu zaman Haçlıların arsızca taşkınlıklarına mal edilir.

Efendi'nin düşmanları oradan yola çıktı ve Danube nehrine ulaştı; Nehir yatağından taşmaktaydı ve hiçbir bot yoktu. Nehrin yanında küçük bir ky vardı. Haçlılar geldi ve köyün yok ettiler ve evlerin odunlarını, bir köprü yapmak ve nehri geçmek için kütükler olarak kullandılar. ⁴¹⁸

Bizim kronik yazarımızın bize ulaştırdığı anlatı bir zaruriyet durumunda canlarını kurtarmak için kaçan insanların nehri açmak için bir köprü yapmak amacıyla köyün tahrip ettiklerini söylüyor. Haçlıların karşıya geçmesini sağlayacak başka bir imkanları olsa muhtemelen köyün rahat bırakacak oldukları "*hiç bir bot yoktu*" ibaresinden anlaşılmakta. Saldırđanlar karşıya geçmek için acil bir are ararken, en hızlı biçimde bir geçit yapmalarını sağlayacak olun köyün aşaplarını yağmalama hareketine girişiyorlar. Köyün tahribatının bir zaruriyetten kaynaklandığı net bir biçimde görülmekte.

Devam ettiğimizde Danube nehrini geçen Haçlılar'ın bir kentin kapısının önüne geldikleri, lakin kent ahalisinin onların içeri girişine izin vermediği görülüyor.

Giremeyeceğini görünce rahip Peter bir rahibi elçi olarak gönderip dedi ki; "Bizi şehre girmekten men ettiğinize göre, bize ekmek gönderin ve biz de satın alalım." Halk kabul etmedi kralın emrine uyararak. O diretti ve şehir muhafızlarına haberciler gönderdi, onlardan kendilerine bir ma'ah⁴¹⁹ bedelinde ekmeği iki katına satmalarını istedi. Onlar cevapladı; "Hayatlarınız buna bağlı dahi olsa bunu size satmayacağız."⁴²⁰

⁴¹⁷ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 68-69.

⁴¹⁸ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 69.

⁴¹⁹ Ma'ah: Ederi artık bilinmeyen, lakin düşük bir miktara karşılığ geldiği anlaşılan eski bir para birimi. (Eidelberg, a.g.e, s. 159).

⁴²⁰ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 69.

O gece Efendi'nin düşmanları oruç tuttu ve hepsi tavsiye almak için rahip Peter'a geldiler. Dediler ki; "Yarın onlardan intikam alalım." Peter cevapladı; "Kesinlikle, bunlar değersiz ve inançsız bir ulus, İsmailoğulları'ndan dahi az güvenilirler. Onlar aslen ölene kadar taşlanmaya layıklar, zira kendi itiraflarıyla bizim ölmemiz veya yaşamamızla ilgilenmediklerini söylediler." Ardından o halkına seslendi ve dedi ki; "Şehri çevreleyin!" Haçlılar şehre saldırdılar kapıları kırdılar ve içindeki herkesi katlettiler. Üç gün boyunca şehirde kaldılar, bulabildikleri her şeyi yediler ardından şehri yağmaladılar ve ayrıldılar.⁴²¹

Kentin tahribatının gerekçesi yine Haçlıların din kardeşlerinden destek görememeleri neticesinde gerçekleşen bir öfke olarak karşımıza çıkıyor. Kent ahalisinin tutumu anlaşılabilir değil, zira Semlin kentinde olanların ardından kralın Haçlıları kentlere almamak üzere bir emir verdiği anlaşılıyor, dahası Semlin'de olanların korkusu neticesinde kent ahalisinde öfkeli ve korkmuş olsa gerek. Bu alıntıda yine daha önce ifade ettiğimiz vaziyet söz konusu, genellikle Haçlıların kendi dininden olanlara karşı dahi yağma isteğiyle saldırdığının kanıtı olarak kullanılan bu olayların temelinde aç kalan ve artık geri dönüşü olmayan bir yola girdiklerini düşünmüş olmaları muhtemel olan bir kitlenin hayatta kalma mücadelesi görülmekte, bu detayın hasım haline gelmiş olan Yahudilerin kroniğinde olması yine manidar bir durum. Zira uğradıkları zulümün ardından Yahudi kronik yazarlarının Haçlıları vahşi ve haksız bir karakterde göstermesi beklenir, lakin biz burada Haçlıları nispeten haklı gösteren bir anlatıyla karşı karşıyayız. Kentin yağmalanışı ve tahrip edilişi herşeyi kendine mübah gören tutucu algının ve haksızlığa uğramış olma algısının pekiştirdiği bir öfkenin dışı vurumu olarak okunuyor.

3.2.2.2. Eliezer Bar Nathan Kroniği

Eliezer bar Nathan kroniğinde Solomon bar Simson kroniğinde gördüğümüz olayların aynısını görüyoruz yine. İfadeler de birbirine yakın bir biçimde sunulmuş. Lakin Eliezer bar Nathan kroniği Solomon bar Simson kroniğine kıyasla daha az detay vermiş. Eliezer bar Nathan kroniğinden veri elde etmek bu sebeple daha zor. Kronik olayları hatırlamaktan ziyade yas tutmak amacıyla yazılmış olan, dinî ve edebî yönü daha ağır basan bir eser olduğundan dolayı metnin odağı nadiren Haçlıların tutumları üzerinde fikir belirtebileceğimiz bir biçimde onlara dönüyor. Anlatının odağının daha yoğun bir biçimde Yahudilerin tepkilerine ve acısına odaklandığı okunuyor.

Şimdi onların Yahudilerin yaşadıkları kasabalardan geçtikleri zaman geldi ve onlar kendilerine şöyle dediler; "Bakın şimdi biz kendi kafirliğimizi aramaya ve İsmailoğullarından mesihimiz için intikam almaya gidiyoruz, lakin işte burada onu katledip çarmıha geren Yahudiler var. Hadi önce onlardan intikam alalım ve onları uluslar arasından yok edelim ki İsrail'in ismi artık hatırlanmasın, ya da bırakalım onlar bizim inancımızı benimsesin ve hafif meşrepliğin çocuğunu kabul etsinler."⁴²²

Kroniğin giriş sayfasına tekabül eden bu pasajda Haçlıların Yahudi düşmanlığı fikriyle hareket ettikleri net ifadelerle belirtilmekte. Hz. İsa'nın askerleri olarak kendilerini niteleyegelen Haçlılar,

⁴²¹ Solomon Bar Simson Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 69.

⁴²² Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s.80.

Hız İsa'nın intikamını almak niyetiyle Yahudilere saldıracaklarını ifade ediyorlar.

O yıl hamursuz bayramı perşembeye denk geldi ve takip eden ayın, İyar'ın yeni ay'ı cumaya ve Şabat'a denk geldi. İyar'ın sekizinci gününde, Şabat'ta düşman Speyer topluluğuna saldırdı ve kutsal şabatta yaratıcılarını kutsayıp, kendilerini düşmanlarının inancını benimseyerek kirletmeyi reddeden on kutsal ruhu öldürdü. Orada kendini Allah'ın adının kutsanışında katleden dindar bir kadın vardı. O tüm topluluklar içerisinde ilk katledildi. Geri kalanlar yerel piskopos tarafından kirletilmeden kurtarıldı.⁴²³

Bar Simson kroniğinde daha önce okumuş olduğumuz ifadenin Bar Nathan kroniğinde de yinelenildiğini görüyoruz. Bar Nathan'da Haçlıların Yahudilere din değiştirme amacıyla hareket ettiklerini ifade ediyor. Bar Nathan'ın anlatısının perspektifinden baktığımız durumda da Haçlıların dinî temelli dürtülerle hareket ettikleri algısının değişmediği anlaşılıyor.

İyar'ın yirmi üçüncü gününde bozkır kurtları Worms topluluğuna saldırdılar. Topluluğun bazıları evlerindeydiler ve bazıları yerel Piskopos'un avlusundaydı. Düşmanlar ve baskıcılar evlerinde olan Yahudilerin üstüne gittiler erkek, kadın ve çocukları, yaşlıları ve gençleri öldürüp, yağmalayarak. Evleri yıktılar ve merdiven boşluklarını çektiler, çapullayıp yağmalayarak ve onlar kutsal Torah'ı aldılar ve onu yerlerin çamurunda ezdiler ve onu yırtıp aşağılama ve kahaahaların ortasında kirlettiler. Açık bir ağızla İsrail'i yuttular şöyle deyip; "Kesinlikle bu umduğumuz gündür, biz bulduk, biz onu gördük".⁴²⁴

Sadece çok azını hayatta bıraktılar ve onlarla dilediklerini yaptılar; zorla onları kirli sularına batırdılar ve sonradan böylelikle zorlananların işleri bu başlangıca tanıklık oldu, zira sonunda onlar düşmanın hürmetinin nesnesini çamur ve dışkı gibi değerlendirdi. Öldürülenler tüm dünyanın görmesi için ismi kutsadılar ve boyunlarını kafaları yaratıcının şanı için kesilsin diye uzattılar, ayrıca birbirlerini katlettiler adam, arkadaşını, soydaşını, karısını, çocuklarını ve hatta damatlarını ve gelin kızlarını ve merhametli kadınlar yegane çocuklarını, ve tek, bütün bir kalple cennetin yazgısını üzerlerine kabul ettiler ve onlar ruhlarını yaratıcıya teslim ettiğinde hepsi bir ağızdan haykırdılar; "Duy ey İsrail, Efendi bizim ilahımızdır, Efendi tektir."⁴²⁵

Worms topluluğuna yapılan bu saldırının anlatısında yağma hareketi net bir biçimde görülmekte. Worms'da katliam yapan Haçlılar maddi amaçlarla hareket etmedi demek bu anlatıya göre makul bir tutum olmayacaktır. Lakin alıntıyı irdelediğimizde yağmaya kalkışmış olan bu kitlenin dahi temel tutuculuk dürtüleriyle bir takım işleri yaptıkları görülüyor. Yine Torah tomarlarına nitelikli bir biçimde saygısızlık edildiğini okuyoruz, ayrıca zorla din değiştirme tutumu da sergileniyor.

Yedi gün sonra Sivan'ın yeni ayında, İsrail ['in çocukları] 'nın Sina'ya varıp Torah'ı aldıkları o günde, piskoposun avlusundaki Yahudiler büyük azaba uğradı ve düşman onlara diğerlerine yaptığını yaptı, onlara işkence etti ve onları kılıca sürdü. Kendilerini yaratıcılarının ismini kutsamak için kurban eden soydaşlarının cesaretinden ilham alan Yahudiler, aynı şekilde yaptılar. Kendi canlarını aldılar, analar evlatlarıyla birlikte parçalara ayrıldılar, babalar oğullarının üstüne düştü ve onların üzerinde katledildiler. Düşman onları çırılçıplak soydu ve beraberlerinde sürükledi ve aşağı attı. Yeni ayın bu gününde pek azının yaşamasına izin verildi. İki gün içerisinde Allah'ın adının kutsanması için katledilenlerin sayısı sekiz yüz civarındaydı, ve hepsi

⁴²³ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 80.

⁴²⁴ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 81.

⁴²⁵ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 81.

gömüldü. Buna sebep kahin Jeremiah ağıt dökmüştür, “onlar kızıl kucaklamamın pislik tepelerine götürülenler”.⁴²⁶

Piskopos’un avlusunda sığınak arayan Yahudilerin katledilişlerini anlatan bu sahneyi de daha önce Solomon bar Simson kroniğinde görmüştük. Bar Nathan bize yeni bir bilgi sunmuyor, lakin olayların oluş biçimini çok daha dramatize ederek anlatıyor. Haçlıların hiç bir kişiyi sağ bırakmayışlarını detaylandırıp, canlı bir hale getirecek cümleler kurarak sunuyor. Bar Nathan’ın anlatısında yine yağmanın izlerini görüyoruz, cesetler soyuluyor. Lakin düşmanın esas amacının cinayet ya da daha doğrusu, açıkça ifade edilmiş olmamasına rağmen parçadaki cümlelerden anladığımız kadarıyla din değiştirmeye zorlamak olduğu yine anlaşılıyor. Yağma yine olayların neticesi durumunda bir aksiyon olarak karşımıza çıkmakta.

Din değiştirdikten sonra pişmanlıkla kendisini ve sinagogu yakan Efendi Isaac’in hikayesini de Bar Nathan kroniğinde tekrar görüyoruz. Lakin Solomon bar Simson kroniğindeki detaylı anlatıyla kıyaslandığında oldukça hacimsiz kalan bir anlatıyla karşı karşıyayız.

İki dindar adam o gün kurtuldu çünkü düşman onları kendi rızalarına karşı kirletti. İlkinin adı Efendi Uri idi ve ikincisinin adı Efendi Isaac’ti – sonraki iki kızıyla beraberdi. Onlar da müthişçe ismi kutsadılar, ve üzerlerine öyle müthiş bir ölümü kabul ettiler ki ilahi kitabın övgülerinde dahi kaydı yoktur. Zira Pentacost arifesinde David oğlu Isaac, Parnass, iki kızını katletti ve evini ateşe verdi. Ardından o ve efendi Uri kutsal sandığın karşısına sinagoga gittiler ve ikisi de orada Efendi’nin önünde öldüler, tüketen ateşlere bütün bir kalple teslim olarak. Onlar için ve onlar gibi olanlar için yazılmıştır; “Şükran gününün kurbanını sunan beni onurlandırır.”⁴²⁷

Bar Nathan’ın anlatısı Solomon bar Simson’da okuduğumuzun üzerine yeni ve dikkate değer bir şey sunmuyor. Bizim burada alıntılama nedenimiz Bar Nathan anlatısının Solomon bar Simson ile çelişen bir bilgi de sunmamış olduğunu göstermekten ibaret.

Haberler Cologne’a ayın beşinde yetişti, Pentacost arifesinde ve topluluğa ölüm korkusu saçtı. Herkes Gentil tanışlarının evine kaçtı ve orada kaldı. Ertesi gün düşmanlar ayaklandı ve evlere girdiler, yağmalayıp çapullayarak. Düşman Sinagog’u yıktı ve Torah tomarlarını attı, onları kirletti ve ayaklar altında çiğnensin diye sokağa attı. Torah’ın verildiği, dünyanın titredığı ve sütunlarının titredığı o günde onlar şimdi yırttı, yaktı ve üzerinde yürüdüler – o ahılsız kötülük yapanlar – ki onlar için denilmiştir; “Hırsızlar içeri girdi ve onu kirletti.”⁴²⁸

Bar Nathan’ın anlatısında tekrar edilen ifadeler görüyoruz. Düşmanın yağmalayıp, çapulculuk yaptığı, Sinagog’u yaktığı, Torah’ı yakıp, yırtıp ayaklar altında çiğnediği ifade ediliyor. Aynı ifadeleri olduğu gibi Worms’a yapılan saldırının anlatısında da görmüştük. Bu aşamada Bar Nathan’ın anlatısında, olan biteni net bir ifade ile sunmaktan ziyade genel geçer ifade kalıplarıyla zulmü tasvir ettiğini düşünebiliriz. Worms anlatısına yaptığımız değerlendirmeyi olduğu gibi bu anlatı içinde kullanabiliriz. Lakin kronik yazarının gerçeğin sağlıklı bir anlatısını ulaştırmaktan

⁴²⁶ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 81.

⁴²⁷ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 84.

⁴²⁸ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s 85.

ziyade dramatik bir edebi metin oluşturma amacıyla yazım yaptığını göz önüne aldığımızda, Bar Nathan kroniğinden yola çıkarak yapılan değerlendirmelerimizi biraz şüphe ile göz önüne almamızda fayda olduğunu aklımızdan çıkartmamalıyız.

O günde onlar Isaac adında dindar bir adamın kanını döktüler. Düşman onu putperestliklerinin evine götürdü, fakat o onlara tükürdü, onlara küfretti ve onları aşağıladı. Isaac evinden kaçmak istemedi, çünkü o cennetin yazgısını kabul etmekte hevesli ve mutluydu. Onlar aynı zamanda dindar bir kadını da katlettiler.⁴²⁹

Bar Simson kroniğinde din değiştirmesi için kiliseye götürülmüş olan Isaac'ın hikayesinin burada da anlatılışını görüyoruz. Bar Nathan bize ekstra bir bilgi sunmuyor. Yine Haçlıların dinî amaçlarla gerçekleştirmiş oldukları bir eyleme tanık oluyoruz.

Devam ettiğimizde Solomon bar Simson kroniğinde okumuş olduğumuz Neuss köyünün anlatısına geliyoruz. Bar Nathan kroniğinin çevirisi olayları daha özet ve detaysız bir biçimde bize sunuyor gene. Lakin bar Nathan kroniğinde Bar Simson'da mevcut olmayan bir detaya ulaşıyoruz. Paragrafın giriş cümlesindeki bir ifade bize zulmü gerçekleştirenlerin Haçlılar olduğunu gösteriyor. Bar Simson'da ilgili anlatıyı okuduğumuzda zulmü gerçekleştirenlerin kim olduğunu tespit etmemiz mümkün olmamıştı. Lakin Bar Nathan kroniğindeki ifade bize net bir fikir sunuyor. "İşaretlenmiş olanlar" ifadesiyle kastedilenin elbiselerinin üzerine Haç sembolü dikilmiş olan Haçlılar olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda Neuss köyüne toplananların Haçlılar olduğu net bir biçimde görülmektedir.

O günde, işaretle işaretlenmiş olan düşmanlar [i.e. Haçlılar] ve işaretsiz olanlar geldiler, çünkü o gün Aziz John günüydü. Hepsi Neuss köyünde toplandılar. Asher oğlu Samuel Allah'ın adını herkes görsün diye kutsadı, onunla beraber olan iki oğlunun da yaptığı gibi. O ve oğulları katledildikten sonra onlar [Haçlılar] bedenlerini çamurlu sokaklarda sürükleyip çiğneyerek kirlittiler. Ardından onun oğullarını evinin girişinde alay etmek için astılar. "Ne kadar daha öfkeli olacaksın ey Efendi" etc. "Ne kadar daha ey Efendi hasımlar suçlayacak" etc. Bu şeyler için ben yas tutarım, benim gözüm, benim gözüm sularla kaplanır."⁴³⁰

Bir sonraki alıntılarımızda Eller köyünün hikayesini Bar Nathan'dan okuyoruz.

Ayın üçünde Eller köyünün dindar insanları katledildi. Bir kaçından daha fazlası kalmadı ve onlar da çokça adı kutsadılar. Orada Levi'li Isaac adında dindar bir adam vardı, rızasına karşı kirlitip büyük işkenceye maruz bıraktıkları, zira o onlardan yediği dayaktan dolayı direnemeyecek denli hissizdi. O sonradan şuurunu kazandı ve üç gün sonra Cologne'daki evine geri döndü orada kısa bir süre durdu ve ardından Rhine nehrine gitti ve kendini boğdu. O ve onun gibileri için denilmiştir; "Bashan'dan geri getireceğim, onları denizlerin derinliklerinden geri getireceğim."⁴³¹

Ayın dördünde ki Şabat arifesiydi, düşman Eller azizlerine karşı toplandı onlara acımasızca işkence etmek için ki onlar, onların kirlitmesine boyun eğsin. İnsanlar bunu öğrenince tek bir

⁴²⁹ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s.85.

⁴³⁰ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 86.

⁴³¹ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 87.

odada toplandılar ve yaratıcılarına itiraf ettiler. Dindar olanlar bulunan kerkesi katletmeyi kabul etti. O şehirde üç yüze yakın ruh vardı.⁴³²

Bar Nathan'da da Haçlıların hareketinin Bar Simson'daki biçimde anlatıldığını görüyoruz. Köy halkı din değiştirmeye zorlanıyor, karşı durduklarında işkenceye maruz kalıyorlar, netice olarak Yahudiler yine ölümü tercih ediyor. Pasaj bize yine Haçlıların temel amacının din değiştirmek olduğunu söylüyor, maddi bir hırsın dışavurumundan bahsedildiğini görmüyoruz. Bir sonraki pasajımız Mehr kentinde gerçekleşen baskıyı ele alıyor.

Tammuz'un yedisinde düşmanlar Mehr kentinin baskı altındaki ve zavallı olan inasanlarına karşı ayaklandı. Orada şehri deniz kenarındaki kum taneleri kadar büyük bir kalabalık kuşattı. Şehrin belediye reisi onlarla görüşmek için gitti ve onlardan gün doğana dek şehrin etrafındaki arazide beklemelerini istedi. Şöyle söyledi; "Belki Yahudileri benim istediğim gibi davranmaları için kandırabilirim" Bu onların gözüne hoş geldi ve şehri içerideki Yahudilere sebep kuşatanlar geri çekildi. Belediye reisi korkmadı ve Yahudileri çağırıp karşısına getirtti ve onlara şöyle dedi: "Bana kulak verin ey Yahudiler, Esasen ben sizlere dünyada tek bir Yahudi kaldığı müddetçe sizleri koruyup kollayacağıma yemin ettim. Ve yemin ettiğim gibi de yaptım. Lakin şu andan itibaren sizleri bu uluslardan korumak için bir şey yapamam. Ne yapmak istediğinize şimdi karar verin. Bilin ki şöyle ve böyle yapmaz iseniz şehir yok edilecek ve ben onların şehri kuşatıp hisarı yıkmalarındansa sizleri onlara vermeyi tercih ederim."⁴³³

Genç ve yaşlı hepsi cevap verdi; " Tanık ol bizler yaratıcımıza olan korkumuza ve onun isminin teklifine şahitlik için ölmek üzere boyunlarımızı uzatmaya hazırız." Belediye reisi onları etkileyemediğini fark edince anında başka bir oyun denedi ve onları şehrin dışına çıkardı, maceracıların kamp kurduğu alana.⁴³⁴

Böylelikle yakalanmış olanlar orada bırakıldılar ve onları yakalayanlar şehre kılıçları hayvanların kanıyla kaplı olarak geri geldiler, geride kalanları diğerlerinin öldürüldüğüne ikna ederek kandırmak için. Tüm bunları onları kendi rızalarına uydurarak, kendilerini günahkar sularında kirletsinler diye göz dağı vermek için yaptılar. Lakin tüm bunlar bir etki yapmadı ve faydasız kaldı, zira hepsi birlikte ilan ettiler; "Bizim sizin dogmanıza arzumuz yok."⁴³⁵

Bar Nathan anlatısında da Haçlıların harekete geçiş noktasının dinî motivasyon olduğunu görüyoruz. Bar Nathan bize ek olarak Bar Simson'da göremediğimiz iki ince detay sunuyor. Bunlardan birincisi belediye reisi Yahudileri Hristiyanlığa çağırarak için Haçlılardan zaman istediğinde "*bunun onların gözüne hoş gelmesi*" bu ifade bize Haçlıların Yahudilere din değiştirtme amaçlarında samimi bir istek içerisinde oldukları algısını sunuyor. Amaç yağmalamak olsaydı, belediye reisinin önerisini hoş karşılamaları mantıklı olmazdı. Her ne kadar aynı durum Bar Simson kroniğinde de okunabilse de buradaki ifade daha net bir biçimde Haçlıların bu durumu güzel bir şey olarak karşıladıklarını söylüyor.

İkinci detay nokta gözlerini korkutmak için kent dışına götürülen bir kısım Yahudi'nin öldürülmüş gibi gösterilmesi amacıyla hayvan kanı kullanılarak bir oyun oynandığının anlatılması.

⁴³² Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 87.

⁴³³ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 88.

⁴³⁴ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 88.

⁴³⁵ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 89.

Bu detayı Bar Simson kroniğinde göremiyoruz. Bu oyunla kent içinde kalan Yahudileri korkutmayı amaçlayan Haçlılar, tehdit için Yahudileri öldürmektense bir oyun tertiplemeyi daha uygun buluyor görünüyorlar. Bu fikrin kimden çıktığı tartışılır, belediye reisinin bir fikri de olabilir. Lakin Haçlılar da bu oyunu makul görüyor ve ellerine geçirdikleri Yahudileri öldürmeye yeğ tutuyorlar. Bu ifade de bize esas amacın hasımlarına din değiştirmek olduğunu gösteriyor.

Anlatının devamında da Solomon bar Simson kroniğindeki ifadelerin karşılığını görüyoruz. Olayı daha dramatikleştirmek için iki kadının ve küçük bir kızın ölümünün vurgulanarak ön plana çıkartıldığı bir kaç cümle dışında anlatının devamı bize Bar Simson'dakinden daha fazla bir şey sunmuyor. Lakin burada, daha önce Solomon bar Simson kroniğini ele alırken kısaca giriş yaptığımız, detay olarak irdelemekte fayda olan bir hususa da değinmek gerekli. En alttaki alıntıya baktığımız zaman Haçlıların dinini değiştirmeye zorlayarak hayatta bıraktıklarıyla dilediklerini yaptıklarının ifade edilmiş olduğunu görüyoruz. Bu husus bizde, daha önce de ifade etmiş olduğumuz gibi, Haçlıların bazılarının din değiştirmekteki amacının, Yahudileri Hristiyanlığa kazanmaktan ziyade, Hristiyanlığın üstünlüğünü kanıtlama olduğunu gösteriyor olabilir. Bazı din değiştirme durumlarında din değiştirenlere hiç dokunulmamasına rağmen, bazı durumlarda saldırganların din değiştirenlerle istediklerini yaptıklarının ifade edilmesi, her hareketin ardında bir tutuculuğun olmasına rağmen, hareketlerin temel amacının aynı olmayabileceğini bize gösterir. Ayrıca burada kullanılan ifadenin “*gönül eğlendirmek, zorla ilişkiyle girmek*” gibi manalarda İngilizce’de kullanılan bir tabir olan “*had their way with them*” tümcesi olduğunu göz önünde bulundurduğumuz zaman ve bu cümleye gelene kadar ki kısımlarda da kadınların hikayesine odaklanıldığını düşündüğümüzde, Haçlıların hareket biçiminin hiçde dinî tabanlı olmadığını düşünebiliyoruz. Lakin burada yine belirtmekte fayda olan bir husus, bahsini ettiğimiz tümcenin “zorla istediğini yaptırmak” anlamıyla genel olarak da kullanılabilir ve bu tümcenin, İngilizce çeviride mevcut olduğudur. Orjinal İbranice metinde farklı bir ifade kullanılmış olabilir. Bu sebeple bu değerlendirmeye biraz şüpheyile yaklaşmak yerinde olacaktır. Nitekim Lena ROOS’un vermiş olduğu İngilizce çeviride Haçlıların istediklerini yapmış olduklarını ifade eden kısım, Shlomo EIDELBERG’in çevirisinden elde ettiğimiz fikri çıkartmamızı sağlamayacak olan daha genel geçer ifadelerle betimlenmiş. Yeri gelmişken Lena ROOS’un çevirisinde, Shlomo EIDELBERG çevirisinde “Gentile” adıyla bahsedilen Yahudi kadının, “Yentel” adıyla verilmiş olduğunu da ekleyelim. Biz kullandığımız metindeki orjinal ifadeyi değiştirmedik, fakat muhtemelen Lena ROOS’un çevirisindeki isim doğru olan ifade olsa gerek.

Onlar [belediye reisi ve kentliler] oyunlarının etkisiz olduğunu görünce onları şehre geri getirdiler ve hapsedtiler, her birini ayrı ayrı sabaha dek ki birbirlerini katletmesinler, zira diğerlerinin ne yaptığını duymuşlardı.⁴³⁶

⁴³⁶ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 89.

Orada iki dindar kadın vardı, Hanım Gentile ve Hanım Rebecca; biri doğum yaptı ve bir erkek çocuk dünyaya getirdi, diğeri ise büyük korkusundan ateşe yakalandı ve böylelikle ikisi de hastaydı. Orada onlarla birlikte ayrıca çok güzel bir kız da vardı. Düşmanların onlara karşı ayaklandığını gördüklerinde sadece on yaşında olan güzel kızı katlettiler. Ayrıca o hafta içinde doğmuş olan nazik çocuğu da aldılar, merhametle onu kundaklarına sardılar ve onu hapsolmuş oldukları kuleden aşağı attılar.⁴³⁷

Düşman Yahudilerin ne yaptığını görünce onlara karşı nasihat aldılar. Ertesi gün hepsini ele geçirdiler ve maceracılara sürüklediler. Bazılarını katlettiler ve yaşamasına izin verilenleri zorla kirlettiler ve onlarla diledikleri gibi yaptılar.⁴³⁸

Kroniğin devamında Bar Simson'da okumuş olduğumuz Shemariah adlı Yahudi'nin hikayesine geliyoruz. Shemariah'ın anlatısında Bar Simson'un kroniğinde yazanlardan farklı bir bilgiye ulaşamıyoruz. Bu sebeple Bar Nathan kroniği üzerinden yola çıkarak Bar Simson kroniğinde yaptığımız değerlendirmenin üzerine koyacak bir şeyimiz yok. Bu sebeple bu kısmı alıntılanmaya gerek de görmüyoruz. Özet olarak Bar Nathan'ın ifadelerinde Bar Simson'daki anlatıyla çelişmeyip onu desteklediğini ifade etmemiz yeterli olacaktır.

Bar Nathan kroniğinin sonuna geldiğimizde Kerpen ve Geldera adıyla anılan iki şehirde olan biten olaylara yüzeysel bir biçimde değinildiğini görüyoruz. Yahudilerin yağmalandığı, onlara zorla din değiştirildiği ve Yahudilerin istismara maruz kaldığı ifade ediliyor.

Kerpen şehrinde, yaşayan Yahudilerle diledikleri gibi yaptılar, kirli sularıyla onları kirletip istismar ettiler.⁴³⁹

Geldern şehrinde de aynısını yaptılar. Yahudiler yağmaya ve istismara maruz kaldı ve onları kurtaracak kimse yoktu.⁴⁴⁰

Bu ifadelerin ne kadarının genel geçer açıklamalar ne kadarının gerçekleri temsil eden söylemler olduğunu bilemiyoruz. Zira kronik yazarının da elinde, bu mekanlarda gerçekleşen zulümle ilgili çok fazla verinin bulunmadığı ifadelerin sıklığından ve detaysızlığından anlaşılabilir. Bu iki mekanla ilgili cümlelerle ilgili kıyaslama yapmamızı sağlayabilecek miktarda kuvvetli veriyi Solomon Bar Simson'da da göremiyoruz, Bar Simson'da Geldern'in bahsi dahi geçmezken, Kerpen'den bir köy olarak bahsediliyor ve Kerpen'e Cologne topluluğundan kaçmış olanların bir kısmının sığınmış olduğunu ve bu insanların bir kısmının kurtulduğunu ifade ediyor. Bar Nathan'dan alıntıladığımız ifadelerimize geri dönelim. Bu iki ifadede Haçlılar tipik saldırgan bir kitle olarak tasvir edilmişler. Yağma ve talana başvuran, katliam ve istismar gerçekleştiren bir topluluk. Lakin bu yalın tasvirde dahi din değiştirmeye zorlama eylemi ön planda yerini muhafaza etmekte. Fakat kronik yazarının Haçlıların bu eylemini de genel geçer bir ifade olarak kullanmış

⁴³⁷ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 89.

⁴³⁸ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 89.

⁴³⁹ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 90.

⁴⁴⁰ Eliezer Bar Nathan Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 90-91.

olması muhtemel. Zira Bar Nathan kroniğinin amacı dinî bir anlatı oluşturmak, bu sebeple Yahudilerin dinlerine yapılan bir saldırının zikredilmesi yazarın anlatısını pekiştiren bir eleman olarak yazarın kaleme almak isteyeceği bir davranıştır.

3.2.2.3. Anonim Mainz Kroniği

Aynı olayları ele alan sıradaki kroniğimiz, diğer iki kroniğe göre kıyasla net bilgi verecek bir biçimde yazılmış olan Anonim Mainz kroniğidir.

Birbirlerine dediler ki; “Bakın hele biz uzak bir ülkeye kuvvetli krallara savaş açmak için gidiyoruz ve hayatlarımızı çarımha gerilmiş olana inanmayan krallıkları fethetmek için tehlikeye atıyoruz, onu çarımha geren ve katleden içimizdeki Yahudilerken.” Her köşede bize karşı nefreti körüklediler ve onların iğrenç inancını kabul etmemiz gerektiğini yoksa bizim hepimizi, süt bebelerini dahi yok edeceklerini ilan ettiler. Asiller ve sıradan insanlar elbiselerine ve kafalarındaki özel şapkalarına habis bir sembol – dikey bir çizgi üzerine yatay bir çizgi koydular.⁴⁴¹

Pasajda Haçlıların söylemi net bir biçimde algılanabiliyor. Yahudilere karşı girişilmiş olan takibatın sebebinin Hz. İsa'nın öcünü almak olduğu, lakin Yahudilerin Hristiyanlığı kabul etmeleri halinde onlara zarar verilmeyecek olduğu net bir dille ifade edilmiş. Haçlılar'ın isteği Yahudilerin Hristiyan inancının üstünlüğünü kabul etmeleri, veyahut bunu yapmayı reddettikleri takdirde Hz. İsa'ya yaptıklarının bedelini canlarıyla ödemeleri. Haçlıların argümanının dayanağı, onların Hz. İsa'nın intikamını almak için Yahudilere saldırmayı kendilerine bir hak olarak görmelerini sağlayan şey ise, Hz. İsa adına savaşan askerler olarak uzak diyarlara canlarını ortaya koyarak gitmeleri. Kurulan mantık basit ve oldukça ikna edici; "Hz. İsa'nın uzaktaki düşmanlarıyla savaşmaya giden bir ordu öncelikle kendi içindeki düşmanların icabına bakmalı". Anonim Mainz kroniği Haçlı Seferi'nin her kesimden insanı kendine çekebildiğini de "*Asiller ve sıradan insanlar*" ifadesiyle başladığı son cümlede ifade etmekte. Dönemin, her kesimden insanının Haçlı davasına katılabilesini sağlayan bir havayı barındırdığını buradan çıkarabiliyoruz. Devam ettiğimizde geldiğimiz alıntılar dönemin ruhunun kitlelerin Haçlı davasına iştirak etmesinde ne denli etkin olduğunu vurgulayan ifadeler veriyor yine bize.

Maceracılar bu diyara [Rhineland] gelmeye başladığında ekmek almak için para aradılar. Biz onlara verdik kendimizi “Babilin kralına hizmet et ve yaşa” diyen ayete uydurarak. Lakin bunların hiç biri fayda etmedi. Günahlarımız yüzünden, maceracılar ne zaman bir şehre geldiyse, yerli kasabalılar bizi rahatsız etti çünkü onlar, onlarla Kudüs'e giden yolları boyunca asmayı ve kökü yok etme hususundaki niyetlerinde birdiler.⁴⁴²

Maceracılar müfreze ardına müfreze halinde Sennacherib'in⁴⁴³ ordusu gibi geldiğinde, bu krallıktaki asillerin bazıları ilan etti; “Neden oturuyoruz? Onlara katılalım, zira bu yoldan gidip

⁴⁴¹ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 99.

⁴⁴² Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 100.

⁴⁴³ Sennacherib: Sennacherib (M.Ö. 704-681) Yehuda Krallığını işgal eden Asur Kralının adıdır. (A. Kirk Greyson, “Sennacherib”, *The Anchor Bible Dictionary*, içinde (1088-1091), 5, Doubleday, New York, 1992, s.1088).

çarmıha gerilmişin kutsal olmayan mezarına giden yolu açanlar cehennem için tam manasıyla nitelikli ve hazır olacaktır” Maceracılar, her vilayetten asilleri ve sıradan halkı topladılar ta ki sayıları denizdeki kum kadar çok olana değin. Bir bildiri çıkarıldı “Kim bir Yahudi öldürürse tüm günahlarından bağışlanacaktır.” Dithmar adında bir kont vardı, bu ülkeden bir Yahudi öldürmediği sürece ayrılmayacağını söyleyen. Ancak ondan sonra yolculuğuna devam edecekti.⁴⁴⁴

İlk alıntıda Haçlıların geçtiği her yerde yerli halkın da Yahudilere karşı ayaklandığı ifade ediliyor. İkinci alıntıda ise Krallıktaki asillerin de Haçlı ruhundan etkilenip onlara katılmak isteklerini ifade ettiklerini belirtiyor. Haçlıların her yerden asilleri ve sıradan halkı topladıkları da belirtiliyor. Ayrıca Yahudilerin Haçlılara para vermesinin de kendilerine bir fayda sağlamadığı görülüyor. Maddiyat Haçlılar’ın ateşini dindirmeye yetmiyor. "Kim bir Yahudi öldürürse tüm günahları bağışlanacaktır" biçiminde bir sloganın dillendirildiğinin ifade edilmesi de niyetin maddi kazanım elde etmenin ötesinde bir dürtüden beslendiğini bize belirtiyor.

Iyar’ın sekizinde, Şabat’ta, adaletin ölçüsü üzerimize düşmeye başladı. Maceracılar ve kasabalılar öncelikle kutsal adamlara karşı komplo kurdular, Speyer’deki en yüksek azizlerine, ve hepsini Sinagog’da ele geçirmeyi planladılar. Bundan haberdar edilen azizler Şabat sabahı ayağa kalktılar ve çabucak dua ettiler ve Sinagog’dan ayrıldılar. Düşman hepsini canlı ele geçirme planlarının boşa çıkarıldığını görünce onlara karşı ayaklandılar ve onbir tanesini katlettiler.⁴⁴⁵

Speyer’deki ilk katlin anlatısını Solomon bar Simson ve Eliezer bar Nathan kroniklerinde de görmüştük, lakin buradaki detay bilgiyi o iki kronikte göremiyoruz. Görüldüğü üzere Haçlıların amacı Azizler olarak dillendirilen bu on bir kişiyi canlı ele geçirmek. Kutsal adamlar olarak ifade edilen bu şahısların topluluk önderi olan din adamları olmaları muhtemeldir. Muhtemelen Haçlıların amacı topluluğun dinî önderlerini din değiştirmeye zorlayarak topluluğun geri kalanını ikna etmektir. Bu amaçlarının başarısız olduğunu farkettilerinde hepsini öldürüyorlar.

Speyer topluluğunun bir kısmının katledildiğinin kötü haberleri Worms’a ulaştığında Worms’un Yahudileri Efendi’ye yakardılar ve acı ve büyük bir ağıtla ağladılar. Gördüler ki karar cennette çıkarılmış ve bundan ne bir geri dönüş ne de bir kaçış var. Ardından topluluk iki gruba bölündü bazıları piskoposa kaçıp onun kalelerinde sığınmak aradılar; diğerleri evlerinde kaldılar zira kasabalılar onlara sahte sözler vermişlerdi, tıpkı kırık kamış değnekler gibi zarar veren ve hiçbir fayda etmeyen. Zira kasabalılar, onların halkımızın adını ve kalıntısını ortadan kaldırma niyetlerinde maceracılarla işbirliği içinde idiler. Böylelikle bize sahte bir avuntu sundular; “Onlardan korkmayın, zira sizden birini öldüren her kişinin hayatı sizinkilere karşılık cezalandırılacaktır.” Yahudilerin kaçacak hiçbir yeri yoktu zira Yahudi topluluğu tüm parasını Yahudi olmayan komşularına emanet etmişti. Tam da bu nedenle komşuları onları düşmana teslim etmişti.⁴⁴⁶

Dikkate değer bir alıntıyla karşı karşıyayız. Speyer’deki katliamın haberleri Worms’a ulaşınca oradaki Yahudilerin canlarını ve mallarını komşuları olan kasabalılara emanet ettiklerini görüyoruz. Lakin kasabalılar kendilerine sığınan Yahudilere ihanet ediyorlar ve onları Haçlılara teslim ediyorlar. Bunu yapmaktaki amaçlarının da Yahudilerin kendilerine emanet etmiş oldukları paralara konmak

⁴⁴⁴ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 100.

⁴⁴⁵ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 100-101.

⁴⁴⁶ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 101-102.

olduğu anlaşılıyor. Bu anlatı bize Haçlılardan ziyade kasabalıların maddi amaçlarla hareket ettiklerini gösteriyor. Anlaşılan o ki Haçlıların tutuculuklarının oluşturduğu karmaşa ortamından faydalanıp kendilerine edilen emanete hıyanet eden firastçı bir kitle söz konusu.

Devam ettiğimizde Haçlıların zorlamasına boyun eğip din değiştirenlerle, karşı koyup din değiştirmeyenlerin arasındaki tezatı ortaya koyan bir kaç paragrafı okuyoruz.

Hayatta kalanlar Soydaşlarının ve İsrail'in erden kızlarının yerde çıplak yattığını görünce – bu büyük baskı karşısında düşmana boyun eğdiler. Zira maceracılar tek birini bile sağ bırakmayacaklarını söylemişlerdi. Böylelikle Yahudilerin bazıları şöyle dedi “Bırakın şimdilik onların istediği gibi yapalım ve gidip soydaşlarımızı gömelim ve çocuklarımızı onlardan kurtaralım” Zira düşman çoktan geride kalan az bir çocuğa el koymuştu bu çocukların belki de onların hatalı inancına kazandırılabilceğini düşünerek. Fakat çocuklar yaratıcılarından vazgeçemediler ve kalpleri çarmıha gerilmiş olanın ardından gezinmedi, fakat yüksek Allah'a tutundu.⁴⁴⁷

Topluluktan piskoposun odalarında kalanlar, ölümlere, sağ kurtulanlar giydirilebilsin diye giysiler gönderdiler, zira hayatta kalanlar hayırsever insanlardı. Topluluğun başları orada kaldı [piskoposun sarayında] ve topluluğun büyük kısmı ilk anda kurtarıldı. Onlar zorla din değiştirenlerle rahatlatıcı sözler gönderdiler; “Korkmayın ve yaptığınızı ciddiye almayın. Eğer kutsanmış kutsal olan bizleri düşmanlarımızdan kurtarırsa, bizler sizlerle ölüm ve yaşamda birlikte olacağız. Fakat Efendi'den uzağa düşmeyin.”⁴⁴⁸

Haçlıların din değiştirmeye karşı duranları soyduğu ve işkenceyle öldürdüklerinin ifadesinin ardından bu tablo karşısında korkup din değiştirenlerinse zarar görmeden kurtulduğunu gösteren bir sahneyle karşı karşıyayız. Din değiştirenlerin daha fazla rahatsız edilmediğini, düşmanın gözünde kafir addedilen, katledilmiş soydaşlarını defnetmelerine kimsenin ses çıkarmamasından anlayabiliyoruz.

Orada Isaac adında bir genç vardı, Daniel'in oğlu. Ona sordular “İlahını iğrenç bir put için değiştirmek istiyor musun?” O cevapladı; “Allah onu inkar etmekten beni alıkoysun. Güvenimi ona sabit kılmalıyım ve ruhumu ona teslim etmeliyim”. Boynuna bir ip geçirdiler ve onu tüm şehrin çamurlu sokaklarından sürükleyip putperestliklerinin evine götürdüler. Formunda hala az bir can kalmıştı ona sorduklarında; “Dinini değiştirmeyi kabul edersen hala kurtulabilirsin.” Boğazlanmış olduğu için ağzından bir kelime bile çıkartmadı bu sebeple parmağıyla şöyle demek için işaret etti; “Kafamı kesin”. Ve onun gırtlığını kestiler.⁴⁴⁹

Orada [Worms'da] bir başka genç daha vardı Simha ha Cohen adında, efendimiz Isaac ha Cohen'in oğlu olan ve kokuşmuş sularıyla kirletmeyi düşündükleri. Ona dediler ki; “Bak hepsi çoktan öldürüldü ve yerde çıplak yatıyorlar.” Genç adam zekice cevapladı; “Eğer beni piskoposa götürürseniz istediğiniz her şeyi yaparım” böylelikle onu alıp piskoposun avlusuna götürdüler. Piskoposun yeğeni de oradaydı, ve kirli ve iğrenç evladın adını sarfetmeye başladılar ve onu piskoposun avlusuna bıraktılar. Genç bıçağını çekti ve dişlerini avını korkutan bir aslan gibi gıcırdatarak piskoposun soydaşı olan asilzadeye atıldı ve bıçağını onun karnına batırdı ve adam öldü. Oradan dönerken iki kişiyi daha bıcaqladı ta ki bıçağı elinde kırlana dek. Her yöne kaçıştılar.

⁴⁴⁷ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 102-103.

⁴⁴⁸ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 103.

⁴⁴⁹ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 104.

Bıçağının kırıldığını gördüklerinde ona saldırıp onu öldürdüler. Orada topluluğun geri kalanının yapmamış olduğunu – üç sünnetsizi bıçağıyla katlederek – yapan genç, ismi kutsadı.⁴⁵⁰

İki ayrı gencin din değiştirmemek için verdiği mücadeleyi anlatan bu pasajlar yine Haçlıların esas niyetinin ne olduğunu bize ifade etmek açısından faydalı detaylar olarak karşımıza çıkmaktalar. Saldırganların özellikle ikinci alıntıda ne denli naif davranabildikleri şaşırtıcı bir biçimde karşımıza çıkıyor. Din değiştireceği vaadinde bulunan genç adamın avluya gelmesinin ardından serbest bırakılması bir yana, üzerinde herhangi bir silah olup olmadığına dahi bakılmamış görünüyor. Bu Naiflik din değiştirmeye yanaşanlara yönelik iyi niyetli bir yaklaşımın göstergesi olabilir mi? Eğer öyle ise bunu din değiştirmeye zorlayanların bu isteklerinde samimi olduklarını ifade eden bir delil olarak mı görmek gerekir? Bu bir ihtimal olmakla beraber anlatıdan net bir sonuç olarak bu neticeyi çıkartmamız çok sağlıklı olmayacaktır, bunu kuvvetli bir ihtimal olarak değerlendirmemiz daha yerinde olur.

Bir sonraki adımda tanınmış ve seçkin bir kişi olduğu anlaşılan bir kadın olan Hanım Mina'nın hikayesine geliyoruz.

Hanım Mina adında tanınmış bir kadın şehrin dışındaki bir evin altında sığınak buldu. Şehrin halkı onun gizlendiği yerin önünde toplandı ve seslendi; “Herkes görsün sen mert bir kadınsın algıla Allah'ın artık seni kurtarmayı umursamadığını, zira katledilmiş olanlar açık sokaklarda onları gömecek biri olmadan çıplak bir halde yatıyor. Vaftiz olmaya boyun eğ!” ona yakararak yerlere düştüler, zira onu öldürmek istemiyorlardı, zira onun namı şehrin önde gelenleri ve diyarın asilleri onun arkadaşlığına sıkça geldiklerinden, uzaklara taşınmıştı. Fakat o şöyle diyerek cevapladı; “Cennet esirgesin yükseklerdeki Allah'ı inkardan beni. Beni O'nun için ve O'nun kutsal Torah'ı için katledin ve daha fazla geciktirmeyin.” Orada o katledildi, kapılarda yüceltilen. Hepsisi samimiyetle ve isteyerek ismi kutsayarak katledildiler, birbirlerini katlederek; genç adam ve bakireler, yaşlı adam ve kadınlar, ve bebeler dahi, ismin kutsanışında kurban edildiler.⁴⁵¹

Bu pasaj bize saldırganların tüm Yahudilere din değiştirtmeye çabalamalarının yanı sıra toplumları için kıymetli olduğu varsayılan kişiler için özellikle çaba sarf ettiklerini de gösteriyor. Hiç şüphesiz bu gibi detaylardan Haçlılarla kasabalıların iş birliği içinde olduğunu anlıyoruz. Zira başka türlü Haçlılar'ın bu gibi seçkin yerel kişileri tanınmasının mümkün olmasını düşünmek mantıklı değil. Lakin kadının seçkinliği dahi onu kurtarmaya yetmiyor. Saldırganların öfkesi ve tutuculuğu, her ne kadar toplumları için kazanmak isteselerde, kafir addettiklerine netice olarak merhamet göstermemeyi garantiliyor. Hanım Mina'nın seçkin bir kişi olması onun en azından fidye elde etmek için ele geçirilebilecek olduğu ihtimalini göz önünde bulundurmamıza neden oluyor. Lakin saldırganlar fidyeyi umursamıyorlar ve bu muhtemel kazanç imkanını yok etmekte bir sakınca görmüyorlar. Buradan saldırganların derdinin maddiyatın ötesinde bir tutum olduğu sonucunu çıkarmamız mümkün görünüyor. Pek tabii fidye için başvurulacak herhangi bir kaynağın olmama ihtimali de söz konusu olabilir. Fakat Hanım Mina'nın Hristiyanlar gözünde de kıymetli bir şahsiyet

⁴⁵⁰ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 104.

⁴⁵¹ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 105.

olduğunu düşündüğümüzde, onun fidyasını ödeyecek birinin eninde sonunda bulunabilecek olduğu ihtimali aklımıza geliyor.

Anonim Mainz kroniğinde de kaz mevzusunun ele alındığını görüyoruz. Bu kaz hikayesini Bar Simson kroniğinde de okumuştuk. Anonim Mainz'in Bar Simson'daki anlatıdan bir farklılığı söz konusu değil. Bar Simson'daki ifadeleri destekliyor. Bu hikayenin Haçlıların her şeyde mucize görmeye meyilli ve nispeten bilgisizce bir saflıkla hareket ettiklerinin göstergesi olduğunu ifade etmiştik. Bar Simson'la çelişen herhangi bir noktanın olmadığını göstermek için aynı hikayeyi tekrar, bu sefer Anonim Mainz'den, aşağıda alıntılıyoruz.

Bir gün bir Gentil kadın peşi sıra yeni doğan bir yavru olduğundan beri yetiştirdiği bir kazı getirerek geldi. Kaz Gentil kadını nereye giderse takip ediyordu ve kadın yanından geçenlere şöyle diyordu; “Bakın kaz benim yoldan çıkma niyetimi anlıyor ve bana eşlik etmek istiyor.” Maceracılar ve diğer kasabalılar ardidan bize karşı toplandılar ve şöyle dediler; “Nerede güveninizi sabit kıldığınız? Nasıl kurtarılacaksınız? Çarmıha gerilmişsin bizler için yaptığı mucizeleri görün.” ve hep birlikte kılıçlar ve kargılarla yok etmek için bize geldiler, fakat kasabalılardan bazıları geldi ve onları engellediler. Bu noktada maceracıların hepsi bir araya geldi ve Rhine nehrinin kıyısında kasabalılarla savaştılar ta ki bir haçlı katledilene kadar.⁴⁵²

Kaz vakasının ardı sıra Yahudilerin kroniklerde her fırsatta lanetledikleri Emicho'nun bahsine geliyoruz. Emicho genellikle Haç alışıında samimiyetten yoksun olan ve kanunsuzca bir amaç dahilinde hareket eden bir adam olarak nitelenmesine rağmen, Yahudi kroniklerinde onun farklı bir tablosunun çizildiğini görüyoruz. Emicho Yahudilere karşı zalimce ve şiddetle hareket ediyor, lakin hareketinin dinî temelli bir yaklaşımının olduğu, kendisine rüşvet verilmesine rağmen öfkesinin dinmemesinden anlaşılabilir. Kont katliam için çıktığı yolda kan dökmeden hiç bir surette durmuyor. Hareketinin temel çıkış noktasının Yahudi düşmanlığı olduğunu anlamak çok zor değil. Emicho belki de kanunsuz bir adam olduğu için Haçlı seferine gerçekten günahlarının bağışlanacağı düşüncesiyle katılmış olabilir ve kanunsuzluk karakterinde olduğu için, kutsal savaş söylemini çarpık bir biçimde anlayıp, zalimlik yaparak Hz. İsa'ya hizmet edebileceğini düşünmüş olabilir. Nitekim Haçlı seferleri silah kullanarak hacılık yapılacağı algısının çevresinde temellenen bir hareket olarak karşımıza son haliyle çıkan bir olgu. Her ne kadar ilk vaazını veren Papa'nın günahlardan muafiyet gibi bir söylemi olmamış olsa da popüler algı bu biçimde vücut bulmuştu. Papa'nın söylemi sadece, Hacılık boyutundan dolayı Kudüs geri alındığında günahlardan bağışlanılacağını ifade etmekteydi. Nitekim Hacılık yolculuğu, kişinin öncelikle kendi ruhunun içerisinde gerçekleştirmesi gereken, günah işlenmeden tamamlanması gereken, tövbecarlık üzerine meditasyon yapılan bir yolculuktur.

Sivanın yeni ayında kötü Emicho, kemikleri demir değirmen taşları arasında öğütülsün, şehrin dışına köylüler ve maceracılaran oluşan kudretli bir sürüyle geldi, zira o da demişti; “Ben sapkın yolu takip etmek istiyorum.” O tüm zulmedicilerimizin şefiydi. Yaşlıya ya da gence, bakirelere, bebelerine ya da süt bebelerine ve hatta hastalara dahi merhamet göstermedi, ve Efendi'nin halkını

⁴⁵² Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 106.

ayaklar altında çiğnenecek toz gibi yaptı, genç adamlarını kılıçla öldürüp hamile kadınlarının karnını deşti.⁴⁵³

Onlar [Haçlılar] iki gün boyunca şehrin dışında kamp kurdular. Topluluğun liderleri şöyle dedi; “Ona para gönderelim ve ona güvenli geçiş mektupları verelim ki yol boyunca topluluklar onu onurlandırsın. Belki de Efendi taşkın mağfireti içinde şefaet eder. Zira onlar çoktan paralarını piskoposa, konta, onun memurlarına ve hizmetkarlarına ve kasabalılara dört yüz yarım olarak, onlara [Yahudilere] yardım etmesi için vermişlerdi. Fakat bu faydasızdı.⁴⁵⁴

Gün ortasında, kötü Emicho, kemikleri toza öğütülsün, tüm sürüsü ile geldi. Kasaba halkı kapıyı ona açtı ve Efendi'nin düşmanları birbirlerine şöyle dediler; “Bakın kapı kendi kendine bizlere açıldı; bunu çarınca gerilmiş olan bizler için yaptı ki kanının intikamını Yahudilerden alabilelim.” Ardından onlar sancakları ile piskoposun kapısına geldiler, Kutsal Ahit'in halkının toplandığı yere – onlardan, büyük bir sürü, deniz kenarındaki kum kadar. Azizler, en yüksekte korkanlar bu büyük çoğunluğu görünce, güvenlerini yaratıcılarında sabit kıldılar ve ona tutundular. Savaş zırhlarını ve silahlarını kuşandılar, yetişkinler ve çocuklar bir, Rabbi Meshullam oğlu Rabbi Kalonymos başı çekerek.⁴⁵⁵

Emicho'nun hareketinin anlatısında Haçlıların her şeyde mucize görmeye eğilimli ruh hallerinin dışavurumunun bir örneğini de görüyoruz. Kasabanın kapısının kasabalılarca açılması taarruza kalkmış olan Haçlılar için bir mucize olarak değerlendiriliyor.

Bar Simson'da ifadesini görmüş olduğumuz Yahudi kadınların onların gelişini geciktirmek amacıyla Haçlılara para attıkları sahnenin, Anonim Mainz'de de not edildiğini görüyoruz. Haçlıların maddi kazanımlara kıymet verdiğinin bir göstergesi olabilme ihtimalini bize sunan bu anlatıda daha önce yaptığımız değerlendirmeleri etkileyecek herhangi bir yeni bilgiye restlamıyoruz. Lakin bir alt pasajda ilginç bir detay gözümüze çarpıyor.

Mübarek kadınlar paralarını düşmanı, onlar kendi çocuklarını katledene kadar geciktirmek için dışarı attılar.⁴⁵⁶

Düşman odalara geldiğinde kapıları kırdılar ve Yahudileri kan içinde kıvranıp yuvarlanır halde buldular, ve düşman onların paralarını aldı, onları çırılçıplak soydu ve hala hayatta olanları öldürdü, ne bir eser, ne de bir kalıntı bırakmadan. Kutsal Ahitin çocuklarının bulunabileceği tüm odalarda böyle yaptılar. Fakat bir oda kaldı içine girmesi nispeten zor olan ve düşman onun için gece olana dek savaştı.⁴⁵⁷

Haçlıların, kendi kendilerini katletmiş olan Yahudileri soyduğunu, onların tüm paralarını aldığını görüyoruz. Lakin toplu intihar etmiş olan kitleyi olduğu gibi bırakmıyorlar, ölüm döşğinde kıvranmakta olan, ve zaten ölecek olan yaralıları katletmek için çaba sarfettiklerine tanık oluyoruz. Burada bir öfkenin bariz dışavurumuyla karşı karşıya olabiliriz. Sadece maddi hırslara bağlanamayacak olan bir gözü dönmüşlüğü görüyor olabiliriz. Aynı sahnenin devamında yine Bar

⁴⁵³ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 107.

⁴⁵⁴ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 107.

⁴⁵⁵ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 108.

⁴⁵⁶ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 110.

⁴⁵⁷ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 110-111.

Simson'da okumuş olduğumuz, kendi çocuklarını öldüren hanım Rachel'in anlatısına ulaşıyoruz. Buradaki anlatıda da Bar Simson'daki anlatıyla çelişen bir husus gözümüze çarpmıyor. Haçlıların, öldürdüğü çocuklarının yasını tutmakta olan Rachel'i maddi kaygılarla soymaya çalıştıkları, fakat onun gizlemekte olduğu şeyin para değil, katledilmiş çocukları olduğunu gördüklerinde onu katlettikleri bir sahne.

Bu dindar kadın çocuklarından üçünü yaratıcımıza kurban ettikten sonra sesini yükseltti ve oğlu Aaron'a seslendi; "Aaron neredesin? Seni de sağ bırakmayacağım ve sana merhamet göstermeyeceğim." Onu gizlendiği kutunun altından ayaklarından tutarak çekti ve onu yüce, ulvi Allah'ın önünde katletti. Rachel ardından elbisesinin iki koluna, bir yana iki çocuğunu ve diğer tarafada iki çocuğunu karnının yanısıra koydu ve onlar maceracılar odayı ele geçirip onu onların başı sıra oturup yas tutar vaziyetteyken bulana dek titrediler. Ona dediler ki "Bize kollarındaki parayı göster." fakat onlar onun çocuklarını katlettiğini görünce ona vurup onu onların üzerine öldürdüler.⁴⁵⁸

Bu katliam sahnesinin son aşamasında Haçlıların kendilerinden su isteyen ölüm döşeğindeki Yahudilere yine din değiştirme çağrısı yaptıkları, Bar Simson kroniğinde daha önce okumuş olduğumuz sahneye geliyoruz. Yine buradaki anlatıda da Bar Simson'la çelişen bu sebeple daha önce yaptığımız değerlendirmelere aykırı duran bir detayla karşılaşmıyoruz.

Maceracılar içerde olan herkesi öldürdüler ve onlar hala kanlarının içinde can çekişip yuvarlanırken onları çırlıçıplak soydular. "Gör ey Efendi ve tanık ol ne kadar rezil hale geldiğimi" Ardından onları odalardan dışarı attılar, pencerelerden, çıplak bir biçimde yığınlar üstüne yığınlar, öbekler üstüne öbekler yaratarak, ta ki onlar yüksek bir dağ gibi görünene değin. Kutsal Ahit'in çocuklarının pek çoğu hala hayattaydı bu şekilde fırlatılırken, ve elleriyle işaret ettiler " Bize içecek su verin." Maceracılar bunu görünce sordular; "Kendinizi kirletmek istediğiniz midir?" Kurbanlar kafalarını salladılar redderek ve cennetteki babalarına baktılar, böylelikle hayır dediler ve parmaklarıyla kutsanmış kutsal olanı işaret ettiler, bunun üstüne maceracılar onları katletti.⁴⁵⁹

Torah'a kasıtlı saygısızlığın ve tahribatın yapıldığı bir sahnenin anlatısına geliyoruz devam ettiğimizde. Daha önce Bar Simson'da da ifade edildiğini gördüğümüz gibi Torah tomarı yırtılmak suretiyle tahrip ediliyor. Haçlıların Yahudi kutsal nesnesi olan bu esere özellikle saldırılarının onların tutuculuklarının ve de aynı zamanda bu nesne Eski Ahit'i barındırdığından, içinde Hristiyanlık için de kutsal sayılan hikayeleri ihtiva eden bu kutsal nesnenin tahrifinin, bilgisizliklerinin de göstergesi olduğunu daha önce ifade etmiştik.

Odada ayrıca bir Torah tomarı vardı; Maceracılar odaya geldiler onu buldular ve parçalara yırttılar. Kutsal ve saf kadınlar, kralların kızları Torah'ın yırtıldığını görünce yüksek sesle kocalarına seslendiler; "Bakın, görün, kutsal Torah - düşman tarafından yırtılıyor!" ve hep birlikte söylediler erkek ve kadın bir arada; "Eyvah, Kutsal Torah, güzelliğin mükemmeliyeti, Sinagog'da boyun eğmeye alıştığımız, öpüp onurlandırdığımız, gözlerimizin sevinci! Nasıl oldu da o şimdi kirli sünnetsizlerin eline düştü?"⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 111-112.

⁴⁵⁹ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 112.

⁴⁶⁰ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 112-113.

Anonim Mainz'in sonlarına doğru yaklaştığımızda Bar Simson'da daha önce okumuş olduğumuz Gabbai David'in anlatısına geliyoruz. Anonim Mainz'de yine Solomon bar Simson'a ters düşen bir ifade ile karşılaşmıyoruz. Gabbai David'in anlatısında din değiştirdiği taktirde malına zarar verilmeyecek olduğu ve Haçlıların bu adamın din değiştirecek olduğunu söylemesi üzerine çokça sevinmeleri detaylarına burada da özellikle değiniliyor. Lakin David'in Haçlıları aldattığını ve ardından açıktan açığa onların dinlerine hakaret ederek öfkelerini üzerine çekip tüm ev halkıyla birlikte katledildiğini biliyoruz.

Maceracılar ve kasabalılar şimdi oradan ayrıldılar ve şehre girdiler ve Nathaniel oğlu Gabbai David'in, karısı, çocukları ve tüm ev ahalisiyle gizlendiği malum bir avluya- malum bir rahibin avlusuna geldiler. Rahip ona dedi ki "Bak ne bir iz ne de bir kalıntı kaldı, ne piskoposun ne de kontun avlusunda, hepsi öldürüldü, atıldı ve sokaklarda ayaklar altında ezildi, günaha giren çok az bir kaçı dışında. Onların yaptığı gibi yap ki kurtulabilesin - sen paran ve tüm ev ahalin - maceracılarından."⁴⁶¹

Allahtan korkan adam cevap verdi; "Maceracılar git, ve kasabalılara ve onlara bana gelmelerini söyle." Rahip, Gabbai Efendi David'in sözlerini duyunca çokça sevindi, zira şöyle düşünmüştü; "Böyle tanınmış bir Yahudi sözlerimize kulak vermeye rıza gösterdi." O onlara koştu ve hakşinas adamın sözlerini ilettiler. Onlarda çokça sevindiler ve evin etrafında binlerce, sayısızca toplandılar. Hakşinas adam onları görünce güvenini yaratıcısında sabit kıldı ve onlara şöyle diyerek seslendi "Yazık sizler fuhuşun çocuklarınız, fuhuştan doğan birine inandığımız için. Bana gelince ben yüce göklerde barınan ebedi olarak yaşayan ilaha inanıyorum. Bu güne değin ona güvendim ben, ve ruhum ayrılanaya değin ona güveneceğim. Eğer beni öldürürseniz ruhum Aden bahçesinde barınacak - hayatın ışığında. Siz öte yandan derin çukura iniyorsunuz, ebedi rezillige Tanrınızla birlikte mahkum edilerek - hafif meşrepliğin oğlu, çarımıha gerilmiş olan!"⁴⁶².

Hakşinas adamın sözlerini duyduklarında öfkeye kapıldılar. Sancaklarını kaldırdılar ve evin etrafında kamp kurdular ve haykırıp bağırmaya başladılar, çarımıha gerilmişin adına. Ona doğru ilerlediler ve onu öldürdüler, onun dindar karısını, oğullarını , damadını ve tüm ev ahalisini ve soydaşlarını - hepsi birden orada öldürüldü ismin adının kutsanışında. Orada hakşinas adam evnin ahalisiyle birlikte öldü.⁴⁶³

Son olarak Naaman oğlu Samuel adlı birinin evine girildiğini görüyoruz. Samuel ve ailesinden de istenenin din değiştirmesi olduğu ve neticenin talebin geri çevrilmesinin ardından katliam olduğunu okuyoruz. Haçlıların eylemlerinin yine dinî bir amaç doğrultusunda gerçekleştiği bir olaya daha tanık oluyoruz böylece.

Ardından döndüler ve Samuel'in evine geldiler Naaman'ın oğlunun, o da kutsal ismi kutsadı. Evinin etrafında toplandılar zira tüm topluluktan bir tek o evinde kalmıştı. Ondan kendisini kirli ve günahkar sularında kirletmelerine izin vermesini istediler. O güvenini yaratıcısında sabit kıldı, o ve onunla birlikte olan herkes ve onlara (Haçlılara) kulak vermediler. Düşman hepsini öldürdü ve hepsini pencerelerden dışarı attı.⁴⁶⁴

⁴⁶¹ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 113-114.

⁴⁶² Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 114.

⁴⁶³ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 114.

⁴⁶⁴ Anonim Mainz Kroniği: Eidelberg, a.g.e., s. 114.

Anonim Mainz kroniği bize Bar Simsonla çelişen dikkate değer bir veri sunmuyor. Anonim Mainz olayları biraz daha yavan ve anlaşılır bir dille bize sunuyor sadece. Anonim Mainz kroniğinin irdelenmesini de geride bıraktığımızı göre Sefer Zekirah'la beraber II. Haçlı seferinde yaşanan olaylara geçmeden önce Latin kroniklerinde I. Haçlı seferinde olan olaylara değinilen noktaları bir kıyaslama sunması açısından aktarmaya geçebiliriz.

3.2.2.4. Kıyaslama Amacıyla, I. Haçlı Seferindeki Katliamlara Değinen Latin Kroniklerinin İrdelenmesi

I. Haçlı seferinde Yahudilere yapılan zulümün anlatıldığı iki Latin kroniği görüyoruz. Bunlar Albert of Aachen ve Ekkehard of Aura adlı eserlerdir. Bu iki kronikte detaylı bilgiyi Albert of Aachen kroniğinde görüyoruz. Yazar Yahudilere yönelik olan olaylara uzun bir yer ayırmış. Ekkehard of Aura kroniğinde ise ufak bir paragrafla sadece yüzeysel bir bahsin geçtiğini görüyoruz. Öncelikle daha kısa olduğu için Ekkehard of Aura ile başlayalım.

Tam o zamanda, bir malum asker belirdi, Emicho, Rhine civarındaki yerlerin kontu, uzun zamandan beri tiranvari yaşam tarzından dolayı kötü bir namla anılan bir adam. Bir diğer Saul gibi, bu gibi bir dinî uygulamaya ilahi vahiyle çağrıldığını idda eden, kendisi için neredeyse on iki bin Haç taşıyıcısının komutasını gasp etmişti. Onlar Rhine ve Mainz kentlerinden ve de Danube'den geçirilirken, Yahudilerin iğrenç ırkını nerede buldularsa ya tamamen yok ettiler, ya da onları kilisenin bağına zorladılar.⁴⁶⁵

Ekkehard'ın Yahudilere değinen anlatısı bu kadarla sınırlı. Ekkehard Emicho'nun işlerine değinmekle yetinmiş. Emicho'nun yaptıklarını hiç tasvip etmediği yazarın onu tanıtırken kullandığı cümlelerden anlaşılabilir. Emicho'yu kanunsuz ve zalim bir adam olarak tanıtır ve Emicho'nun Haçlı Seferi'ne ilahi bir mesajla çağrıldığı yönündeki iddialarına şüpheyile yaklaşıyor. Ekkehard Emicho'yu Haçlı davasına zarar veren bir şahıs olarak bir bakıma karşımıza koyuyor. Lakin Ekkehard'ın anlatısında dahi, bu hakir görülen Kont Emicho'nun, maddi bir amaçla Yahudilere yaklaştığına yönelik herhangi bir ifade bulunmuyor. Emicho'nun sadece Yahudileri katlettiği veya onları Hristiyan olmaya zorladığından bahsediliyor. Herhangi bir yağmanın veya haraç isteğinin bahsi geçmiyor. Ekkehard'ın, Emicho'nun kişiliğini onaylamazken, bir takım eylemlerini tasvip eden bir dil kullanmış olduğunu belirtmemizde fayda var. Bu kronikte, yazarın anti-semitik bir eğiliminin olduğu intibasını uyandıran bir dil kullanıldığına tanık olmaktadır.

Albert of Aachen'e baktığımızda çok daha uzun ve detaylı bir anlatımla karşılaşırız.

Gottschalk ve Peter'in, bir ordu topladıktan sonra, yola koyulduğu o aynı yılın yazının başında, farklı krallıklardan ve diyarlardan büyük ve sayısız miktarda Hristiyanların oluşturduğu bir ordu bir araya geldi, Fransa, İngiltere, Flanders ve Lorraine diyarlarından... Ben bilmiyorum Efendi'nin bir yargısıyla mı, ya da aklın bir hatası neticesinde mi, lakin onlar bu şehirlere dağılmış olan

⁴⁶⁵ Ekkehard of Aura, "Hierosolymita", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, *İçinde* (112), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 112.

Yahudilere karşı öfkeli bir ruhla ayaklandılar ve onları acımasızca katlettiler, özellikle Lorraine krallığında, bunun yolculuklarının başlangıcı ve Hristiyan inancının düşmanlarına karşı görevleri olduğunu ifade ederek. Yahudilerin bu katli ilk Cologne kentinin sakinleri tarafından gerçekleştirildi. Bunlar bir anda küçük bir grup Yahudi'nin üstüne düştüler ve pek çoğunu ağır bir biçimde yaraladılar ve öldürdüler; Yahudiler'in evlerini ve Sinagogları yok ettiler ve kendi aralarında çok büyük bir miktar parayı pay ettiler. Yahudiler bu zalimliği gördüklerinde, gecenin sessizliğinde iki yüz kadarı botla Neuss'a kaçmaya başladı. Hacılar ve Haçlılar onları buldular ve onların tüm mallarını aldıktan sonra onlara benzeri bir katliamı gerçekleştirdiler, tek birini bile hayatta bırakmadan.⁴⁶⁶

Albert ilk olarak Cologne kentinde olan hadiseleri ele alarak başlıyor. Tıpkı Yahudi kroniklerinde odağın Yahudiler üzerine yoğunlaşmış olduğu gibi burada da odağın Haçlılar üzerine yoğunlaşmış olduğu bir anlatıyla karşılaşıyoruz. Cologne'daki ilk saldırıda ölenlerin kim olduğu, kaç kişi oldukları gibi bilgiler mevcut değil. Pasajın bizim için önemli olan kısmı yazarın saldırıyı gerçekleştiren Haçlılar'ın bunu bir "hata olarak mı?" yoksa "Allah'ın arzusu neticesinde mi?" gerçekleştirdiklerini sorguluyor oluşu. Albert'in ifadesinden bu saldırıyı gerçekleştirenlerin Yahudiler'den büyük bir miktar ganimet elde etmiş olduğunu da anlıyoruz. Lakin saldırının amacının ganimet elde etmek mi olduğu hakkında bir değerlendirmeye ulaşamıyoruz. Ganimet amaç olabileceği gibi, netice de olmuş olabilir gibi görünüyor. Albert'in aktardığına göre Haçlılar'ın Yahudilere karşı saldırılarının temel sebebi, onların Hristiyanlığın düşmanları olarak addedilmesi ve Hristiyanlığın düşmanlarıyla savaşmanın Haçlıların görevi olduğu fikri olarak görülüyor. Bunu Haçlıların, aktarılan kendi ifadesinden anlıyoruz, zira Albert'in Haçlıların bu söylemine şüpheyle yaklaştığını gördük.

Albert of Aachen kroniğinde bir sonra Emicho'nun bahsine geliyoruz.

Bundan çok zaman geçmeden, yolculuklarına başladılar, yemin etmiş oldukları gibi, ve büyük bir çoğunluk halinde Mainz kentine vardılar. Orada Kont Emicho, bir asilzade, yöresinde çok kudretli bir adam, bekliyordu, Cermenlerden (Teuton) oluşan büyük bir grupla, farklı diyarlardan yola çıkmış olan, Kralın anayolu boyunca gelen hacıları.⁴⁶⁷

Bu kentin Yahudileri, soydaşlarının katlini bildiklerinden, ve bu kadar çoğunun elinden kaçamayacaklarını bildiklerinden, güvenlik umuduyla Piskopos Rothard'a kaçtılar. Onun muhafazasına ve emanetine sınırsız bir hazine koydular onun korumasına büyük güven duyarak, çünkü o şehrin piskoposuydu. Ardından o kentin mükemmel piskoposu dikkatle onlardan almış olduğu inanılmaz miktardaki parayı bir kenara ayırdı. Yahudileri evinin oldukça geniş olan salonuna yerleştirdi, Kont Emicho ve takipçilerinin gözünden uzağa ki onlar güvenli ve kuvvetli bir yerde güvende ve sağ salim kalabilsinler.⁴⁶⁸

Fakat Emicho ve grubunun devamı bir konsey topladılar ve, gün doğumundan sonra salondaki Yahudilere oklarla ve kargularla saldırdılar. Kapı sürmelerini ve kapıları kırdılar, Yahudileri öldürdüler, beyhude yere binlercesinin kuvvetine ve saldırısına karşı koyan, yaklaşık yediyüz kadarını. Kadınları da öldürdüler ve kılıçlarıyla hangi cinsiyetten ve yaştan olursa olsun nazik çocukları da deştiler. Yahudiler Hristiyan düşmanlarının onlara ve çocuklarına saldırdığını

⁴⁶⁶ Albert of Aachen, "Historia Ierosolymitana", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, *İçinde* (109-111), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 109-110.

⁴⁶⁷ Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 110.

⁴⁶⁸ Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 110.

gördüklerinde, ve onların hiçbir yaşı sağ bırakmadığını, birbirlerinin üzerine düştüler, erkek kardeşler, çocuklar, eşler ve kız kardeşler ve böylelikle birbirlerinin elinde can verdiler. Söylenmesi korkunç, lakin anneler emzirmelik çocuklarının boğazlarını bıçaklarıyla kestiler ve diğerlerini bıçakladılar, onların sünnetsizlerin elinde ölmesinden kendi ellerinde ölmesini yeğ tutarak.⁴⁶⁹

Yahudilerin bu acımasızca katledilişinden çok azı kaçabildi, ve çok azı Hristiyan inancına olan sevgilerinden ziyade korkudan dolayı vaftiz edildi. Bu insanlardan alınan çok büyük miktarda yağma ile Kont Emicho, Clarebold, Thomas ve tüm o tahammul edilemeyecek adam ve kadın tayfası, kudüse doğru yolculuklarına devam ettiler, yollarını, kraliyet anayolundan geçişin genelde hacılara kapatılmadığı Macaristan krallığına doğru yönelerek. Fakat Wisselburg'a, Danube ve Lytha nehirlerinin bataklıklarla koruduğu kralın hisarına, geldiklerinde, hisarın kapısının ve köprüsünü Macaristan kralının emriyle kapalı olduğunu buldular. Zira tüm Macarlara soydaşlarının başına gelen katliamdan dolayı büyük bir korku düşmüştü.⁴⁷⁰

Emicho'nun hikayesinin anlatısı burada bitmiyor, devam ettiğimizde Emicho'nun sonuna da değinildiğini göreceğiz. Lakin şimdilik burada bir kesinti yaparak mevcut pasajları bir irdelememiz yerinde olur. Öncelikli olarak yine Hristiyanlar hakkında Yahudi kroniklerine kıyasla çok daha detaylı bilginin verilmiş olduğunu görüyoruz. Yahudi kroniklerinde sadece piskopos diye bahsi geçen piskoposun adının verildiğini görüyoruz. Emich'nun yanı sıra gelen adamların bazılarının isimlerinin verildiğini de görüyoruz. Yahudilerin başına gelenler konusunda Albert of Aachen, Yahudi kronikleriyle çelişen bir bilgi vermiyor, katliam, intihar ve din değiştirmeye zorlanmak ve yağmalanmak eylemlerinin aynı biçimde işlendiğini bu kronikte de okuyoruz. Ayrıca bu kısımda Yahudiler'in başına gelenlerin ilgi çekici bir biçimde duygusal bir bahisle anlatıldığına da tanık oluyoruz. Bir sonraki pasajda bu duygusallığın sebebini anlayacağız.

Emicho ve bazı takipçileri geldikleri yönden geri kaçmaya devam ettiler. Thomas, Clarebold ve onların bazı adamları Carinthia ve İtalya'ya doğru kaçtı. Böylelikle Allah'ın elinin, aşırı ahlaksızlık ve zina ile günah işlemiş olan, ve sürgün edilmiş olan Yahudileri, her ne kadar Yahudiler Hz. İsa'ya karşı gelmiş olsalar da, Allah'ın adaleti yerine para için açgözlülükle katletmiş olan hacılara karşı olduğuna inanılır. Efendi adil bir yargıçtır ve hiç kimsenin isteği dışında veya baskıyla, Katolik inancının boyunduruğu altına gelmesini emretmez.⁴⁷¹

Emicho'nun ve takipçilerinin Macaristan'da karşılaştığı hazin sonun ardından, bir bakıma lanetlendiği bir pasajla karşı karşıyayız. Bu pasajda ayrıca Emicho ve taraftarlarının para hırsı ile Yahudilere saldırmış oldukları da açıkça ifade edilmekte. Bu sebeple zaten günahkar addediliyorlar. Albert, Yahudilere yapılanları haksızca bir eylem olarak değerlendiriyor ve bir bakıma onların yanında saf tutuyor. Emicho ve takipçilerinin yaptığı işler Albert of Aachen kroniğinde her açıdan yadırganmış ve günahkar görülmüş. Tutumları dinî açıdan samimiyetsiz, maddi hırsların peşinde koşan sapkın hareketler olarak nitelendirilmiş. Bunun böyle olması aslında gayet anlaşılabilir bir durum, zira Papa II. Urbanus'un çağrısı hiç bir suretle Yahudi düşmanlığını telkin eden bir çağrı değildi. Bu gibi tutumlar Haçlı davasının meşruluğuna gölge düşürebilecek tutumlardı. Dahası Emicho ve yandaşları kutsal topraklara yavaşmadan imha edilmişlerdi. Latin kronikleri Hristiyan

⁴⁶⁹ Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 110.

⁴⁷⁰ Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 110-111.

⁴⁷¹ Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 111.

davasının meşruluğunu ve zaferini anlatmak için yazılmış eserlerken, Allah'ın adına yola çıkmış olan bir kafilenin daha yolun başında imha edilmesini nasıl izah edebilirdi? Bu gibi ifadelerin benzerlerini daha sonraki aşamalarda bozguna uğrayan tüm Haçlı kuvvetleri için görüyoruz, bozgunun sebebi çoğu zaman Haçlıların işledikleri bir günaha atfedilirken, zafer de genellikle tövbekar olup Allah'ın yolundan gittiklerinde gerçekleşmektedir. Aklımıza ister istemez şu soru geliyor; acaba Emicho kutsal topraklara varıp orada muzaffer olsaydı, onun günahkarlığına vurgu yapan bu cümleler yazılır mıydı? Bu sorunun cevabını vermek zor, lakin Latin kroniklerini ele aldığımızda bu gibi soruları aklımızın bir köşesinde, muhtemel tarafgirliği ayıklayabilmek için barındırmalıyız. Latin kroniklerinin çoğunun Haçlı davasını lekeleyebilecek bu olaylara hiç değinmediğini de aklımızın bir kenarında bulundurmalıyız. Sanki bu olaylar hiç olmamış gibi göz ardı edilmekte, bahsedildiğindeyse gördüğümüz gibi olayların aktörleri “Haçlı davasını sadece ismen üzerine almış günahkarlar” olarak dışlanmaktadır.

Albert of Aachen kroniği ayrıca Yahudi kroniklerinde gördüğümüz kaz vakasını da ele alıyor. Yahudi kroniklerine ek olarak kaz'ın yanı sıra bir dişi keçi'nin de Haçlılarca hürmet gördüğünü bize aktarıyor. Albert bu davranışın putperestliği çağrıştırdığını, akıl dışı ve cahilce bir tutum olduğunu açıkça dillendiriyor. Dönemin bir Hristiyan yazarının bu tutumu bu biçimde nitelendiriyor olması bize Haçlıların bir kısmının ne denli bilgisiz ve tutucu bir kitle olduğunu açıkça ifade ediyor.

Bu seyahat eden, aptal ve çılgınca kararsız olan insanlar topluluğunda bir başka iğrenç suç daha vardı. Bu suçun Allah katında oldukça nefret uyandırıcı ve imanlı olan için inanılmaz olduğundan şüphe edilmemelidir. Onlar söyledi ki, malum bir kaz Kutsal Ruh'tan ilham almış, ve bir dişi keçi aynı ruhla dolmuş. Onlar bunları Kudüs'e giden kutsal yolculuklarında rehberleri yaptılar; bunlara aşırı bir biçimde tapındılar ve insanların pek çoğu hayvanlar gibi onları takip etti ve tüm akıllarıyla bunun doğru yol olduğuna inandılar. İmanlı olanların kalpleri Efendi İsa'nın onun çok kutlu bedeninin yattığı kabirin kaba ve şuursuz hayvanlarca ziyaret edilmesini veya onun bunların, kendi kanıyla putların pisliğinden kurtarılmasının bedelini ödediği Hristiyan ruhlarına rehber olmasını istediği düşüncesinden serbest olsun.⁴⁷²

I. Haçlı seferinde Avrupa Yahudilerine yapılan zulümlere değinen Latin kroniklerini böylelikle irdelenmiş olduk. Yahudi kroniklerinin aksine, Latin kronikleri saldırgan Haçlıları maddiyatçı ve günahkar olarak nitelemekten hiç çekinmiyor. Bu açık bir biçimde Yahudi metinlerindeki ifadelerle zıt duran bir anlatı. Lakin satır aralarına baktığımızda, Yahudi kroniklerinde dinî bir tutuculukla hareket ediyor biçiminde nitelenen saldırganların, Latin kroniklerinde maddiyatçı bir kisveyle hareket ediyor olarak nitelendirilişlerinin ardında, Haçlı davasına zarar verebilecek bu gibi tutumların, dışlanarak ötekileştirilmek suretiyle Haçlı davasından uzaklaştırılmaya çalışılması ihtimalini seziyoruz.

⁴⁷² Albert of Aachen: Peters, a.g.e, s. 111.

3.2.2.5. Sefer Zekirah

Sefer Zekirah II. Haçlı Seferi'nde gerçekleşen zulümlerin anlatısını bize vermekte olan kısa bir kroniktir. Sefer Zekirah irdelendiğinde II. Haçlı Seferi sırasında gerçekleşen saldırganlıkların büyük oranda zarara sebebiyet vermiş olmayan hareketler olduğunu görmekteyiz. I. Haçlı seferinin tecrübesinden dolayı bu dönemin Yahudileri kiradadıkları kalelere sığınmak suretiyle büyük oranda kendilerini kurtarmışlardır. Yahudiler kalelerde güvenlik bulmuş olduklarından dolayı Haçlılar ile çok yoğun bir iletişime geçmiş görünmemektedirler, bu sebeple Sefer Zekirah üzerinden Haçlı karakteristiğinin bir okumasını yapmamız nispeten daha zor olmaktadır.

Sefer Zekirah'ta anlatılan Yahudilerin ölümüyle neticelenen olayların bir kısmına dikkat edildiğinde olayların Haçlılara atfedilmesinin zor olduğu anlaşılmaktadır. Lakin bu kroniği bizim için kullanışlı kılan unsur yine bir Haçlı seferi hareketiyle, yine Yahudilere yönelik şiddetin alevlenişidir. Haçlılar'ın ayaklanmasıyla beraber Yahudilere yönelik şiddetin yükselmesi, bize fırsatçıların kâr elde etmek amacıyla saldırıya geçmiş olabilecek olduğunu gösterebileceği gibi, dönemin tutucu ruhunun Haçlı Seferi her yapıldığında bir takım Hristiyanları dinî temelli düşmanlıktan beslenen şiddete yöneltebilecek olduğu ihtimlini de gösterebilir. Şimdi alıntılarımızı irdelemeye geçelim.

Zira Radulf ahlaksızdı ve aldatarak Yahudilere zulüm etti. Putperestliğin rahibi Radulf, Allah'ın ulusuna karşı tıpkı ahlaksız Haman'ın yapmayı denediği gibi, yok etmek, katletmek ve ortadan kaldırmak amacıyla ayaklandı. Fransa'dan yola çıktı ve tüm Almanya diyarında seyahat etti – Allah oradaki Yahudi topluluğunu bağışlasın, amen! - Hristiyanları aramak ve dikey – yatay işaretle kirlenmek için. O havlayarak ilerledi ve “havlayan” olarak adlandırıldı, herkesi İsa adına Kudüs'e gitmeye ve İsmail ile savaşmaya çağırarak. Nereye gittiyse diyarın Yahudileri için kötü konuştu, yılanı ve köpekleri bize karşı kışkırtarak, şöyle söyleyip; “ Çarmıha gerilmiş olanın intikamını karşınızda duran düşmanlarından alın, ardından İsmailoğulları'yla savaşmaya gidin.”⁴⁷³

İlk alıntımızda Yahudi düşmanlığının Radulf adında bir rahibin vaazleriyle kışkırtıldığını görüyoruz. Saldırıların motive edici unsurunun yine dinî tutuculuk olduğu anlaşılıyor. Lakin devam ettiğimizde Radulf'un vaazleriyle ayağa kalkanların Clairvoaux'lu Bernard adında bir ruhbanın, ki Azizlik mertebesine yükseltilmiş bir din adamıdır, çağrısıyla saldırmaktan vazgeçtiklerini görüyoruz.

Efendi bizim haykırışımızı duydu ve bize dönüp bize merhamet gösterdi. O'nun büyük merhametinde, zerafetinde, O doğru bir rahip gönderdi, Fransa'daki tüm din adamlarınca saygı duyulan ve onurlandırılan biri, Abbe Clairvoaux'lu Bernard adında, bu kötü adamın icabına bakmak için. Bernard'da gürültülü bir sesle konuştu, adetleri olduğu üzere; ve onlara söylediği şuydu; “ İsmailoğulları'na karşı gidiyor oluştunuz güzel. Fakat her kim bir Yahudiye dokunursa ya da onun canını alırsa, kendisi İsa'ya zarar vermiş gibi olur. Benim öğrencim Radulf ki Yahudileri yok etmekten bahsetti, hatalı konuştu, zira mezmurlar kitabında onlar için şöyle yazılmıştır “Onları katletmeyin yoksa benim halkım unuttur”⁴⁷⁴

⁴⁷³ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 121-122.

⁴⁷⁴ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 122.

Tüm gentiller bu rahibi azizlerinden biri olarak kabul ederlerdi; ve bu sebeple İsrail'in iyiliği adına konuşmak için para alıp almadığını sormadık. Düşmanlarımız onun sözlerini duyunca çoğunluğu bizi öldürmek için plan kurmaktan vazgeçti. Biz aynı zamanda zenginliğimizi hayatlarımız karşılığında fidye olarak verdik. Bize merhametli olan Efendi dünya üzerinde bir kalıntının kalmasına izin verdi ve bizlerin hayatta kalmasını sağladı. Bizden ne istedilerse, gümüş ya da altın, onlardan sakınmadık.⁴⁷⁵

Pasajları dikkatlice okuduğumuzda Bernard'ın kutsal kitaptan refereanslarla kitleyi şiddetten vazgeçmeye ikna edecek bir çağrı yaptığını görüyoruz. Bernard'ın çağrısını duyan saldırganların büyük çoğunluğunun saldırmaktan vazgeçtiği görülüyor. Lakin bir kısım saldırganlarınsa ancak kendilerine haraç verildiğinde saldırmaktan vazgeçtiği görülüyor. Bernard'ın çağrısından paranın vaadiyle tutum değiştiren bu kişilerin çıkar amacıyla sefere iştirak etmiş olan bir zümre olduğunu buradan anlayabiliriz. Fakat çoğunluğun bir din adamının çağrısına kulak vererek vaz geçmesi bize onların motivasyonlarının ardında yatan temel tutumun dinî dürtülerden beslendiğini gösterir. Burada dikkat çeken bir diğer unsur da kitlelerin din adamlarının çağrısıyla ne kadar çabuk tutum değiştirebilecek denli etkilenmeye hazır olduklarıdır. Radulf adındaki ruhbanın çağrısıyla şiddete kalkışabilen topluluk Bernard'ın çağrısıyla sinebilmekte. Kendi adına düşünmekten ziyade onlara hitap eden din adamlarının aklına uymayı yeğleyen bir kitlenin davranışına tanık oluyoruz. Ayrıca iki farklı din adamının söylemiyle birbirine tamamen zıt iki farklı eylemin içine hiç vakit kaybetmeden girmeye meyledebilmeleri kendi düşüncelerinin ne denli sığ olduğunu bize gösterir. Düsturlarında gerçekten bilgili ve emin olan bir kitle olsalardı, çağrıları mantık çerçevesinden geçirebilirlerdi. Lakin her çağrıya meyletmeye eğilimli bir yaklaşımla harekete geçişleri, onların kendi adlarına değerlendirme yapacak bilgidan mahrum olduğunu ve bilgisizce hareket ettiklerini bize gösterir. Bernard'ın çağrısını onlar için daha cazip hale getiren, onun Aziz olarak nitelenen bir din adamı olmasıdır, lakin Radulf gibi namı olmayan bir din adamı da iyi vaizlik kabiliyetine sahip olduğu müddetçe kitleyi harekete geçirebilmektedir. Kitle söylenen sözün doğruluğundan ziyade, duygularına hitap eden diline, veya söyleyenin şanına dikkat etmektedir. Nitekim Bernard'ın çağrısını kıymetli kılıp Radulf'un sözünün önüne geçiren hiç şüphesiz onun halkın gözünde daha saygın bir din adamı olmasıdır. Dönemin Avupa Hristiyan halkı için söylenenden ziyade söyleyen daha kıymetli görünmekte. Bir sonraki alıntımızda Radulf'un Cologne'a geldiği ve orada kışkırtmalarına devam ettiğini görüyoruz. Burada Simon adında bir Yahudi'nin katledildiğine tanık oluyoruz.

Elul⁴⁷⁶ ayında rahip Radulf'un – Allah onun izinde olsun ve ona vursun – Cologne'a geldiği zamandı, Trier şehrinden dindar Simon biraz vakit geçirmiş olduğu İngiltere'den döndü. Simon Cologne'a geldiğinde Trier'e geri dönmek için bir araca bindi. Gemiye binmek için Cologne'dan çıkarken tiksineç kafirlikle kirletilmiş değersiz insanlarla karşılaştı. Onlar onu kendisini kirletmeye [i.e. vaftiz edilmeye] davet ettiler. O kabul etmedi, ilahını sevmek ve ona sarılmakta kararlı kalarak. Ardından küstah suratlı kişiler geldi, onun kafasını bedeninden bir üzüm cenderesine

⁴⁷⁵ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 122.

⁴⁷⁶ Elul: Kameri Yahudi takviminde bir ay ismi. (Ephraim Jehudah Wisenberg, "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, içinde (354-359), 4, Thomson Gale, New York, 2007, s. 354).

koyarak kesen ve saf cesedini savuran.⁴⁷⁷

Saldırıyı gerçekleştirenlerin harekete geçirici etmeninin yine dinî tabanlı olduğunu Simon' u din değiştirmeye zorlamalarından anlıyoruz. Simon onlara karşı durunca katlediliyor. Kroniği okumaya devam ettiğimizde Wolkenburg kalesine kaçan Yahudilerin anlatısına geliyoruz. İlk olarak saldırganların Yahudiler Wolkenburg kalesine girince, saldırmaktan vazgeçtiklerini görüyoruz. Bu bize iki şeyi ifade edebilir, birincisi saldırganların bir kaleyi kuşatıp ele geçirecek mühimmat veya insan gücünden yoksun oldukları, ikincisi ise saldırganların işler zora koştuğunda rahatlıkla amaçlarından vazgeçebilecek tabiatla oldukları, yani onları iten dinî dürtünün aslında o kadar da kuvvetli olmadığı. Lakin kitlenin saldırıya geçebilecek imkandan yoksun olması ve bu sebeple mecburiyetten akınlarını durdurması daha büyük bir ihtimal olarak karşımıza çıkıyor. Zira saldırganlar için Yahudilerin katli kendilerine biçtikleri bir çeşit ek bir amaç, bunu yapamayacaklarını anladıklarında asıl amaçlarının peşi sıra yollarına koyulmuş olmaları daha muhtemel. Bu kafilenin, fetih amacıyla yola çıkmış bir kabile değil, doğuda kurulmuş olan Haçlı krallıklarına gitmek için yola çıkmış bir kitle olmaları, onların bir kaleyi ele geçirecek mühimmattan yoksun olmalarını bize açıklayabilir.

Gentillerin, Wolkenburg'un Yahudilere tahsis edildiğini ve onların orada toplandığını öğrenmelerinin ardından, onlar onları takip etmeyi bıraktılar, ve böylelikle kalelere kaçmakta olan diğer tüm Yahudilere bir rahatlama geldi.⁴⁷⁸

Wolkenburg kalesine gelen Yahudilerin civar köylerdeki bir Yahudi'nin iki oğlunun katliyle ilgili haberleri almasının anlatıldığı bir paragrafı okuyoruz.

Wolkenburg'a ilk geldiğimizde oradaki köyde, dağın ayağında yaşayan ve Abrahamla Samuel adında yakışıklı iki oğlu olan yaşlı bir Yahudi vardı. Genç düşüncesizlikleri içinde dağa bizim ne yaptığımızı görmek için tırmanmaya karar verdiler. Ahlaksız bir adam, ne yaşlıya saygı duyan ne de gence merhamet eden küstah bir Gentil onlara vurdu ve onları öldürüp kendi yoluna gitti. Dağdan inen bazı gençler oğlanların bedenlerinin ölü halde yattığını gördüler ve gidip katledilen oğlanların babasına bunu dediler. Babaları onlar için ağladı ve oğulları için pek çok gün yas tuttu. Sonradan onları kimin öldürdüğü öğrenildi, ve topluluk piskoposa bir rüşvet ödedi ve o suçlunun yakalanmasını emretti. Onlar katilin gözlerini oydu ve kör edildikten üç gün sonra kötü adamın kalbi durdu ve o taşa dönüştü. Böylelikle Efendi onu alaşağı etti, ve o ölüp çürümüş bir cesede dönüştü. Tüm düşmanların böyle ölsün ey Efendi. Ve iki genç, cenaze için Cologne'a götürüldü ve oraya defnedildi. Ruhları Aden bahçesinde dinlensin.⁴⁷⁹

Bu olay görüldüğü üzere Haçlılara atfedilebilecek bir mevzu gibi görünmüyor. Katilin Haçlıların etkisinde kalmadan cinayeti işlemiş olması dahi mümkün. Zira katilin saldırıyı gerçekleştirme amacına dair herhangi bir bilgi görülmüyor. Yazarın anlatısından olayın Yahudiler Wolkenburg'a sığındıktan hemen sonra gerçekleştiğini anlıyoruz, Haçlıların bu sırada henüz Wolkenburg civarlarına gelmemiş olmaları kuvvetle muhtemel. Saldırıyı gerçekleştiren yerel bir

⁴⁷⁷ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 122-123.

⁴⁷⁸ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 124.

⁴⁷⁹ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 124.

Haydut olabilir. Dahası oğlanların babasının günlerce yas tuttuğunu ve bundan sonra adamın yakalanması için çaba sarfettiğini ve ardından adamın yakalandığını okuyoruz. Katil kısa süreliğine konaklayan Haçlı kuvvetlerine mensup biri olsaydı, bu denli bir zaman geçtiğinde hala yakalanabilecek bir mesafede olamayabilirdi. Bu olayı Haçlıları değerlendirmek açısından kullanmamız mümkün olmayacağı gibi, dönemin ruhunu yansıtmaması açısından da kullanabileceğimiz bir vaka ile karşılaşmıyoruz. Bu vakanın bize dönemle ilgili gösterebileceği tek şey asayişin ne denli zayıf olduğudur. Aynı zamanda kronik yazarının dönemde Yahudilerin başına gelmiş her türlü olayı kayda almak gibi bir eğiliminin olduğunu bize göstermesi açısından da önemli bir olay. Demek ki kronik yazarı sadece Haçlıların ve Haçlı ruhu sayesinde saldırıların olaylarını değil, dönemde Yahudilerin başına gelmiş olan bildiği her türlü zulümü kayda almış olabilir. Bu sebeple Sefer Zekirah'ı kullanırken, çıkarım yapmakta dikkatli davranmak gerekli.

Bir sonra, giysisindeki işaretten Haçlı olduğunu anladığımız bir adam tarafından katledilen iki Yahudi'nin hikayesini okuyoruz. Haçlının bu Yahudileri neden öldürdüğü ile ilgili bir bilgi mevcut değil. Lakin pusu kurduğuna göre mallarını gasp etmek için harekete geçmiş olabilir. Anlatının devamına baktığımızda yerel bir asilzadenin katledilen Yahudilerin mallarına el koyduğunu da görüyoruz. Acaba üzüm şarabı üreten, muhtemelen varlıklı Yahudilerin malını gasp etmek için asilzadenin tezgahladığı bir cinayet mi söz konusu? Kesin bir yargıya varmamız mümkün değil. Lakin asilzadenin hareketlerinden veya saldırıyı gerçekleştiren Haçlının cinayetinden herhangi bir dinî kaynaklı amaca hizmet etmediklerini söyleyebiliriz.

Mainz'den iki Yahudi, Isaac, Joel oğlu Levi'li ve Efendi Judah, üzüm hasadı zamanında şarap yapıyorlardı, Yatay bir çizgi üstüne dikey bir çizgiyle [i.e. Haç] işaretlenmiş nefret edilesi bir zalim onlara pusu kurdu ve onları öldürdü; ardından ebedi iğrençliğe gitti ve bir daha geri gelmedi. Bir asilzade [onların] evlerine geldi ve tüm mallarına el koydu. Katledilen Yahudiler aile mezarlıklarına defnedildikleri Mainz'e götürüldüler.⁴⁸⁰

Isaac ve Judah'ın trajik sonunun anlatısının ardından Stahleck adlı bir hisara sığınan üç Yahudi'nin hikayesini okuyoruz.

Üç Yahudi aileleri ile birlikte Stahleck hisarına kaçtılar; Moses oğlu Alexandri, hünnerli bir talebe; Samuel oğlu Abraham, ve Mordecia oğlu Kalonymos. Onlar önceden Bacharach köyünde yaşarlardı dağın ayağında. O gün, Pentacost arifesinde Kral tarafından onların dağdan inip borçlarına ve diğer işlerine bakmalarına karar verildi. Maceracılar onlara karşı ayaklandılar ve onları takip ettiler, onlardan kendilerini kirletmelerini isteyerek. Onlar geri çevirdiler, zira onlar yaratıcılarını derinden, ölümüne seviyorlardı, Kalonymos açık bir biçimde çarımha gerilmişin tasvirine tükürdü, ve onlar onu orada öldürdüler Diğerleri yatakların altına sığındılar fakat düşmanların kılıçlarıyla kesildiler.⁴⁸¹

Bu anlatıda Haçlıların bir sebepten dolayı hisarın güvencesinden çıkmak zorunda kalan bu üç Yahudiyi ele geçirip, din değiştirmeye zorladıklarını görüyoruz. Yahudiler din değiştirmeyi

⁴⁸⁰ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 124-125.

⁴⁸¹ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 125.

reddedince öldürülüyorlar. Haçlıların yine dinî amaçlarla hareket ettiğini gösterir gibi duran bir sahne, lakin bu üç Yahudinin borçlarını ödemek üzere dağdan indiklerinin söylenmesi, bu üç kişinin üzerinde bir miktar paranın bulunduğunu bize anlatıyor. Öte yandan Haçlıların kaleleri ele geçiremeyeceklerinin farkına vardıklarından dolayı yollarına devam ettiklerini varsayarsak, bu üç Yahudiye katleden gerçekten Haçlılar mıydı diye bir soru da aklımıza geliyor. Belki de geride kalıp yolculuktan vazgeçen bazı kaçakların soygun amacıyla gerçekleştirdiği bir eylemle karşı kaşıyayız. Öte yandan bu spekülasyonları bir kenara bırakıp metinden çıkartabileceğimiz sonuca baktığımızda saldıranların Haçlılar olduğunun ifade edildiğini ve amaçlarının ele geçirdikleri bu üç Yahudiye din değiştirmek olduğunu okuyoruz. Zira pasajdaki bazı detayları irdelediğimizde de şöyle bir tablo çıkabiliyor karşımıza; herşeyden önce Haçlıların ayaklandığının ifade edilmesi onların kalabalık olduğu intibasını uyandırıyor; devamında öldürülen Yahudilerden ikisinin yatakların altına sığındıklarının ifade edilmesi onların yol üzerinde değil, konaklanabilecek bir mekanda ele geçirildiklerini bize söylüyor. Muhtemelen bu üç Yahudi borçlarını ödemek için çıktıkları yolculuklarında, han gibi konaklayabilecekleri bir mevkiye bulunurken, yoluna devam etmekte olan ve aynı mevkiye konaklamakta olan Haçlılar ile karşılaşmış olsalar gerek. Son olarak eklemekte fayda olan bir kısım, bu pasajda bahsi geçen kralın kim olduğudur. Burada ölümlü bir yöneticiden bahsedilmiyor, bilakis Allah'tan bahsediliyor, böylelikle bu ölümün bu üç Yahudinin kaderi olduğu vurgusu yapılmakta.

Devam ettiğimizde Haçlıların ve onların etkisiyle harekete geçenlerin yine din değiştirmek amacıyla Yahudilere baskı kurduğu bir kaç pasaja geliyoruz.

Başka Yahudiler de ele geçirilip zorla iğrenç suyla kirletildiler, lakin o gecede kaçıp Efendilerine geri döndüler, İsrail'in kutsal olanına. Hatırası kutlu Gutalda adında Yahudi bir kadın Aschaffenburg'da yakalandı, fakat o acı, lanetli suyla kirletilmeyi kabul etmedi. Kutsal adı kutsadı ve kendini nehirden boğdu. Allah onu iyilikle hatırlasın, Analar Rachel ve Leah'ı hatırlarken.⁴⁸²

Sonuç olarak maceracılar ve nüfusun fakir kısmından olup neticesiz işlerden keyif alanlar, ayaklandı ve Yahudilere vurdular. Rabbi Isaac adında aziz karakterli bir kişi, Rabbimiz Eliakim'in oğlu, dürüst ve mütevazı bir adam saygı değer ve beğenilen kitabının üzerinde katledildi ve orada onunla beraber yirmibir kişi daha vardı. Onlardan biri İbrani bir delikanlıydı, başarılı bir öğrenci, Simon adında, İsaac oğlu, yirmi yara almıştı ve bir yıl kadar hayatta kaldı. Onun kız kardeşini putperestlerin evine kafirleştirmek için götürdüler fakat o ismi kutsadı ve iğrençliğe tükürdü. Ardından onlar ona yumruklarıyla ve taşlarla vurdular zira o iğrenç eve kılıç sokmazlardı. O ölmedi fakat yerde yüzükoyun ölü taklidi yaparak yattı. Defalarca ona vurdular ve onu yaktılar, gerçekten ölüp ölmediğini anlamak için. Ardından onu mermer bir levhanın üstüne yatırdılar, fakat o uyanmadı ve ne eliyle ne de ayağıyla en ufak bir hareket bile etmedi. Böylelikle o onları gece olana dek kandırdı. En sonunda bir Gentil çamaşırçı kadın geldi ve onu kendi evine götürdü, onu gizledi ve onun hayatını kurtardı. Kalan Yahudiler komşularının avlularında sığınak buldular. Ertesi gün Stuhlbach hisarına kaçtılar. Onlara kurtuluş bahşeden O kutludur.⁴⁸³

Saldırganların herhangi bir yağma hareketine giriştiğinden bahsedilmiyor, sadece din

⁴⁸² Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 127.

⁴⁸³ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 127-128.

değiştirmek üzere giriştikleri zulüme odaklanılmış. Yağmanın gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Lakin kronik yazarının din değiştirme baskısını ön plana çıkarmış olması, her ne kadar kroniğin dinî işlevi göz önünde bulundurulduğunda doğal bir netice olsa da, saldırganlar için de bu düsturun daha öncelikli bir amaç olduğunu bize gösteriyor olabilir. Saldırganların amacının öldürmekten ziyade din değiştirmeye zorlamak için işkence etmek olduğu, Isaac oğlu Simon'un yirmi yara almasına rağmen bir yıl daha hayatta kalmasından ve kız kardeşine yapılan yoğun işkencelerden anlaşılabilir. Kroniğin sonuna doğru geldiğimizde Rameru adlı bir yerleşim yerinde gerçekleşen olayların anlatısını okuyoruz.

Pentacost'un ikinci festival gününde Fransa diyarından maceracılar Rameru'da toplandı ve efendimiz Rabbi Jacob'un evine geldiler, o yaşasın, ve evinde olan her şeyi aldılar. Onun yüzü önünde bir Torah tomarını yırttılar ve onu açık alana çıkardılar. Orada onunla dini ile ilgili tartıştılar ve ona vahşice saldırmaya başladılar. Ona beş yara açtılar şöyle deyip; "Sen Yahudilerin liderisin. Bu sebeple biz senden çarımha gerilmiş için intikam alacağız ve seni, sizin bizim ilahımıza beş yara açtığınız gibi yaralayacağız"⁴⁸⁴

İlk önce Rabbi Jacob'un evinin yağmalanışını görüyoruz. Lakin maddi amaçları da barındıran bu eylemin dinî boyutu da direk olarak karşımıza çıkıyor. Saldırganlar Torah tomarını din adamının gözü önünde parçalıyorlar. Ardından Rabbi'nin dışarı çıkarıldığını görüyoruz. Saldırganlar Rabbi ile dinî konularda tartışmaya girişiyorlar, muhtemelen Rabbi'nin bilgisiyle baş edemediklerinden olsa gerek saldırıya geçip Rabbi'ye işkence etmeye başlıyorlar ve bunu yaparken yapma gerekçelerini ona açıklıyorlar. Yahudilerin lideri olduğu için, Hz. İsa'nın intikamını ondan almak istediklerini ifade ediyorlar ve bunu sembolik bir biçimde Yahudilerin Hz. İsa'ya açmış olduğunu belirttikleri beş yarayı Rabbi'ye açarak yapıyorlar. Alıntının devamında ilginç detaylara rastlıyoruz.

Saf ruhu tükenebilirdi, onun Torah çalışmasına sebep ona merhamet eden yaratıcımızın merhameti olmasaydı. Efendi, saygın bir asilzadenin efendimiz Rabbi Jacob'un bulunduğu alandan geçmesine sebep oldu. Efendimiz ona seslendi ve ona beş zekukim değerinde bir atı rüşvet olarak sundu. Asilzade gidip maceracılarla konuştu ve şöyle diyerek onları ikna etti; "Onu bugünlük bırakın ve ben onunla konuşayım. Belki o baştan çıkar ve biz onu yoldan çıkarmakta başarılı oluruz. Eğer kabul etmezse bilin ki ben onu yarın size geri veririm." Onlar razı oldu ve kötü saat böylece bertaraf edildi.⁴⁸⁵

Saldırganlar Rabbi'ye işkence ederken, civardan hatırı sayılır bir şahsın geçtiğini görüyoruz ve Rabbi bu kişiden aman dileniyor, kendisine yardım etmesi karşılığında ona para vereceğini söylüyor. Bunun üzerine bu şahıs devreye giriyor ve Haçlıları Rabbi'ye din değiştirmek için zaman vermeye ikna ediyor. Burada dikkati çekecek olan önemli husus Rabbi'nin aman dilenmek için rüşveti asilzade'ye teklif etmesi ve asilzadenin Rabbi'nin canını kurtarmak için kurduğu argümanın onun dinini değiştirme ihtimali üzerine inşa edilmesi. Her şeyden önce saldırganların amaçlarının maddi olmamasını Rabbi'nin rüşveti, onu bırakmaları için Haçlılara değil, aracı olacak bir asilzadeye vermesinde görüyoruz, bunun ardı sıra eziyet etmekten vazgeçmelerinin yolu da din değiştirmeye

⁴⁸⁴ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 130.

⁴⁸⁵ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 130-131.

ikna edilebilme ihtimali üzerinden açılıyor.

Kroniğin bir sonraki pasajında Fransız Yahudi topluluklarının herhangi bir şiddete maruz kalmadıklarını, lakin maddi olarak zarara girdiklerini anlatan bir ifadeyi görüyoruz. Maddi zararın sebebinin Fransız kralının Yahudilere borcu olan Haçlıların bu borçlarından azat edildiklerini ilan etmesi olduğunu anlıyoruz. Bu ifade, Haçlıların Yahudilere saldırmasının ardındaki nedenin pek çok Haçlı'nın Yahudilere olan borcundan dolayı öfke duyması ve Allah için savaşa çıkarken Allah'ın düşmanlarına borçlu olmayı hazmedememeleri biçimindeki değerlendirmeye destek olabilecek bir ifade. Lakin bu değerlendirme de bize Haçlılar'ın saldırılarında maddi çıkarlara odaklandıklarını kanıtlamaya yetmiyor. Zira bu fikirle saldırıya geçmiş olabileceklerin de saldırganlıklarının temelinde dinî bir argümandan doğan bir öfkenin parlamasını görüyoruz. Allah'ın düşmanlarına borçlu olmak algısı saldırganları harekete geçiren temel unsur olarak algılanabilir. Fransız kralının fermanı muhtemelen Fransa'daki Yahudilere yönelik bir saldırının gerçekleşmemesinin yegane nedeni olmasa gerek. Zira böyle bir fermanı verebilecek olan kralın otoritesinin asayışı sağlaması da söz konusudur. Nitekim borçların bağışlanması Yahudileri kurtaracak olsaydı, Yahudilerin seve seve canlarına karşılık bu borçları azat etmeyi yeğleyecekleri aşikar görünüyor. Zira pek çok kez kendilerine saldıranları para ile ikna etmeye çabaladıklarını ve bunun başarısız olduğunu gördük.

Böylece Allah, halkına olan şefkati içerisinde onların arasında onun kutsal Torahı'nı çoğaltana merhamet gösterdi. Diğer Fransız topluluklarına gelince başka bir kişinin öldürüldüğüne ya da zorla dininin değiştirildiğine dair bir haber almadık, fakat varlıklarının büyük bir kısmını yitirdiler. Zira Fransa kralı şöyle ilan etmişti; "Kim Kudüs'e gitmek için gönüllü olursa Yahudilere olan borçlarından azat edilecektir" Fransa'daki Yahudilerin çoğunun verdiği borçlar verisiydi bu sebeple paralarını kaybettiler.⁴⁸⁶

Sefer Zekirah'tan aktaracağımız son alıntımız da bize bazı toplululardaki Yahudilerin din değiştirmeye zorlanmış olduğunu gösteriyor. Bu din değiştirenler bir sene kadar bir zaman sonra eski inançlarına geri dönüyorlar.

Bir takım topluluklarda zorla dini değiştirilenler o aynı [4]907 [1147] senesinde doğru yola geri döndüler. Güç veren O kutsansın, zira O onlara Fransa ve diğer yerlerde yol gösteren bir ruhban sağladı, böylelikle ki onlar Torahları'na geri dönebilirler ve onların kirlenışı tükenip unutulana değin oralarda kalabilirler. Bunun için o ne gümüş, ne de altın aldı. O'na güvenenler ve O'na yaklaşanlar için mucizeler yapan O kutsansın.⁴⁸⁷

Sefer Zekirah'ın irdemesini de bu biçimde geride bıraktık. Bu kronik bize her ne kadar çok fazla miktarda bilgi sağlamış olmasa da, sunduğu detaylar dikkat çekici olması açısından çalışmamıza bir katkı sağlıyor. II. Haçlı Seferi'nde olan olaylara değinen bu kronikten aldığımız en belirgin mesaj Haçlı karakterinin temellerinin II. Haçlı seferi sırasında da çok büyük oranda değişmemiş olduğudur. Aynı bilgisizlik ve dinî hoşgörüsüzlük belirgin bir biçimde karşımıza çıkıyor.

⁴⁸⁶ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 131.

⁴⁸⁷ Sefer Zekirah: Eidelberg, a.g.e., s. 131.

SONUÇ

I. Haçlı Seferi sırasında Avrupa Yahudilerinin yaşadıkları tecrübenin ışığında Haçlıların karakterini anlamaya yönelik bir girişim olarak gerçekleştirdiğimiz bu çalışma her şeyden önce bizlere tutuculuğun çok güçlü bir kuvvet olabileceğini göstermiştir. Zira malzememizi irdelediğimizde Haçlıların en temel karakteristiği karşımıza tutuculuk olarak çıkmaktadır.

Şüphesiz ki birinci Haçlı Seferi'ni gerçekleştiren kitle gibi toplumun her kademesinden, her yaştan ve her cinsten insanının bir araya geldiği bir topluluk söz konusu olduğunda, motive edici tek bir unsurdan bahsetmek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında çalışmamız eksik kalmış veya yüzeysel olmuş gibi görünebilir. Lakin başlangıçtan beri bizim amacımız Haçlıları harekete geçiren tüm etmenleri ortaya koymak değildi. Literatürü irdelediğimizde Haçlıları yola koyan hemen her çeşit etmenin irdelenmişliği söz konusudur. Biz burada bir takım bilinçli veya bilinçsiz tarafgirlikler neticesinde eksik bırakıldığını düşündüğümüz bir boyutu sergilemeyi amaçladık. Bu sebeple Haçlı karakterini oluşturan yönlerden sadece dinî olan boyuta değindik. Zira bizim anlayışımıza göre hareketi yoluna koyan ve onun başarılı olmasını sağlayan temel düstur dinî tutumdur, ve bu sebeple bu boyuta verilen ihtimamın sığ tutulması Haçlı Seferlerini anlamamızı eksik bırakabilirdi.

Haçlı Seferlerinin anlaşılması, bu olaylar her ne kadar yüzlerce yıl öncesine ait bir dünyanın meseleleri olsalar da, günümüz dünyasının anlaşılabilmesi için önem arz eden bir husustur. Zira batılı perspektife göre günümüzün İslam dünyası hala daha Batı dünyasına Haçlılar olarak bakmaktadır⁴⁸⁸, öte yandan batı dünyasında da İslamofobi süregelen ve günden güne güçlenen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir ortamda Haçlı Seferlerinin iyi anlaşılması kanaatimizce, dünyanın bu iki kısmının birbirlerine karşı olan önyargılarını kırmaları için fayda sağlayacaktır. Nitekim seferlerin içerisindeki insanları, ötekileştirmeden insan oldukları ölçüde değerlendirebildiğimiz zaman, farklılıklarımızdan daha çok benzerliklerimizin olduğunu, ve benzerliklerimizin can sıkıcı olanlarının kültürlerimizden değil, bilakis bazı hususlarda bilgilerimizin eksik kalmasından kaynaklandığını görebiliriz. Dönem Avrupası'nın yaşantısını ve bu yaşantının arka planını irdelediğimizde bilgisizliğin ve fakirliğin toplumun ayağını bağlayan ve düşünce dünyasını şekillendiren en belirgin etmenlerden biri olduğunu görüyoruz. Bu bilgisizlik toplumun en kıymet verdiği unsurlardan biri olan dinini dahi anlamasında bozukluklara sebebiyet vermiş bir etken olarak karşımıza çıkıyor. Şüphesiz ki çağın içerisinde eğitilmiş ve erdemli kişiler yok değildir, fakat bunların çoğunluk olmadığı ve herkese ulaşamadıkları aşikar. Nitekim seferler bize, bozuk bir biçimde

⁴⁸⁸ George Vicari, **The Secular Motivations of the First Crusade**, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Air University Maxwell Air Force Base - Air Command and Staff College, 2002, s. 32.

anlaşıldığı zaman din gibi insanları bir araya getirmesi gereken ve onlara barış sunmak temel amacıyla vücut bulan bir olgunun dahi, tam aksine düşmanlık oluşturmak için kullanılabildiğini göstermektedirler. Bu mesele muhtemelen günümüz insanı için Haçlı Seferlerinin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Nitekim bu boyutuyla Haçlı Seferlerinin irdelenmesi günümüz Batı dünyasının İslamofobik yaklaşımına, İslami terör denilen meselenin kökeninin İslam dini ve kültürü olmadığını göstereceği gibi, İslam dünyasına da bugünün Batı dünyasının bir zamanlar Orta Doğuyu yangın yerine çeviren insanlardan oluşmadığını gösterecektir. Burada naifçe bir yaklaşımla Batı dünyasının Orta Doğu üzerinde herhangi bir emelinin olmadığını söylemeye çalışmıyoruz, veyahut Batı hayranlığıyla onlar artık o eski tutumlarını geride bıraktı demeye de getirmiyoruz, zira dünyanın siyasi gerçekliklerine yüzeysel bir biçimde dahi baktığımızda çıkar çatışmalarının hala daha canlı olduğunu gördüğümüz gibi, Batı dünyasında da belli başlı kitlelerin hala daha bilgisizlikten beslenen bir dinsel tutuculukla hareket ettiğini görebiliyoruz. Lakin gördüklerimizden anlayabildiğimiz iki temel nokta ortaya çıkıyor; birincisi insanların her daim çıkar çatışmalarıyla mücadele edecek olduğu gerçeğidir, insan doğasının bir tesiri olan bu gerçeği değiştirme şansımız yok gibi görünüyor, ikincisi ise bilgisizliğin çıkar çatışmalarının şiddetini artıran çok büyük bir unsur olduğudur, bu ise değiştirebilecek olduğumuz bir unsurdur. Nitekim seferler öncesi Avrupa'ya baktığımızda, Batıların, doğu insanını insanlık dışı olarak algılamalarını sağlayan bir bilgisizlik ortamı içerisinde olduklarını görüyoruz. Bu durum I. Haçlı Seferi'nin kanlı öyküsünü bizlere sunan unsurlardan biridir. Bunun böyle olduğu, başlangıçta uzlaşmaz bir tutumla, nispeten kanlı bir fetih yapan Haçlıların, coğrafyaya yerleşip bölge insanlarıyla iletişim kurduktan sonra bölgenin uzlaşmadan taraf tutan siyasi bir aktörüne dönüşmelerinden anlaşılabilir. Pek tabi coğrafyanın içerisinde zayıf aktörler olmaları da bu uysallaşmada etkin olmuştur. Lakin insanlarla ilişkiler kurmanın ve onları tanımanın etkisi yadsınamaz. Onlar böyle bir değişim geçirirken, Batıdan gelen ve bölge insanıyla tanışmamış olan taze kanın ise sürekli ilk seferdekilerin saldırganlığını taşıdıklarını görmekteyiz. Batı insanının doğu insanı hakkındaki bilgisizliği, onu bu insanların doğal düşmanı haline getirmiş, fakat tanışmışlıklar bu düşmanlığı kırmıştır. Haçlı Seferleri bu boyutuyla bilgilenmenin insanların algı ve tutumlarını değiştirmekte ne kadar etkin olduğunu göstermesi açısından da önemli bir mevzudur.

Biz Haçlıların bilgisizliği mevzusunu bir kenara koyup çalışmamızın odağı olan tutuculuk boyutuna geri dönelim. Batı dünyasının dönem içerisindeki bilgisizliğinin onların tutuculuğunu kuvvetlendirdiğini ifade ettik, lakin dönem batılısını dinin kucağına iten temel etken bilgisizlik değildir. Kanaatimizce hiçbir insan bilgisiz olduğu için dine yakın olmaz, nitekim din en basit haliyle bir öğretilerdir, ve hiçbir öğrenme bilgisizlikten temellenemez. Bilgisizlik sadece öğrenmenin bozuk hale gelmesine sebebiyet verebilir, nitekim seferler öncesi Avrupa insanı için de bu durum söz konusu olmuştur ve dindarlığın ortaya çıkması gereken yerde malesef tutuculuk ortaya çıkmıştır. Dönem insanının dindarlığının öncelikli nedeni hiç şüphesiz çağın bir inanç çağı olmasıdır. Lakin dönem Avrupalısı için dindarlığın, ruhani boyutunun yanı sıra, gayet hayati bir boyutu da mevcut görünmekte. Çalışmamızın başlangıcında Avrupa'nın içerisinde bulunduğu karanlık, çaresiz durumu ifade etmiş ve din adamları zümresine ait olmayan soylular sınıfının idaresindeki kuvvetlerin bu

karanlığı durdurmaya çare olamadığını belirtmiştik. Böyle bir ortamda insanların yüzlerini çevirebilecekleri yegane umut kutsallarındaydı. Yaşama umudunu ancak ilahına sığınmakta bulabilen dönem Avrupalısı bu nedenle ilahına ve dinine dört elle sarılmıştı. Biz bu çalışmada Yahudi kroniklerinden bir bakıma Orta Çağ Batılısının bu dindarlığını okuduk. Fakat dindarlığın bilgisizlik neticesiyle tutuculuğa dönüştüğünü gördük. Alıntılama yaptığımız pasajların büyük çoğunluğu bize Haçlıların tutucu söylemlerini ve tutumlarını göstermiştir. Şurada ve burada yer yer onların maddi hırslar çerçevesinde veya günahkarca hareket ettiklerini gösteren tutumlar da yok değildir. Nitekim bu gibi tutumların ifade edilişlerine telif Haçlı seferleri tarihi kitapları ve Haçlı seferlerinin kroniklerini okuduğumuz zaman tanık oluyoruz. Lakin genel tabloya baktığımız zaman dinî bir tutuculuktan vücut bulan bir dinamizm net bir biçimde görünmektedir. Lakin her ne kadar katı dindarlık ve tutuculuk net bir biçimde görülse de, alıntıladığımız pasajlar bize bu dindarlığın çok sağlıklı olmayan, bilgisizlikten dolayı çarpılmış bir tutuculuk biçiminde ortaya çıkmış olduğunu da göstermektedir. Netice itibariyle hepsi için değil, ama çoğunluğu için, I. Haçlı Seferini gerçekleştirenlerin dinî duygularında ve söylemlerinde gerçekten samimi olduklarını, lakin samimiyetlerine rağmen dini konulardaki bilgi seviyelerindeki muhtemel yetersizliklerin, dindarlıklarından kaynaklanan tavırlarını tutucu bir biçime çevirerek çarpıttığını söyleyebiliriz. Nitekim Haçlı seferleri, temelini Hristiyanlığın temel doktrinlerine aykırı bir biçimde, bu inancın tam manasıyla idrak edilebilesine yetemeyecek miktarda bir bilgi birikimiyle algılanmasına yaslayan, bir çeşit Hristiyan şiddeti olarak nitelenebilecek olan bir olaylar silsilesi olarak karşımıza çıkmaktadırlar.⁴⁸⁹ Sonuç olarak Haçlılar, önümüze, tutuculuk ve bilgisizliğin birbirleriyle kaynaştıklarında hem oldukça tehlikeli, hem de oldukça kuvvetli bir birliktelik oluşturan iki kavram olduğunu gösteren bir kitle olarak gelmektedirler.

Biz bu çalışmamızla beraber, literatürümüze ilk defa yeni bir perspektif kazandırdığımız iddiasında değiliz. Lakin mevcut bir perspektifin kuvvetlenmesi ve geliştirilmesi açısından bir getiri sunduğumuza inanıyoruz. Çalışmamızın bize göre eksik kalmış olan kısımları yok değildir, lakin bu eksiklikler kabiliyetlerimizin sınırlılıkları çerçevesinde aşabileceğimiz mevzular değildi. İleriye dönük olarak bu çalışmaya, kullandığımız malzemenin orjinal İbranicelerini kullanan bir geliştirme yapılabilir. Dahası burada sunmuş olduğumuz perspektifin tüm Haçlı Seferleri sürecinde irdelenmesi de oldukça faydalı bir çalışma olacaktır. Biz sadece Yahudi kronikleri çerçevesinden meseleye indiğimiz için ağırlıklı olarak I. Haçlı seferindeki Haçlı karakteriyle sınırlı kaldık, fakat bu karakterin tüm süreç boyunca değişim geçirmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

⁴⁸⁹ Ali Şaban Düzgün, “Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı’nın Haçlı Terörü”, **Dinî Araştırmalar Dergisi**, 7 (20), 2004, s. 74.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Al-Amin, Nashid (2013), **True Myth: Black Vikings of The Middle Ages**, 1. Baskı, Trafford Publishing, United States of America.
- Albert, of Aachen (1998), "Historia Ierosolymitana", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, *İçinde* (109-111), 2. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia
- Alkhateeb, Firash (2014), **Lost Islamic History: Reclaiming Muslim Civilisation from the Past**, 1. Baskı, Hurst&Company, London.
- Altan, Ebru (2003), **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Andrea, Alfred J. ve Holt (2015), Andrew **Seven Myths of the Cursades**, 1. Baskı, Hackett Publishing, Indianapolis.
- Andrea, Alfred J (1982), "Review: The Hews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades by Shlomo Eidelberg", **The Catholic Historical Review**, 68 (1), 133-134.
- Angold, Michael (2014), **The Fourth Crusade**, 2. Baskı, Routledge, New York.
- Anonim (2005), **I. ve II. Haçlı Seferleri Anonim Süryani Vekayinamesi**, (Çev: Vedii İlmen), Yaba Yayınları, İstanbul.
- Anonim (2013), **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum (Anonim Haçlı Tarihi)**, (Çev: Engin Ayan), Selenge Yayınları, İstanbul.
- Archer Thomas Andrew (1902), **The Crusades**, G.P.Putnams Sons, New York.
- Arnold, Benjamin Arnold (1989), "England And Germany 1050-1350", Michale Jones ve Malcolm Vale (Ed.), **England and Her Neighbours 1066-1453: Essays in Honour of Pierre Chaplais**, *içinde* (43-52), 1. Baskı, The Hambledon Press, London.
- Asbridge, Thomas (1997), The Principality of Antioch and the Jabal as-Summâq, Jonathan Philips (Ed.), **The First Crusade: Origins and Impact**, *içinde* (142-152), 1. Baskı, Manchester University Press, Manchester.
- (2014), **Haçlı Seferleri**, (Çev. Ekin Duru), 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul,
- Atkins, Zohar (2008), "Jews in the First Crusade: Culpability, Martyrdom, And Blood Vengeance", **Brown Journal of History**, 49-66, <https://www.brown.edu/academics/history/sites/brown.edu/academics.history/files/uploads/spring2008.pdf#page=49> (19.04.2017).
- Azimi (2006), **Azîmî Tarihi**, (Çev: Ali Sevim), 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Bloch, Marc (2015), **Feodal Toplum**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), 5. Basım, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bakar, Osman (2014), **Islamic Civilisation and the Modern World: Thematic Essays**, 1. Baskı, Ubd Press, Darussalaam Brunei.

- Baldric, of Dol (1998), “Historiae Hierosolymitanae libri IV”, Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, *İçinde* (29-33), 2. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Barber, Richard W. (2005), **The Reign of Chivalry**, 2. Baskı, The Boydell Press, Woodbridge.
- Barlow Frank (Ed.) (1992), **The Life Of King Edward Who Rests at Westminster, attributed to a monk of Saint-Bertin**, (Çev: Frank Barlow), 2. Baskı, Clarendon Press Oxford, New York.
- Bede (1955), **A History of the English Church and People**, (Çev. Leo Shirley-Price) 1, 1. Baskı, Londra.
- Beksaç, Engin (1995), “Endülüs”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde**, 11 (211-232), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Berkowis, Eliezer ve Wald, Stephen G. (2007), “Talmud”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, *içinde* (469-470), 19, Thomson Gale, New York.
- Bezer, Gülay Ögün (2013), “Zengiler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1. Baskı, *İçinde* (269-272), 44, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Bideleux, Robert ve Jeffries, Jean (1998), **A History of Eastern Europe: Crisis and Change**, 1. Baskı, Routledge, New York.
- Scioli, Anthon ve Biller, Henry B. (2009), **Hope in the Age of Anxiety**, 1. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Blumenthal, Uta-Renate (1995), **The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to Twelfth Century**, 2. Baskı, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania.
- Bokser, Baruch M. (1992), “Unleavened Bread and Passover Feasts of”, **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, *içinde* (755-770), 6, Doubleday, New York.
- Bonnechose, Emile De (1856), **History of France: From the Invasion of the Franks Under Clovis to the Accession of Louis Philippe**, (Çev. William Robson), 1. Baskı, G Routledge & Co. And Farringdon Street, New York.
- Bowershock, G.W. vd. (2000), **Late Antiquity: A guide to the Post Classical World**, 2. Baskı, The Belknap Press of Harvard University Press, United States Of America.
- Bowlus, Charles R. (2006), **The Battle of Lechfeld and Its Aftermath, August 955: The End of the Age of Migrations in the Latin West**, 1. Baskı, Ashgate Publishing, Burlington.
- Bradford, Ernle (2004), **Sword and Scimitar**, 2. Baskı, Pen&Sword Military Classics, South Yorkshire.
- Breitzer, Susan Roth (2017), “Boullion Godfre De (1060-1100)”, **War and Religion: An Encyclopedia of Faith and Conflict**, 1. Baskı, *içinde* (136-138), 1, ABC-Clio, Santa Barbara.
- Brink, Stefan (2008), Who are the Vikings, Stefan Brink ve Neil Price (Ed.), **The Viking World**, 1. Baskı, *içinde* (4-10), New York:Routledge, Londra.
- Bullough, Donald (1965), **The Age of Charlemagne**, 1. Baskı, Londra.
- Burgtorf, Jochen (2015), Antioch Principality of, Alan V. Murray (Ed.), **The Crusades to the Holy Land**, 1. Baskı, *içinde* (6-11), ABC-Clio, Santa Barbara.
- Burns, Ross (2007), **Damascus: A History**, 2. Baskı, Routledge, New York.

- Cahen, Claude (2013), **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, (Çev. Mustafa Daş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi.
- Campbell, James Graham (2001), **The Viking World**, 3. Baskı, Frances Lincoln, London.
- Cardhai, Choucri (2008), Conflict of Law, Majid Khadduri ve Herbert J. Liebesny (Ed.), **Law in the Middle East, Vol 1: Origin and Development of Islamic Law**, 1. Baskı, içinde (334-349), The Lawbook Exchange Ltd, New Jersey.
- Chazan, Robert (1987), **European Jewry and the First Crusade**, 1. Baskı, University of California Press, United States of America.
- (1988), “Representation of Events in the Middle Ages”, **History and Theory**, 27 (4), http://www.jstor.org/stable/2504995?seq=1#page_scan_tab_contents, (12.04.2017).
- (2000), **God, Humanity and History: The Hebrew First Crusade Narratives**, 1. Baskı, University of California Press, United States of America.
- (2003), Crusades, **Medieval Jewish Civilization: An Encyclopedia**, 1. Baskı, içinde (205-208), Routledge, New York.
- Chester, Andrew (2007), **Messiah and Exaltation : Jewish Messianic and Visionary Tradition and New Testament Christology**, 1. Baskı, Mohr Siebeck, Tübingen.
- Child, John vd. (1997), **The Crusades**, 2. Baskı, Heinemann Educational, Oxford.
- Choniates, Niketas (1984), **O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates**, (Çev: Harry J. Magoulias), 1. Baskı, Wayne State University Press, Detroit.
- Claster, Jill N. (2009), **Sacred Violence: The European Crusades to the Middle East 1095-1306.**, 1. Baskı, University of Toronto Press, Toronto.
- Cohen, Jeremy (2004), **Sanctifying the Name of God: Jewish Martyrs and Jewish Memories of the First Crusade**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Cohn, Norman (1970), **The pursuit of the Millenium**, 1. Baskı, Londra.
- Colin, Georges Seraphin (1986), **Brill Encyclopedia of Islamm**, 1. Baskı, içinde (486-503), 1 E.J.Brill, Leiden.
- Constable, Giles (2008), **Crusaders and Crusading in the Twelfth Century**, 1. Baskı, Ashgate, Surrey.
- Contreni, John J. (2002), The Carolingian Renaissance: Education and Literary Culture, Rosamond Mckitterick (Ed.), **The New Cambridge Medieval History, Volume II c.700-c.900**, 2. Baskı, içinde (709-757), Cambridge University Press, Cambridge.
- Corcoran, Simon (2000), **The Empire of the Tetrarchs: Imperial Pronouncements and Government AD 284-324**, 2. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Corre, Alan D. (2007), “Sephardim”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (292-305), 18, Thomson Gale, New York.
- Costambeys, Marios vd. (2011), **The Carolingian World**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Cox, Goerge W. (1874), **The Crusades**, 1. Baskı, Longmans Green And Co., London.

- Culbertson, Robert (1826), **Lectures Expository and Practical on The Book of Revelation, Volume II.**, 1. Baskı, Oliver & Boyd, Edinburgh.
- Çıvgın, İzzet (2008), **Orta Çağ Tarihi**, 1. Baskı, Maya Akademi, Ankara.
- Çoğ, Mehmet (2016), “Haçlı seferlerinde Ermeni Kilisesi-Papalık Dinî Münasebetleri”, **Tarih Okulu Dergisi**, 9 (25).
- Dadoyan, Seta B. (1997), **The Fatimid Armenians : Cultural & Political Interactin in the Near East**, 1. Baskı, Brill, Leiden.
- Daniel, Randolph E. (2002), “Medieval Apocalypticism, Millennialism and Violence”, **Terrorism and Political Violence**, 14 (1), 275-300, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/714005602?journalCode=ftpv20> (12.04.2017).
- Davis, Henry William Carless (1911), **Medieval Europe**, 1. Baskı, Williams and Norgate, London, <https://archive.org/details/medievaleurope00davi> (21.05.2017).
- Davidson, Lola Sharon (2013), “Visions of Disaster in the Central Middle Ages”, **Sydney Studies in Society and Culture**, 7, <https://openjournals.library.sydney.edu.au/index.php/SSSC/article/viewFile/8140/8247> (12.04.2017).
- Davies, Norman (2006), **Avrupa Tarihi**, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Deniz, Arda ve Kamacı, Koray (2013), **Orta Doğu ve Avrupa'nın Sendromu: Haçlı Seferleri**, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Demirkent, Işın (2011), “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **Tarih Dergisi / Turkish Journal of History**, 0 (35), 65-78, <http://dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9607/119973> (24.05.2017).
- (1994), **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi II. Cilt**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Drogin Sara S. (2008), **Spare Me The Details!: A Short History of Western Civilization**, 1. Baskı, iUniverse inc., Bloomington.
- Donovan, Marry Ann (1992), “Irenaeus”, **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, içinde (457-464), 3, Doubleday, New York.
- Düzgün, Ali Şaban (2004), “Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı'nın Haçlı Terörü”, **Dinî Araştırmalar Dergisi**, 7 (20), 73-92, http://ktp.isam.org.tr/pdfdrgr/D01949/2004_20/2004_20_DUZGUNSA.pdf (24.05.2017).
- Efrati, Nathan (2007), “Parnass”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (653-654), 16, Thomson Gale, New York.
- Eidelberg, Shlomo (1977), **The Jews and the Crusaders : The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, University of Wisconsin Press, United States of America.
- Ekkehard, of Aura (1998), “Hierosolymita”, Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, İçinde (112), University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Encyclopedia Hebraica (2007), “Ashkenaz”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (569-571), 12, Thomson Gale, New York.

- Engel, Pal (2005), **The Realm of Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526**, (Çev:Tamas Palosfalvi), 2. Baskı, I.B. Tauris & Co Ltd, London.
- English, Edward D. (2005), **Encyclopedia of Medieval World**, 1. Baskı, Facts on File inc., New York.
- Falk, Avner (2010), **Franks and Saracens: Reality and Fantasy in the Crusades**, 2. Baskı, Routledge, New York.
- Finlay, George (1877), **A History of Greece: From its Conquest by Romans to The Present Time**, 1. Baskı, Clarendon Press, 3. Cilt, London.
- Finley, Ronald ve O'Rourke, Kevin H. (2007), **Power and Plenty: Trade War and the World Economy in the Second Millenium**, 1. Baskı, Princenton University Press, New Jersey.
- Fitzmayer, Joseph Augustine (2007), **The one Who is to Come**, William B. Erdmans Publishing Company, Cambridge.
- Flanagan, Sabina (2000), "Twelfth-Century Apocalyptic Imaginations and the Coming of the Antichrist", **The Journal of Religious History**, 24 (1), 57-69, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9809.00101/abstract> (29.03.2017).
- Fleischer, Ezra (2007), "Piyyut", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (192-195), 16, Thomson Gale, New York.
- Frasetto, Michael (2013), **The Early Medieval World: From the Fall of Rome to the Time of Charlemagne**, 1. Baskı, 1(A-M), ABC-clio LLC, California.
- Frichtenau, Heinrich (2000), **The Carolingian Empire**, (Çev: Peter Munz), 7. Baskı, University of Toronto Press, Canada.
- Friedman, Theodore (2007), "Gentile", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (485-487), 8, Thomson Gale, New York.
- France, John (1996), **Victory in the East: A military History of the First Crusade**, 2. Baskı, Cambridge University Press, New York.
- Fromm, Erich (2001), **The Fear of Freedom**, 2. Baskı, Routledge, Oxon.
- Foss, Michael (1997), **People of the First Crusade**, 1. Baskı, Arcade Publishing, New York.
- Fulcher, of Charthres (2009), **Gesta Francorum Iherusalem Peregrinatum (Fulcherius Carnotensis: Kutsal Toprakları Kurtarmak, Kudüs Seferi)**, (Çev: İlcan Bihter Barlas), 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Harpur, James (2008), **The Crusades: The Two Hundred Years War**, 1. Baskı, Rosen Publishnin Group, New York.
- Hasan, İbrahim Hasan (1993), **İslam Tarihi**, 1. Baskı, 5, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Haverkamp, Eva (2009), "Martyrs in Rivalry: The 1096 Jewish Martyrs and the Thebean Legion", **Jewish History**, 23, <http://link.springer.com/article/10.1007/s10835-009-9091-1> (12.04.2017).
- Heath, Ian ve McBride, Agnus (1995), **The Vikings**, 1. Baskı, Osprey Publishing, Londra.
- Heng, Geraldine (2003), **Empire of Magic: Medieval Romance and the Politics of Cultural Fantasy**, 1. Baskı, Columbia Uyniversity Press, New York.

- Hilliam, David (2004), **Richard the Lionheart and the Third Crusade: The English King Confronts Saladin in AD 1191**, 1. Baskı, Rosen Publishing Group Inc., New York.
- Hillenbrand, Carole (2015), **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, (Çev. Nurettin Elhüseyni), 1. Basım, Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- Hillerbrand, Hans J. (2012), **A New History of Christianity**, 1. Baskı, Abingdon Press, Nashville.
- Hilmi, Ahmed ve Aksun, Ziya Nur (2011), **İslam Tarihi 2: Türkler ve İslam (Selçuklular, Haçlı Seferleri, Moğollar ve Sonrası)**, 4. Basım, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.
- Hinton, David A. (2002), **Archeology Economy and Society: England from the Fifth to Fiteenth Century**, 1. Baskı, Taylor & Francis E Library, London.
- Hitti, Philip (2011), **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, (Çev: Salih Tuğ), 1. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul.
- Hoch, Martin (2001), “The Price of Failure: The Second Crusade as a Turning Point in the History of Latin East”, Jonathan Philips ve Martin Hoch (Ed.), **The Second Crusade: Scope and Consequences**, 1. Baskı, içinde (180-200), Manchester University Press, New York.
- Hodgson, Marshall G.S. (1995), **İslamın Serüveni**, (Çev: Berkay Ersöz), 1. Baskı, 1, İstanbul, Phoenix Yayınevi.
- Hunke, Sigrid (1997), **İslam’ın Güneşi Avrupa’nın Üzerinde**, (Çev: Servet Sezgin), 1. Baskı, Bedir Yayınları, İstanbul.
- Gabriele, Matthew (2007), Against the Enemies of Christ: The Role of Count Emicho In The Anti-Jewish Violence of the First Crusade, Michale Frassetto (Ed.), **Christian Attitudes Towards the Jews In Middle Ages**, 1. Baskı, içinde (61-83), Routledge, New York.
- Genç, Özlem (2013), **Birleşik Avrupa’nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı**, 1. Baskı, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Genç, Özlem ve Korunur, Harun (2016), “Antakya’nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, **Studies of the Ottoman Domain**, 6 (10), 60-83, <http://dergipark.gov.tr/ohsc/issue/27103/285662> (24.05.2017).
- Gillman, John (1992), “Justin Martyr”, **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, içinde (1133-1135), 3, Doubleday, New York.
- Glick, Leonard B. (1999), **Abraham’s Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, 1. Baskı, Syracuse University Press, New York.
- Graetz, Michale J. (2007), “Sabbath”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (616-619), 18, Thomson Gale, New York.
- Grant, R.G. (Ed.) (2017), **1001 Battles that Changed the Course of History**, 2. Baskı, Chartwell Books, New York.
- Green, Dennis Howard ve Siegmund, Frank (2003), **The Continental Saxons From the Migration Period to the Tenth Century: An Ethnographic Perspective.**, 1. Baskı, Boydell Press. Suffolk.
- Godkin, Edwin Lawrance (1853), **History of Hungary and the Magyars**, 1. Baskı, John Cassel Ludgate-Hill, London.

- Göksü, Erkan (2009), “Haçlıların Anadolu’daki İlk Faaliyetleri ve Kırkfeçit (Drakon) Savaşı (1096)”, **Ekev Akademi Dergisi**, 39, 363-370, http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30233748/8d1_egoksu_haclilarin_ilk_faaliyetleri_drakon_savasi2_metin_363-370.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1495622068&Signature=Y8BczrkhHWW1xIPsTjSpA2UZOQo%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DHaclilarin_Anadolu_daki_Ilk_Faaliyetler.pdf (24.05.2017).
- İbn Kalanisi (2015), **Şam Tarihine Zeyl**, (Çev: Onur Özatağ), 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İbnül Esir (1987), **El-Kamil Fi’t-Tarih**, (Çev: Abdülkerim Özeydın), 1. Baskı, 10, Bahar Yayınları, İstanbul.
- (1987), **El-Kamil Fi’t-Tarih**, (Çev: Ahmet Ağırakça ve Abdülkerim Özeydın), 1. Baskı, 12, Bahar Yayınları, İstanbul.
- Imamuddin, S.M. (1981), **Muslim Spain 711-1492 A.D.: A Sociological Study**, 1. Baskı, E.J. Brill, Leiden.
- Jacobs, Louis (2007), “Halakha”, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (251-258), 8, Thomson Gale, New York.
- Jan, Regina Le (2016), “Reichenau and its Amici Viventes: Competition and cooperation?,” Rob Meens vd. (Ed.), **Religious Franks: Religion and Power in the Frankish Kingdoms: Studies in Honour of Mayke de Jong**, 1. Baskı, içinde (262-278), Manchester University Press, Manchester .
- Janin, Hunt (2002), **Four Paths to Jerusalem: Jewish, Christian, Muslim and Secular Pilgrimages 1000 BCE to 2001 CE**, 2. Baskı, McFarland & Company Inc., Jefferson.
- Jones, Gwyn (2001), **A history of The Vikings**, 4. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Kaleli, Emrullah (2011), **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- (2013), Haçlı Seferleri Zamanında Avrupa’da Antisemitizm (1096-1190), **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIII (1), http://www.egeweb.ege.edu.tr/tdid/files/dergi_13/07.pdf (12.04.2017).
- (2014), “İmparator I. Aeksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Bizans ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 13(4), 973-992, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/223558> (24.05.2017).
- Kanat, Cüneyt ve Burçak Devrim (2013), **Sorularla Haçlı Seferleri**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Kim, Hyun Jin (2013) **The Huns Rome and the Birth of Europe**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Goldin, Simha (1997), “The Socialisation of Kiddush ha-Shem Among Medieval Jews”, **The Journal of Medieval History**, 23 (2), [http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/S0304-4181\(97\)00002-X](http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/S0304-4181(97)00002-X) (03.05.2017).

- Greyson, A. Kirk (1992), "Sennacherib", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, *içinde* (1088-1091), 5, Doubleday, New York.
- Kırpık, Güray (2007), "Haçlı Seferlerinde "Tanrı Barışı" Müessesesi", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16, 81-90, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/118023> (24.05.2017).
- Komnena, Anna (2000), **Alexiad**, (Çev: Elizabeth A. S. Dawes), 1. Baskı, In Paranthesis Publications, Ontario.
- Kostick, Conor (2008), **The Social Structure of the First Crusade**, 1. Baskı, Brill, Leiden.
- (2010), Gods Bounty, Pauperes and the crusades of 1096 and 1147, Peter Clarke ve Tony Claydon (Ed.), **Gods Bounty? The Churches and the Natural World**, 1. Baskı, *içinde* (66-88), Eclessiastical History Society, New York.
- Küçüksipahioğlu, Birsal (2007), **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, 1. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Lapidus, Ira M. (2014), **A History of Islamic Societies**, 3. Baskı, Cambridge University Press, New York.
- Lamb, Harold (2010), **Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler**, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Lamm, Norman (2007), Kiddus Ha-Shem and Hillel Ha-Shem, **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, *İçinde* 139-145, Thomson Gale, New York.
- Lendavi, Paul (2003), **The Hungarians a Thousnd Years of Victory in Defeat**, (Çev: Ann Major), 1. Baskı, Hurst&Company, London.
- Levitats, Isaac (2007), "Gabbai", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, *içinde* (318-319), 7, Thomson Gale, New York.
- Livermore, Harold (2006), **Twilight of the Goths: The rise and fall of the Kingdom of Toledo c.565-711**, 1. Baskı, Intellect Ltd., Portland.
- MacEvitt, Christopher (2008), **The Crusades and the Christian World of the East: Rough Tolerance**, 1. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Madden, Thomas F. (2008), The Latin Empire of Constantinople Fractured Foundation: The Rift Between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders, Thomas F. Madden (Ed.), **The Fourth Crusade: Event, Aftermath and Perceptions**, *içinde* (45-52), Ashgate, Hampshire.
- (2014), **The Concise History of the Crusades**, 2. Baskı, Rowman & Littlefield Plymouth.
- Madigan, Kevin (2015), **Medieval Christianity: A New History**, 1. Baskı, Yale University Press, London.
- Makkai, Lazslo (1994), "The Hungarians Preshistory, Their Conquest of Hungary and Their Raids to the West to 955", Peter F. Sugar vd. (Ed), **A History of Hungary**, 1. Baskı, *içinde* (8-15), Indiana University Press, Bloomington.

- Malkiel, David (2001), "Destruction or Conversion, Intention and Reaction, Crusaders and Jews in 1096", **Jewish History**, 15, 257-280, <http://link.springer.com/article/10.1023/A:1014208904545> 19.04.2017).
- (2001); "Vestiges of Conflict in the Hebrew Crusade Chronicles", **Journal of Jewish Studies**, LII (2), https://www.researchgate.net/profile/David_Malkiel/publication/297379509_Vestiges_of_Conflict_in_the_Hebrew_Crusade_Chronicles/links/57197fd208aed8a339e702d4.pdf (12.04.2017).
- (2002); "The Underclass in the First Crusade", **Journal of Medieval History**, 28 (2), 169-197, [http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/S0304-4181\(02\)00006-4](http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/S0304-4181(02)00006-4) (19.04.2017).
- Man, John (2006), **Attila the Hun: A Barbarian King and the fall of Rome**, 2. Baskı, Bantam books, London.
- Mateos, Urfalı (2000), **Urfalı Mateos Vekayinamesi**, (Çev: Hrant D. Andreasyan), 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Marcus, Ivan G. (1986), "The Representation of Reality in the Narratives of 1096", **Jewish History**, 13 (2), <http://link.springer.com/article/10.1007/BF01680288> (03.05.2017).
- (1999)., "Hierarchies, religious Boundaries and Jewish Spirituality in Medieval Germany", **Jewish History**, 1 (2), <http://link.springer.com/article/10.1007/BF02336579> (12.04.2017).
- Marvin, Laurance W. (2018), "King Louis VII as General on the Second Crusade: A failure of Command,Control and Communication", Michale L. Bardot and Laurance W. Martin (Ed.), **Louis VII and His World**, 1. Baskı, *içinde* (29-61),18, Brill, Leiden.
- Tarver, H. Michael ve Marquez, Carlos E. (2010), Urban II, **Berkshire Encyclopedia of World History 2nd Eddition**, 1. Baskı, *içinde* (2650-2651), Berkshire Publishing Group, Massaschutes.
- McNab, Chris (2018), **Famous Battles of the Medieval Period**, 1. Baskı, Cavendish Square, New York.
- Metcalfe, Alex (2008), **Muslims of Medieval Italy**, 2. Baskı, Edingburgh University Pres, Edinburgh.
- Morton, Nicholas (2016), **Encoutering Islam on the First Crusade**, 1. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mounce, Robert H. (1998), **The Book of Revelation**, 2. Baskı, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge.
- Moorhead, Sam ve Stuttard, David (2010), **AD 410 The Year That Shook Rome**, 1. Baskı, Getty Publications, Los Angeles.
- Mulder, Martin J. (1992), "Sodom and Gomorrah", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, *içinde* (99-105), 5, Doubleday, New York.
- Nagle, Jeanne (Ed.) (2015), **Feudalism Monarcihes and Nobility**, 1. Baskı, Britannica Educational Publishing, New York.

- Nicol, Donald M. (1999), **Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations**, 5. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Roemer, Nils (1999), "Turning Defeat into Victory: Wissenschaft des Judentums and the Martyrs of 1096", **Jewish History**, 13 (2), <http://link.springer.com/article/10.1007/BF02336581> (12.04.2017).
- Ocak, Ahmet (2014), "Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu-Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 14 (3), 133-155, <http://sbedergi.ibu.edu.tr/index.php/sbedergi/article/view/943> (24.05.2017).
- O'Callaghan, Joseph F. (1983), **A History of Medieval Spain**, 2. Baskı, Correl University Press, New York.
- (2003), **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, 1. Baskı, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Olson, Mark J. (1992), "Pentecost", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, içinde (222-223), 5, Doubleday, New York.
- Othman, Hussain (2014), "Islamophobia, the First Crusade and the Expansion of Christendom to Islamic World", **World of Journal of Islamic History and Civilization**, 1. Baskı, 4(3), 89-106, [http://www.idosi.org/wjihc/wjihc4\(3\)14/3.pdf](http://www.idosi.org/wjihc/wjihc4(3)14/3.pdf) (19.05.2017).
- Özdemir, Mehmet (1994), **Endülüs Müslümanları-1: Siyasi Tarih**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- (1997), **Endülüs Müslümanları – 3: İlim ve Kültür Tarihi**, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Paine, Mike (2011), **Haçlı Seferleri**, (Çev. Cumhur Atay), 1. Baskı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Pálsson, Hermann (1965), **The Vinland Sagas: the Norse Discovery of America**, 1. Baskı, Penguin Classics.
- Louis Isaac Rabinowitz, (2007), "Rabbi", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (11-19), 17, Thomson Gale, New York.
- Louis Isaac Rabinowitz, (2007), "Torah", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (39-46), 20, Thomson Gale, New York.
- Reston, James Jr. (2001), **Warriors of God; Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade**, 1. Baskı, Anchor Books, New York.
- Peters Edward (Ed.) (1974), **Paul the Deacon, History Of the Lombards (720-799)**, (Çev: William Dudley Folke LL.D.), University of Pennsylvania Press, Pensilvanya.
- Phillips, Jonathan (2005), **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, 2. Baskı, Pimlico, London.
- (2007), **Second Crusade: Extending the Frontiers of Christendom**, 1. Baskı, Yale University Press, London.
- (2013), **The Crusades: 1095-1197**, 2. Baskı, Routledge, New York.

- Porter, J.M.B. (2017), Papacy of Urban II, **Great Events in Religion: An Encyclopedia of Pivotal Events in Religious History**, 1. Baskı, içinde (514-515), Cilt 2, ABC-CLIO, California-Santa Barbara.
- Powell, Marvin A. (1992), "Weights and Measures", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, içinde (897-914), 6, Doubleday, New York.
- Richards, Julian D. (2005), **The Vikings A Very Short Introduction**, 1. Baskı, Oxford University Press, Oxford.
- Richard, Jean (2001), **The Crusades C. 1071-c.1291**, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Robert, of Rheims (1998), "Historia Hieroslymitana", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, İçinde (26-29), University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Robertson, James Craigie (1862), **History of The Christian Church, Volume II (A.D. 590-1122)**, 1. Baskı, W. Clowes and Sons, London.
- Roos, Lena (2006), **"God Wants It!": The Ideology of Martyrdom of the Hebrew Crusade Chronicles and Its Jewish and Christian Background**, 1. Baskı, Brepols Publishers, Turnhout.
- Ruiz, Ana (2007), **Vibrant Andalusia**, Algora Publishing, New York.
- Runciman, Steven (2008), **Haçlı Seferleri Tarihi I. Cilt**, (Çev. Fikret Işıltan), 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Samur, Hakan (2016), "Avrupa'daki İslamofobini, "Avrupalı" Sebepleri", **Mukaddime**, 7 (2), 295-319, <http://mukaddime.artuklu.edu.tr/download/article-file/276738> (24.05.2017).
- Sarris, Peter (2011), **Empires of Faith: The fall of Rome to the Rise of Islam**, 1. Baskı, Oxford University Press, New York.
- Saunders, J.J. (1965), **A history of Medieval Islam**, 1. Baskı, Routledge, New York.
- Schoedel, William R. (1992), "Papias", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, içinde (140-144), 5, Doubleday, New York.
- Seeskin, Kenneth (2012), **Jewish Messianic Thoughts in an Age of Despair**, 1. Baskı, Cambridge University Press, United States of America.
- Seignobos, C. (1939), **The Rise of European Civilisation**, 2. Baskı, Londra.
- Sergeant, Lewis (1898), **The Franks: From Their Origin as a Confederacy to The Establishment of The Kingdom of France and The German Empire**, 2. Baskı, T. Fisher Unwin, London.
- Setton, Kenneth M. (1969), **A History of the Crusades Volume 1: First Hundred Years**, 1. Baskı, University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Sheppard, John G. (1861) **The Fall of Rome: The Rise of the New Nationalities**, 1. Baskı, London Routledge-Warne & Routledge, New York.
- Sırma, İhsan Süreyya (2014), **Haçlı Seferleri**, 2. Baskı, Beyan, İstanbul.
- Simms, Norman (2000), "The Unspeakable Agony of Kiddush ha-Shem Forced Jewish Infanticide During the First and Second Crusades", **The Medieval History Journal**, 3 (2), <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097194580000300207> (12.04.2017).

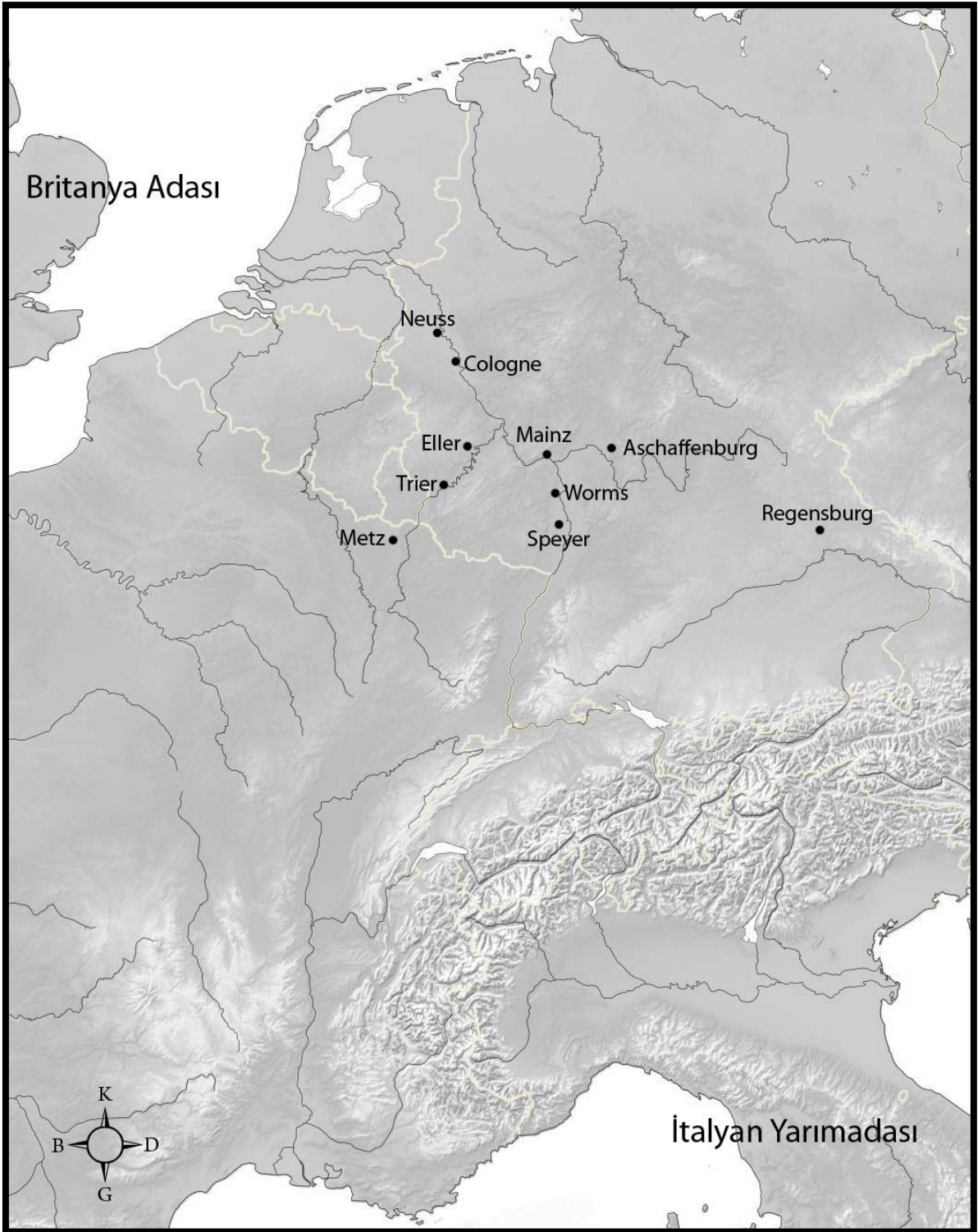
- Smith, Jonathan Riley (1979), "Review: The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades by Shlomo Eidelberg", **Medium Aevum**, 48 (2), (326-327).
- Somerville, Angus A. ve McDonald, R. Andrew (2013), **The Vikings and Their Age**, 1. Baskı, University of Toronto Press Toronto.
- Spencer, Stephen J. (2016), "Piety, Brotherhood and Power: The Role and Significance of Emotions in Albert of Aachen's *Historia Ierosolimitana*", **Literature Compass**, 13, 423-443, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/lic3.12317> (19-04-2017).
- Stark, Rodney (2001), **One True God: Historical Consequences of Monotheism**, 1. Baskı, Princeton University Press, New Jersey.
- Stark, Rita M. (2008), **Knights of the Cross: The Epic of the Crusades**, 1. Baskı, iUniverse inc., New York.
- Squatriti, Paolo (2016), Garigliano battle of, **Medieval Italy: An Encyclopedia**, 1. Baskı, içinde (398), Cilt 1, Routledge, New York.
- Stepanov, Tsvetelin (2011), "Memory and Oblivion in the Christian East, 990s-1200", **Memory and Oblivion in Byzantium**, 1. Baskı, Milanova, Albena (ed) vd, "Voenno Izdatelstvo" Printing Office, Sofia.
- Şeyban, Lütfi (2006), "Hrsitiyan Dünyasında Endülüs'e Karşı Haçlı Düşüncesinin Doğuşu, Saldırıların Başlaması ve Neticeleri", **Tarih ve Düşünce Dergisi**, 63.
- Muhammed b. el-Muhtar eş-Şankıti, **Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri**, (Çev. İdris Çakmak), 1. Basım, Mana Yayınları, İstanbul.
- Ta-Shma, Israel Moses (2007), "Tosafot", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, içinde (67-70), 20, Thomson Gale, New York.
- Tekin, Segah ve Sipahi, Esra Banu (2014), "Kent, Yönetim, Siyaset ve Düşünce Bağlamında Orta Çağ Avrupasına İlişkin Genel Bir Değerlendirme", **Tarih Okulu Dergisi**, XVII, 189-219, <http://dergipark.gov.tr/usakjhs/issue/13534/163790> (24.05.2017).
- Thorndike, Lynn (1920), **Medieval Europe: Its Development & Civilization**, 1. Baskı, George G. Harrap & Company Ltd, London, <https://archive.org/details/medievaleurope00thorlala> (21.05.2017).
- Thorp, Susanna A. (2016), **Crusading As an Act of Vengeance 1095-1216**, 2. Baskı, Routledge, Oxon.
- Tudebode, Peter (1998), "Historia de Hieroslymitano de İtinere", Edward Peters (Ed.), **The First Crusade Chronicles**, 2. Baskı, İçinde (171-173), University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Tyler, William (1870), **The Popes of Rome: From the Earliest Times to Pius IX. A.D. 1870**, 1. Baskı, Diprose & Bateman, London.
- Usta, Aydın (2008), **Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul
- Vicari, George (2002), **The Secular Motivations of the First Crusade**, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, Air University Maxwell Air Force Base - Air Command and Staff College.

- Villehardouin, Geoffroi De (2008), **La Conquête de Constantinople (IV. Haçlı Seferi Kronikleri)**, (Çev: Ali Berktaş), 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ya'ocov, Yehoiakin ben (2012), **Concepts of Messiah: A Study of the Messianic Concepts of Islam, Judaism, Messianic Judaism, Christianity**, 1. Baskı, Westbow Press, Bloomington.
- Zeydan, Corci (2013), **İslam Uygarlıkları Tarihi**, (Çev: Nejdet Gök), 1. Baskı, 1, İletişim Yayınları İstanbul.
- Walker, Marilyn Higbee (2003) "Abd Al Rahman I Emir of Cordoba", **Medieval Iberia: An Encyclopedia**, Michael Gerli (Ed.), 1. Baskı, *içinde* (4-5), Routledge, Oxon.
- Warga, David (2015), "The Rhenish Chronicles and Christian Martyr Philospohy: Jewish Origins and Cultural Re-Appropriation", **Undergraduate Student Research Awards**, 23, https://digitalcommons.trinity.edu/infolit_usra/23/?utm_source=digitalcommons.trinity.edu%2Finfolit_usra%2F23&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages (19.04.2017).
- Watson, Duane F. (1992), "Gehenna", **The Anchor Bible Dictionary**, 1. Baskı, *içinde* (926-928), 2, Doubleday, New York.
- Wisenberg, Ephraim Jehudah (2007), "Calendar", **Encyclopedia Judaica**, 1. Baskı, *içinde* (354-359), 4, Thomson Gale, New York.
- Wilson, David (1970), **The Vikings and Their Origins: Scandinavia in the First Millenium**, 1. Baskı, London: Book Club Associates., London.
- Wood, Ian (2013), **The Modern Origins of the Early Middle Ages**, 1. Baskı, Oxford University Press, Oxford.

EKLER

Ek 1: Rhineland Katliamlarının Gerçekleştiği Mevkileri Gösteren Harita

ÖZGEÇMİŞ

Alpaslan PATA 14.03.1984 tarihinde Trabzon ili Merkez ilçesinde doğdu. 1995 yılında Cudibey İlköğretim Okulu'nu; 2002 yılında Trabzon kanuni Anadolu Lisesi'ni, 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nü; 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Eğitim Bilimleri Enstitüsü – Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini bitirdi. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü – Tarih Anabilim Dalında doktora programına başladı. Doktora eğitimi sürecinde araştırma faaliyetleri için 1 sene süreyle Almanya'da Potsdam Üniversitesinde Erasmus programı kapsamında eğitim gördü. PATA Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 7 yıl araştırma görevlisi olarak görev yaptı.

PATA bekar olup İngilizce bilmektedir.